
BÁTORI MÁRIA

Kövér Sámuel ex dono auctoris.

JELES TÖRTÉNETEK.

Szap. 1906: 994

MELLYEKET

A' MAGYAR JÁTÉK-SZÍNRE

ALKALMAZTATOTT

DUGONICS ANDRÁS

KIRÁLYI OKTATÓ.

MÁSADIK KÖNYV.

PESTEN,

FÜSKÚTI IFJABB LANDERER MIHÁLY'

költségével és bötüivel.

1795.

BÁTORI MÁRIA.

SZOMORÚ TÖRTÉNET

ÖT SZAKASZOKBAN.

HARMADIK DARAB.

AJÁNLÁS

A' SZALA-VARMEGYEI

NEMES ÚRFIAKHOZ

ÉS

KIS-ASZSZONYOKHOZ.

Ezen Könyvemnek néktek ajánlásával azon igazi szivességtekct akarom meg-hálálni szép Lelkek, mellyel engemet, noha személyemre nézve ismeretlent, azon leveletekkel meg-tiszteltetek, mellyet Szala-Eger-Szegről hozzám küldöttetek. Higyggyétek: nagyra bócsüllöm hozzám és Irásimhoz való hajlandóságtokat, mellynek hogy örök emlékezete meg-maradgyon, leveleteket azért fogom ide iktatni: hogy a' Magyar-világ lássa: minő iparkodással vannak érdemes fiatallyai-is: hogy valaha nyelvünket elő-mozdittsák, azokhoz minő köszönettel legyenek, kik szépittésére ügyelnek. Igy volt tehat irva hozzám küldött drága leveletek.

Fő bölcsességű, és Fő Tiſztelendő Királyi Oktató Úr!

Jól lehet ugyan: hogy a' mostani édes Hazánk' arany Századában nem kevés érdemes Hazafiakat lehetne ſzámba venni, kik a' ſzelídebb Tudományok' elő-mozdítására törekedő fáradhatatlan buzgóságok, és ſzép elme-ſzüleménnyeik által gyémántra méltó neveket nem tsak a' késő maradékokra terjeſztették, hanem az örök halhatatlanságra-is fel-emelték. De kiváltt-képpen Fő-Tiſzttelendő Uraságod ékes tiſzta Magyarságával, minden erőltetés nélkül talpra esett gondolatait terméſzetessen ki-fejező ki-nyomásaival, a' Régiséget hamvaiból ki-fejtő munkás kéſzségével, egy ſzóval: a' Magyar litteráturáról nyert bokros érdemeivel ezeket meſzſze fölűl-múllya, és meg-előzi, 's-ſzinte azért nálunk a' halhatatlanságnak leg-főbb polczára imez versekkel fel-emeltetett:

A' még él Dugonics, él addig nyelve Hazánknak.
Ő pedig él örökön: örökön él hát Haza-nyelvünk.

A

De ezentúl érzékeny Magyar ſzíveinkben ugyan azon Fő-tiſztelendő Uraságodnak el-omolhatatlan oſzlopot-is állítottunk, illy alá-írással:

DUGONICS ANDRÁS ÚRNAK
ÖRÖK EMLÉKEZETÉRE
SZALA-VÁR-MEGYEI NEMES IFJAK
'S KIS-ASZSZONYOK.

Vegye tőllünk fő-tiſztelendő Uraságod ezen igaz Hazafiúi indúlatból eredett ſzívességeket. Higgye-el Fő-tiſztelendő Uraságod: hogy a' Dunántúl-is ſzinte olly buzgó Hazafiak találtatnak, valamint a' Tiſza' és Duna' menttében, kik igaz Magyar ſzívekben hordozzák az olly Hazafiakat, mint Fő-tiſztelendő Uraságod.

Nem terhellyük többel, ne-hogy alkalmatlanok legyünk. Egygyet kérünk még-is nagy ſzívességgel: hogy húlladék ideit, mint eddig, úgy ezután-is Hazánknak fel-ſzentelni a' Haza' ügye' jobbításáért ſzentnek tartsa Fő-tiſztelendő Uraságod, a' mellynek vagyunk Szala-Egerſzegen 1793-dikban, 2-dik Juniusban.

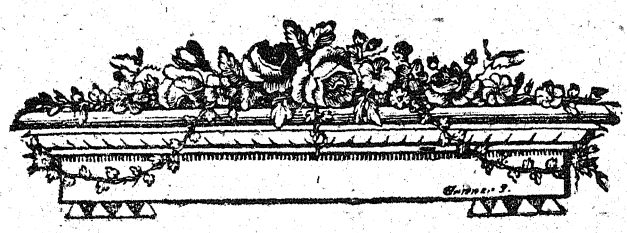
Köteles Szolgái
S. V. M. N. I. és K.

Még egygyet. Macskási Juliánának Szerémi Herczegségben esett történeteit igen várják az Erkölcsös Kis-Aſzſzonyok. Ha ki-jön, az elő-fizetésben nagy serénységjeket fogják mutatni.

Ez vólt tehát azon drága leveletek, ſzép Lelkek, mellyel engemet meg-látogatni akartatok. Hogy ezen ſzívességteket nyilvánossan meg-köſzönhessem, íme ezen könyvemet néktek ajánlom. — Tudom, leſz ebben-is kedvetek' legeltetése, fő-képpen Bátori Máriában, mellyet én (valami de Kaſztrót talpig meg-másolván) úgy alkalmaztattam a' Magyar Játék-ſzínre, hogy éppen eredeti Munkának tessen. Tettſzett igen-is a' Játék-ſzínbe gyűlltt Érdemes Szemlélők előtt, és közönségessen mind Pesten, mind Budán elő-adatván, így ítéltek a' Darab felől: hogy még ennél kellemetesebbet nem igen jádzottak a' Jádzó-ſzemélyek. Holott Láng Úr Istvánnak, Rebák ifjú Aſzſzony Bátori Máriának ſzemélyét egéſz meg-elégedéssel viselték.

Vegyétek jó neven ezen ajándékomat ſzép Lelkek. Olvaſsátok ezt-is ſzívessen. Engemet pedig ſzíves barátságtokban, és örök emlékezetetekben meg-tartsatok. Irám Pesten 1795. Első Márcziusban.

ELSŐ

ELSŐ SZAKASZ.

1. Kálmán Buzillával.
2. Árvainak csalfasága.
3 Istvány Budán.
4 Buzillának gondossága.
5. Istvánnak éles esze.
6. Istvánnak fel-tételei.
7. Istvánnak készülete.

ELSŐ RÉSZ.

Kálmán Buzillával.

Szent Lászlónak, (a' Magyaroknál ama' híres, és messze-látó Királynak) gyászos halála után, annak fia üle a' Királyi székbe, kit Kálmánnak neveztenek. Ezen nevezetes Urunk nagy okosságú, és nagyobb tehetségű Barátunk, miket vitt végbe Országának bóldogúlásáért; hogy védelmezte örökségét a' gyalázatos Kuruczok ellen; hogy nagyobbította két Országoknak mind hozzá-forrasztásával, mind le-csendesítésével; minő bölcs törvényekkel erősítette-meg annak hajlandóságát, nem szükség különössen le írni; hanem, szokásom szerént, ezen munkámnak folytatásában imitt-és-amott kurtán elő adni.

Kálmánnak feleségét Buzillának nevezték. Rogériusnak leánya vala, egy Sziciliai Grófnak, kinek fia hasonló-képpen Regérius, Királyságra-is lépett. Ezen Aſzſzony, ki-mondhatatlan-képpen ſzerette István-fiát, ki az Orſzágnak egyetlen-egy Örökösse vala. Ugyan azért: várva-várta annak viſzſza-jövetelét Dalmácziából, a'-hová (Attyának nem annyira parancsolattyából, mint javallásából) el-távoznia kellett.

Fiának el-küldése' ſzínét azt-is festette Kálmán: hogy István a' Dalmatáknak zúr-zavarjait le-csendesíttse, kiket ez-előtt Magyar-orſzágnak koronája alá hódított.

De Budáról el-küldésének valóságos oka az vala: hogy vele azon ſzeretetét el-felejtesse, mellybe kötelődzött Bátori Máriának oldala-mellé-vettével, noha már házas-is lenne Judittal, Boleſzlávnak, a' Lengyelek' Királlyának, Kisaſzſzonyával; és Láſzlónak-is Attya, kit mindnyájan, István után, Magyar Orſzág' Királlyának intéztenek, és, Nagy-attyáról, Láſzlónak neveztenek.

István, ſzerencséssen el-végezvén dolgát Dalmátziában, nagy iparkodással Buda-felé lovaglott. Meg-jelentette Kálmán annak viſzſza-jövetelét, mellyen nagyon meg-örülvén, ezeket mondotta.

BU-

BUZILLA: Haza jön tehát István-fiam! — Hála Istennek — Alig várom: hogy meg-ölelhessem.

KÁLMÁN: Úgy írja utólsó levelében Maros-váráról (1). Itt-is terem ezen napokban.

BU-

(1). *Maros-várnak fekvését Szent Istvány-királyunk' idejében így írja-le egy hitelt érdemlő Történet*: Azon időkben: vala egy Fő-ember Moros-várban, Achtum nevezetű, nagyon hatalmas; ki a' Görögök' Szer-tartások szerént Vidin-városában (Budin) meg-kereszteltetett, ki nagyon dicsekedett erejében, és tehetősségében. Valának pedig néki hét feleségei, azért: mert a' Keresztény hitben nem vala meg-erősödve. Istvány-királynak pedig semmi böcsületet nem adott, bizv'n katonáinak, és Nemesseinek sokaságjokban, kiknek magát Urokká tette. Számlálhatatlan sokak valának méneses lovai, hogy azokról ne szóllyunk, mellyeket a' Pásztorok az istállókban őrizve tartottanak. Marhái-is számlálhatatlanok vóltanak, mellyeknek mindnyájoknak rendes Pásztorai, Majorjai, és Szabadgyai vóltanak. És hatalmat vett a' Királynak a' Maroson (Moros) le-menő Sóján, ezen viznek hágóin egész a' Tiszáig (Ticia). Adó-vevőket és őrizeteket rendelvén, mindent adója alá kerített. Fel-szabadíttatván a' Görögöktől, épített azon említett Maros-várban egy *Monasteriumot* Köröstölő Szent János' tiszteletére. Helyheztetett belé egy *Abbást* Görög Barátokkal az ő Rendgyek, és szer-tartások szerént. Mert azon embernek szolgált a' Föld Körös vizétől (Keres) Erdély-ország' részéig, és Vidinig, (Budin) és Zerenig (Szerémig). Mind ezeket hatalma alá kerítette. Ugyan azért fölül haladta a' Királyt a' fegyver-viselők' sokaságában, és vele semmit se gondolt. Vala pedig néki egy dicsőségés

ges

BUZILLA: Istenem! minő szívvel fogja hallani meg-hóltt Feleségének leg-gyáfzossabb hírét!

KÁLMÁN: Meg-hóltt Felesége miátt, ő a' fejét falba nem veri. Tudod Királyné: hogy ő mosta-

ges Vitéze Csanádi nevezetű (Chanadinus), ki a' többit méltósággal fölül-haladta, kiknek fejévé rendeltetett az Úrtól. Ez bé-vádoltatott Ura előtt igen nagy váddal, mellyért őtet az Úr meg-akará-ölni. És midőn az időt várná, mellyben őtet el-vefztené, befzélvén magában ravafzsággal, mellyet Csanádi jól értett. Ugyan azért: el-fzaladván, alattomban a' Királyhoz jött, kit a' Király, Krifztushoz térítvén, meg-kereftelt. Meg-akarván pedig hitét tapafztalni (Urának titkait faggatva) ki-tanúlta, hogy nem ravafzúl folyamodott hozzája. Ugyan azért által-látván hitelességét, és állhatatosságát, így fzóllott az Orfzág' Nagygyaihoz: Kéfzűllyetek a' hadra Achtum ellenségem ellen, és támadgyuk-meg elsők az ő orfzágát. Melly befzédnek alkalmatosságával ismért próbálgatta Csanádit, hogy hite annál inkább ki-tessen. És midőn ezt hallotta Csanádi, nagyon meg-örült. Hozzá-adta még a' Király, így fzólván: Válafzfzatok közűlletek olly embert, ki Vezérünk legyen a' hadban. Kik felelvén, mondák: és kit találhatni alkalmatossabbat Csanádinál? Kit-is nékik Vezérűl rendeltenek. Felele Csanádi: *mert valamint Király Uramnak tettfzik, úgy a' Kereftényeknek új Kerefténnyek vagyok. Ujjonnan meg-kerefteltetett, új hadba akarok menni. Kéfz vagyok halni és élni veletek. Indúljatok-ki tehát, és barczolljunk Király-uramnak ellenségi ellen.* Ezen befzéd jónak itéltetett mind-nyájoktól. Öfzve-gyűjtvén pedig a' hadat, ki-mentenek mindnyájan

az

mostanában-is szereti Bátori Máriát, kit szeretnie éppen nem kellene.

BUZILLA: Talán meg-másolta szívét. — Az Útazás: a' Szerető-nem-látás meg-szokták gyógyítani a' szerelem-betegségeket.

KÁL-

az ütközetre. Lett-is zörgés, és nagy hang. És tartott a' hang délig, és itt-is amott-is sok sebesek le-estenek mind a' két részről. Holott, Csanádinak seregé meg-szaladván, Kinkidának (Kikine) Söregnek (Zewreg) és egész Kanizsának bokrai között egész a' Tiszáig lappangottanak. Csanádi pedig azon étszaka le-telepitette táborát egy domb mellé, mellyet osztán Oroszlánosnak nevezett (Oroslanus). Achtum pedig meg-szállotta táborával Nagenz mezejét. A' Kémek pedig, mind a' két részről vigyázván, ide-'s-amoda futkostanak. Csanádi tehát, azon éjtszakát álmatlan eltöltvén, imádkozik vala Szent György Tanúhoz: hogy néki segítséget nyerjen az Ég' Urától. Fogadást-is tett: hogy, ha ellenségének győzője leendene; az imádság' helyén, holott le-térdelt vala a' földön, az ő dicsőségére egy *Monastériumot* épitendene. 'S mivel nagy dolog és fáradság után ötet az álom el-nyomta vólna, elő-állani tettszett néki Oroszlán formájában egy valaki az ő lábainál, 's néki mondván: *Ob ember! mit alusz? Kelly-fel hamar; harsogj a' trombitával, eredgy az ütközerte, és meg-győzended ellenségedet.* 'S-midőn fel-serkent vala, úgy tettszett magának, mintha két embernek erejével bírna. — Öszve-hívván tehát a' Sereget, nékik azon látott álmot elő-beszéllette, mondván: *Imádság után, mellyet Isten és szent György Tanú előtt le-borulva öntöttem ezen éjtszaka, rám jött az álom, és láttam ldbaimnál egy mint-egy oroszlánt állani, és engem' körmeivel vonni, és mondani: Kelly-fel em-*

KÁLMÁN: Néha pedig tsak fojtogattyák azokat: hogy annál nagyobb erőt vegyenek, és kegyetlenebb módra dühösködgyenek.

BUZILLA: Tudgya-é vallyon: hogy Judittya meg-halálozott?

KÁL-

ember, mit alſzol? ſzedd öſzve seregedet, üss ellenségedre, ki most aluſzik, és meg-győzended ötet. Ezt hallván dicsőítették az Istent mondván: Uram kegyelmezz, Kriſztus kegyelmezz, Uram kegyelmezz, Mi atyánk. — Ki-mentenek tehát a' hadba halaſztás nélkül, Szent György Tanúnak érdemei által segítséget várván az égből, ki őket Oroſzlán formában meg-látogatni méltóztatott. És ugyan azon éjtſzaka Achtumnak serege, melly a' mezőn feküdtt, egyik a' másikra rohantak. Achtum pedig meg-öletett a' Csata helyen Csanádinak seregétől, kinek fejét le-vágván, a' Királynak küldötték. És vevének az nap' sok zsákmánt, meg-is telének nagy örömmel, mivel a' Királynak ellensége el-esett. A' Kereſztényeknek testeket pedig, kik a' Csatában el-veſztek, fel-vévén, Maros-várba vitték, és Köröſztölő Szent Jánosnak temetőjébe temették-el a' Görögök' *Monastériomában.* Mert azon tartományban nem vólt ezen időben más *Monastérium.* Azon helység' barátinak pedig, ugyan azon városnak harmad-része, ſzolgálatot téve; kiket Csanádi el-nem kergetett, hanem azon állapotban, mellyben találtattak, meg-hagyott. Ezek így lévén, Csanádi magához vévén az említett *Monastériomnak Abbássát*, a' *Monastériomnak* egynehány barátival azon helyre jöve, mellyben néki az Oroſzlán meg-jelent; holott jelt csinált, hogy azon fogadását, mellyet Szent György Tanúnak tett vala, bé-töltse. Ugyan azon nap Társainak nagy lakadalmat ſzerzett. Azután által-menvén a' Tiſzán,

a'

KÁLMÁN: Tudhattya Másoktól; Én-tőllem nehezen. Mert: hogy utánna küldöttem követemet; Horvát-orſzágba lovaglott, hogy édes Atyámnak Láſzlónak új örökségét maga' ſzemeivel meg-lássa. Ötet a' Követ fel-nem-találhatta.

BUZILLA: Hát, ha eleibe más Követet küldenénk? — Ha Juditnak halálát hirtelen meg-hallya, meg-is-árthat néki.

KÁL-

a' Királyhoz jöttek. Már pedig Achtumnak feje fel-vala akaſztva a' Város' Kapuja' toronnyának fölibe. Látván pedig a' Király Csanádit, nagy örömmel örvendett. De annak Társát Gyulát mindenek fölött magaſztalta. Ennek hallatta után: el-mosolodván Csanádi, így ſzóllott: ha a' Fejét a' Királynak el-hozta; mért nem hozta-el a' nyelvét-is, ki a' királynak ellenségét meg-ölte. Mert Gyula, elő-adván a' fejet, hazudott; azt mondván: hogy ő-maga ölte-meg légyen a' Király' ellenségét. 'S-midőn a' király' láttára elő-hozattatott vólna a' Fő, és ki-nyittatván ſzája, a' nyelv nem találtatott vólna; a' hazugság miátt a' Királytól ki-vettetett Gyula, Csanádi pedig, ki-vévén társolyából a' nyelvet, fe-magaſztaltatik a' Királytól, kit főnek rendelt a' Királynak házában, és Achtumnak házában. Mert így ſzólla a' Király: E' naptúl fogva nem fog hivattatni azon város Morosvárnak, hanem Csanádnak. Azért, mivel ellenségemet meg-ölted annak közepéről, Fő-Ispánnya léſzel azon Megyének, és azt a' te nevedről fogod czimezni: Csanád-vár-megyének mondasson Nemzetségenként. C. IGNATIUS BATTYANI *Episcopus Transylvaniæ.* In vita S. Gerardi ab eo edita.

KÁLMÁN: Oh Buzilla! Be járatlan vagy a' világi dolgokban! István-fiadat pedig, a'-mint látom, éppen nem isméred. Hogy az idő a' szeretetet el-felejteti, tapasztalni mindenütt. De, hogy a' meg-átalkodott kő-szívet szerelemre lágyíttsa, azt se nem hallani, se nem tapasztalni.

BUZILLA: Talán Istványunkban vagyon a' valóságos ki-vétel.

KÁLMÁN: Lehetetlenség. Fogja-é ő azt Gyász-ruhájában a' Koporsóban szeretni, kit még mátka-ruhájában a' királyi Palotában se szeretett?

BUZILLA: Még talán meg-adhattya szívét.

KÁLMÁN: Talán meg-nem-adhattya.

BUZILLA: Uram! a' halál rendes Partéka. Valamint el-hervászt minden ékességet a' testben; úgy el-törül minden ocsmánságot a' lélekben-is. Mert ime! csak azt mondattya-el velünk a' szegény hóltt személlyekről, a'-mit valaha szentül cselekedtek.

KÁLMÁN: Légyen ez úgy. De mi haszunk benne? Judit immár meg-hólt. Ötet sel-nem-támaszthattya Istványunk, ha-bár leg-tüzesebb szeretetével forgolódik-is hideg tetemei mellett.

BUZILLA: De tehetné talán azt: hogy ötet az Erkölcsnek igaz úttyára viszsza-téríthetné.

KÁLMÁN: Adná az Isten!

BUZ-

BUZILLA: Tehetné talán azt-is, hogy ſzívét más feleségnek el-vevésére bírhatná; ha csak ſzükséges, hogy másadſzor meg-házasodgyon.

KÁLMÁN: E' pedig nagyon ſzükséges, ha tsak a' Magyar Koronát Álmosra, ama' vakra, avagy annak Béla-fiára, ama' ki-herülttre nem akarom hagyni. Morgolódna ez ellen az Orſzág-is, melly, Láſzló-atyámnak emberséges maga viselete végett, annak Unokáira hagyatta a' Birodalom-páczát.

BUZILLA: Álmosra, és ama' Bélára amúgy se kellene hagynunk a' Magyar birodalmat. Hiſzen él még Istványunknak fia Láſzló Judittól. Erről talán meg-is-feletkeztél Uram?

KÁLMÁN: Meg-nem-feletkeztem. De egy fiú a' Királyi ágban csak annyi, mintha nem-is vólna. Oſztán minden Isten-adta napon halálával küſzködik — — Istenem! mért kelletik az Orſzág' igazi örökössének minden-nap haldokolni, midőn Bátori Máriának fattyai, a' királyi ſzéknek gyalázattyai, olly erősök, mint a' talpas oroſzlányok.

BUZILLA: Oh bár ne mondanád ezeket.

KÁLMÁN: Tehát azon porontyok nem Istványunknak ivadékjai?

BUZILLA: Azok a' félre-csapó ſzeretetnek magzati. Mit tehetünk rólla? Meg-esett.

Hogy így beſzélgettek vala egymással, hírtelen egy kürtnek hangozattyát vették. Ez, a'

régi ſzokás ſzerént, akkor fuvattatott-meg Magyarainknál, midőn valami különös nagy érdemű ſzemély a' Királynak lak-helyére érkezett. Ezt hogy meſzſziről meg-hallotta, így ſzakaſztá félbe előbbeni beſzédgyeit

KÁLMÁN: Lassan-lassan — hallyad csak tovább: — Úgy-é Kürt-ſzavat hallani? Mi nagy ember jöhet váramba?

BUZILLA: Az valóban Kürt-ſzó. Közel-is van immár.

MÁSADIK RÉSZ.

Arvainak csalfaſága.

Hogy amazok, a' Kürt-ſzóra, amúgy álmélkodtak, ime bé-méne hozzájok Árvai, ki, az akkori Időben, Kálmán-királyunknál Tárnok-mesterséget viselt. Ennek előtte Oravecznek nevezték. De minek-utánna vármegyéjéből Kecskemétre érkezett, ott a' Magyar-nyelvet megtanúlta, 's-nevét-is meg-változtatta.

A' Deákságra adván fejét, minek-utánna minden Oskoláit elég ſzerencséssen el-végezte, elsőben Gyulánál, az akkori nevezetes Nádor-ispánnál ſzolgált, ki-is kevés idő alatt, eſzének hathatóságát látván, ki-vette a' Szolgák' rendgyéből, és őtet Titoknokjának rendelte. Végtére: ugyan ezen Gyulának ajánlásából, Kál-

mán-

mán-királytól Tárnok-mesternek hirdettetett, melly Tiſztyében ſzorgalmatosan-is el-jár vala.

Erkölcsére nézve azon nyavalások közül vólt, kik alacson-karjokban (valamint a' férgek) hízelkedve máſzkálnak, de, ha egyſzer a' póczra fel-hághattak, valamint ama' Sajt-kukaczok, mellyek egy herczegi aztalon ki-ütvén fejeket a' Sajtból, azt gondollyák: hogy a' miket látnak; csupán ſzolgálattyokra teremtettek. Csak éppen a' Gyilkosságra nem vólt hajlandó, másként minden gonoſzságokkal csordulttik tele húzta bögyét.

István-herczeget gyomrából nem ſzenvedhette, mert őtet minden cselekedeteiben ſzemes visgálójának és kémény bírájának lenni gyanította. És valóban, ha valamin rajta kapta, őtet a' magyar emberségre meg-is-tanította. Ezen okból: igen ſzerette Árvai, ha István az Országtól el-távozott, mert már akkor semmi ſzemektől se tartott.

El-ijedett pedig az-előt, midőn a' kürt-ſzavat hallotta. Ugyan-azért, tüsténi ki-tanúlván annak okát, a' Királyhoz igyekezett éppen akkor, midőn ez-is azon ſzózatnak véletlen hallattára csudálkozott. Csak ezeket mondhatta elsőben

ÁRVAI: Nagyságos Uram!

KALMÁN: Mi hír Árvai?

ÁRVAI: A' Korona' örökösse haza érkezett.

BUZILLA: Az én fiam István?

KÁLMÁN: Nyargalva jön-é?

ÁRVAI: Olly sebessen Uram, a'-mint csak meg-engedheti a' temérdek népnek sokasága, és a' mellett méltóságos pompája.

KALMÁN: Pompája? — Minő Pompája?

ÁRVAI: Igen-is Pompája. Ő mostanában úgy érkezik Budára, valamint egy Bajnok. Mintha egy magyar Lovaucznak kezeiből ő facsarta vólna-ki a' kardot, avagy Országunkhoz ő forraſztotta vólna Dalmácziát.

KÁLMÁN: Mit akarſz mind ezekkel mondani?

ÁRVAI: Három Dalmatákat hurczol Budára, le-nyírván bajuſzſzokat, le-törvén sarkantyújokat. Mondgyák pedig: hogy fő nemesek.

Árvainak ezen alattomos ſzavaiból, észrevette a' Királyné: hogy Fiának gyalázója lenne. Valóban nem-is vala más Árvainak bögyében: hanem, hogy Istvánnak ezen hamar haza jövetelét gyanúsá tenné, és a' Királyt ellene fel-indítaná. Mind ezeknek elejét akarván venni, így ſzóllott

BUZILLA: Árvai! Árvai! hát ha a' roſz lélek ſzóllamlott-meg benned?

ÁRVAI: Alázatossan követem Nagyságodat.

BUZILLA: Nem illik talán: hogy azt az egéſz Ország tudgya: hogy István-fiam jó katona: hogy Dalmácziát nem csak el-nyeri, mint

an-

annak örökösse, hanem meg-is-érdemli, mint annak le-csillapítója?

ÁRVAI: Nem azért mondám Nagyságos aſzſzonyom. Csupán azon ſzorgalmatoskodom: ne-hogy azon maga-viseletével a' Dalmatákat tőllünk el-idegenittse.

KÁLMÁN: Elég most erről. Van-é más valami?

ÁRVAI: Midőn a' Herczeg Pesten vólt, ki-hívatta Gyiloki Tanácsnok-urat Pesti majorjából. Tőlle azt kérdezte: ha vallyon (ſzent Gellér' högye mellett (2) a' Sas-högyön túl ke-

(2). Azon högy, melly Budát Sépel-ſziget felé bé-fogja, Szent-Gellér-högyének neveztetett a' Magyaroktól: mert azon nevü Csanádi Püspök, mivel Első Andrásnak idejében a' pogány Magyarok között a' kereſztény hitet bé-hozta, ezen högyről le-vettetett, és a' Dunába esett. A' högynek tetején Templom vala fel-épitve azon ſzent Gellérnek tiſzteletére, mellyről emlékezik másadik Pius Pápa azon levelében, mellyet 1464-dikben ki-adott. Azt mondgya Istvánfi, hogy ſzent Gellér halálának fő oka Korogi vala, kinek utólsó Ivadékja a' Mohácsi veſzedelembe veſzett-el. Ezen utólsóról azt-is mondgya: hogy gyomrának olly erőssége vala, hogy másadik Lajos-királyunknak ſzeme' láttára, élő egereket, el-vágott macskafarkakat, a' döglött kutyák húsát minden irtózás nélkül meg-enné, el-is-emíſztené. Ezen Korogi nemzetség ſzent Gellér' templomába soha a' högyre fel-menni nem mert mivel, ha a' templomba bé-érkezett, azonnal magát el-csúnyította. Ezt valóban meg-kévánván tudni Lajos-ki-

rály

rűlvén) el-lehetne-é menni Leán-várra a' högyeken köröſztül, vagy ló-háton; vagy, ha másképp' nem lehet, gyalog-is?

KÁLMÁN: Micsodát? — Leán-várra?

ÁRVAI: Nékem pedig úgy tettſzik: mintha (ſzent Gellér' högye mellett) amarra csapott vól-

király (az, aki Mohácsnál oſztán el-veſzett), ama' régi Korogi nemzetségnek ezen utólsó ivadékját azon templomba kénſzerítette, és az igazságot maga tapaſztalta. A' Törökök a' Mohácsi veſzedelem után meg-vévén Budát, Szent Gellér hegyére 1598-dikban egy Kastélyt épitettek, mellynek falaival a' templomot-is bé-kerítették. De elrontották magok a' törökök akkor, midőn 1602-dikban innenn el-üzettettek, és Buda várába viſzſza verettettek. Fel-épitette ismét Pálfi és Pécsi, és, huſzon-két ágyúkat a' högyre vitetvén, a' Budai Törököket innét nyughatatlanította. Ezért hívják ſzent Gellér' högyét a' németek Blokſzbergnek, az-az ollyas högynek, mellyről a' várat nyughatatlaníthatni. Most itt a' régi épületeknek dülledékjei láttſzattatnak, mellynek kerülete közel két-ſzáz lépés. De Buda felé lejjebb a' fel-hányatott földek látſzatnak, gondolom az ágyúknak, és magokat ottan el-rejtő katonáknak helyeik. A' Magyaroknak ama' játékos beſzédgyekről-is híres ſzent Gellér' högye; hogy itt a' boſzorkányok gyülekezetet tartanak minden éjtſzaka. Híres moſtanában arról-is: hogy minden eſztendőben, húsvétnak másadik napján dél után Pestnek és Budának lakosi temérdek nagy csoporttal fel-ſzoknak menni, a'-mint ők ſzokták mondani: Emausra. Pattogtattyák a' puska-port, el-nézik a' vidéket, ki-beſzéllik magokat, eſznek-iſznak, ha van mit, végére haza ſzéllyednek. Ezeket cselekſzik (ſzemem láttára) 's-többet nem. ISTVÁNFI. BÉL. a' TAPASZTALÁS.

vólna. Meg-hólt Hitessének híre, mellynek hírét talán Pesten hallotta, arra bírhatta el-tökéllett szívét, hogy úttyát, tudgya már ő mi okból, Leán-vár felé intézze.

KÁLMÁN: Uram! Teremtőm! Ez tehát gyümőlcse fontos fel-tételeimnek? — Lássa az ember: azért küldöttem-el Budáról: hogy Leánvárat el-felejthesse: hogy eszébe tarthassa: mivel tartozik mind a' királyi vérnek, mind a' bőcsületnek. És, íme! azon meg-veszttegetett fiú, el-hagyván attyát-annyát; meg-se-tekíntvén László-fiát, elsőben-is szemtelen szeretőjének kebelébe igyekszik.

ÁRVAI: Még sem úgy van Nagyságos Uram. Ime maga a' Herczeg.

HARMADIK RÉSZ.

István Budán.

István-herczeg, Kálmánnak és Buzillának, királyi Fölségeknek, nevezetes de szerencsétlen fiok, nem csak azért vólt a' szeretetben félrecsapó: mert, természetére nézve, tüzes ifiú vala, hanem fő-képpen azért: mert (szíve és hajlandósága ellen) igen erőltetve házasodott. A' magyar erkölcsnek akkori rettentő példájával, nem annyira gondolkodott azon: hogy maga után, a' királyi Széknek fen-tartására, törvényes maradékot hagygyon; hanem inkább, szeleitől

kénnyére hordoztatván, gyengéded érzékenségeinek úntig eleget tehessen.

Eme' félre-rugásait észre-vévén Attya, vele elsőben nagy'-keményen bána. De végtére, hatalmától tartván, mellyet a' népnek hozzá-hajlásából nyer-vala, őtet magához édesgette, és az-után Dalmáczíába küldötte a' rakonczátlan szeretetnek (a'-mint ez-előtt-is említém) el-felejtése végett.

Hat hólnapot töltött István azon Országnak le-csillapításában. Annyának szíve igen nyughatatlan vala ezen időben. István (Feleségének halálát vévén Maros-váratt) hogy a' nép előtt gyászba öltözöttnek tessen) feketo fátyolt kötött, és azt válláról pánczéllyán köröszttül le-ereszteté. Mind ezeket meg-írták Árvainak azon kémjei, kiket szüntelen vele jártatott.

Hamarébb jött István Budára, (3) mint sellőlle gyanakodhatott Árvai. De meg-előzte Szüléinek

(3) Azon hibák között, mellyekkel csordúlttig tele vannak a' Magyar-történeteknek Irói, nem leg-kissebb az: hogy BUDA, és Ó-BUDA között külömbséget nem tesznek, hanem akár mi történt Ó-Budán, azt BUDÁNAK mostani várára alkalmaztattyák, noha O-BUDA közel ezer-nyólcz-száz-huszon-hét esztendővel öregebb eme' mostani BUDAI várnál. Mert eme' högy, egészlen Negyedik Béla-királyunkig (az-az: ezer-két-száz-negyvenedik esztendeig) puszták állott, és a' Pestieknek birtokához tartozott. Ugyan azért közönségessen Pesti högynek nevezteteti azon idők-

léinek várakozásjokat-is. Hogy a' Palotába véletlen bé-érkezett, így köszöntötte szüléit

ISTVÁN: Isten jó nap Uraim!

BUZILLA: *Fiának nyakába borulván*: Hozott Isten édes kedves fiam.

IST-

idökben. Első Geiza és szent László Királlyaink Prépostságot emelvén Ó-Budán (melly Máriának nevezete alatt tündöklött) ezen Pesti högyet el-vették a' Pestiektől, és ezen Prépostságnak ajándékozták azon jövedelemmel, mellyet a' högy alatt lévő Rév-házból bé-venni szoktanak. Ezer-két-száz-negyvenedik esztendöben az Ó-Budai Mária Prépostya leg-első vólt, ki ezen högyre egy kis kastélyt épített kö-fallal körül-vévén, talán azért: hogy szellőző helye lehéssen, avagy kincseit meg-tarthassa. Nem sokára ez-után bé-ütvén Magyar-országba a' Tatárok, mivel ezen helyet meg-nem-vehették, alkalmatosnak találta Negyedik Béla, hogy alája (a'mint ó Buda felé terjedett) egy várost építtsen, mellyet kö-fallal körül-is-vétetett. De Béla nem sokára meg-halván, és annak követői Ötödik István és Kun László másba törvén fejeket, Buda várossának fel-épitése kezdetét abba hagyták. Ezen új városnak akkori ritkaságához tartozik még az-is: hogy Kun-Lászlót (Negyedik Bélának Ötödik Istvány által unokáját) itt vetette-ki az Anya-szent-egyházból Firmián Fülöp; a' Pápának követtye. Ezek-után következendő királlyainknak nem vólt bizonyos lakásjok. Már Budán, már Székes-fehér-váron, már Visegrádon laktak. Első Lajos király vólt az, ki a' királyi Széket Budára Helyheztette. Ugyan azért ő kezderte építeni a' várat a' Pesti högyön. Az Ó-Budai Prépostnak kastéllyát el-rontatta, és a' várat gyönyörüen fel-épittette. A' Prépostnak jövedelmét, mellyet a' Pes-

a

ISTVÁN: Magam-is iparkodtam édes anyám!

KÁLMÁN: Szívemből örvendek: hogy szerencséssen járhattál.

ISTVÁN: Fiúi tisztelettel veszem édes atyám.

KÁLMÁN: Nem hittem, hogy illy hamar lássalak.

ISTVÁN: Uram! a' Kötelesség, és a' Bötsület minden akadékot hamar meg-győzhet. De fő-képpen a' Dicsőség után törekedő indúlatim csak egy-két órának tehették azon hat hólnapokat, mellyekben ide és amoda járkáltam.

KÁLMÁN: Ezt szeretem benned édes fiam.

ISTVÁN: Azt kévántad édes atyám: hogy magamat a' Dalmaták előtt ki-mutassam. Ime ki-is-mutattam. Ennek bizonyságát magammal hoz-

ti révből vett, és Kastéllyának ezen el-vételét mással pótolta-ki. Ofztán Zsigmond király (ezer-három-száz-nyólczvan-nyólczadik esztendőben a' tanúlásra egy Académiát szerzett Budán (Ó-Budán-é? Új-Budán-é? nem tudni). És, mivel Zsigmond Méziának királlyától (Rácz-országnak-is hivják) Belgráddal meg-ajándékoztatott, a' Királynak Györgynek meg-engedte: hogy a' Ráczok Magyar-országnak ezen helyeire ki-jöhessenek lakni: Budára, Szálánkeméne, Becsére, Kelpenre, Világos-várra, Tokaira, Munkácsra, Tállyára, Regéczre, Szatmárra, Böszörményre, Debreczenbe, Túrra, Varsányra. Végtére Mátyás Király leg-inkább fel-épitette Buda-várát. Mária Theresia bele helyheztette a' Királyi házat, és az Universitást. Jozsef a' Helytartó Tanácsot, Kamarát, és a' két Táblákat. Első Ferencz itt koronáztatott-meg. BONFIN. TURÓCZ. BÉL.

hoztam Budára, három meg-győzött Bajnokokat, kik Dalmácziának háborgatói valának.

KÁLMÁN: Ezen Vitézségedet, édes fiam, nagyra bőcsüllöm mind én, mind pedig az Orszag.

ISTVÁN: Igy tehát tett dolgaimnak bére meg-adódott tellyesseu.

KÁLMÁN: Tudod-é fiam, miért siettettem haza-jöveteledet?

ISTVÁN: Nem tudtam egyéfz Maros-várig. Ott vettem-fel fekete fátyolomat.

BUZILLA: Oh édes Istványom! csak ezt érdemlette tehát tölled kedves Feleséged?

ISTVÁN: Én többet nem tudok.

BUZILLA: Leg-alább könyveidnek egykét csöpjeit.

ISTVÁN: Csudálatos dolog. Kérdezzétek-meg fzáraz fzemeimet: mért nem könyezhetnek akkor, mikor fzívem nem búsúl. Ők az udvari fzokást nem tudgyák.

BUZILLA: Nem ártana talán, ha tettetnéd-is könyveidet.

ISTVÁN: Talán a' Tettetés erkölcsé változott Orfzágunkban? Mikor lett ez édes anyám? Talán el-menetelem után? Mert ennek-előtte a' valóság uralkodott Budán.

KÁLMÁN. Vedd éfzre édes fiam: hogy a' Korona' örökössét sok fzemek nézik minden felől.

IST-

ISTVÁN: Igen jól vagyon édes atyám. Én tehát azon fok szemeknek meg-akarom magamat mutatni, de éppen csak ollyannak, a'-micsodás vagyok. A' Magyar koronának legszebb gyöngye nem a' szinlés, hanem a' valóság. Ha a' magyar nép másként gondolkozik felőlem, sajnállom; de arról nem tehetek.

KÁLMÁN: A' népnek tehát nem tartozol azzal, hogy egész gyászba öltözz, valamint bennünket szemlélsz? Ő néked törvényes Hitesed vala.

ISTVÁN: Az vólt igen-is. De adta vólna az Isten, hogy soha se lett vólna. Én Juditot tiszteltem, mint a' Lengyelek' királlyának leányát. E' tiszteletem mellett meg-maradtam vólna hólttomig: ha őtet el-vennem nem kelletett vólna.

KÁLMAN: Már ez fiam igen helytelen, és vakmerő beszéd.

ISTVÁN: Sőtt inkább a' fiúi szívnek nyilvános és szabad ki-adása. — Mind-az'-által: én az ellen nem vagyok: hogy Juditnak minden halotti tisztesség meg-adattasson. — Talán még nincsen el-temetve királyi pompával? Igen-is temettessék-el. Emellyetek egy olly oszlopot örök emlékezetére, melly Árpádnak azon oszlopját meg-előzze, mellyett Fehér Máriánál emeltenek régi Magyarjaink.

BUZILLA: István! István!

Ist-

ISTVÁN: Talán halála előtt le-nem-festettétek? Tehát verjétek-fel koporsójából Balha Petit, ki (a'-mint nagy atyám Láfzló mondotta) úgy le-tudta a' balhákat festeni: hogy Magyar kis-aſzſzonyaink feléjek' nem mernének menni, ne-talán-tán ráńczokban ugrándoznának.

BUZILLA: Még trefálódhattz pedig?

ISTVÁN: Avagy talán (annak ſzokása ſzerént) ki-nem-hírdetődött halála? Ültessetek lóra egy kürtölőt, avagy trombitást, ki Treucséntől egéſz az Ádriai tengerig azt kürtöllye, azt trombitállya: hogy Magyar Orſzágnak következendő Királynéja, egy halandó aſzſzony, meg-hólt, el-temettetett, el-is-rodhadott: mert, valamint más ember, halhatatlan nem vólt.

KÁLMÁN: Végbe-vittünk immár mindeneket, de még-is Fiam - - -

ISTVÁN: Végbe vittetek tehát mindeneket? Vallyon mit kévánhat többet? Talán azt akarjátok: hogy iemétt Paripámra üllyek, és minden embert, ki halálát tagadgya, egy ſzálkardra ki-hívjam? Erre immár reá-állhatok. De, hogy én olly siratő aſzſzony legyek, ki könyveit veres hagymával ki-facsarja; az egy magyar herczeghez nem illik.

KÁLMÁN: Istvány! Istvány! Te magadról igen meg-feletkeztél — Mind-az-által: elég most erről.

IST-

ISTVÁN: Én tehát immár el-mehetek. *El akara menni.*

KÁLMÁN: Hová-hová illy siettséggel?

ISTVÁN: Egyenessen Leán-várra.

KÁLMÁN: Mit? Leán-várra? És te ezt cselekedni mered?

ISTVÁN: Miért ne merném? Talán az útat el-nem-állották a' Kuruczok, avagy a' Haramják (4)

(4) A' KURUCZ Névnek eredete Kálmán Királyunk' idejében történt. Alkalmatosságot néki ez adott. Péter (egy Olasz vagy Franczia Remete) minek-utánna Jeruzsalemből viszsza-jött, minden tehettségét arra fordította: hogy a' Szerecsenek ellen, kik akkor a' Szent Földet birják vala, hadat kiáltson, és azt kezekből ki-facsarja. Reá vévén Másadik Orbán Pápát, ennek Clarmontban mondott három beszédgyei arra vitték a' nap-nyugoti népeket, hogy szinte mind-nyájan a' szent Földnek védelmezésére fel-zendülnének. Kik ezen vitézségre magokat reá szántták, posztóból egy kereszlet varrattak Mellyeknek hallyára: az Anglusok fehéret, a' Francziák veresset, a' Belgák zöldet, és így a' többiek-is. Ugyan ezen okból Kereszles Vitézeknek-is neveztettek.

Ezen iszonyú nagy Sereg, Szent Lászlónak, Kálmán' attyának vitézségéről meg-győzettetvén, ötet kérte arra: hogy a' Fő-vezérséget magára vállallya. Ezt ő meg-is-cselekedte vólna, ha éppen ezen alkalmatossággal a' világból ki-nem-szóllitatott vólna. Szent László hólta után, kérték az-után Kálmánt-is annak fiát; hogy a' Fő-vezérséget magára vállallya: de Ez (a' Horvát Országi, és a' Dalmáczíai nyughatatlanságoktól meg-gátoltatván) Országának

védel-

KÁLMÁN: Érzéketlen fiú! Te egy nemes Feleségnek sírján úgy köröſztül-akarſz-ſzaladni, mint valami kutya-kaparási homok dombokon: hogy magadat egy böcstelen ſzemélynek karjai közé vethessed.

IST-

védelmezését nagyobbra böcsüllötte, nè-hogy, a' bizontalant keresvén, eme' bizonyost el-veſzeſzſze.

Tehát 1096-dik eſztendőben, Kálmán-Királyunknak másadik eſztendejében, SENZAUEHOR *Valter* vitte Jeruzsalem felé a' Kereſztes Vitézeknek első Felekezetét, kik többnyire lovasságból állottak. Magyar-orſzágon köröſztül-akarván-menni, ſzabadságot kére Kálmántól. Ki-is, meg-értvén ſzép igyekezeteiket, őket, mind nagy ſzívességgel fogadta, mind az Orſzágon köröſztül-is-bocsátotta. Egéſz Zemlénig nagy csendességben menének, és innent a' Száván köröſztül Belgrádig. De, Valternek híre nélkül, Zemlémbe maradtak a' Vitézek közül tizen-hatan: hogy itt fegyvereket vásárollyanak. Ezt meg-értvén GÚZS (ki, Magyar-orſzágnak Nagygyai közül lévén, Zemlémben a' katonaságot igazgatta) meg-fogattatta azon tizen-hat el-maradott Vitézeket. Azoknák fegyverjeket, ruhájokat, és pénzje et el-vétette, és őket ſzinte meſzteleneket a' többi után Belgrádra üzte, meg-izenvén Nikhitának, a' Belgrádi Igazgatónak: hogy a' Kereſztes Vitézekre vigyáztasson: hogy valami zenebonát ne indíttsanak.

Midőn az Első Felekezettel ezek történtek Zemlénnél, íme a' másik felekezet, Remete-Péternek vezérlése alatt le-telepedett Pozsonnál, és Kálmántól ſzabadságot kért a' köröſztül-menetelre. Kálmán, még semmit se tudván a' Zemlényi esetről, meg-engedte az által-menetelt, ezen

ISTVÁN: *Fel-pattanva*: Uram! az Isten' ſzerelmére kérlek: hagygy-fel az illyen beſzéddel.

KÁLMÁN: Tehetnéd tehát ezt Orcza-pirúlás nélkül?

IST-

államány alatt: hogy az Orſzágban semmit ne rabollyanak; hanem mindenütt békességgel menyenek. És, ha valamire ſzükségjek lenne, kéſz pénzzel ki-fizessék. Ezen meg-örülvén Péter, böcsületessen vezérlette a' Vitézeket mind-addig: még annak hírét vette, mit cselekedett Gúzs ama' tizen-hattal. Ezen fölött meg-értette Péter azt-is: hogy ezen Gúzs fel-indította Nikhitát-is, a' Belgrádi Igazgatót: hogy ő a' Kereſztes Vitézeknek elejét le-aprítsa: ő pedig eme' hátúllyára-fordúl, és, öket egéſzlen le-kaſzabálván, minden jóſzágjokat el-veſzi.

Mivel mind a' Magyarok, mind a' Belgrádi Bolgárok Kereſztények vóltak, nem akart a' hírnek sokat hinni Péter mind-addig, még, Zemlémben érvén, meg-hallotta az igazat, meg-is-ſzemlélte a' város' falain függő Kereſztes ruhákat, mellyeket ama' tizen-hattól el-vettek. Ekkor Remete-Péter a' Kereſztes Vitézeket a' boſzſzú-állásra öſztönözte, és, mivel temérdek sokan valának, a' Magyarokat meg-győzték, és, magok csak ſzázan veſzvén, amazokból közel négy-ezret le-vágtak. A' többit el-ſzéllyeztették.

Zemlémben mindeneket el-foglalván Péter, mivel elegendő líſztet, ökröket, és juhokat talált, öt napokig ott tartotta Seregjét, és jól meg-vendéglette. Nikhita, a' Magyaroknak ezen ſzerencsétlenségét hallván, nem bántotta Belgrádnál az elsö Felekezetet; hanem, Péternek boſzſzúitól tartván, onnént el-ſzökött.

Meg-hallotta azonban Kálmán a' Zemléni esetet. Felháborodott atyai ſzíve azon el-esett Magyarok' feleségeinek

ISTVÁN: Sőtt ennél többet-is: mert íme előbbeni kemény szavaidat elég lágy szívvel hallottam.

KÁLMÁN: Tégy Juditodnak eleget, a' mivel tartozol.

nek, és gyermekeiknek lármáira. Öszve-csődítette Vitézeit, és utánnok eredett azon fel-tétellel: hogy őket egy lábig el-veszti. E' dolgot meg-hallván Péter, és tréfára nem vévén, el-takarodott Zemlénből, és, Belgrádtól kezdvén bátorságos úttyát, a' Szent-Földre igyekezett. Ezt meg-hallván a' Magyarok, utánnok mentek, és, a' Bolgárokat, Kunokat, és Paczinakokat társaságjokba vévén, elérték Pétert, ki, semmitől se tartván, bátorságossan mendegélt. Seregjének utóllyát rúcúl meg-piszkolták. Töllök a' Tár-szekereket el-ragadták.

Midön a' Magyar Katonák ekképpen öldösték Nissánál a' Kuruczokat (Cruciatos, Cruce signatos); íme a' harmadik Felekezet meg-állott Meseburgnál valami Godescalcus nevű Papnak vezérlése alatt. Ezen nép Francziákból Bavarusokból, Svábokból, Lotháringusokból állott. Valának közel tizen-öt-ezeren. Ezek, bé-ütvén Országunkba, leg-elöl a' Svábok, és Bavarusok meg-részegedvén, a' bort, zabot, és más szükséges eledeleket erővel el-vették a' lakosoktól. A' Barmokat el-fogták. A' védelmező Magyarokat meg-ölték. Egygyet fel-nyársoltak. Ezeket meghallván a' Király, visszavette úttyát, és Győr mellett meg-szorította a' Kuruczokat.

Mivel pedig Kálmán, maga' seregére nézvén, amazoknak számától igen tartana; Fortélyra vette a' dolgot; és, hozzájok küldvén egy Ezredessét, nékik ezeket izente: hogy, ha fegyverjeket le-tennék, és, a' Király eleibe jövén,

ISTVÁN: Ha Juditot meg-bántottam, meg-engeſztelte a' halál. Mi gátolhat tehát, hogy, halála után, más valakit ſzeressek?

KÁLMÁN: Az én parancsolatom.

IST-

jövén, úgy-mint vétkesek, magok' hibájokat meg-vallának; nékiek bizonyossan meg-engedne: mivel jól tudná: hogy nem mind-nyájan lennének vétkesek.

Ezen meg-állapodván Godeskalkus, a' fegyvert velek le-tétette, és azt a' király eleibe vitette, minden kincseikkel, és Tár-ſzekereikkel egygyütt. A' Király, azokat Tár-házaiba vitetvén, a' fegyvertelen Kuruczokra reá-ereſztette Vitézeit, és öket egy lábig le-vágatta.

Kálmánnak ezen cselekedetét kegyetlennek mondgyák némellyek. De meg-vallyák magok a' külső Irók (Lásd Murat. T. VII. Col. 672) hogy a' Kuruczoknak gonoſzságai reá-vihették erre Kálmánt, hogy velek illy keményen bánnyon. Sött azt-is cselekedte, hogy a' Kuruczoknak negyedik felekezetét, kiket Emikó vezérlett, és kiknek ſzáma két-ſzáz ezerre ment, az Orſzágba bé-nem-hocsátotta. Erövel bé-törekedőket Meseburgnál úgy meg-ſzalaſztotta: hogy a' folyó-vizek nem folyhattak a' beleveſzett Kuruczok' miátt. Ezen Meseburg, vagy Ó-Vár volt, vagy Moson: mert ezt-is Vieselburgnak hivják, melly a' Meseburg névhez igen hasonlít.

De pedig által-ereſztette az ötödik Felekezetet, Bullion Godefridnek (a'ki oſztán Jeruzsalemi király lett) mostan Lotharingiai Herczegnek vezérlése alatt. Ez ugyan, minek-előtte Országunkon által-menne, e' levelét írá Kalmánhoz, mellyet Aschától (ki már ennek-előtte-is Kálmánnál követ vala) tiſztességesſen el-küldötte:

Kál-

ISTVÁN: Lehet-é a' ſzívnek illy ſzavakkal parancsolni: FÉLRE-FÉLRE, valamint a' Magyar Lovanczoknak illyekkel: RAJTA-RAJTA?

Kálmánnnak, a' Magyarok'-királlyának, Godefrid, Lotharingiai Vezér, és a' Francziáknak Fő-emberei, Üdvességet, és minden jót a' Kriſztusban. Csudálkoznak a' mi Uraink és Vezérjeink, hogy, mivel Kereſztények vagytok, az élő Istennek seregét mért öltétek-meg olly kegyetlen martiromsággal, földeteken pedig és orſzágtokon általnem-ereſztettétek, és kölömb nyelvességgel gyötörtétek. Ugyán azért: mostanában félelemtől, és kételkedéstől háboríttatván, Tollenburgnál meg-állani kévántunk, még a' Királynak ſzájából meg-hallanánk, mi ok vihette őtet reá: hogy a' Kereſztényektől a' Pogányoknak Üldözői annyit ſzenvedtek. Ha a' dolog igazságossan esett, azok, kik bennünket ide küldöttek, el-ſzenvedni kévánnyák. Ha pegonoſzságból esett, el-ſzánták magokat arra: hogy tellyes erejekből meg-fogják boſzſzúlni a' Kristus ellen el-követett méltatlanságot, kik annak drága ſzent vérének meg-boſzſzúlása végett jöttek-ki Orſzágjokból.

Ezekre Kálmán így felelt a' követeknek: Nem vagyunk mi a' Kereſztények' üldözői, hanem, akár minő kegyetlenséget vittünk végbe, azt a' nagy ſzükségtől kénſzeríttetve tettük. Mert: mldőn Első Seregteknek, mellyet Péter vezérlett, mindent ajánlóttunk: hogy igazi mértekre vehessenek mindent, által-ereſztettem vólna Orſzágomon-is; a' jóért roſzſzal fizettek: nem csak aranyat és ezüstet, lovakat és ölzvéreket Jobbágyimtól el-rabolván; hanem Városokat és Kastélyokat fel-dúlván, vagy négyezer embereket le-öldöstek, jóſzágjoktól és ruhájoktól megfoſztottak. Ezen sok és el-viselhetetlen boſzſzúságok és

mél-

KÁLMÁN: Igy vélekedhettem-é el-meneteled előtt?

IST-

méltatlanságok után Godeskalkusnak serege, mellyet nem régen meg-nyakaztunk, és kik előtökbe futottak, Orszá-gomnak Kastéllyát és Várát Meseburgot meg-szállotta. Kevéllyen, és, erejeknek tehetetlenségével előnkbe jöttek: hogy bennünket meg-büntetnének, és el-vesztenének. Kiktől az Isten' segítségével alig tudtunk meg-menekedni.

Ezek-után a' Követeket meg-vendéglette Kálmán. Az előbbeni levélre pedig e' Levelét irta Godfridnek, a' Latharingiai Herczegnek.

Kálmán Király Godfrid Vezérnek, és többi Keresztényeknek Üdvüsséget, és Szeretetet minden színlés nélkül. Hallottuk felőled: hogy hatalmas és Fő ember légy Földeden, és hívnek találtattál mind azoktól, kik tégedet ismérnek. Ugyan-ezért: tégedet mindenkoron kedvelvén, csupán jó híred miátt, tégedet látni, és veled meg-ismérkedni akarok. Fel-tettem tehát magamban, hogy hozzám ereszszelek a' Pozsonyi Kastélyomban minden veszedelem nélkül, és, a' Tónak mind a' két partyán le-telepedvén, beszédet tartsunk egymás között mind-azokról, a' mellyeket tőllem tudni akarsz, és a' miben bennünket vétkeseknek tartol.

El-jöve Godofrid Kálmánhoz, de ez abban állapodott-meg: hogy Godfrid magáért Hadi kezest rendellyen, és az-után mennyen az Országon köröszttül. A' kezesnek pedig nem közönségesnek, hanem nagy érdeműnek lenni kellene. Reá-verte Godfrid maga Testvérjét Balduint feleségestől és gyermekestől. És, mivel osztán a' Kuruczok böcsületessen mentek-által az Országon, maga vitte Kálmán Godfridhez a' Kezeseket. Ezen cselekedetéből Kálmánt nem kegyetlennek, hanem gondosnak mondhatni.

ISTVÁN: Mi vélekedéssel vólt atyám, azt én nem tudhatom De ha az idők' folyásáról, a' Szerető' el-hagyásáról a' vélekedésben vólt: hogy ezek többet tehetnek, mint a' szívnek érzékenségei, én arról nem tehetek.

KÁLMÁN: Viszsza-jöhettél tehát érzékenségeiddel?

ISTVÁN: Éppen azokkal, mellyekkel innént el-indúltam: csordúlttig tele lévén szívem Máriámhoz való szeretetemmel.

KÁLMÁN: Kérlek: ne emlegesd nevét előttem.

ISTVÁN: Miért ne emlegetném édes atyám? Mária név igen gyönyörüen hangzik a' magyar fülekben. Csupa ártatlanságot jelent.

KÁLMÁN: Oh el-fajúltt Ifiú! Mind ezeket el-nem viszed szárazon.

ISTVÁN: Akkor én-is ott leszek.

KÁLMÁN: Maradgy mostanában itten. Nem sokára meg-hallod a' parancsolatot. Erre velem Árvai.

NEGYEDIK RÉSZ.

Buzillának gondossága.

El-méne Árvai előtt a' Király, nagyon boszszonkodva: hogy a' Herczeggel semmire se mehetett. Minek-előtte Árvai a' Király után megindúlt, nagy szemeket vetett mind Istványra, mind a' Királynéra, azt akarván tudtokra adni:

hogy Istvánnak ezen nyakassága nagy zűr-zavarba keverné az egéſz Orſzágot. Meg-értette, de már ennek-előtte-is által-látta mind-ezeket a' gondos királyné. István pedig ezekkel semmit se gondola. Igy ſzólla pedig hozzáia

BUZILLA: Oh ſzerelmes Fiam! Ez-é bére azon ſzeretetemnek, mellyel Orſzágunkba, és ezen Anya-városunkba vártalak.

ISTVÁN: Itéllye-meg az Isten: én vagyok-é oka valaminek.

BUZILLA: Fiam! jól ismered atyádat. Az Isten' fiára kérlek: ne igereld.

ISTVÁN: Ingerlettem tehát? Oh éppen nem. A' ſzalma-ſzálat se tettem eleibe köröſztül. Anyám! ha csupán magamat akartok megrontani, íme előttetek állok. De, ha Bátori Máriát, azon ártatlan lelket, csak egy körömfeketényi boſzſzúsággal illetitek, egy ſzó mint ſzáz, ő-érette még atyámnak-is meg-felelek. Ha tudnám, hogy őtet ezen karom meg-akarná sérteni, tüstént le-vágnám, és pokolba vetném.

BUZILLA: Istyány Istvány! a' terméſzetnek tehát semmi jussa ſzíveden?

ISTVÁN: Vagyon igen-is. Én engedelmes fiatok vagyok, a'-miben lehetek. Én téged', édes Anyám ſzeretlek, és nagyra-is böcsüllek. Tiſztelem édes atyámat-is. Verjen-meg az Isten, ha ezt tettetésből mondom. És ezzel Isten hozzátok. Engemet másutt várnak enyimeim.

BU-

BUZILLA: Hová édes fiam hová? Az Istenre kérlek, maradgy még ma Budán.

ISTVÁN: Édes anyám! Ez lehetetlenség!

BUZILLA: Lehetetlenség?

ISTVÁN: Kötelességemben áll: hogy elmennyek.

BUZILLA: Kötelességedben áll? Van-é annál nagyobb, mellyel Szüléidhez le-kötelezetel: hogy azoknak akarattyok szerént járj?

ISTVÁN: Van igen-is. Úgy mint az atyai kötelesség — Nem csak maga Mária, hanem két gyermekeim-is várakoznak utánnam. Oh gondold-el csak édes anyám, minő régtől-fogva nem láttak. A' szem-pillantásokat-is olvassák.

BUZILLA: Hát László fiadat, ki itt a' várban vagyon, meg-nem-látogatod leg-előll? Mért nem tudakozódol erről leg-kissebbet-is? Ez pedig néked törvényes fiad.

ISTVÁN: Anyám! minden fiú, ki az én véremből veszi eredetét, nékem törvényes fiam.

BUZILLA: Oh István! csak így tudod tehát mind az Isteni, mind a' világi törvényt?

ISTVÁN: Meg-ne-botránkozz szavaimban édes anyám. Hallyad tehát intézetemnek velejét — Ime László-fiam él. Kezetekben vagyon. Ügyellyetek reája. Légyen ő a' Magyar-koronának örökösse. Kérjetek-el a' Székes-Fehérvári templomból a' szent koronát. Tegyétek

ennek fejére (5). Akkor oſztán: kinek mi gondgya reám? Ellemben: lásd, édes anyám, amá' két Leán-vári gyermekeimet. Semmi Uradalomra nem támaſzkodhatnak. Születésekben (az embe-

(5) Szent Istvány-királytól fogva a' ſzent Koronának őrízete egéſz Imre-királynak idejéjig; az-az: 1198-dik eſztendeig Székes-Fehér-váratt az oda való Prépostnak gondviselésére vala bízva, ki az-után, Káptalanyából egygyet válaſztott, kinek hitelére bizta annak őrizetét, és ezt Korona-őrnek-is nevezte. Ezt bizonyíttya Carthuics, ki ſzent Istvánnak életét le-írta, és az akkori őrről így beſzél: „ „ Mercurius, ki a' papi rendben a' Szeplőtelen Szűz' kin- „ csének őrje vala „ Mivel pedig Imre-király maga Testvérjével Andrással (ki ugyan csak király-is léve) nagy viſzontagságokban éltte, akkori Székes-Fehér-vári Prépost, látván ennek nem jó végét, ſzabadságot kért a' Szentséges Pápától, hogy a' Korona'őrízetét másra bízhatná. Erre Innocentius Pápa néki így felelt:

A' Székes-Fehér-vári Prépostnak G. A' te kérésed által nyilván lett az Apostoli ſzékünknél: hogy, mivel a' Székes-Fehér-vári templomban némely Tiſztség, mellyet őrrnek neveznek, és te hozzád tartozik, fel-légyen állítva, kinek ſzorgalmára, és gond-viselésére vannak bízva azon templomnak ékeſségei és kiváltságai a' királyi koronával egygyütt, Te azt más alkalmatos Személyre akarod bízni, ne-talántán az őrnek tudatlansága, vagy hivtelenſége, avagy ſzorgalmatlansága miátt valami kárt vallyon a' Templom, avagy az Orſzágnak dicsőſége a' korona miátt valami képpen meg-sértődgyön. Kévánván tehát a' Templomnak kárját meg-előzni, és a' te Igazságodat fen-tartani: hogy azon Őrri Tiſztséget, éppen a'-mint a' te jussod-

berek' okoskodása szerént) semmi érdemjek: és csupán ezért szerencsétlenebbek László-fiamnál. Egy lélek sincs, ki őket gyámolítaná. Megvettetnek az egész Országtól. Széles e' világon nincs egy valaki, ki őket böcsületessen éltetné, és tisztességessen fel-nevelné, hanem csupán én. — Édes szerelmes anyám! édes Mindenem! néked érzékény, nemes, és valósággal magyar szíved vagyon. Mond-meg ezen magyar szívedre: el-hagygyam-é azokat? ne siessek-é hozzájok?

BUZILLA: Fiam Fiam! igen szívemre szóllasz, és viszsza élsz azon hatalommal, mellyel, tudod, szívemet meg-győzheted. Fiam! az Isten' szerelmére kérlek: szánd-meg édes anyádat. Én egy nyomorúlt aszszony vagyok ezen állapotban, noha királynénak tartatom az egész világtól.

ÖTÖ-

sodban vala, más valami alkalmatos Személyre ok-vetetlenül bízzad, Apostoli hatalommal néked szabadságot adunk. Költ Lateránumban.

E' volt talán azon alkalmatosság, mellyel az Ország a' korona' őrzését a' Papi rendtől el-vette, és azt a' Világi emberekre bízta. Imre, igen tartván András-öcscsének tüzes elméjétől, fiát, harmadik Lászlót, három esztendős korában meg-koronáztatta. Imrének halála után Lászlónak annya Constantia a' gyermeket a' koronával egygyütt Austriába vitte: (ezt órrolta talán-meg a' Prépost): holott a' Kis király nem sokára meg-hólt, és András üle a székbe.

ÖTÖDIK RÉSZ.

Istvánnak éles Esze.

Alig hogy könyvei ki-nem-csordúltak a' könyerűletes-szívű királynénak, midőn előbbeni szavait ki-ejtette. Mind-azon-által meg-győzte mostanában érzékenségeit: mivel Árvait a' Királytól ki-jönni, és feléje iparkodni látta. Amazok ugyan, egy mellékes szobába zárakozván, abban törték leg-inkább fejeket, miként lehessék Istvánt Bátori Máriának szerelméről le-verni. Úgy-is tettszett: mintha azon módokból egygyet fel-találtak vólna. Ezt a' Király Buzillának meg-akarja-vala-jelenteni. Ugyan e' végre jöve-ki, és így szólla a' Királnéhoz

ÁRVAI: A' király ő-nagysága kéri: hogy egy-pár szóra hozzá-menni méltóztasson nagyságod.

BUZILLA: Tüstént ott leszek. Hanem, édes Lelkem Istványom! én minden tehetségemet arra fordítom: hogy édes atyádat meg-engeszteljem. Tégy te-is arról, hogy őtet fel-ne-háborítsd. Maradgy Budán édes lelkem fiam. Úgy-é meg-maradsz? Úgy-é édesem?

Midőn ezeket mondotta Buzilla, mind szívének olly érzékenségével, mind ábrázattyának olly kellemetes vonásaival ejtette a' szavakat: hogy akár-minő kővé-keményedett szívet meglágyíthatott vólna. És noha végtére Istvánnyának

nak orczáját meg-veregetné, és ſzemeivel még többet ſzóllana, de fel-se-vette ſzavait; hanem, annyárak el-menetele után, ezeket mondotta

ISTVÁN: Nékem sincs tehát semmi dolgom Budán.

ÁRVAI: Méltóságos Herczeg!

ISTVÁN: Még-is itt vagy? Mi kell?

ÁRVAI: A' Király küldött Herczegségedhez.

ISTVÁN: Az én atyám?

ÁRVAI: Igen-is. Kálmán Urunk.

ISTVÁN: Csudálatos dolog. Más atyák magok ſzóllanak fiokkal, ha velek egy födél alatt vannak.

ÁRVAI: Azért küldöt ő Nagysága ide ---

ISTVÁN: Igaz bizony. A' király tehát?

ÁRVAI: Az igen-is.

ISTVÁN: Soha bizony roſzſzabb követet nem küldhetett, de ki-se-gondolhatott vólna.

ÁRVAI: Uram! Ennek okát-is.

ISTVÁN: Talán nem tudod? Mindgyárt meg-mondom. Ha a' Te követséged méz, te azt meg-keseríted; ha pedig magában-is keserő, akkor epévé, és méreggé változtatod.

ÁRVAI: Uram! meg-érdemlettem-é?

ISTVÁN: Ha meg-érdemletted, fizettesd-ki magadat: adósságid ne legyenek. Ha pedig meg-nem-érdemlettedd —— Hiſzen téged' Árvainak hívnak.

ÁRVAI: Annak igen-is. Herczegséged engem' jól ismér.

ISTVÁN: Ha a' Bölcs maga-magát-is alig isméri, hogy ismérhetne tégedet?

ÁRVAI: Én most a' Királyi hivatalban Tárnok-mester vagyok (6)

ISTVÁN: Aha! de az már más. Hallya tehát Tekintetes és Nemzetes Tárnok-mester Úr: Ezen Tiſztség Magyar-országunkban valósággal Je-

(6) A' TÁRNOK ſzónak eredetéről ugyan keményen veſzekſzenek velünk a' tótok, és ſzinte vér-ontással azon iparkodnak: hogy ezt kezünkből ki-facsarják, és tót ſzónak lenni mondgyák. Hallyuk tehát: hogy vítattyák fel-tétellyeket. Ezen ſzó, DVOR, vagy DVUR tót ſzó, ebből vették, úgy-mond, a' Magyarok az ő Udvar ſzavokat. Innen jött oſztán Dvornik, Dovornik, Davornik, Davarnik, Tavarnik, Tavernik. Ejnye be kár: hogy, *Dvor* ſzótól kezdvén, több lépcsőkön nem jött-le a' Tavarnok ſzóra, a' tótoknak ſzokások ſzerént, kik a' *Kamen* ſzót-is addig-addig csigázzák, még *keményt* nem faragnak belőlle, és így a' *keményt*-is tót ſzónak lenni gondollyák, pedig azért: hogy mind a' két ſzóban némelly egyenlő bötüket látnak, valamint a' *Dvor*, és *Udvar* ſzavakban. Ha Dvor-ſzó annyit téſzen tótúl, mint magyarúl Udvar: Dvornik, vagy pedig Tavernik-is annyit tenne, mint náhunk az Udvarnok. Hazugság pedig: hogy az Udvarnoki Tiſztség (*Magiſter Curiæ*) annyit tett királlyaink' Udvarjokban; mint a' Tárnoki Tiſztség (*Tavernicorum Regalium Magister*).

Otrokóczi-is ſzokása ſzerént nyersen okoskodik a' TÁRNOK nevezetnek eredetéről. Hallyuk önnön magát beſzél-

Jeles; de, Kálmán' idejében, ezen ſzavak: Árvai Tárnok-mester, leg-alább az én füleimben, igen csudálatossan hangzanak. Mintha repedtt harangnak ſzavát hallanám.

ÁR-

beſzélleni„ *Tavernikus* (úgy-mond) a' honnét jö oſztán *Tavernicorum Regalium Magister*, ki a' királyi városoknak hozzá küldött ügyeit meg-ſzokta-ítélni, úgy tettſzik: hogy Eleinknél Tábornoknak mondatott, a' Tótoknál Tabornik eme ſzótól: *Tábor*. Így mondották a' *Dapifert* Tálnok, a' Pincernát Pohárnok„. Ha meg-engedgyük-is Otrokóczinak: hogy a' Tárnok valamit tett a' Király' udvarában, de ez neki fő-kötelessége nem vólt. Soha, senki se hallotta pedig: hogy ő a' Táborban foglalatoskodott vólna.

De mi ſzükségünk ezen Tárnok ſzónak eredetét olly meſzſze-hordott okokkal támogatni. A' TÁR ſzó valóságos Magyar ſzó. Téſzen I-*ben*: olly házat, mellybe a' kincs zárattatik. Úgy-mint: *Kincs-tár*. II-*ſzor*, magát a' kincset. Ugymint *Tár-ház*. III-*ſzor*, minden más ollyas partékát-is, melly zár alatt tartatik, és ſzükségünkre lehet. Úgymint *Tár-ſzekér*. Ezek így lévén, lássuk a' Tárnoki Tiſztségnek hivatallyait, és az-után ítéllyük-meg, mért mondhattuk őtet Tárnoknak.

A' Tárnoki hivatalok tehát ezek: I-*ſzer*: A' Pénzverésre vígyázott. A' mint ki-tettſzik Első Károlynak leveléből 1342-ben. II-*ſzor*: a' Só-bányákra gondot viselt. III-*ſzor*: A' Királyi városoknak, majoroknak, 's-földeknek igazgatója vólt. IV-*ſzer*: A' Királyi Írásokra gondgya vólt. V-*ſzer*: A' Királyi városoknak csak akkor vala Bírája, mikor az ügy hozzája vitetett. VI-*ſzor*: Gondot viselt a' királyi kincsre. Mind ezeket meg-bizonyíttya Rogerius, ki a' Tárnokot Király' Kamarássának nevezi. Tu-

róez.

ÁRVAI: Kár hogy Herczegséged engem' jobban nem ismér.

ISTVÁN: Avagy várakozz Árvai. Hadd gondolkodgyam egy kevesé — Isten bizony még-is jól mondád. Láttalak egyszer Bátorban. Itten Bátori Miklóst, Máriának test-vérjét, egy-szálkard-

rócz pedig azt mondgya, hogy Mátyás-királynak Kincses-házát Tárnoki háznak mondották. Hallyuk Istvánfit „ Ezen Zrinyit Tárnok mesterének rendelte, melly hivatal mostanában abban áll, hogy a' szabad királyi városoknak ügyeiket meg-ítéllye. Régenten pedig a' királyi kincs-tárt-is őrizte, melly Budán egy boltozatban tartatott, mellynek ablakjai vas-rostélyokkal, és Táblákkal vannak meg-erősítve a' Nagy Palota alatt „

Ezek-után a' Tárnoki hivatal (mellyet ez-előtt egy ember viselt) két felé szakasztatott. Más lett a' Kincstartó (Cameræ Præses). Más a' Tárnok: a' szabad-városok' Fő-bírája. Ennek hivatallyában áll mostanában: hogy a' szabad Királyi-városoknak ki-váltságjokat (Privilegia), Bántatlanságjokat (immunitates) minden fel-bizgatók ellen védelmezze, ha más-kép nem lehet, ajánló-levelet irván a' Fejedelemnek.

Mivel pedig ezen időkben a' Királyi-városok megtöbbültek, az ügyek-is meg-szaporodtak; csak némelly királyi-városok maradtak a' Tárnoknak Bírósága alatt; a' többieket a' Királyi személynek Hely-tartója (Personalis Præsentiæ Regiæ) szokta meg-ítélni.

Eleinte nem csak a' Királyoknak, hanem a' Királynéknak-is vóltak Tárnokjai; kik, a' Királynak engedelméből, az Ország' Nagygyai közül vóltanak (Barones Regni), de a' Királyiak után.

kardra ki-hívtad réſzegségedben. Másad' nap', hogy egyſzer-akkor ki-józanodtál, és fogadásodat tök fejedbe hozhattad; úgy meg-kergetted magad után Bátorit: hogy Bátortúl egéſz Budáig viſzſza-se-tekíntettél. Hat hold-napig alig jöttél eſzedre.

ÁRVAI: Uram! még sem úgy.

ISTVÁN: Hallod-é Árvai! Budára várom Bátori Miklóst. Meg-lásd: úgy meg-ijeſzti hitvánságodat: hogy talán a' világból-is ki-ſzalatz.

ÁRVAI: Uram! Uram! már ez - - - -

ISTVÁN: Ne hűtsd a' ſzádat. Mire küldött a' Király?

ÁRVAI: Azt kévánnya Herczegségedtől: hogy holnap reggel a' királyi Tanácsba jönni méltóztasson. Ott Herczegségednek jelen-létte igen ſzükséges.

ISTVÁN; Igen is: meg-fogok-jelenni minden-bizonnyal. Van-é még más valami?

ÁRVAI: Engedgye-meg egyſzer-'s-mind Herczegséged azt-is: hogy dicsőséges maga-viselésén, és ſzerencsés viſzſza-jövetelén ſzívessen örvendezzek.

ISTVÁN: Azt meg-engedhetem. Örvendezz.

ÁRVAI: És még azon alázatos kérésemetis: hogy hozzám való kegyességével mások előtt-is dicsekedhessem.

ISTVÁN: Dicsekedgy, a'-mennyit akarſz.

ÁRVAI: Mind-ezek fölött arra-is kérném Herczegségedet: hogy édes attyának akarattyához magát egy kevessé jobban alkalmaztassa.

ISTVÁN: Ugyan-úgy-é?

ÁRVAI: Nem azért: mintha arra szorúlt vólna egy Királynak magzattya.

ISTVÁN: Nem azért tehát?

ÁRVAI: Mert Herczegséged a' Korona' örökösse.

ISTVÁN: Talán csak tréfálsz.

ÁRVAI: Az egész nép térdet-fejet hajt Herczegséged előtt.

ISTVÁN: No lássa az ember: már Magyarok' Istenévé lettem.

ÁRVAI: De tudgya még-is Herczegséged: hogy néha az Uralkodó királyok csudálatosok.

ISTVÁN: De-hogy csudálatosok! Azok ők nem lehetnek: mivel emberek.

ÁRVAI: Az sem ártana, ha néha-néha a' Királynak hízelkedne. Meg-kévánnyák a' mostani idők, hogy arra fordíttsuk köpönyegünket, a' merre a' szél fúj. Meg-lássa Herczegséged: hogy szó-szóllásom mellett magossabbra felhághat.

ISTVÁN: Talán egészlen az égig?

ÁRVAI: Bízza magát reám. Én Herczegséged mellett véremet-is ki-ontanám.

ISTVÁN: Oh oh! bizony kár vólna azon Kutya-vérért. Hallod-é Árvai!

ÁR-

ÁRVAI: Hallom Uram.

ISTVÁN: Ez-előtt én nem jól mondottam, hogy téged' nem ismérlek.

ÁRVAI: Mert Herczegségednek úgy, tetszett akkor velem tréfálódni.

ISTVÁN: Bizonyomra mondom, nem tréfálódtam; hanem hazudtam.

ÁRVAI: Méltóságos Herczeg!

ISTVÁN: Mert én téged bizonyossan ismérlek.

ÁRVAI: Igy tehát leg-bóldogabbnak tartom magamat: mert uramtól meg-ismértetem.

ISTVÁN: Hallod-é Árvai! Tudod-é: mi van fejed fölött?

ÁRVAI: Azt gondolnám: hogy az ég.

ISTVÁN: Hát a' lábod alatt?

ÁRVAI: Csudálatos kérdések. Lábom alatt a' poklot, vagy-is inkább a' földet gondolom.

ISTVÁN: Jól mondád a' poklot. Az Ég és Pokol között vagy tehét Árvai, és nem csudállod a' Magyarok Istenének irgalmasságát: hogy téged' az ég, és Pokol között élni hágy, ki az Ég, és Pokol között leg-terhessebb udvari hízelkedő vagy. Vígyázz magadra: tüstént le-süllyedíz.

ÁRVAI: *bevessen*: Uram nem úgy.

ISTVÁN: *kardgyához kapván*: Árvai Te se úgy, mert meg-tanítalak a' magyar emberségre.

ÁRVAI: *alázatossan*: Méltóságos Herczeg.

ISTVÁN: Menny most a' királyhoz immár. Éllyen egésségben Tekintetes és Nemzetes Árvai Tárnok-mester Úr! Éllyen egésségben.

ÁRVAI: *el-ménetelekor alatomossan*: Mennydörgős háború. — Így bán tehát velem.

HATODIK RÉSZ.

Istvánnak fel-tételei.

El-mene nagy haraggal ezek után Árvai, szűnetlen azon lévén: hogy Istvány ellen a' Királyt fel-gyúlaszsza, és vele előbbeni beszédgyeit meg-lakoltassa. Okossan kellett pedig bánni a' fel-gyúlasztással. Kálmán igen eszes Király vala; István pedig tüzes, és Árvainak minden szeme' járattyára ügyelő. Hogy maga maradott, így beszéllett

ISTVÁN: Hála légyen az Úr-Istennek: meg-menekedtem egy nemtelen Kullancstól, egy gyalázatos Udvari-hízelkedőtől. De már most István vígyázz magadra: hogy az illyetén Csőszök meg-ne-kerittsenek. — Előbbeni házasságomnak bilincseitől még most-is sebesek meg-nehezedett lábaim; és még-is erővel azt akarják: hogy magamra új bilincseket vegyek. Isten láttya: nem veszek — Máriához István. Ezen szabad életemnek első áldozattya csupán őtet illeti. De a' Királynak parancsolattya! Az

pedig

pedig énnékem ? Talán a' Magyar Koronának örökösse, olly alá-való ſzolga, hogy néki csak inteni kelletik, és ő, mint a' Giliſzta, hason máſzkállyon ? Nem arra hallod-é. — De jaj édes anyámnak kérései ! Már ezek ugyan teſznek valamit. Igazán mondom teſznek valamit — De Máriám ! az én angyali Máriám ! Tudom: a' ſzárnyas-hír meg-vitte néki haza-jöttömet. Ő tehát magánossan búsúllyon ? Ő tehát el-hagyattatásáról-is gyanakodgyon ? Ő tehát, ha csalfaságomról gondolkozna, kétségbe-is essen ? — Oh ezen irtóztató mély sebét meg-nem-gyógyíthatná egy egéſz Ország. Leán-várra István ! Szaporán Leán-várra. Oda kelletik menned, ha bár égő ſzenek vólnának-is útadon. Hallod-é Kúti !

HETEDIK RÉSZ.

Istvánnak kéſzülete.

Ezen Kúti, kit most bé-ſzóllíta István, hív ſzolgája vala. Mély-kúton ſzületett. Ugyan-azért: valóságos nevét Mély-kútinak-is mondották a' Többiek. De István, kurtában akárván ſzóllani, csak Kútinak nevezte. Kéſz vólt Urának ſzolgálattyára mindenkor. Azon Leveleket, mellyeket István Dalmácziából Leán-várra küldözgetett, édes Máriájához ; ezen ſzolga hordozta, és nagy ſzorgalommal mindenkor

kézbe adta. Olly szerencsés vala pedig minden úttyában, hogy soha rajta-nem-kapattatott, noha Árvai azon vólt, hogy Istvánnak minden gondolatait ki-tanúlhassa. A' Király-is szemfüllel vígyáztatott minden tetteire. Hogy mostanában a' Herczegtől bé-szóllítatott, bé-toppana ezen szavaival

KÚTI: Hallom Uram!

ISTVÁN: Lovakat ide.

KÚTI: Meszsze-é? vagy közelebb?

ISTVÁN: Csak Leán-várra.

KÚTI: A' Nap alkonyodik.

ISTVÁN: Reád bizták az Országh' dolgát. Bár éjtszaka lenne: mert ez vólna az én Barátom. Hajnal-hasadttára viszsza-jövünk minden bizonnyal.

KÚTI. Abból Uram semmi se lesz.

ISTVÁN: Micsodát? semmi se lesz? Mi meszsze Budától Leán-vár?

KÚTI: Nem azért mondám.

ISTVÁN: Hát miért?

KÚTI: Három esztendővel ez-előtt, nékem-is vala Pesten egy Szeretőm. Én őtet kirendeltem a' Nyulak' szigetjébe, azt vélvén: hogy majd egy-két óráig ott enyelgek vele: az-után pedig haza jöhetek. Szabadságot-is kaptam Herczegségedtől: de úgy: hogy a' nap' le-alkonyodtta előtt viszsza-térjek a' várba. De ime', hogy oda érkeztünk, sokáig el-nem-vál-

hat-

hattunk. Haza késő-estve érkeztem. Ugyan-azért: meg-akara Herczegséged páholni, de kegyessen meg-engedett.

ISTVÁN: Gondolod tehát: hogy én-is olly nehezen válok-el Máriámtól, mint te ama' Tiédtől. Az akarónak nincs lehetetlensége.

KÚTI: De ez már más Uram. Én pedig akartam-is, nem-is viſzſza-jönni a' Nyúlak' ſzigetjéből.

ISTVÁN: Elég erről Kúti. Hanem: tudod-é még mit?

KÚTI: Tudom, Uram, ha hallom.

ISTVÁN: Néked vagy fél-órával hamarébb kell Leán-várra indúlnod. Menny-bé Máriámnak házába. Jelentsd-meg néki haza-jöttömet.

KÚTI: Igen jól van Uram.

ISTVÁN: Az-után: hallod-é még Kútikám? ha azt talállya ſzép Máriám kérdeni: mikor fogom őtet Leán-váratt meg-látogatni? minden leg-kissebb halogatás nélkül, hamarjában azt feleleld, de-el-ne-felejtsd: hogy, minden-bizonnyal, holnap virradóra.

KÚTI: Mind úgy leſz, Uram! a'-mint Herczegséged parancsolni méltóztatik. Egy bőtű-vonást el-nem-hagyok belőlle.

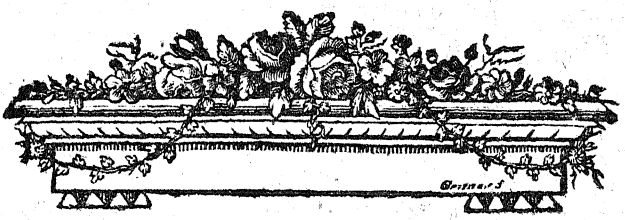
ISTVÁN: Még egygyet, Kúti! De ezt-is jól eſzedbe tartsd ám. Költsd-fel az Udvari Káplánt. Nyittasd-ki az Udvari Kápolnát. Jelentsd-meg néki: kész legyen az esküdtetésre.

KÚTI El-végzem, Uram, minden böcsülettel eztet-is. Parancsol még Herczegséged valamit?

ISTVÁN: Csak még ezen egygyetlent: Vígyázz magadra. Tapogatva járj.

KÚTI: Mind ezeket régi szokásomba kerítettem, Uram! Isten mind-nyájunkkal!

Ezek-után: föl-üle Kúti leg-serényebb Paripájára. Hogy Budától jól el-távozott; észrevette azon Lovaglót, ki, mindenkor nyomába iparkodván, őtet szemmel tartani láttzattatott. Amannak leselkedéseit igen szívére vette jó Kúti. De most, a' Szedrte-vettére semmi időt nem látván, haragossan meg-sarkanytyúzta lovát, és Leán-vár felé szerencséssen el-is-iramlott.

MÁSADIK SZAKASZ.

1. Máriának gondolatai.
2. Kúti Leán-váratt.
3. István Leán-váratt.
4. Istvánnak el-tökéllése.
5. Kálmánnak Tanácsnoki.
6. Kálmánnak fel-tétele.
7. Az Udvarnokok' gonoszsága.
8. István Budán.
9. Istvánnak hevei.
10. Buzillának csillapjai.
11. Buzillának gondossága.

ELSŐ RÉSZ.

Máriának gondolatai.

MÁRIA ekkor Leán-váratt múlatozott, melly gyönyörü Lak-hely, nem igen meſzſze Budavárossától, egy kellemetes kis magosságra, az ott-termett ſzálas erdőnek közepében épittetett, csupán Máriának ſzámára. Ezen híres, és az amakkori időkben ritka ékességü Személy ama' neves BÁTORI nemzetségből eredettnek lenni mondatott. Leánya vólt SÁNDORNAK, Unokája pedig azon ZSIGMONDNAK, kit nem régen ez-előtt Szent Láſzló-Királyunk (ezen Kálmán-királyunknak attya) azért nemesitett-meg: mivel

mivel egy Várhoz gyülekezett híres Vitézei közûl, ezen Zsigmond vala leg-elsö, ki (valamint annak édes attya OPÚS cselekedett) egy Fővárnak bástyájára fel-hágott, és, így a' meg-vevésre bátorságos útat mutatott, az ellenséget pedig el-rémítette. Ezen Bátorsága miátt Attyáról-is Bátorinak neveztetett Láfzlótúl. (7)

Ezen nevezetes Mária leg-is-leg-elsőben Bátorban neveltetett-fel Miklós báttyával. De minek-utánna a' tizen-negyedik eſztendőt el-érte (nem

(7) Hogy a' BÁTORI nemzetség Szent-Láfzlónak ideje' tájjában emeltetett nagyra (de csak Magyar-Orfzágban: mert ez-előtt-is elég nagyok vóltanak a' Svábóknál) meg-bizonyittya Thuróczi ezen fzavaival. „ A' Guthkele-„ dek (így hívták ennek-elötte a' Bátoriakat) Péter-király-„ lyunk által, midön Henrik-Csáfzárhoz futott, hívattattak „ segítségül Stof-nevezetű Kastélyból. Eredetjek Svíb-Or-„ fzág, a'-honnan Federik-csáfzár-is fzármazott. Ezen „ nemzet a' Svábóknál fő. Otthon vagyonosok, nálunk „ fzegények, de jók. Ezen Guthkeledtnek nemzetsége „ SALAMON-*királynak*; LÁSZLÓ és GEJZA-*vezérek-*„ *nek* idejekben emeltetett-fel. BÁTOR-*Opús* vólt az, ki, nevezetes tettei után, nagyra fel-hágott.

BÁTOR-*Opúsnak* első vitézségét így irja-le Thuró-„ czi „ SALAMON-*király*, és LÁSZLÓ-*vezér* Cseh-or-„ fzágra mentenek fzámos katonáikkal. A' Csehek, meg-„ ijedvén, elő-nem-mertek-állani a' csatára. Ugyan-azért: „ a' Magyarok fzinte egéfz Orfzágjokat tüzzel-vassal el-„ puſztították. Ekkor BÁTOR-*Opús*, Mártonnak fia, egy „ valami Csehet, kinek, mint az Orjásnak, temérdek test-

„ je

(nem tudni mi okra nézve), bé-vétetett Buzilla-királynénak nemes Kis-aſzſzonyai közé. Különös hajlandósággal viseltetett hozzája a' Királyné.

„ je vala, különös viadalban meg-győzött, le-is-terített. „ Ezen emlékezetre méltó dologért mindenkor ez-után, „ mind a' Király, mind az Orſzág' Nagygyai előtt di- „ csőséggel meg-jelent „

BÁTOR-*Opús*nak vitézsége akkor-is ki-tettſzett, midőn SALAMON-*király*, és LÁSZLÓ-*vezér* Belgrádot ostromlották, melly akkor a' Constantinápoli Görög csáſzárnak birtoka alatt vala. Sokat ír ezen ostromlásról Thúróczi, de az ide tartozandók ezek „ Azomban ki-jövé- „ nek a' Várból három Szerecsenek, kik lándsaikkal, és „ nyilaikkal igen nagy károkra valának a' ſzegény Ma- „ gyaroknak. Egy, a' Királynak Hagyitói közül, ama- „ zok közül egygyet agyon-csapott, kinek testjét el-aka- „ rák-venni a' Magyarok; de azt, ſzörnyű-képpen hada- „ kozván, igen védelmezték meg-maradott társai. A' Ki- „ rály tehát, és a' Vezér, látván azoknak viaskodásait, „ a' körül-álló katonáknak ezeket mondották: Oh bár a' „ régiek' ſzíve, és vére forrana-fel katonáinkban: hogy „ a' ſzerecsenek ellen védelmeznék ama' bajnokinkat, kik, „ hogy ama' ſzerecsennek testjét bírtokokba vehessék, a' „ vár alatt tüzessen hadakoznak. Ezt hallván OPÚS, „ GYÖRGY, és BORS, kik akkor tüzes legények vol- „ nak, valamint a villámok, amazokra rohantak. Meg- „ ſzalaſztván őket Opús, egéſzlen a' vár' kapujáig ker- „ gette. Fölül köveket és nyilakat ereſztettek reája; de „ OPÚS minden sérelem nélkül viſzſza-tért. Azomban „ GYÖRGY és BORS reá-bátorítván a' többiket, el-vet- „ ték a' ſzerecsennek testjét, és a' pityerébe temették „

OPÚS-

né. Úgy tettszett: mintha, nála nélkül lévén, valamiben héánosságát érzené.

A' Királynénak Máriához vonszó szeretete vólt tehát azon ok, melly szívét meg-keserít-

het-

OPÚSnak harmadik csatája akkor vólt, midőn SALAMON-*kirdly*, meg-nem-egygyezvén LÁSZLÓ és GEJZA-vezérekkel, LÁSZLÓNAK itthon-nem-léttében, megtámadta GEJZÁT, és szinte el-is-emésztette. Ekkor OPÚS a' királlyal tartott a' Vezér ellen. Hallyuk Thúróczit„ Ezen hadban OPÚS, GEJZA-*vezérnek* egy Pé„ ter-nevü katonáját (ki sárga lovon ülvén, és a' többi „ előtt nyargalván, a' Király' katonáit szál-kardra hívogat„ tya vala) különös csatában meg-győzte. Senki se talál„ kozott OPÚSON kívül, ki szembe-szállani merészlett „ vólna. Ez, fakó lovára ülvén, mint a' menny-kő, reá„ esett Péterre; és, annak vas pánczéllyát köröszttül-hajt„ ván, köröszttül-veri vala szívét. Azon hadban, kard„ gyának gyakori vágásával, olly károkat tett osztán Gej„ za' seregében, hogy keze el-zsibbadna, és szinte a' „ maroklathoz száradna. SALAMON-*kirdly* pedig, és „ fő-képpen e' vele csatázó németek igen csudállották ere„ jét és bátorságát„

OPÚS' bátorságának negyedik jele Nyittra alatt történt, mellyről ezeket mondgya Thúróczi„ Negyedik Hen„ rik Császár (kinek húga Salamonnak felesége vala) ugyan „ ezen Salamonnak védelmezésére jövén, Vág vizéhez „ ért. Salamon pedig, el-vévén három Sereget, Semtétől „ Nyitra-várához lovaglott. Innen ki-jövén az ísiak, egy„ mással hadakoztak, most ezeknek, most amazoknak meg„ szaladttokkal. De OPÚS, Paripájára ülvén, egész a' „ vár' ajtajáig lovaglott, és a' védelmezők közül egygyet

le-

hette, midőn ugyan ezen Máriának Leán-várra kelletett távoznia. A' várat ſzámára építtette valaki. Sokan a' vélekedésben valának, hogy (mivel István-herczeg nagyon ſzerette Máriát,

és

„ le-menny-kövezett. A' Nyitraiak pedig, meg-ſzomo-
„ rodván el-esett Társok miátt, nagyon sohajtottak. Az-
„ után, OPÚSRA ſzórván lándsájokat, annak Paripáját
„ meg-ölték. Ő pedig, erőssen ellenkezvén velek, sérelem
„ nélkül tért-viſzſza. Az onnant viſzſza-jövők meg-mon-
„ dották a' Csáſzárnak Opús' bátorságát. -- Kérdezte oſz-
„ tán Salamont: ha a' Vezéreknél vólna-é egy olly bátor
„ ember? Salamon pedig, a' Magyarokat meg-akarván dí-
„ csérni, azt mondaná, hogy jobbak-is lennének: erre a'
„ Csáſzár: ha az úgy van, illyetén Katonák ellen hada-
„ kozván, soha magyar-országot viſzſza-nem-nyered „

Ezen híres OPÚSNAK (kit oſztán ſzűnetlen Bátornak nevéztenek) fia lehetet ZSIGMOND, ki az-után: hogy LÁSZLÓ Királyságra kapott, meg-nemesitetett, és Bátortájjékának néki ajándékozásával (mert még LÁSZLÓ Vezér vólt, e' tájjékot bírta) nagyra ment. Ennek fia SÁNDOR, Unokája pedig azon MIKLÓS, ki most Leán-váratt vagyon. Miklósnak fia DÖMÖTÖR vala, Unokája pedig LÓRINCZ, ki azon ANDRÁST nemzette, kinek utóit ſzorgalommal fel-kereste, le-is-irta Vagner Károly Jézsuvita, valaha jó barátom. Ezeket fel-találhatni azon könyvében: mellyen illyen a' czím: *Analecta Scepuſii* Pars I/. 1778-dikban.

Az-után e' hatalmas nemzetség (a' jóſzágoknak, mellyeket a' következett Királyoktól nyertek, külömbsége ſzerént) külömb-féle-képpen-is neveztetett. Valának I-/ször: BÁTORI de *eadem*. II-/ször: BÁTORI de *Rakomáz*. III-/ször:

BÁ-

és Budán, édes annya mellett, vele bátran nem társalkodhatott) ő építette légyen nékie, szeretetének bátrabb üzése végett. De, hogy ez csupa költött mese vala, ki-tudódott az-után.

Mária tehát Leán-váratt élte napjait, mellyek közül sokak kellemetesek; de többek kellemetlenek valának. Két Magzatjai lettek István-herczegtől. A' Fiút LAJOSNAK; a' Leánt pedig SAROLTÁNAK nevezték. Mind-a'-kettő gyönyörüen fel-indúló Teremtvény; és, ha Istvánnak törvényes szüleménnyi lennének, a' királykodásra-is méltók, és alkalmatosok.

Midőn István Dalmáczióból Budára érkezett; azon nap-estte-kor semmit nem alhatott Má-

BÁTORI de *eadem & Rakomáz.* IV-*szer*: BÁTORI de *Ecsed.* V-*szer*: BÁTORI de *Somlyó.* VI-*szer*: BÁTORI de *Stanislzlófi.* VII-*szer*: BÁTORI de *Zelemér* VIII-*szor*: BÁTORI de *Szokol.* IX-*szer*: BÁTORI de *Batka.*

Ezeknek czímerjekben három fogak vannak, mellyeket körül-kerít egy farkát-szájába-vevő gyík.

Nincs országunkban olly Tisztség, mellyet a' Bátoriak nem viseltek vólna. Vóltak Nádor-ispányok, Ország-Bírái, Vajvodák, Bánok, 's-a'-t. A' Stanislzlófi Bátoriak közül Lengyelek' királlya vala ISTVÁN, kinek Test-vérjétől Kristóftól származott Unokája ANDRÁS a' Római Anya-szent-egy-háznak Cardinálissa vala, és Váradi Püspök egyszer-'s-mind. Vóltak közüllök Erdélyi Fejedelmek-is. Leg-tovább tartott a' Stanislzlófi ág. Utólsó vólt Zofia, ki a' Bátoriak-után bé-tette az ajtót, Rákóczi Györgynek Felesége. Igy múlik a' Világ.

Mária. Le-üle tehát azon Ágy-ſzékjére, melyben egy-keveset dolgozott. Mellette játzadoztak édes Fiai. Várva-várta azon ſzem-pillantást, melybeń Istvánt mostanában immár, Feleségének halála után, minden vétek-félelem nélkül, megölelhetné. Hogy oſztán fiainak játzásjokat-is egy kevés ideig ſzemlélgette; így ſzólla alattomossan

MÁRIA: Már-is itt az éj-fél! Ugyan hol maradhatott eddig az én Inasom? Kétzer-is meg-jöhetett vólna Budáról. Viſzſza-jött tehát az én Istványom? És ő erről engem' nem tudósított. — — Avvagy talán ebben a' levélben vagyon? Avvagy ebben? Mert a' sok csókok és több köny'-hullatásaim el-törlöttek néha valamit az utólsó sorokban, midőn az elsőket nagy'-éhhessen hapsoltam.

Máriának fiai (mivel édes annyok más gondolatokat forgatott, és velek nem igen nyájaskodott) nagyon el-únták vala magokat. Annyoknak előbbeni ſzavai után; hírteleniben felkiálta

LAJOS: Anyóm édes!

MÁRIA: No mi lelt édes Lajosom?

LAJOS: Én nagyon alhatnám.

SAROLTA: De én-is alhatnám ám.

El-fakadott e' ſzavakra sírva Mária. Igen tiſztességes ágyból vévén eredetét, ezen fölül (ha Istvánhoz való hajlandóságát ki-veſzſzük)

igen

igen gyönyörű erkölcsű-is lévén, mostani életének eſzébe-juttattával nagyon ſzomorította bús ſzívét. Sajnállotta ezen drága magzatait-is; kiknek következendő ſzerencséjek felől semmit se tudott, de hozzájok illő bóldogúlásokról nem-is gyanakodhatott. Gyermekeinek álmosságjokat hallván, ezeket mondá

MÁRIA: Szerencsétlen magzatok! Ugyan ki fogja fel-venni ügyeteket?

LAJOS: Hát ma alunni nem megyünk?

MÁRIA: Várjatok egy-kevesé magzatim. Tüstént el-érkezik Terka. Ez fog le-vetkőztetni benneteket.

SAROLTA: Oh bár csak hamar jönne!

MÁRIA: Oh bizonyossan el-érkezett édes Istványom. Mint-ha ſzárnyakra kapott vólna, úgy fent héjjaz ſzívem. Nem lehet már meſzſze Leán-vártól. Bizonyossan nem lehet: mert ſzívemnek nagy dobogását érzem. Ez pedig mindenkor közel-léttének jele vólt. Oh! bár csak el-jönne! És pediglen éppen most: midőn ötet (minden vétek-félelem nélkül) leg-elsőben megölelhetném. Már most, ártatlan és ſzent csókjaim között, eleibe fogom ſzámlálni azon sok órákat, mellyeket e'-koráig, könyv-húllatásaim között, sok unalommal töltöttem.

Midőn e' ſzávainak vége felé lenne Mária, kint a' Pitvar-ſzobának ajtaján valami zörgést hallott. Azon jövevényt, vagy Terkának (ki

néki

néki szoba-leánya, és a' Kisdedeknek gond-viselője vala), vagy azon Inasnak lenni gondolta, kit, még az estnek elején, Budára küldött, István' el-jöttének bizonyos hír-hozójául. Eme' zörgést hallván, így szóllamla-meg

LAJOS: Anyám! Anyám!

MÁRIA: Zörög fiam valaki.

LAJOS: Tüstént meg-látom.

SAROLTA: Várj: én-is ki-megyek.

Fel ugrottak ez-után mind a'-ketten, és az ajtóhoz szaladtak. El-hültek, hogy Kútit meglátták, viszsza-szaladott, és ezeket kiáltotta

SAROLTA: Anyám Anyám! Kúti jön.

MÁSADIK RÉSZ.

Kúti Leán-váratt.

Kútinak a' Szobába jötte után, nagyon el-hüle Mária. Örömében-é, avagy féltében, de nagyon rettegett. Kúti se szólhatott mindgyárt. Hallgattak a' Gyermekek-is. Végtére nem többet, hanem csupán ezeket mondhatta

MARIA: Kúti! az Istenért! Te vagy-é?

KÚTI: Én vagyok aszszonyom, pedig Testestől-lelkestől.

MARIA: Ejnye be meg-ijedtem. Mi jót hozol lelkem?

KÚTI: Mindent aszszonyom. Maga a' Herczeg küldött előre.

MÁRIA: Az én Istványom?

KÚTI: Az igen-is.

MÁRIA: A' Korona' örökösse?

KÚTI: Maga termetében.

MÁRIA: Mikor fog ide jönni?

KÚTI: Köfzönti Méltóságodat. Virradóra itt terem.

MÁRIA: Virradóra? — csak virradóra? Nem hoztál valami levelet?

KÚTI: Nem írhatott.

MÁRIA: Hogy-hogy az Istenért?

KÚTI: Annyi a' fzem rajta, mint a' Mátra'-fzele.

MÁRIA: No semmi ez. Hanem, hogy vóltatok eddig édes Kútim.

KÚTI: Jól-is; rofzfzúl-is. A'-mint az útban fzokás.

MÁRIA: Oh! mind-ezeket el-fogod nékem befzélleni egéfz virrattig. Azt az hólnapig tartó örökké-valóságot ezzel akarom meg-kurtítani. Nem láttad az én Inasomat? Budára küldöttem ez-előtt: hogy valami bizonyost hozzon Istványomnak vifzfza-jövetele felől. Nem került-é elődbe?

KÚTI: Még nyomát se láttam Afzfzonyom.

LAJOS: Kúti! Nem hoztál nékünk valamit?

KÚTI: Ejnye! Ejnye! Drága Herczegek! Azt én bizony, mint a' hóltt, el-felejtettem. No másfzor majd csomót kötök az orromon.

MÁ-

MÁRIA: Édes Kútim Egéſzséges vólt-é Ő mindétig?

KÚTI: Méltóságos Aſzſzonyom: valamint a' mak.

MÁRIA: Kövérebb lett-é? avagy soványabb? — Várakozz csak Kúti.

Ezen ſzavait mondván Mária, aſztallyához ſzaladott, és István-herczegnek kis képét, mellyet tőlle ajándékba örök emlékezetre kapott, elejébe hozta. Jól meg-tekíntgette azt Kúti, így folytatta pedig ſzavát

MÁRIA: Ládd Kúti, éppen illyen vólt, midőn tőllem el-ment.

KÚTI: Úgy tettſzik, mint-ha mostanában kövérebb-is vólna.

MÁRIA: Meg-maradtt-é orczáján ezen kellemetes pirosság? Avagy talán, Oh Istenem, halaványabb léve? Nem lett-é barnább? Ugy-é bizony: hogy hoſzſzú úttyában el-is-sülhetett?

HARMADIK RÉSZ.

István Leán-váratt.

Csak alig mondhatta-ki Mária előbbeni ſzavait, íme hírtelen bé-toppana István. És, midőn Kútinak a' Képet mutatná, hátúllyára került leg-elől. Viſzſza-tekíntett Mária, meg-is-ijedett. Így ſzóllott pedig

ISTVÁN: Imhol vagyon nem képe, hanem testestől-lelkestől önnön maga. Jól megtekints édes Máriám.

MÁRIA: István! az Istenért!

SÁROLTA: Az Atyánk! Az Atyánk!

ISTVÁN: *Mind-nyájokat karjai közé szorítván*: Oh! ha lehetne: hogy (által-ölelvén azokat, kiket én tellyes szívemből szeretek) veletek egygyütt egy kő-oszloppá változhatnék, örökké érezvén ezen örömet, mellyett mostanában érzek! — Oh Máriám! Oh édes Magzatim!

MÁRIA: Látd-é: mi hamiskás vagy édes Istványom! Ez-é a' virradó? Ez-é a' reggel?

ISTVÁN: A' Szeretet meg-előzte az időt. Váratlan kévántam nálad termeni. Ezt nékem, úgy-é, meg-engeded?

MÁRIA: Engedgyen-meg néked az Isten, ha örömemnek hirtelensége bennem kárt tészen.

ISTVÁN: Oh be szerencsésnek tartom magamat: hogy benneteket ismétt láthatlak, Téged' édes Máriám! Tikteket-is édes Gyermekeim.

LAJOS: De atyám! hol vóltál illy sokáig?

ISTVÁN: Hát sokáig vólt ez Fiam?

SÁROLTA: Bizony sokáig ám. Az-olta ki-nem-eresztett anyánk a' Vár'-kapuján.

LAJOS: Azt mondotta: hogy, ha te eljösz, az-után ki-eresztt.

SÁROLTA: Te pedig meg-igérted, hogy hamar visszza-jösz, és szavadat meg-nem-tartottad.

MÁ-

MÁRIA: Lásd édesem: hogy ſzámlálták utánnad a' napokat. Oh Istenem! hidd-el, édes Istványom, hogy ezeknek hív tanító Mesternéjek vala.

ISTVAN: Azon hív tanító Mesternének ez a' fizetése.

Ezek-után ſzívének ki-mondhatatlan nagy örömében meg-ölelte Máriát, meg-is-csókolta. Az-után ezeket mondotta

ISTVÁN: Gondold-el, édes Máriám! a' Szeretetnek Istenét melly okossan festették a' Régiek gyermek' képében. Mert a' Szeretet valósággal igen gyermekes, de egy-ſzer-is-mind ártatlan. És annak leg-jelessebb zálogjai a' Gyermekek.

MÁRIA: Oh be áldott ſzem-pillantás vólt ez, mellyben tégedet: édes kedves Istványom, a' Te Máriád, minden vétek-félelem nélkül, mostanában leg-elől meg-ölelhetett. Ettől a' ſzem-pillantástól fogom ſzámlálni következendő boldogságimat.

ISTVÁN: Édes Máriám! A' Te szíved mindenkoron Nemes vólt. Angyal vóltál mind Erkölcsödre, mind különös ſzépségedre nézve.

MÁRIA: Oh édes Istványom! Kérlek: ne dícsérd azt bennem, a'-mit magam-is nagy hibának látok. Ez-előtt: vallyon a' mí ſzeretetünket nem lehetne-é vétkesnek mondani?

ISTVÁN: Ha vétkes vólt; minden büntetés rajtam száradgyon. Mert: Én vóltam az, ki, Judit-feleségemnek el-vétele-kor, a' Nyulak' szigetjében veled tánczoltam, és az-után magammal nem bírhattam. Én vóltam az, ki, nagyon alattomos útakon lépdegelvén, a' te szíved' rejtékébe-is bé-kandicsáltam, és azt én-szívemhez csatlottam. Én vóltam az: ki lelki-ismeretednek furdalásait, sőtt hóhérlásait-is benned meg-fójtottam, és semmivé tettem.

MÁRIA: Jaj ne emlegesd az el-múlttakat, ha csak azt nem kévánod, hogy most-is kicsordúllyanak könyveim.

LAJOS: Atyám! Atyám!

ISTVÁN: No mit akarsz Fiam?

LAJOS: Előbbeni szavaidból azt hozom-ki mostan: hogy a mí anyánk nem a' te feleséged.

SÁROLTA: Így tehát — mi — nem lennénk herczegek?

ISTVÁN: Mit? Ki meri azt néktek mondani? Látd Mária! Ezen gyermekek juttattyák eszembe: minő kötelességem legyen mind Te hozzád, mind pediglen hozzájok. Mért nem hallom én azt te-tőlled?

MÁRIA: Ne hallgasd gyermeki csevegésjeket.

ISTVÁN: Mária! ezeket nem lehet gyermeki csevegéseknek tartani. Tudod: hogy Judit meg-hólt. Te nékem ide ajándékoztad Szíve-

vedet, Nevedet, Böcsületedet. Egy ſzóval: életednek minden bóldogságát. És én! Mit adtam néked ezekért?

MARIA: Mind azoknak elég jutalma vala jó ſzíved.

ISTVÁN: Nem úgy, Édesem. Te akkor áldoztad-fel mindenedet, midőn nékem semmi egyebem nem vólt, e' ſzerető ſzívemnél. Ezt akkoron néked ajándékoztam; ez már igasságos dolog. De, kérlek: elég Bér lehetett-é az mind azokért, mellyeket nékem fel-áldoztál?

MÁRIA: Oh elég, édes-lelkem Istványom. Az nékem únttig elég vala.

ISTVÁN: Nemes ſzívű teremtmény. Édes Máriám! hallyad Istványodat. Akkor tehát csak azt adtam néked, a'-mit adhattam. Már most pedig azt adom, a'-mivel tartozom. Íme kezemet, és ezzel Magyar-orſzágnak Szent Koronáját néked ajándékozom, ki mind-ezeket, még Judit előtt-is, meg-érdemletted.

MÁRIA: Istvány! Az Istenért mit akarsz?

ISTVÁN: Éppen azt, a'-mit akarnom kelletik. Azt, a'-mire kötelességem kénſzerít. Hallod-é Kúti? Nyitva-é a' Vár-beli Kápolna?

KÚTI: Kéſzen, Uram, a Káplány-is.

ISTVÁN: Mond-meg néki: hogy Esküvésünk' idején Te fogſz jelen-lenni Terkával.

Meg-ijedett erre Mária. És, noha Istvánt ki-mondhatatlan-képpen ſzerette; még se forgat-

hatta azon gondolatot: hogy valaha a' királyi-ſzékre fel-hágjon. Most: le-térdelvén István előtt, kezeit-is öſzve-kulcsolván, így ſzólla

MÁRIA: Herczeg! az Istenre kérem.

ISTVÁN: Kúti! még-is itt vagy?

KÚTI: Megyek Uram.

NEGYEDIK RÉSZ.

Istvánnak el-tökéllése.

Midőn Mária a' Herczeg előtt le-térdelt, úgy tettſzett: mintha ſzínében meg-változott vólna. Meg-érzette gondolom azon gyötrelmeket, mellyekkel ez-után bajoskodott. Ezeket, ſzívének nagy ſzánakodásával tapaſztalván, így ſzólla hozzája

ISTVÁN: Mária! Mi lelt tégedet?

MÁRIA: Isvány! Az Istenért! mit akarſz?

ISTVÁN: Csendesítsd-le magadat.

MÁRIA: Oh, ha lehetne! sokért nem adnám.

ISTVÁN: A' Csendességet nem magamért, hanem te miáttad óhajtom. Eleget kell tennem meg-bántott ártatlanságodért, és csupán ezzel engeſztelhetem-meg az Istent.

MÁRIA: Oh hagygy engem' alacson sorsomban édes Istványom. Nekem elég gyönyörüſségem a' Te ſzívedben. Váramnak ezen keskeny kerületében ne ismérjék másak Máriát, hanem

hanem maga István. Édes Istvánom! nékem se királyi eredetetem, se szívem arra nincsen. Ezen alacsonságomból fogok fel-pillantani Királyi székedre.

ISTVÁN: Te a' királyi széknek díszszére fogsz élni az egész világ előtt. El-tökéllettem immár.

MÁRIA: István! Az Istenért! Mit fog mondani édes atyád, és anyád? Mit fog mondani egész Magyar-ország?

ISTVÁN: Mondgyanak akár mit, azzal nem gondolok. Ne tegyem tehát azt, a'-mire a' buzgó szeretet, és az emberiséghez tartozó kötelesség kénszerít? Kérlek édesem! ne álly ellene bizonyossan el-szántt el-is-tökéllett akaratomnak. Vedd eszedre Szüléimnek törekedéseit. Azon vannak: hogy engem' más valakivel öszve-házasíttsanak. Arra jött immár a' dolog: hogy ezen Leán-vári meg-látogatásodat örökre el-tíltsák. Ide-lovaglásaimat titokban tartani nem lehet: mert sok szemek alá kerül egy Herczeg. Nincs más mód benne, hanem ha Királynémnak teszlek.

MÁRIA: István-István! Az Isten' szerelmére kérlek: jól meg-fontold a' dolgot. Én az Országnak, és édes Szüléidnek nyugodalomjokat fel-verni nem akarnám. Földünk' népének örömét sem kévánnám meg-ürmösíteni. Nem gondolok vélle, ha senki se ismeri-is Máriát,

csak Istványom ismérje, és valósággal ſzeressed.

ISTVÁN: Egy ſzó mint ſzáz: el-tökéllettem immár.

MÁRIA: Oh! meg-lehet még aztat másolni.

ISTVÁN: Ime! engemet az Isten minden Szentjeivel - - -

MÁRIA: Oh várakozz kérlek. Ne esküdgy.

ISTVÁN: Mária! Te az égi dolgokra, a' más világra sokat tartaſzſz. Jól-is teſzed. Visgáld-meg kérlek belső-képpen magadat: nem fenyeget-é lelked' ismérete, ha így élünk, és öſzſze-nem-házasodunk?

MÁRIA: Jaj! Lelkemre ſzóllaſzſz!

ISTVÁN: Szánd-meg ezen ártatlan gyermekeidet-is. Mit vétettek ezek ellened? Akarhatod-é kérlek: hogy, Attyoknak életében és virágjában, árvák maradgyanak? Mért kévánod tőllök el-venni a' nemességet? a' herczegi czímet? a' Koronához való jussokat? Akarod-é homlokjokra sütni a' fattyú billeget? Fiaim! kérjétek édes anyátokat: hogy ezt veletek ne cselekedgye.

MÁRIA: Oh István! mért állaſz illy hatalmas fegyverekkel ellenem?

ISTVÁN: Jöſzte édes Máriám a' Szent Kápolnába. Nincsenek más vendégjeink Házasságunk' idején; hanem: az Erkölcs, az Ima, *) a'

*) (Religio Vallás)

a' Terméſzet, a' Kötelesség, a' Szeretet, az Ártatlanság — Te pedig, édes Máriám! most-is gondolkodol?

Hogy Istvánnak utólsó ſzavait hallotta Mária, ſzemeibe nézett édesdeden. Meg-ölelték egymást. Bú-gondgyai, és ſzorgalmai között, csak ezeket mondhatta

MÁRIA: Én a' tiéd vagyok édes Istványom! Egygyetlen-egygyem! Mindenem!

ISTVÁN: Én-is a' tiéd vagyok, édes Máriám! Kedvesem, és Hitesem. No most a' ſzent oltárhoz.

MÁRIA: Istványom! édes Istványom! Esküdgy-meg az élő Istenre: hogy ezen Házasságunkat titokban tartod egéſz holttomig.

ISTVÁN: Mit? egéſz hólttodig?

MÁRIA: Úgy vagyon: egéſz hólttomig.

ISTVÁN: Már tudom: miben töröd fejedet. Tehát én ſzégyennek tartsam egy ollyan aſzſzonnyal való életemet, ki az egéſz orſzágban csupán magános az, ki ſzívemhez, és herczegi ſzemélyemhez illik? Mért pirítod-meg orczámat?

MÁRIA: Esküdgy-meg kérlek.

ISTVÁN: Tehát én az én kedves Máriámat, és annak különös ſzent erkölcseit ismétt a' gonoſz nyelvek' harangjára köttessem?

MÁRIA: Az élő Istenre kénſzerítelek: esküdgy-meg.

IST-

ISTVÁN: Ha éppenséggel úgy akarod; nem bánom. Meg-is-esküszöm. De engedgy te-is valahára az én kérésemnek. Szaporán a' Kápolnába. — Mária! Te ismétt gondolkodol! Lásd: hogy alusznak kedves Magzatink. Vitesd őket az ágyba.

MÁRIA: Istvány!

ISTVÁN: Hallom édesem.

MÁRIA: Régen van-é: hogy Juditot eltemették?

ISTVÁN: Mire teszed ezen kérdésedet?

MÁRIA: Égjen-é az én házasságomnak vékony gyertyája, midőn ő hólttának temérdek fákjája még mostan-is füstölög?

ISTVÁN: Mi bizonnyára hasztalan beszédekben töltyük drága ideinket.

MÁRIA: Halaszszuk, kérlek, továbbra.

ISTVÁN: Juditom' halálának három hónapja el-múlt. De, ha annyi se lenne, mi gátolhat bennünket? Látd Máriám! Mások szabadságom ellen törekednek; én pedig magamra éppen ne vígyázzak? Jöszte Mária a' szent oltárhoz. Kérlek az Istenre! jöszte.

MÁRIA: Istenem! Viselly gondot reám. Megyek, ha Istványomnak úgy tettszik.

Minek-utánna Máriájának el-tökéllett szándékát végső szavaiból ki-vette István, le-szakasztotta válláról a' fekete fátyolt. Erre Mária leg-előll meg-döbbent. Az-után ezeket mondotta

IST-

ISTVÁN: Félre gyáfz! Itt a' házasság. Mennyünk tehát édesem.

Ezek-után a' Kápolnába mentenek, holott Kútinak és Terkának jelen-léttekben öfzve-isadattanak az udvari Lelkéfztől. Az Eskütvés' alkalmatosságával, midőn István a' fzavakat mondaná: hogy Hitessét hóltáig el-nem-hagyandaná; ezen fzóra *nem* olly' nagyott suklott a' Herczeg: hogy fzavainak azon magyarázattyát értenék a' körül-állók: hogy hóltta előtt el-fogná hagyni kedves Máriáját. De illyen elő-érzésekre igen keveset hajtottanak a' tudós Magyarok, noha egynehányfzor történet fzerént bé-tellyesedtek.

ÖTÖDIK RÉSZ.

Kálmánnak Tanácsnoki.

Midőn ezek így történtenek Leán-váratt, íme Budán Árvai, Szepelik, és Gyiloki (Kálmán-királynak veszedelmes emberei) követ fújtanak Istvány, és Mária ellen.

Szepelik Titoknokja vala Kálmánnak. Nevét ama' történetből vette: mert gyermek-korában fzepe lovon jött-ki Tartománnyából. Árvainak fzorgalmatossága által (kinek távúról attya-fiai-is vala) a' Király' udvarába jött, és nem sok idő múlva (mivel eszének élességét elég serényen fitogtatta) a' többiek között fel-kapott.

Gyi-

Gyiloki hamarébb érkezett ugyan a' királyi udvarba Oláh-ország ſzéliről; de Szepeliket meg-nem-előzhette. Egéſzlen meg-vénhedett Iráſzságában.

Egybe gyűltek tehát eme' jó sülttek a' Királynak Palotájába: hogy (valamint tegnap elvégazék) királyi tanácsot tartsanak a' napnak fel-virradtta előtt. Hamarébb jöttek-öſzve, mint, vagy a' Király fel-költ, vagy István Leán-várból meg-érkezett vólna. Ugyan-azért: idejek lévén az alattomos beſzélgetésre, igy kezdette

SZEPELIK: De vallyon lehet-é azt bizonyosnak tartani: hogy ezen éjtſzaka Leán-váratt vala a' herczeg?

ÁRVAI: Olly bizonyosnak, mint hogy én Árvai vagyok. Azt gondollyák az Urak: hogy Kémjeimet haſzon nélkül fizetem?

GYILOKI: Bizony nagyra veté fejét.

SZEPELIK: Soha pedig olly tűrhetetlen-pattantt nyakast. Hogy Leán-várba-való menetelét alattomban cselekedte vólna, azt csupán a' kevéſység nem engedte-meg néki.

ÁRVAI: Hogy István kevély, már a' ſzent igaz. Csak hallották vólna az Urak, melly fennyen beſzéllett velem, midőn a' Királynál valék. De alig mentem-el onnént; azonnal éſzre-vettem Kútit, a' Vár' kapuján, ki-lovaglani. Nyomában vala egy más Lovancz-is, kit én akkor (mivel már setét vala az idő) meg-nem is-

mér-

mérhettem. De, haza-érvén, nagy örömmel meg-tudtam: hogy Kémjeim közül egy lenne. Ők pedig Leán-vár felé csaptanak.

GYILOKI: Viſzſza-jött-é a' Kém?

ÁRVAI: Olly nagy újsággal, mint a' Sz. Gellér' högye.

GYILOKI: Hallyuk, hallyuk.

ÁRVAI: István-herczeg — Ő Fensége.

GYILOKI; Szaporán-ſzaporán.

ÁRVAI: A' Magyar Koronának amaz Örökösse.

GYILOKI: Csak alig várhatom. No már egyſzer.

ÁRVAI: Bátori Máriával meg-is-esküdött.

SZEPELIK: A' tüzes menny-követ?

ÁRVAI: Hogy Kémem a' Vár körül lappangóit, egyſzerében a' vári Kápolnának minden ablakjai meg-világosodtak. Fel-verték az Udvari Káplánt-is. Köll-é több ennél?

GYILOKI: Szaporán a' Királyhoz vele.

ÁRVAI: Lassan-lassan Gyiloki.

GYILOKI: Ezt tehát abban hagygyuk? el-is-hallgassuk?

ÁRVAI: Lassan, mondám, lassan.

GYILOKI: Ezt a' Királynak tudnia kelletik.

ÁRVAI: Igen-is. De annak módgyával; nem pedig: búj bele Balázs, lovat ád az Isten. A' mérget-is úgy adgyák-fel az Étetők: hogy

ſzép

szép színét fessék. Bezzeg akkor — öl — ám bátorságossan.

GYILOKI: Mit akarsz ezzel mondani?

ÁRVAI: Hadd-el, ha nem érted.

GYILOKI: Hadd értsem leg-alább.

ÁRVAI: Ezen nagy titkot javunkra kell fordítanom a' Király előtt. Csak halkkal. E' fog azon eszköz lenni, mellyel azon kevély herczeget meg-alázhatom.

SZEPELIK: Hát ama' finnyás Máriát?

ÁRVAI: Elsőben Máriát, az-után a' Herczeget.

SZEPELIK: Mért kellene az asszonyt elsőben elő-venni?

ÁRVAI: Ha úgy kérdezősködöl, mint jó Barátodtól, ez a' felelet: Mária, Bátori nemzetség. Én ezen fel-pöffedett új nemeskéket úgy gyúlölöm, mint Sir-vermemet, avagy Koporsómat. Ha pedig úgy kérdezősködöl, mint Királyi Tárnoktól: tudd-meg: hogy az egész dolog kötelességemben áll.

SZEPELIK: Igy tehát szentül van a' dolog.

ÁRVAI: Hogy ne vólna az Istenért? Mi, illy emberek! Bátori Mária előtt térdet-fejet hajtsunk? Pedig ollyan előtt, aki (de szóba maradgyon) törvényes születéséről semmi ollyas bizonságot elő-nem-adhat, mellyet elő-adhatnak a' Czigány Purdék-is. Azon Mária, ki ennyi ideig törvéntelenül él a' herczeggel, Magyarországnak

Orſzágnak Királynéja legyen, és Saroltának, Szent Istványunk' édes Annyának, királynéji Székébe üllyön? Ez életemben meg-nem-történhetik. Veſzſzen inkább az Orſzág.

HATODIK RÉSZ.

Kálmánnak fel-tételei.

Igen nyughatatlanúl aludtt a' Király ezen éjtſzaka. Istványt, és Máriát ſzünetlen eſzében forgatván, hathatóssan gondolkodott ama' módokról, mellyeket leg alkalmatossabbaknak gondolhatott amazoknak el-válaſztásokra. Kint várták a' Tanácsnokok. Csudállották késedelmeſségét azon ſzorgalmatos Királynak, ki máskétt Hajnal-hasadtta előtt-is fel-kele, és a' Bajosok' ügyeit jó ſzívvel meg-hallgatta. Fel-kele immár a' nap-is, midőn hozzájok a' Palotába béjött, és így ſzóllott

KÁLMÁN: Jó reggelt Árvai!

ÁRVAI: En pedig ſzerencsést-is, örvendetest-is kévánok Nagyságodnak.

KÁLMÁN: Néktek-is Szepelik és Gyiloki. Ugyan csak meg-előztetek.

SZEPELIK: Kötelességünk hozta magával, hogy Királlyunkat talpon-állva várjuk leg-hívebb ſzolgái.

KÁLMÁN: A' Herczeget nem látom. Még sints itt?

SZEPELIK: A'-mint láttya Nagyságod.

KÁLMÁN: El-fáraſztotta az út. Talán még nyugſzik.

SZEPELIK: Ö moſtanában - - - talán - tán - - -

ÁRVAI: Lassan Szepelik. Mondgya-meg valaki Ö-herczegségének: hogy a' Király Ö-nagysága a' Tanácsban vagyon, és csak reá várakozik.

KÁLMÁN: Hiſzen meg-mondád néki Árvai, a'-mit tegnap parancsoltam?

ÁRVAI: Uram! életem ſe drágább: mint parancsolatod.

KÁLMÁN: Avagy talán a' Királynénál vagyon. Lássa meg ott-is valaki.

ÁRVAI: Nem sokára itt terem.

KALMÁN: Addig-is még el-jö, ki-adhatom ſzándékaimat. Tudgyátok, hív embereim: hogy Istvánnak felesége három hólnapok előtt meghólt, el-is-temettetett.

ÁRVAI: Tudgyuk Uram! jelen valánk mí-is.

KÁLMÁN: Észre-vehettétek aztat-is: minő nyughatatlanságunkra vala azon házasság.

ÁRVAI: A' Herczegnek hideg ſzíve azzal ijeſztgetett bennünket, hogy az Ország a' Korona' örökössét ſoha nem láttya.

KÁLMAN: Tudgyátok azt-is, minő veſzedelmes légyen Álmos és Béla, kik a' Korona

után

után leselkednek. Én ezeknek szemeiket nem héjjába tolattam-ki (8).

ARVAI: Igazságos vala Nagyságod' cselekvénnye.

(8) Minek-utánna Szent László, Kálmánnak attya, 1095-ben meg-halalozott; Kálmán-Király el-vette Álmostól (ki Lambernek, László' Testvérének, fia vala) Horvát-országnak igazgatását, mellyet néki engedett vala László. Ezt azért cselekedte Kálmán: hogy Horvát-országot szorossabban öszsze-kapcsolhassa Magyar-országgal. Mind-az'-által: hogy Álmost ki-elégítse; Magyar-országnak harmad' részét néki ajándékozta Vezér-czímmel egygyütt. Ezért Álmos meg-nem-haragudhatott, és Kálmán ellen nem törhetett, noha a' következendő zenebonáknak eleje é' lehetett.

Mert Kálmán' uralkodásának tíz esztendei után, megbánta Álmos: hogy Kálmánnak, ki immár Dalmáczíát-is el-foglalta, olly könnyen által-adta Horvát-országot. Ugyan-azért katonákat gyüjtvén a' Tiszán túl, Kálmán ellen jöve, ki seregével a' Tiszán innent áll vala. Kálmánnak kegyessége abból-is ki-tetszik: hogy a' Magyar vért ki-ontani nem akarta; hanem, beszédbe eredvén Álmossal, vele meg-békélt. A' seregek pedig el-oszlottak.

Nem sokáig nyughatott ez-után-is Álmos. Kálmánnak hatalmától félvén, Passauba ment: hogy a' németektől segítséget kérjen. Ezt meg-nem-nyerhetvén, ismétt Kálmán eleibe jött, és bocsánatot kért. Meg-engedődött ezen vétke-is.

Harmadszor: Egy esztendő után ismétt zenebonáskodott Álmos: mert; Lengyel Országból sok embereket kihozván, Abaújvárat meg-vette. Ellene menvén Kálmán,

étet

KÁLMÁN: Most tehát azon kelletik lenni: hogy Istvánt meg-házasíttsuk.

SZEPELIK: Szentül van Uram: hogy Láfzlónak ama' ſzent embernek maradékja uralkodgyon a' Magyar világon.

KÁL-

ötet a' várba meg-ſzoritotta. Életét meg-hagyta. Hanem, el-vévén tölle a' Vezérséget, jövedelmével egygyütt; a' Dömösi Klaſtromba zárta, és ott reája, hogy többé ne hánkolódhasson, erössen vigyáztatott.

Negyedſzer: A' Dömösi Fogságból ki-ſzökvén Álmos, Auſtriába ment ötödik Henrik Csáſzárhoz, holott Kálmánnak kegyetlensége felöl sokat hazudván, arra vitte Henriket: hogy Kálmán ellen támadna, abba bizván föképpen: hogy a' Magyarok Kálmánt el-hagygyák, és Álmoshoz állanak. De minek-utánna ebben is meg-csalatkoztak a' németek, elég vólt Henriknek, hogy Kálmánt, és Álmoſt öſzſze-békéltette. Ezzel viſzſza-ment.

Ötödſzör: Látván Álmos: hogy immár se a' Németekben, se a' Lengyelekben nem bízhatna; maga réſzére csalván az Orſzág' nagygyaiból egynehányat, azon-vólt: hogy Kálmánnak fia István a' Koronát örökösségéből kivettessen, helyébe pedig Béla tétessen, ezen Álmosnak fia. Ezt meg-értvén Kálmán, Álmost fiastól el-fogatta, és mind a' kettönek ſzemeit ki-tolatta a' Dömösi Klaſtromban. El-veſztek ekkor Almosnak hív emberei, úgy-mint *Urosi*, *Vattba*, és *Pál*.

Minek-utánna ennyi zenebonát indított az Orſzágban Almos, lehet-é azt kegyetlenségnek mondani, a'mit vele és fiával (ki attyával mindenben egygyet értett) akkoron cselekedett? Hogy Kálmán az Orſzág' fel-zendítöinek ſzemeit ki-tolatta, a' Görög, és más biradalmaknak ſzokásár

KALMÁN: Juditnak halála ugyan nem régi. De a' környülmények veszedelmesek. Én meg-lett ember vagyok. László, Istvánnak fia, haldokló. Azon kell lennem minden tehetségemmel: hogy számára egy Fejedelemi Kis-asszonyt válaszszak.

HETEDIK RÉSZ.

Az Udvarnokok' gonoszsága.

Midőn ezek a' Tanácsban egymással így beszélgettek, íme a' Király' udvarának Gond-viselője SZEMERÉDI nagyon búsonkodott. Ennél se jobb, se értelmessebb, se böcsületessebb embere nem vala azon időben Kálmánnak, se kedvessebb Titkossa Istvánnak és a' Királynénak. Ez, hivatallya szerént (mert Udvarnok-

sát követte. Ezt ő soha nem cselekedte volna, ha Országának csendességét más-képpen reménllhette volna.

De, hogy Álmost-is egészlen meg-ne-böcsteleníttsük, felőle azt mondhatni: hogy ő (maga személlyére nézve) igen egyenes szívű vala. Ajtatosságának jele az: hogy a' Dömösi Prépostságot, Szűz Máriának tiszteletére, önnön jövedelmeiből fel-épitette, meg-is-gazdagította. De rosz emberek lehettek a' mellette-lévő Tanácsnokok, kik őtet a' Király ellen szüntelen fel-háborgatták, az attyafiok között az irígység' lángját fel-lobbantották, és így akkor az egész országot tüzbe keverték. PRAJ. PÁLMA. KATONA.

ja (9) vala a' Királynak) nagy ſzorgalommal vígyázott ad Udvari történetekre. Árvaitól alattomban hallotta; hogy a' Herczeg Leán-várra távozott. Ezt ő ſzívének nagy bánattyával vette:

(9) Az Udvarnoki Tiſztség (Curiæ Regiæ Magiſter) nálunk, úgy tettſzik, nem a' Királyokkal kezdődött; hanem, ezek előtt, Vezérjeink' Udvarjokban is gyakorolta-tott. Mert: mivel ezeknek kötelességjekben ezen három dolog foglaltatott: I-ſzer: hogy a' Test-őrrökre gondot viſellyenek. II-ſzor: hogy Meg-jövő, és el-menő Követeknek jó gondjokat viſellyék. III-ſzor: hogy mind itthon, mind az útban a' Fejedelemnek méltóságát fen-tartsák; és mind-ezek nem csak Királyaink', hanem Vezérjeink' idejekben-is fel-találtattak: ezen Tiſztséget a' Régieknél fen-forgottnak lenni gondolom. Azt mondgya ugyan BÉL *Andrást* hogy ezen Deák név (Curiae Regiae Magiſter) nem idősebb német királlyainknál. De ezt (ellen-bizonságaink lévén) néki meg-nem-engedhettyük. Mert azon Írásban, mellyben Frigy köttetik az Akvileja és Forojúli-belickel Viſegrádon, 1376-dikban, 21-dik Juniusban; ez olvastatik: „*Georgius Zudar, Curiæ Regis & Pincernarum Magiſter.* KELLERnek két-írásaiban-is 1387-dik eſztendőre ez találtatik: *Butho Comes Corbaviæ, Curiæ Magiſter.* Végtére: más levelek, mellyek Örzsébet-Királynéjé, ki Albert Csáſzárnak Özvegyje vala, ezt emlegetik: *Georgius Gróf de Corbavia, Magiſter Curiæ.* Meg-lehet ugyan: hogy Deákúl más-képpen-is neveztettek. Mert Mátyás-királynak, és utánna következő Másadik Uladislausnak leveleiben találtatik ezen ſzó-is: *Magnus* SENESCHALCUS, melly Tiſztség mivel mind-a'-két királynál a' Tárnok-mester, és Horvát-orſzági Bán közé tétetik, ki-tettſzik: hogy

Fő-

te: mert kötelességében állott mind azokat a' Királynak reggelenként meg-vinni, a'-mik hufzonnégy óra alatt az udvarban történtek. Sokat tusakodott magában, meg-jelentse-é Kálmánnak, avagy csendessebb környül-állásokra hagygya: mert annak kemény tekinteteit észre-vette ezen napokban; keményebb természetét jól ismérte mindenkor. Hogy kötelességében el-nem-járottnak lenni ne mondattasson, meg-jelentette az egéfz dolgot Buzillának, csupán a' végre: hogy ő jelentené-meg a' Királynak; maga pedig kötelességének eleget tenni láttfzattasson. Buzilla, a' Herczegnek cselekedetére el-ifzonyodván, és ebből fzármazandó zúr-zavarokról gondolkodván, erről a' Királlyal maga' fzeméllyében fzóllani nem akart. Szemerédi tehát, sok küfzködései után, csak reá-adta magát, és a' Palotába ment. Hogy a' Király előbbeni fzavait elmondotta, így fzóllott hozzája

SZEMERÉDI: Nagyságos Uram! Istvány-herczeg tegnap estve el-ment. Még sincs ide haza.

Fő-Tifztség vala (Baro Regni). De ezen SENESCHALCUS fzó nem fokáig tartott, és gondolom annyit tett, mint a' Csáfzárok udvarjokban MARESCHALUS AULÆ, kit mi *Udvari Kapitánnak*-is nevezhetünk. Illyen vólt Szemerédi Kálmánnak udvarában, kinek emberségétől igen sok dolgok fzoktanak függni a' királyi Udvarban, akár valakinek fel-magafztaltatására, akár pedig meg-rontására.

KÁLMÁN: Mi a' tüzes tatár! — El-ment? — Én pedig meg-parancsoltam: hogy itthon maradgyon — Hová ment?

SZEMRÉDI: Uram! ---

KÁLMÁN: Szólly — Parancsolom.

SZEMERÉDI: Azt mondgyák: Leán-vár felé?

KÁLMÁN: *meg-döbbenve*: Leán-vár felé? Az lehetetlenség. István Kálmánnak fia. Ő engedelmes mindenben.

SZEMERÉDI: Uram! ---

KÁLMÁN: Mennydörgős háború! Nem parancsoltam-é? — Szép dolog — Szép — Ő tehát a' Korona' örökösse? Oh tüzes mennykövek!

ÁRVAI: Az Istenért, mi lelte Nagyságodat?

KÁLMÁN: És ti erről semmit se hallottatok? — Oh bár én se hallottam vólna! Bár megsüketültem vólna! Bár most mindgyárt meg-némúlhatnék: hogy soha ezt tőllem ne hallaná a' Magyar nemzet: hogy István, a' Magyar Koronának Örökösse, egy gyalázatos személynek karjai között hempörög, midőn a' Király az Ország' bóldogúlását benne keresi.

ÁRVAI: Uram! tán még nem bizonyos?

KÁLMÁN: Nem bizonyos? Elég az nékem: hogy Szemerédi mondgya. Eredgy Szemerédi. Vedd észre Istvánt, ha haza jö.

SZE-

SZEMERÉDI: Megyek Uram. *el-megyen.*

ÁRVAI: *Szemerédinek el menetele után.* Hát Uram! ha István-herczeg, ő-királyi Fentsége, el-is-végezte azt immár Leán-váratt, a'-miről mi Budán tanakodni akarunk.

KÁLMÁN: Ne beſzélly boſzſzúságokat.

SZEPELIK: Hát ha ő már ottan meg-is házasodott?

KÁLMÁN: Tik engem' csupa méreggel itattok.

ÁRVAI: De Te ugyan Szepelik, hogy mondhatod azt: hogy a' Herczeg meg-házasodott?

SZEPELIK: Nagyságos Uram! én ebben meg-maradok.

KÁLMÁN: Az-az: álmodban.

ÁRVAI: Nagyságos Uram! mivel Szepelik ki-locsesantotta immár az igazat; mi tagadás benne? István-herczeg ezen éjtſzaka meg-esküdött.

KÁLMAN: István? az én fiam?

ÁRVAI: Éppen a' magyar Koronának Örökösse.

KÁLMÁN: Immár meg-is-esküdött?

SZEPELIK: Reá mernék esküdni.

KÁLMÁN: Ha ez igaz, akkor a' gyalázat böcsületté, a' Gonoſzság Erkölcsé változott. — Tüzes mennydörgő! — Hol? Kitől? és mikor-tájban adattatott-öſzve?

SZEPELIK: Leán-váratt; az Udvari Káplántól, éjfél tájban.

KÁLMÁN: És erre meg-nem-pirúlhatott a' halavány hóld-világ? A' Csillagzatok-is szemlélhették-é ezen törvénteleníget? El-vehette tehát Sas a' verebet — — Oh Kálmán! Feküdgyle beteg ágyadba. Hally-meg mennél hamarébb. Zárasd-le magadat a' Koporsóba. Temettesd-el Székes-fehér-váratt meg-böcstelenített királyi személyedet.

ÁRVAI: Mentsen-meg az Isten ezektől. Mi Nagyságodnak örök életet kévánunk.

SZEPELIK: Csak Országunknak gyalázattyára ne esne.

KÁLMÁN: Olly gyalázattyára pedig, hogy ollyat ellenségemnek se kévánhatok.

ÁRVAI: Csak az Ország fel-ne-zendüllyön.

KÁLMÁN: Attól attól félhetünk.

ÁRVAI: Oh! ha ollyat lát, a' Király' óldala mellet, Istvánnak karjai között múlatni, ki törvéntelen ágyból születtett, és még törvéntelenebből öszve-adatott.

KÁLMÁN: Bolond az Ország, ha ezt elszenvedi.

SZEPELIK: Vallyon az Ország' nagygyai (10) meg-fogják-é fejeket hajtani illy érdemetlen előtt?

KÁL-

(10) Az Országnak Nagygyai (*Barones Regni*) nem valának egy állandó számban Királlyaink alatt. Az időnek, és a' környülményeknek kölömbsége, és viszontag-

ság-

KÁLMÁN: Vegyetek egy fa-képet, annak vállaira tegyétek a' Magyar-koronát. Ennek inkább süvegelhettek, mint ama' gyalázatosnak.

GYI-

ságjai miátt, már kevesebbeket, már többeket rendeltek okos Fejedelmeink. Én ezekre találtam a' régi és mostani Írások szerént.

I. NÁDOR-ISPÁNY (*Palatinus*). Ennek eredetét Zoltán-fejedelemnek idejére vittem-fel azon jeles történetben, mellyet e' czim alatt ki-adtam: *Etelka Karjelben.* Lásd a' 16-dik Jegyzést.

II. ORSZÁG' BÍRÁJA (*Judex Curiæ Regiæ*) Ezt-is Zoltán' idejére rendeltem azon említett könyvben.

III. AURÁNÁNAK IGAZGATÓJA (*Prior Auranæ*). *Aurana* Dalmátziában volt *Jadera* és *Sibenik* városok között. Az Igazgató Papi személy volt. Leg-elől a' Benedictinusoké volt, osztán hetedig Gergely Pápának ajándékúl adódott: hogy Dalmátziába küldött követtyei benne lakhassanak. A' tizen-kettedik században a' veres Papokra szállott, kik Magyar országban-is eleget bírtanak. Ezek el-törültetvén, Aurána a' Hospitalarius Szerzetesekké lett. Első Lajosnak engedelméből a' Magyar-országi Klastromokra-is vigyázott Auránának Igazgatója, melly czimmel élni kezdettek 1345-dik esztendőben. Leg-első Prior volt: *Raymundus de Bello monte.*

IV. ERDÉLYI VAJDA (*Vajvoda Transylvaniæ*). Ez a' leg-régiebb Uraságok közül való, mellyet még szent István szerzett, minek-utánna Erdélyt Gyulától el-vévén, Magyar-országhoz toldotta. Virágzó ideikben nem csak Erdélyt; hanem Moldvát és Oláh-országot-is igazgatta. Minek-utánna Zápolya ideiben (ki magát Királyságra emel-

te,

GYILOKI: Uram! A' Herczeget látom.

ÁRVAI: Mértékellye-meg magát Nagyságod. Ez még eddig csupa hir. Hát, ha nem igaz.

KÁL-

te, és Erdélyt, mellynek Vajvodája volt, Herczegséggé tette) a' Vajvodaság el-múlt, 1527-dik esztendő tájban.

V. SCLAVONIAI BÁN (*Banus Sclavoniæ*). Ezen Tiszteséget-is Szent István idejére lehet fel-vinni, ki Sclavoniának ura volt. BÁN vagy PÁN annyit tészen Illiriai nyelven, mint ÚR.

VI. HORVÁT-ORSZÁGI BÁN (*Banus Croatiæ*). Ez Szent László' idejében kezdődött, mert Horvát-Országot ő forrasztotta Magyar-országhoz.

VII. DALMÁTZIAI BÁN (*Banus Dalmatiæ*). Kezdődött Kálmán-királyunk alatt, mert a' Dalmatákat ő tette Magyar Koronánknak jószágává. Mostani időben ezen három Bánságok csak egygyet tesznek, és néha neveztetnek: *totius Sclavoniæ Banus.* Néha: *Banus Croatiæ, Sclavoniæ, Dalmatiæ.*

VIII. BOSNYAI BÁN (*Banus Bosniæ*). Ezen Bánság Kun-László nak idejében fen-vala, mert 1273-dik esztendőben olvastatik: ERNEUS *Banus de Bosna.* Elsőben egész Bosznának csak egy Bánnya vala. De azután, hogy azt könnyebben igazgathassák, meg-többitették Királlyaink.

IX. SÓÓI BÁN (*Banus de Sóó*). Ez-is Boszniában vagyon, a'-mint Lucius bizonyíttya. Mert Istvánnak, ama' Bosnyai nagy hatalmas fejedelemnek czímjei között ez-is találtatik: *Princeps Salæ.* És ugyan ezen vár vala. Ugyan-ezért Iliriai nyelven *Zolniknak*-is neveztetett. Fen-

volt

KÁLMÁN: Oh! Bár ne vólna!

ÁRVAI: Tüstént Nap-fényen leſznek mindenek. Íme itt van immár.

NYÓL.

vólt ez-is a' Magyaroknál Kun-Láſzló' idejében, mert akkor valami HENRICUS vala *Banus de Sóó & Vozora.*

X. VOZORAI BÁN: (*Banus de Vozora*). Ez-is Bosniában vagyon, Ussora viz mellett. Vassoránák-is neveztetik. Néha Sóói Bánságtól meg-külömböztetett. De Kun-Láſzló' idejében egy Bánság vala.

XI. MACSOVI BÁN (*Banus Macsovienſis*). Ez Szerviában vala azon helyen, holott Ráma-orſzág tétetik, nem igen meſzſze Szabácstól. Meg-vólt ez-is Kun-Láſzló' idejében, mert akkor JOANNES vólt *Banus Machoviæ.*

XII. RUSZNYAI BÁN (*Banus de Ruſznya*). Ezen Tiſztség ama' Ruſzſziában, avagy Rutheniában vala, melly Magyar-orſzágnak határjában fekſzik. Ez-is a' mi Birtokunk alatt feküdtt Kún-Láſzló' idejében: mert akkor feltaláltatik STEPHANUS *Banus de Ruſznya.*

XIII. BORÁNCSI BÁN (*Banus de Baranch*). Ennek helyét alig ha Boſzniában nem kelletik keresni. Broncsi Bánnak-is mondatott (Banus de Bronch) Fen-állott ezen Tiſztség Kun-Láſzló' idejében, holott vala GREGORIUS *Banus de Boránch.*

XIV. KUKÓVI BÁN (*Banus de Kukow vel Kulchou*). Alig, ha ez-is Boſzniában nem vólt. Elég az: hogy Kun-Láſzlónak idejében egy 1279-dikben adatott Királyi levélben háromſzor-is neveztetik ISTVÁNY Kulkovi Bánnak.

XV. SZÖRÉNYI BÁN (*Banus de Zeurino* ſeu *Szeverino*). Ez Oláh orſzágban vólt Szörény-várnak környékében, Tráján-Csáſzárnak hid,a után. Minek-utánna ezen

Bán-

NYOLCZADIK RÉSZ.

István Budán.

Le-vetette, a'-mint mondám, István a' fekete fátyolt, és, annak helyébe, egy szélessebb Rózsa-.

Bánságot a' Törökök el-foglalták, Mátyás királytól helyébe tétetett a' következendő

XVI. TEMESI BÁN (*Banus Temesiensis*). Sokan azt mondgyák: hogy ez csak Grófság vala, mivel a' Királyi Levelekben, és fő-képpen másadik Uladislausában 1500-dikban az Ország' nagygyai közé számláltatik *Joſa de Som, Comes Temeſienſis & Generalis Capitaneus partium regni inferiorum.* De én a' hagyománnak sokat tulajdonítok. Még most-is Bánátnak hívják a' Magyarok az egész Temes-várnak környékét, melly a' Dunától Tiszától Marostól közbe-foglaltatik.

XVII. TÁRNOK-MESTER (*Tavernicorum Regalium Magiſter*). Mindgyárt eleinte kezdődött. Másadik Andrásnak idejében 1291-dikben fel-találtatnak SAUL és SAULUS Padányi Salamonnak fiai, az-után THEBER *Illés* és HAREUS Jókai Jókának fiai, kik mindnyájan Királyi Tárnokoknak mondatnak. De ezeknek fejek vólt a' Tárnok-mester. Fizetése 1100. fl. Sóból 500. fl.

XVIII. TÁLNOK-MESTER (*Dapiferorum Regalium Magiſter*). Ennek gond-viselése alatt valának a' Királyi-Konyhák, a' Sütők, Szakácsok, Mészárosok, Vadászok, Madarászok, Kertészek, Tyúkászok. A' Királyi-asztalnál szolgáló nemes ifiakat ő igazgatta. Ugyan-azért asztalnoknak-is neveztetett. Semmi fizetése nem vólt a' Királytól; talán azért: mert mindenkor nála evett és lakott.

XIX.

zsa-színü laplikát ereſztett-le válláról. Várva-várták Ötet mind-nyájan, de fő-képpen a' Király. Meg-akarta-tudni Fiának el-tökéllett ſzándákját. Minek-utánna bé-toppant, így ſzólla

IST-

XIX. UDVARNOK-MESTER (*Curiæ Regiæ Magiſter*). Sokan ezen Tiſztséget újnak mondgyák, de én ják meg-mutattam, hogy régi. Ennek kötelessége vólt a' Királyi Udvarnak fényességére ügyelni, akár otthon, akár úton. Ugyan ezért: *Udvári Kapitánnak*-is nevezte-tett. És nem tudni miért így-is: (*Magnus Seneſchalcus*). Sőtt: hogy valóságossan Országh' nagygya vólt, ki-tettſzik Máryás-király' törvénnyéből, ki ötet a' Tárnok-mester, és Horvát-országi Bán között említi.

XX. LOVASZNOK-MESTER (*Agazonum Regalium Magiſter*). Ezen Tiſztséget alig ha a' Görögöktől Konſtanczinápolból nem hozták királlyaink: mert annak neve-is Görög-ſzó. Ennek kötelességében vólt, főképpen katonás Uraink alatt, a' Királynak ménessére gondot viselni, azt jó fajtákkal meg-töltetni. Az Istállóban elegendő lovakat és tiſztán tartatni. Alatta vóltak a' Csikósok, Nyergelők, Kocsisok, Elő-nyargalók. Kötelességében vólt az-is: hogy a' Királynak úrazására minden helyeken kéſzen legyenek a' lovak, nem csak a' Királynak, hanem cselédgyének-is ſzámára. Az-is: hogy a' Táborba hordott holmiknek árát ki-ſzabja, és az embereket nyerekedni ne hagygya.

XXI. AJTÓNAK-MESTER (*Janitorum Regalium Magiſter*). Régi Tiſztség a' Magyaroknál. Ennek kötelessége a' Királyi ajtót őrïztetni, hogy veſzedelmére senki bé-ne-mehessen, a' bé-menőket meg-visgáltatni. Kálmán Király ebben igen ſzorgalmatos vala. Orosſzalvát újra fel-épitette, Galicziából és Lodoméria-ból hozván oda em-

be-

ISTVÁN: Jó, napot Uraim! Mert virradót immár nem kévánhatok. Talán későre-is érkeztem? Bocsánatot várok.

KÁLMÁN: Bocsásson-meg néked az Isten engedetlenséged miátt. Meg-nem-parancsoltam: hogy

bereket, kik, szabadok lévén, nem másra viseltek gondot, hanem a' Királynak ajtajára. Ezeknek fejek vólt az Ajtónok-mester. Fizetése vólt régenten. Minden Királyi, minden mezö város, és szabad faluk hat-hat forintokat fizettek bizonyos napokon.

XXII. POHÁRNOK-MESTER (*Pincernarum Regalium Magister*). Ennek kötelessége vólt, Királlyaink számokra elsö idökben ugyan Szerémi, az-után Tokai-borokat tartani; vigyázni az arany, vagy ezüst kupákra, kelyhekre, és kristály edényekre. A' Pohár-székeket tisztán tartatták. Elöre meg-kóstolták az italokat, úgy adták az-után a' Királyok' számára. A' Pinczék tehát alatta vóltak, és azon emberek, kik a' hordókat tisztogatták.

XXIII. KOMORNOK-MESTER. (*Cubiculariorum Regalium Magister*). Mivel ezek a' Királyi Szobákra vigyáztanak, annál szorgalmatossabban választtattanak. Kötelességében vólt a' Királyi ruhákra-is vigyázni, azokat tisztán tartani. A' Királyok' pitvarában hálni, és azt csendességben tartani. Azt mondgya BEL: hogy ezen Tisztség Másadik Uladislaustól szerezteteti. Bizonyos az: hogy 1595-dikben elsö vólt Raskai Baldzs: ki Komornok-mesternek neveztetik. Talán ennek-elötte az Ajtónokkal egy Tisztség vala.

XXIV. TEST-ÖRRNÖK (*Turmæ Prætorianæ Capitaneus*). Hogy régi Királlyainknak Test-örrjei vóltanak,

81-

hogy itt-hon maradgy? Tanúlly engedelmeskedni, ha valaha uralkodni akarsz.

ISTVÁN: A' parancsolat abból állott hogy ma a' királyi Tanácsnál meg-jelennyek. Íme itt vagyok. Ha későbbre, mint emezek; nagyon sajnállom. Ha ellenkező eseteim nem érkeztek vólna; hajnal' hasadtta előtt itt teremhettem vólna.

KÁLMÁN: Hol vóltál ezen éjtszaka?

na-

arról nem kételkedhetünk, de Orszá' Nagygyai közé csak Mária-Therezia' idejében szám̃láltattanak.

XXV. KORONA-ŐRNÖKÖK (*Sacræ Coronæ Conservatores*). Kettenvannak, kik a' Magyar koronát őrzik. Régiek ugyan ezek-is, de az Ország' Nagygyai közé utóbbi időkben szám̃láltattanak.

XXVI. TEMESI GRÓF (*Comes Temesiensis*). Vólté ez az Ország' Nagygyai közül, még eddig ki-nem-tanúlhattam. Az Ország' Gyülésében neveztetik ugyan; de ez arra nem elég: mivel mások-is neveztetnek, kik Ország' Nagygyai soha se vóltak. Ezen Grófság el-múlt a' Török időkben. Mária-Theresia' vitézsza hozta, Gróf NICZKI *Kristófot* Temesi Grófnak nevezvén. De ez-után senki se tétetődött.

XXVII. POSONYI GRÓF (*Areis Posonienſis Capitaneus*). Erről-is azt mondhatni, a'-mit az előbbeniről. Hanem ezen Grófság máig-is fen-vagyon; és Pálfi Nemzetségnek örökösége. Vóltak több Grófságok-is, de mivel én az Ország' Nagygyait akartam irásomba foglalni, ők pedig azok nem vóltak, mostanában töllem abban hagyattatnak.

ISTVÁN: Leán-váratt vóltam.

KÁLMÁN. Leán-váratt? Meg-vetetted tehát parancsolatomat? Ollyak-é az én szavaim, mellyekkel egy füleden bé; a' másikon ki?

ISTVÁN: Mentsen-meg az Isten. Bizonyossan nem ollyak.

KÁLMÁN: Meddig fogſz Te Engemet? meddig az egéſz Országot Orron-fogva hurczolni? És meddig fogſz bennünket ama' gyalázatos társalkodásoddal botránkoztatni? Illik-é az egy Korona' Örökösséhez: hogy magát ormótlanúl le-alacsonyíttsa?

ISTVÁN: Ha jól fel-veſzem a' dolgot, én mostanában itten úgy állok: mint valami Tolvaj. Vagy Nyársra, és Kerékre kárhoztatott Haramja.

KÁLMÁN: Azt én nem gondolom. Hanem azt gondolhatod Te-is: hogy Királyod mellett állaſzſz, ki egyſzer-'s-mind, Isten után, Urad-is, Atyád-is vagyok.

ISTVÁN: Még a' leg-alá-valóbb Atyáknál-is fen-áll azon okos rend-tartás: hogy Attya Ö-fiát (némi-némő természetes félre-lépései miátt) mások előtt le-ne-gyalázza. És íme! Kálmán-Király — az ő fiát — a' Korona' Örökössét, ezen emberkék előtt, a' Szégyen-kőre ki-teſzi. Éſzre-nem-veheti tehát egy meſzſze-látni-ſzokott Király, minő éktelen módra csavarognak hú-

nyo-

nyorodott csalfa szemeik? Minő tótossan pödörítik kajla bajuszszokat?

KÁLMÁN: Ha magában nem vétek, a'-mit cselekedtél; azt az egész világ hallhattya.

ISTVÁN: Én soha nem szégyenlem, a'-mit cselekedtem. Én, azon fölül: hogy Korona' Örökösse vagyok; Ember-is vagyok, pedig éppen ollyan, mint akár ki Jobbágyaid közül — Látd Atya! Ezek Tagok — Ez pedig Bőr — Itt élő ereimben a' vér fojik, avvagy szökdecsel — Olly húsom vagyon, mint akár-kinek — Étellel, és Itallal élek — — Atyám! Mind-ezeken fölül: csak két Érzékenségeim vannak: a' BÖCSÜLET, és a' SZERETET. Mondgya valaki szemembe: hogy valaha, e' kettő közül, egygyet meg-böcstelenítettem

KÁLMÁN: Igen-is meg-böcstelenítetted.

Attyának ezen szavaira hírtelen fel-indúlt vére Istvánnak. Kardgya' markolattyához kapott, de azt hüvelyéből ki-nem-rántotta. Elhűltek az Udvarnokok. Leg-nagyobb tüzében ezt mondotta

ISTVÁN: Oh ki-mondhatta ezt Istvánnak? Te valál-é atyám?

KÁLMÁN: Én valék. 'S-még egyszer-is azt mondom: Te Engem', Te a' Királyi széket, Te a' Nemzetet meg-böcstelenítetted.

ISTVÁN: Atya az Istenre kérlek: hagygyfel eme' boszszontó szavaiddal. Vagyon még

szívem' rejtékében egy helly, mellyben az atyai név soha nem hallatott. Kérlek, ne kénszerítts arra: hogy oda folyamodgyak.

KÁLMÁN: Folyamodgy akár hová; Még se teheted azt; hogy az atyai hatalmat megtagadd. Nem-de-nem Feleséged néked Bátori Mária?

ISTVÁN: Micsodát? Feleségem? Ki mondgya azt szemembe?

KÁLMÁN: Fiam! atyád előtt ne hazudgy.

ISTVÁN: Én a' hazugságra, ama' Czigány kenyérre, soha nem szorúltam. Mondom: nem igaz.

KÁLMÁN: Oh szerelmes Fiam, édes Istványom! lehetséges dolog-é az: hogy igazat mondgyál? Szólly még egyszer édes lelkem fiam.

ISTVÁN: Atya! állítsd elő azon Szemétembert, ki azt nékem szemembe meri mondani: hogy Mária az én hitesem, és meg-látod: hogy néki kardommal felelek.

SZEPELIK: Én mondom: hogy az.

E' szavakat hallván a' Herczeg, irtóztatóképpen fel-indúlt. Ki-rántotta nagy hírtelen kardját. Nem mert szem-közébe állani Szepelik. Így támadta-meg őtet

ISTVÁN: Mit? te mondod?

KÁLMÁN: Mit? És ezt szemem előt? Takarodgy Szepelik.

IST-

ISTVÁN: Oh de mit késődtem? Mért körösztül nem hajtottam óldalán?

KÁLMÁN: Csendesülly-le fiam. Szepelik Személlyed ellen vétkezett. — Te tehát, édes fiam, azt mondád ez-előtt: hogy Mária nem a' te feleséged?

ISTVÁN: Azt mondom most-is: hogy Nem.

KÁLMÁN: El-hiszem édes Istvánom, mert téged' soha hazugnak nem tapasztaltalak. No hála légyen az Úrnak: meg-könnyebbedtem én-is. Látod-é édes Fiam: Ezen Királyi tanácsot te miáttad gyüjtöttem öszve.

ISTVÁN: Én-miáttam-é? Rendes dolog.

KÁLMÁN: Mert íme, édes Fiam! Juditnak halála, László fiadnak haldoklásai, Álmosnak és Bélának leselkedései, végtére az egész Országnak Java azt kévánnya: hogy egy valami Hatalmas Fejedelemnek Kis-aszszonyát herczegi feleségül el-vegyed, és magad után törvényes maradékokat hagygy a' Magyar-koronának meg-érdemlése végett. Nem sokára Követet küldünk Russziába. Ott egy hozzád illő Szüz-virágot tudok.

ISTVÁN: Atya! Az lehetetlenség.

KÁLMÁN: Micsodát? Lehetetlenség?

ISTVÁN: Még egyszer-is: Lehetetlenség.

KÁLMÁN: Kérlek édes Fiam, ne akarj okossabb lenni, mint én, és eme' válogatott érdemes embereim, kik velem egygyet értenek.

ISTVÁN: Egygyet-értenek tehát? Atya! mondgyad: hogy a' nap csere-bogár, a' hóld lopó-tök, a' csillagok vargányák. Avagy parancsold: hogy a' Korona' Örökössének torka meg-mettſzettessen; és meg-látod: hogy veled egygyet értenek ezen válogatott érdemes embereid.

ÁRVAI: Herczeg! az Istenért! Mi ugyan---

KÁLMÁN: Csendessen Árvai. Azt mondád tehát, Fiam, ez-előtt: hogy az lehetetlenség? Úgy van-é?

ISTVÁN: Igen-is, azt mondottam. De ſzáz ezerſzer-is azt mondom: hogy Lehetetlenség.

KÁLMÁN: Mi okra nézve fiam?

ISTVÁN: Tüstént meg-mondom. Már én egyſzer, minden hajlandóságom ellen, fel-áldoztam egynek ſzívemet, kezemet, ſzabadságomat. Hogy ismétt fel-áldozzam, pedig erőltetve, arra ne kénſzeríttsetek, ha el-feníteni nem akartok.

KÁLMÁN: Azt gondolod talán, hogy egy Király' maga' kedvére házasodhatik, és nem tartozik Orſzágjának azzal-is: hogy a' Házasság' kötelével meg-erősítse Tartománnyait?

ISTVAN: Nékem egy kardom, és egy karom vagyon. Ha ezen oſzlop-tagok orſzágomat meg-nem-erősíthetik, tudom: hogy egy aſzſzonnak czérnája annál inkább nem.

KÁL-

KÁLMÁN: Ezek-é egy Korona' Örökössének gondolatai? Ez-é az Álladalomnak tudománnya (11)?

ISTVÁN: Nyomorúlt tudomány, melly csupán az aſzſzonyokról vagyon, és az aſzſzonyokért ſzóll. Kérlek atyám: mond-meg igaz lelkedre: mit nyert az Orſzág, hogy (minden hajlandóságom ellen) Juditot feleségül — el-vettem? Ti Nemes Magyarok! kik ama' Lengyel háborúban el-estetek, serkennyetek-fel koporsótokból, és mongyátok-meg: miért ontottátok Nemes Véreteket? Bizonnyára nem másért: hanem hogy ezen Istvánnak egy feleséget kódúlhassatok. El-vettem tehát Boleſzlavnak, a' Lengyelek' Királlyának, herczegi Kis-aſzſzo-

(11) A-mit a' Deákok így mondanak: STATUS et ORDINES, mi azt Magyarúl leg-igazábban így adhattyuk elő: ÁLLADALMAK ÉS RENDEK. Ugyan-ezen-okra-nézve *Scientia Statiſtica* így fordúl magyarra: *Álladalmi Tudomany*. Ezen kívül *Status Miniſterium* így adathatik elő: *Álladalmi Tandcs*, valamint *Status Miniſter*, emígy: *Álladalmi Tandcsnak*. Ezen ſzó ÁLLADALOM egéſzlen ki-adgya eme' deák ſzónak értelmét STATUS. A' Németek mind-eddig tovább nem mehettek a' Staats ſzónál. Nincs e' világon semmi, a'-mit magyarúl ki-ne-lehessen mondani, csak éſzſzel, és tudománnyal forgolódgyon az ember. A' következendő Jegyzetekben-is elő-fogok adni egy-nehány illyetén ſzavakat a' Bölcsességnek tudománnyából, és ezen valóságot meg-erősítem.

ſzonyát Juditot (12). Mi sült-ki belőlle? Csupán ebből állott az Orſzágnak minden nyeresége. Noha talán fél Lengyel-orſzágot Magyar-orſzághoz forraſztani akarták ezen válogatott érdemes embereid. — Már most pedig nem úgy. Ist-

(12) Tele vannak a' Lengyel-írók azzal: hogy Kálmánnak fia István' Boleſzlávnak leányát Juditot tartotta Feleségül. Sőtt azzal-is: hogy, ezen Házasságnak alkalmatosságával, az egéſz Szepesség Magyar-orſzághoz tóldatott, úgy-mint az új Királynénak az attyától ajándékoztatott Jóſzága. Noſzſza meg-támadgyák a' régi Lengyel Irókat mostani Magyar Íróink, és fő-képpen Katona-Úr ugyan katonáſsan harczol ellenük. És nem csak azon ajándékot tagadgya, hanem még a' házasságot-is fel-bontya; talán attól tartván: ne-talántán a' Szepesség most-is a' Lengyelekhez tartozzon. De ettől immár ne féllyen, mert az jó kézben vagyon. Én a' régi Írókkal tartok: mivel ezen újjaktól meg-nem-győzettettem. Vélem tart az újjak közül Sier-úr-is, kinek ſzavai ezek „ Istvánnak Kálmán-fiának, és Juditnak, Boleſzlav' leányának kéz-fogáſsok, és következett házasságjok bizonyoſsak, de nem bizonyos a' Szepesség, mellyet jegyül hozott vólna „ Hogy pedig Istvánnak mellék-felesége-is vólt, bizonyíttya Turócz; sőtt azt-is mondgya: hogy ez valóságossabb felesége vala, és Robertnek egy Olaſz-orſzági embernek leánya vala. Ezt én mostanában Bátori Máriának nevezem mind-addig, míg ofztán ennek valóságos eredete ki-tettſzik. Velem tart Timon-is „ azt mondgyák (úgy mond): hogy Istványnak felesége lett légyen Gviscardi Robertnek leánya, aki Apuliában és Siciliában ſzélessen uralkodott, melly házasság könnyen meg-eshetett Dalmatziának viſzſza-

vé-

István, a' Magyar Koronának Örökösse, ez-után nem fog magának Feleséget kóldúlni, hanem venni. Soha kardgyát egy aſzſzonyért ki-nem-rántya. Soha újját meg-nem görbíti.

KÁLMÁN: Jól vagyon. Magad benne soha ne fáradozz. Az egéſz dolgot reám bízhatod. Mind-azon-által: addig-is, még a' házásságnak dolgába avatkozunk; ígérd-meg nékem emberségedre: hogy Bátori Máriát abban hagyod.

ISTVÁN: Azt én meg-nem-ígérhetem.

KÁLMÁN: Már miért?

ISTVÁN: Mert meg-nem-tarthatom.

vétele után „ Hogy vette-el Istvány Máriát (minek-utánna Dalmátziából viſzſza jöve) az-után fog elő-adódni. Ezen okokra nézve meg-vetem a' Vallerbachi Klastromban fel-találtatott fa-táblát-is, mellyre ezek valának írva „ Nach der geburt Jeſu Christi als man zelt 1143. hat der hochgeborn her Otto Landtgraff von Steffing, Burgraff zu Regensburg, und her von Riedenburg, gebornen Königlichen Stammen, angefangen das Stifft Vaslerbach, darin er, und ſein hausfrau Adelheit, und Heinrich, und Friedrich, ſeine Söhn, auch ſeine Schwester ADELHAID, ein Königin von Ungern, begraben ſint „ Mert ezen fa-táblát István' idejére fel-nem-vihettyük: mivel ekkor Austriának czímere nem vólt a' fehér övedzet; se Magyar-orſzág czímere, a' három högyekre emeltetett köröſzt, melly csak első Lajosnak idejében kezdődött. Ezeket egy tudóska Ifiúnak meg-ránczigálására írtam, ki csak egy Magyar Írónak könyvébe dugván fuvatlan orrát, azt merte tprüfzſzenteni: hogy Istvánnak Judittal való házassága meg-nem-egyezhet az akkori történetekkel.

KÁLMÁN: Meg-nem-tarthatod?

ISTVÁN: Minden beſzéd egy fillért nem ér (13). Az egéſz világ sarkaiból ki-eshetik; a' Duna' vize Belgrádtól a' Németekhez Bécsbe foj-

(13). Szent István' idejekor, sokkal más láttattya és divattya vala a' PÉNZNEK, mint ama' régi Scithiai időkben. Melly dolgot le-írtam Etelkámban, a' Másadik ki-adásnak 76-dik Jegyzésében.

1000-dik eſztendőben, Szent Istvánnak idejében, éltenek a' Magyarok ezüst FILLÉREKKEL, és KIS-PÉNZEKKEL. A' FILLÉREK olly vékony ezüst-hártyák valának: hogy annak csak egygyik lapjára lehetett a' czímert ütni; a' másik lapnak símán kellett maradni. A' Fillér fele-vólt a' Kis-pénznek. A' KIS-PÉNZNEK pedig éppen annyi divattya vólt, mint mostanában. Megkülömböztetett a' *kis-pénz* a' *fillértől* abban, hogy a' Kis-pénznek mind-a'-két felére czímert vertenek: noha talán meg-esik, hogy sokſzor nem sokkal vastagabb a' *fillérnél*. A' *fillért* így hívták deákúl: *bracteа*. Azt mondgya CORNIDES: hogy ő, sok kincs-tárokat ſzemlélvén, igen kevés *fillérekre* talált, azok-is vagy első Béláé, vagy Szent Láſzlóé vóltanak.

1060-dik eſztendőben első Béla-királyunk bé-hozta a' pénznek harmadik nemét, úgy-mint a' NAGY-PÉNZT, mellyet deákúl PÉNZÁNAK, DENÁRIUSNAK-is azért nevéztenek, mert divattya tíz kis-pénzből állott. Ugyanazért, néha TIZESNEK-is mondgyák.

Bélát következő Királyok bé-hozták az-után a' NAGYOBB-PÉNZT; *Pensa major*, mellynek, a' Királyok külömbsége ſzerént, sok-féle divattya vala. Elsőben ért *negyven* kis-pénzt; az-után *ſzáz* kis-pénzt, végtére *ſzázbúſz*

fojhatik; de István Máriát soha el-nem-hagyhattya.

KÁLMÁN: Lássa az ember eme' nyakasságot. István! az én kérésem, sőtt parancsolatom ---

IST-

búſz kis-pénzt. A' környül-állásokból kelletik ki-tanúlni, ha a' PENZA-ſzó által nagy pénzt-é, avagy nagyobbat értenek Királlyaink, 's-ezen nagyobbokból-is mely nemét azon említett hármaknak.

Első Béla-királyunk' idejében jártak a' Magyaroknál ARANY-PÉNZEK-is, de ezeket Királlyaink nem veretették; hanem, kalmárkodás által, Constanczinápolyból a' Görög Csáſzároktól hozták. Ugyan azért: ezeket BIZANCZIAINAK nevezték. Ennek divattyát maga ſzabta-ki első Béla: hogy, ha ki azt fel-váltani akarná, érette negyven Nagy-pénzt adna. Ezen BIZANTZIAI arany-pénz nem csak Magyar-orſzágban; hanem egéſz Európában kelendő vala, mert egéſz Európában egy Fejedelem se találkozott, ki aranyat veretett vólna.

1231-dik eſztendőben első vólt Fridrik-csáſzár, ki, úgy-mint mind-a'-két Szicziliának királlya, Richardnak bizonyítása ſzerént, Bruduziumban és Meſzſzániában arany-pénzeket veretetett, de igen csekély ſzámmal. És, mivel egygyik lapon a' Csáſzár' képe nyomattatott-ki, azokat így nevezék deákúl: AUGUSTALES, az-az: *Csáſzáriak.*

1252-dik eſztendőben Florenczeában-is el-kezdették az arany-pénz-verést. Ennek egygyik lapjára Köröſztölő Szent Jánost nyomták, másik lapjára egy liliom-virágot. Mivel pedig a' Florenczeai Olaſzok a' virágot így nevezik: *fiore*; azon arany-pénzt-is így nevezték olaſzúl: *fiorino.*

Eb-

ISTVÁN: Az egész világot valami szabás igazgattya, mellynek az egész természet engedelmeskedik. Csak a' szív lenne tehát az, melly maga' szabását meg-nem tartaná. Kérlek

Ebből a' Magyarok elsőben *fiorentot*, az-után *forintot* tsináltak. Sokszor-is van Királlyainknak leveleikben emlékezet az *arany-forintokról*, floreni aurei.

1280-dik esztendőben a' Venetusok, Dandalus-János vezérnek idejében ezen verset nyomták arany pénzjekre:

Sit tibi Christe datus, qvem tu regis, iste Ducatus.
Legyen néked Kristus adva, mellyet te igazgattiz, ezen Vezérség.

Az említett arany pénzeken a' *Ducatus* szót, mely annyit tészen, mint *vezérség*, látván az együgyű emberek, azt gondolák, hogy *iste Ducatus* annyit tészen, mint *ezen arany*, éme' Venecziai aranyokat *Dukatoknak* hirlelték, mely nevezetet máiglan fen-tartották a' Németek, Lassan-lassan olly erőre-is kaphatott ezen *Dukát* szó, hogy ez-után nem sokat emlegették se az *arany-pénzeket*, se a' *Bizantziakat*, se az *arany-forintokat*. A' Magyarok mind eddig meg-maradtak az *arany* szónál.

1330-dik Esztendőben fel-emelték fejeket a' Magyarok-is. Első Károly-királyunk volt az, ki Magyar-országban *aranyokat* veretett. Ez-előtt való arany-pénzek (ha mindgyárt előtte-való Királlyainknak neveket, avagy arczúlattyokat viselik-is) vagy Károlytól, vagy utánna következett Királyoktól verettettek azoknak tiszteletjekre, avagy emlékezetjekre. Látott egygyet SVARTZIUS a' Gotthai kincs-tárban, melly egygyik Lapján e' szavakat hordozza: STEPHANUS REX: a' másikán ezt: PANNONIA. De ezt vagy Első Károly, vagy az utánna következett valamelly

lek atyám: mit árt néked az én csendes szeretetem: hogy azt kérésedre meg-másollyam? Mi rosszal van ellened ama' csendes Mária: hogy ő-is engemet, valamint a' ruhát, paran-

cso-

mellyik Király verettette annak emlékezetére; szinte úgy, mint Mátyás-király, és másadik Uladislaus veretett Szent Lászlónak tiszteletére, holott a' SZENT szó fel-találtatik, mellyet magának nem tulajdonitharott László, maga' életében. Mind-az-által: ezen első Királyunk az akkor készült aranyokat éppen azon formára, nagyságra, és divatra verettette, a' mellyre az akkori Florenczai arany-forintok verve valának.

1296-dik Esztendőben másadik Venczel Cseh-király ezüstből vastagabb pénzeket csináltatott. Ezeket a' Florenczia Pénz-verők, kiket Cseh-országba hívatott, így nevezték olaszúl: *grosso*, az-az: *vastag*. Divattya öt kis-pénz vala. Ezen pénzeket verettette nálunk első Károly-is, mellyeket mi *garasoknak* neveztünk. Sőtt ezen Károly-királyunk verettetett *széles garasokat*-is, deákúl *latos grossos*, mellyeknek divatjok vala huszon-öt kis-pénz. És, mivel ezekre a' Bóldogságos Szüznek képét verettette, és annak Mária nevét-is; azokat mi Magyarok közönségessen *Márias-pénznek* neveztük édes Eleinkkel. Most már ezen *Márias-pénz* huszon-öt kis-pénzről tizen-hét krajczárra húgott. Ezen széles garasoknak valóságos neve tehát *Márias*, nem pedig *Márjas*.

1550-dik Esztendőben, midőn Magyar-országot Első Ferdinandnak által-adták a' Magyarok; az akkor-tartott Ország-gyülésében e' törvényt szabták Artic. 43. „A' Pénznek, avagy-is a' Garasoknak verésében (akár kissebbek, akár nagyobbak legyenek) Ő Fölségének elő-mu-

tatott

csolatodra le-vessen. Hadd őtet én mellettem. Még a' nap-porocskák-is bátran kerengenek a' Napnak ſzép súgárja mellett.

KÁL-

tatott rajzolványnya ſzerént, az Orſzágnak Álladalmai és Rendjei abban állapodtak meg: hogy ő Királyi Fölsége Magyar-orſzágnak régi czímerét meg-változtatni, avagy el-hagyni meg-ne-engedgye; hanem minden Pénznek, avagy-is Garasoknak egygyik lapján a' Bóldogságos Szüz Máriának képét, a' másikán, a' magájét veresse „

1553-dik Eſztendőben, ugyan azon Ferdinándnak kérésére, reá-állottak a' Magyarok Artic. 23: hogy Ő Fölsége azon ezüstnek feléből, mely a' Királyi Kamaráha ſzánattatott, egéſz és fél *Tallérokat* veretthessen; annak más feléből pedig Magyar tizeseket (tíz pénzeseket) és *Fillérekét*-is. Mind-az'-által: mind az egéſz mind a' fél-Talléroknak éppen azon czímerjek legyen, melly 1550-diki Orſzág-gyülésben meg-határoztatott. Ha oſztán (hozzá adták azt-is) a' következendő Orſzág-gyülésében ezen egéſz és fél-talléroknak verése jónak-találtatik, jóvá-is hagyattatik, meg-fog-engedödni további folytatása-is. Kérték pedig akkor ő Fölségét a' meſzſze-látó Magyarok: hogy az ezüstöt, melly még pénzre nem veretteteti (a' Magyaroknak régi ſzabadságjok ellen) Magyar-hazánkból ki-vitetni éppen ne engedgye. Meg-büntettessenek pedig azok, akár kik legyenek, valakik ez ellen cselekedni méréſzlenek.

Mind-ezekből, mellyeket ez-előtt mondottam, ki-hozhattyuk tehát azt: hogy 1000-dik eſztendőtől, az-az: Szent István-királytól fogva, egéſz 1553-dik eſztendeig, az-az: Első Ferdinand-királyig, közel hat-ſzáz eſztendeig, ezek vóltak a' Magyar pénzek: I-ſzer: A' Fillér. II-ſzor: A' Kis-

KÁLMÁN: Máriával való társalkodásod meg-botránkoztattya az Orſzág' Nagygyait. És, ha jól fel-veſzſzük a' dolgot, a' Királyi ſzéknek gyalázattyára válik.

ISTVÁN: A' Királyi ſzéknek gyalázattyára? Oh Kálmán! tartsd magadnak az ollyan Királyi ſzéket, mellyet le-gyalázhat az ártatlan ſzeretet. Avagy ajándékozd olly valami vad Teremtésnek, ki soha meg-nem-tanúlhatta, mi légyen a' Terméſzet, mi légyen a' ſzeretet.

KÁLMÁN: István! István! mit mondál?

ISTVÁN; Tarts-magadnak, mondám, Orſzágodat. És ha engemet még arra érdemesnek ítélſz: hogy Orſzágodban meg-maradgyak;

hO

Kis-pénz. III-*ſzor*: A' Nágy-pénz. IV-*ſzer*: A' Nagyobb-pénz. V-*ſzer*: A' Garas. VI-*ſzor*: A' Széles-garas, avagy Máriás. VII-*ſzer*: A' Fél-tallér, avagy tizen-öt garas. VIII-*ſzor*: Az Egéſz-tallér, az-az: harmincz garas. IX-*ſzer* az arany pénz.

Innent következik: hogy 'Magyar pénznek nem mondhattyuk I-*ſzer*: a' Tótok' *Petákját*, II-*ſzor*: a' Lengyelek' *Szedmákját*, III-*ſzor*: az Oláhok Sustákját. IV-*ſzer*: A' Morvák' *Polturákját*, V-*ſzer*: A' Csehek' *greslíét*. VI-*ſzor*: A' Németek *krajtzárját*, *fél krajtzárját*, *Sillingjét* 's-a'-t.

A' mostani új pénzekről, úgy-mint a' Tízesekről, Húſzasokról, fél-egy-két-koronás Forintokról-Tallérokról, Ducatonokról, Máylandiakról nem ſzükség a' közönséget tudósítani, mivel kezeikben forognak, és mind-nyájától jól ismértetnek. DUBRAVIUS. SIFRIDUS. CORNIDES. LATONA.

Oh! mutass-ki ezen el-terjedett Tartományaidban egy parányi kis helyet, mellyben Máriával békességessen lakhassak. Mutass-ki mondom egy parányi helyet, ha bár olly kicsin leſz-is, a'minő az fog lenni, mellybe tégedet ſzorítani fognak hólttod után. És én annyival bizony meg-elégſzem. Sőtt mihelyest bele mehetek; valamint a' selyem-bogár, tüstént egy gombolyagot ſzövök magunk körül: hogy béne-tekinthessenek hozzánk ördögi ſzemeikkel ollyanok, a'-micsodások ezen válogatottt érdemes embereid.

KALMÁN: István! István! Ugyan mire nem viſz még téged ezen méltatlan érzékenséged? Illenek-é illy gondolatok a' Magyarok' Királlyához?

ISTVÁN: Atyám! parancsolly akár mi nagy dolgot. Parancsolly egy méréſz, és veſzedelmes csatát. Itt áll Istvany fiad. Ha mit Nagy-atyám el-múlaſztatott a' Szent Földnek viſzſza-vételében, ha mi dolgokat Bendekúz, és Atila hátra hagytak, azokat-is el-végzem. Csak azt engedd-meg, a'mi után a' Rabok-is sohajtoznak: hogy ne legyek másé, hanem magamé.

KÁLMÁN: Már látom: hogy haſzontalan a' ſzó. Fiú! távozz-el azon Aſzſzonytól, parancsolom.

ISTVÁN: Már mondám: hogy Lehetetlenség.

KÁL-

KÁLMÁN: Én pedig meg-mutatom: hogy annak meg-kelletik lenni. — Fiú Reſzkedgy.

KILENCZEDIK RÉSZ.

Istvánnak hevei.

Hogy a' Király utólsó ſzavait el-mondá, elméne a' Palotából mérgessen, és boſzſzonkodva. De mind azokra el-mosolyogván, ezeket mondotta

ISTVÁN: Fiú reſzkedgy — István pedig nem reſzked.

ÁRVAI: Méltóságos herczeg! kérem ---

ISTVÁN: *Árvainak itt maradttát észre-sevévén*: Istvány tehát reſzkedgyen? — Ha én reſzkedek, reſzkedni fog a' föld-is. — Nem bánom atya: Próbállyuk-meg tehetségünket. De bizonyos vagyok benne: hogy, ha én pánczélomba fel-öltözöm, és sisakoltt fővel paripámra felülök, reſzkedni fog nem csak Királyi házad, hanem egéſz Orſzágod.

ÁRVAI: Az Istenre kérem Herczegségedet: ne ingerellye édes attyát.

ISTVÁN: Hát még Te-is itt vagy?

ÁRVAI: Csillapodgyon-le, kérem, Herczegséged. Én azon leſzek: hogy Urunk-is lecsillapodgyon.

ISTVÁN: Ugyan-úgy-é? Te vagy tehát azon hatalmas Jupiter, ki, ha kedve tartya,

a' Fölhőket mennyköveztetni, ha ismétt akarja, le-csendesítheti.

ÁRVAI: Kár, hogy jobban nem ismér Herczegséged.

ISTVÁN: Éppen úgy, mint késértő sánta ördögödet. Láb alól, még szépen szóllok.

TIZEDIK RÉSZ.

Buzillának csillapjai.

Alig hallhatta Árvai István-herczegnek utólsó szavait, szint'-úgy törte-ki magát Gyilokival a' Palota' ajtaján. Nem sok idő múlva fiához ki-jöve, és így szólla

BUZILLA: István! Az Isten' szerelméjért:! mire vetemedtél? Édes atyád veszedelmessen haragszik.

ISTVÁN: Haragszik tehát?

BUZILLA: Kérlek Fiam, ne ingereld.

ISTVÁN: Ingerlettem tehát?

BUZILLA: Mi lelt fiam? min gondolkozol?

ISTVÁN: Semmin semmin. Csak az juta eszembe: minő nagy bolondság lenne az tőllem: ha kész-akarva fel-venném a' láncot, mellyet minden Rab le-kévánna rázni?

BUZILLA: István! Azért virrasztottam-é melletted számtalan éjtszakákon: hogy illy köszönetét adgyad álmatlanságimnak?

IST-

ISTVÁN: Te nékem igazi anyám vagy. Ezt örömest meg-vallom az egész világ előtt.

BUZILLA: Kérlek Fiam: mond-meg igazán: nagy dolog-é az, a'-mit tőlled kévánnak? Lehet-é az: hogy Máriának szeretete el-öltsa benned a' fiúi kötelességet?

ISTVÁN: Oh édes Anyám! ha úgy ismérnéd Máriát, valamint én ismérem; el-feletkeznél minden más kötelességekről. Őtet még az Istennek kezei között-is remeknek mondhatni. Virágzik, mint a' Pünkösdi Rózsa. Csendes, mint a' hóld-világ. Ki-nyílva szíve, mint völgyekben a' gyöngy-virág. Oh Anyám lehetetlen látni és nem szeretni.

BUZILLA: Oh Fiam! már látom érzékenségeidet. Ezek igen hatalmasok; de, István, meg se zabolázhatatlanok. Engedgy Atyád' akarattyának. Távozz-el Máriától.

ISTVÁN: Minden kérésid halzontalanok édes Anyám. Mária igen szívembe hatot, mély gyökeret-is vert. Belőlle ki-nem-vonhatni.

BUZILLA: Leg-alább ki-lehetne írtani.

ISTVÁN: Próbállyuk-meg tehát édes Anyám. Majd el-megyek veled a' Vértesi, avagy a' Bokonyi Erdőbe. Ott mutatok egy száz esztendős Cser-fát. Huzd-ki, ha lehet gyökerestől. Én-is segítelek: pedig tellyes erőmből.

BUZILLA: Te példázgatol Fiam! Haddel ezeket. Hanem, ha meg-van még benned a'

Fiúi érzékenség, ne hadd héjjába fojni ezen anyai könyveket.

ISTVÁN: Anyám! ne kévánny el-olvaſztani.

BUZILLA: Látom: meg-győzhetnek könyveim. Nincs-is kő-ſziklából ſzíved. Én hordoztam azt kilencz hólnapokig ſzívem alatt. Ott kővé-nem-keményedhetett. Kérlek édes Fiam! íme le-térdelek, ha kévánod, előtted:

ISTVÁN: Az Istenért! Nem.

BUZILLA: Hallgasd-meg tehát állva-esedező anyádat. Fiam István! Fogadd ſzavát édes atyádnak. Az Orſzágnak java óhajtya, a' Te nyugodalmad kévánnya a' másadik Házasságot. Járj-el Atyádnak fel-tételein.

ISTVÁN: Mit? Ismétt más békót sebes lábaimra? Nem. Isten-uttse nem. Én (a' bölcs Terméſzetnek ſzent ſzabásai ſzerént) ſzabadon akarok élni, ſzabadon házasodni.

BUZILLA: Mondám az Orſzágnak Java.

ISTVÁN: Tartsátok magatoknak azon Orſzágot, mellyet kóldúlással egy Aſzſzonyért kaptok.

BUZILLA: István! István!

ISTVÁN: Lehetetlenség édes Anyám.

BUZILLA: Leg-alább meg-ne-látogasd ezen napokban Máriát.

ISTVAN: Az-is lehetetlenség.

BUZILLA: Nem félſz tehát, 's-nem rettegſz Atyádnak heves haragjától?

IST-

ISTVÁN: Oh tüzes háború! — Félni? Rettegni? — A' Juhász-kutyák marják-öszve ezen átkozott szavakat. Bár soha a' Magyarok' szájáin ki-ne-férhetne. Ezen' útálatos szavakat egy Kanásznak kelletett fel-találni akkor, midőn hátát-farát jól meg-som-fa-botozták.

BUZILLA: Már látom, oda reménségem. Istenem! ha fiam meg-vet, kihez folyamodgyam?

ISTVÁN: Soha István nem félt, nem-is rettegett. Ez-után se fog félni, annál kevesebbet rettegni. Ezekkel Isten hozzád.

TIZEN-EGYGYEDIK RÉSZ.

Buzillának gondossága.

Ki-ment édes Annyától István, és, senkivel semmit se beszéllvén, meg-nyergeltette Paripáját, és egyenessen Leán-várra ment. Buzilla, nem tudván mihez kapni, egy kevés időt töltött azon gondolatokban, hogy lehetne Istvánnak dolgát jóra fordítani, és Kálmánt, ki már ekkor tele volt fene gondolataival, le-csillapítani. Éppen ekkor gondolt-ki egy módot, midőn Szemerédi azért jöve hozzája: hogy István-herczegnek ismétt Leán-várra-menését meg-jelentse. Hogy bé-érkezett, így szólla Szemerédihez

BUZILLA: Istványom oda van. Ti Fölséges Egek, irgalmazzatok. — Oh Szemerédi, én

Én tégedet Őrr-angyalomnak lenni gondollak: mert éppen akkor érkezel, midőn reád leg-nagyobb szükségem vagyon.

SZEMERÉDI: De már ezt szeretem Nagyságos Aszszonyom.

BUZILLA: Engemet, édes Szemerédim, egy ki-magyarázhatatlan nyughatatlanságban találtál. Mondgyák: hogy István Bátori Máriával meg-esküdött. Ő ezt Kálmán előtt tagadta. Én erről vele beszélleni nem mertem. Arra jutottam: hogy fiamtól-is félek. A' Király derreg-durrog. Tudod pedig, minő álhatatos szokott lenni fel-tételeiben.

SZEMERÉDI: Tudom igen-is, noha az előbbeni Királyi Tanácsba hivatalos nem vóltam. Mi tagadás benne Aszszonyom? Ők István-herczeggel keményen bántak, és nagyon hirtelenkedtek.

BUZILLA: Mit? A' Királyi tanácsban nem valál? Talán a' Királynak kegyelmét el-veszteted? Ez nékem éppen nem tettszene.

SZEMERÉDI: Nem veszteted-el, Nagyságos Aszszonyom. Mindeneknek oka Árvai. Én, Magyar léttemre, nem máskálok előtte, mint a' gilisztа. Ő pedig azt kévánná. Hiszen tudgya Nagyságod az Udvari életet, jobban, mint én tudom,

BUZILLA: Ha e' dolog Árvainak munkája, egy irtóztató fölhő kerekedik fölöttünk.

Sze-

Szemerédi! jól ismered a' Királyt. Ő Kálmán vólt ez-előtt. Az-is marad örökké.

SZEMERÉDI: Én, Aſzſzonyom, a' Királyt igen jól ismérem. Ő ſzereti az Igazságot. És már ez a' Magyaroknak elég.

BUZILLA: Igaz ugyan: hogy ő igazságos Fejedelem. De édes Szemerédim, mellette lévő hízelkedők, azon udvari koppók, le-nyálazhattyák az Igazságot; meg-marhattyák a' jó ſzívet-is. Olly emberek vannak körülötte, kik önként-is-lángoló tüzét hatalmassan fel-fújják, melly egéſz házát Istványostól meg-emíſztheti. Oh Szemerédi! Te-is a' gonoſz emberek' csordája közé jutottál. Hála légyen az Úr Istennek: hogy meg-nem-romlottál. Kérlek édes Szemerédim, segíts rajtunk, ha lehet.

SZEMERÉDI: Vallyon hogy segíthessek Aſzſzonyom?

BUZILLA: Én ez előtt valamit ki-gondoltam. Hallyad csak. — Akár mi munkába kerül a' dolog, de Istvánt Bátori Máriától el-kelſzakaſztani. Istványon haſztalanúl kezdettük a' munkát. Próbáltuk a' Királlyal, de vele semmire se mehettünk. Eredgy Leán-várra édes Szemerédim. Beſzéld reá Máriát. hogy Istványt hagygya-el. Ha ezt meg-tehetted, engeſztelded-meg a' Királyt. Végtére: csendesítsd-le Istványt-is. Vesd-meg minden tudományodat: hogy csendességben élhessünk.

SZEMERÉDI : Nagyságos Aſzſzonyom ! A' Gondolat finomi ; de a' ki-menetel czudari.

BUZILLA : Próbáld-meg ſzerencsédet, édes Szemerédim. Meg-áld az Isten bennünket. Én sokat bízok eſzességedben.

SZEMERÉDI : Azon láſzek : hogy követségemben böcsülettel el-járjak. Elsőben tehát Leán-várra megyek , és Máriának ſzívét megpróbálgatom. Ő nagyon tiſztességes Személy. Talán meg-adgya magát.

BUZILLA : Eredgy tehát édes Szemerédim. Vezérellyen oda az Isten' Angyala. Tudod : minő nehéz az Anyai Személyt akkor viselni , midőn Attya ő-fiával meg-nem egygyezhet. Én őket mind-kettőjöket valósággal ſzeretem.

HARMADIK SZAKASZ.

1. A' Királyi Tanács.
2. Mária' ítélete.
3. Ítélet' ki-nyiltta.
4. Tanácsnoki rendelés.
5. Szemerédi Terkával.
6. Szemerédi Máriával.
7. István Máriával.
8. Mária' nyughatatlansága.

ELSŐ RÉSZ.

A' Királyi Tanács.

Hogy Szemerédi Leán-várra érkezett; azonban a' Király ismétt öszsze-hívatta Budán Tanácsnokit: hogy velek a' tőlle-ki-főzött dolgokról beszéllgessen. Elő-hívattak tehát Árvai és Szepelik, több számos Tanácsnokokkal egygyütt, kiktől így kérdezősködött

KÁLMÁN: Nem lehetne-é Istvánt Világosvárra küldenünk: hogy az Országnak a' részét Herczegi hatalommal igazgassa, valamint édes Atyám László vezérkedett Nyírben Salamonnak Királysága alatt? Talán el-hülnének forró hevei?

ÁRVAI: Csak ezzel nagyobb lángot ne verjenek. A' Szerető-nem-látás jobban fel-gyúlaſztya a' kévánságokat.

KALMÁN: De az már igaz.

SZEPELIK: Uram! hát ha István le-zárattatna a' Világosi várban?

KÁLMÁN: Azt cselekenni lehetetlenség. István nem csak fiam, hanem egygyütt Koronna' Örökösse-is. Semmi féle jobbágy nem merné annak ízent ſzeméllyét illetni.

SZEPELIK: Bocsánatot kérek hírtelen tanácsomért.

KÁLMÁN: Hát, ha Bátori Máriát a' Visegrádi várban el-dugnánk? (14).

ÁRVAI: Igen-is jó vólna, ha Istvánnak eſze nem vólna. Tétesse bár Nagyságod Máriát

(14) Visegrád Buda fölött vagyon a' Duna' menttében. Hogy azt nem a' Magyarok; hanem, vagy a' Csehek, vagy pedig a' Morvák épitették; ki-tettſzik annak nevezetéből, melly Magyarúl annyit téſzen: mint Föl-vár, avagy Fölsöbb vár. Két Várnak kelletett tehát egymás után lenni. A' másikat Al-várnak, avagy Alsó várnak mondhatták. Ezen Al-vár bizonyossan a' Duna' partya felé lehetett, holott mostanában-is meg-vannak a' siralmas omladékok.

Szent István-király Visegrádot a' Veſzprémi Püspökségnek Megyébe rendelte, és mellette egy falut ajándékozott a' Püspökségnek a' Duna' menttében, mellynek jobbján egy patak támad, mellyett Aprugnak neveznek.

Szent

riát a' Hóld-világba, oda-is fel-hág a' Herczeg. Süllyeſzſze-le a' poklok' fenekére, oda-is le-ſzáll. A' ſzeretet tartalékok által tápláltatik. Az illyen csomót el-ſzakaſztani, e' világon leg-nehezebb dolog.

SZE-

Szent Gellért életének elég ſzorgalmatos Írója azt mondgya Első András Magyar Király felől: hogy ez a' Görög barátoknak (talán azért, mert Felesége Oroſz Aſzſzony vala) Visegrádon egy Apát-úrságot építtetett, nem külömben, mint a' Tihonyi högyön a' Deák barátoknak. Amaz a' Bazillitáké, emez pedig a' Benediktinusoké lett.

Szent Láſzlónak idejében azzal híresedett-el Visegrád, hogy Salamont, Magyar Királyt, több nyughatatlanságai után, ezen Várba zárattatta Láſzló. És Magyar íróinknál ezen történet adott alkalmatosságot, hogy Visegrádról emlékezzenek, mellyről egy ſzót se írtanak ez-előtt.

Másadik András éſzre vévén azt Visegrádon: hogy első Andrástól bé-vitetett Görög Barátok igen feslett életűek lettek, az Apát-úrsághoz ajándékoztatott Jóſzágokat-is pazorollyák; ſzabadságot kért Honorius Pápától: hogy azokat el-csaphassa, és helyettek Deák Barátokat hozhasson. Ezen dologról illy levelét bocsátotta Honorius az Eſztergami Érsekhez, és egyetemben a' Pilisi Apát-úrhoz-is:

„ Honorius; Tiſztelendő Ősémnek, az Eſztergami Érseknek; és ſzerelmes Fiamnak, a' Pilisi Apát-úrnak, melly a' Veſzprémi Püspökséghez tartozik, Üdvösséget, és Apostoli áldást. A' Kristusban leg-kedvessebb fiam, Magyar-orſzágnak fényeskedő Királlya, nékünk meg-izentette: hogy a' Visegrádi Apát-úrság, melly a' Veſzprémi Püspökséghez tartozik, és holott a' Királynak Patronatus jus-

SZEPELIK: Ha nehéz el-szakasztani, elvágni nem olly nehéz lészen.

KÁLMÁN: De mi okkal móddal?

SZEPELIK: Vétesse Nagyságod fejét Bátori Máriának.

KÁL-

jussa vagyon: Görög Barátokat tart, és már régenten-is tartott, kiknek kezeikben azon Apát-úrság mind testi, mind lelki javaiban úgy le-rogyott: hogy, ha csak más személyek nem rendeltetnek, kik a' szomszéd templomokkal mind nyelvjekben, mind életjekben meg-egygyezzenek: alig, vagy talán alig se állhatnának talpra. Ugyanezért kért buzgóan: hogy ott a' mi engedelmünkből Deák Barátokat helyheztethessen. Mire nézve a' Te okosságodnak ezen Apostoli írásunkkal parancsollyuk: hogy, csupán az Istent tartván szemetek előtt, mind azokat, a' miket az illyetén dologban meg-visgálni kell, szorgalmatossan meg-visgállyátok. És, ha, mindeneket meg-fontolván, azt jóvá-hagygyátok, és ez meg-történhessék minden botránkozás, vagy más' jussának meg-sértése nélkül, ott Deák Barátokat helyheztetni hagygyatok; úgy mind-az-által: hogy a' most ott lévő Görög Barátoknak böcsületes tartásjok legyen valahol életek' fogytáig. Adódott Lateránumban. Első Májusban, Pápaságunknak ötödik esztendejében „.

Negyedik Béla Királyunk, Másadik Andrásnak fia, 1263-dikban Feleségének Máriának ajándékozta Visegrádot, minden hozzá-tartozandó Királyi jószágokkal egygyütt. Ezen királyné a' högynek tetején egy Várat építtetett (avagy inkább ama' régi el-hagyatott, és el-rongyollott Várat gyönyörűen meg-újjíttatta) a' végre: hogy, ha még egyszer Tatár-járás lenne; ezen Várba hozathatná

Mar-

KÁLMÁN: *szinte el-halván*: Az Isten szerelmiért! mit hallok! Fejét vétessem Máriának? és mi vétkiért?

SZE-

Margit-leányát, ki akkor a' Nyulak' szigetében Apáczáskodott közel száz Apáczákkal. Meg-vagyon ennek bizonságául Negyedik Orbán Pápának levele, mellyben azon említett ajándékról emlékezik, mellyet Negyedik Béla Mária-feleségének adott Pilis-vár-megyében fekvö Jószágokkal.

Első Károlyt olvasom osztán leg-elsönek lenni, ki közönséges lak-helyét Visegrádon kezdette. Mert ennek-elötte Magyar Királlyaink, hol itt, hol amott laktanak az Országban szerte széjjel, valamint ezt ki-vehettyük Királyi leveleikből, mellyek kölömbféle helyeken költenek. Mind-az-által: igen híres léve ekkor Visegrád: mivel Károly-Királyunknak meg-látogatására három Királyok alázták-meg magokat. Ugy-mint: A' Római Császár Károly; a' Csehek' Királlya János; a' Lengyelek' Királlya Kazimir.

Zsigmond-királyunk vólt az-után, ki a' Visegrádi lakást el-útálván, a' Budai Várba jött, és azt az egész Világ' csudálttára fel-épitette. A' Koronát mind-az'-által Visegrádon hagyta, melly ott-is öriztetett mind addig: még Zsigmond-királyunk' fiának Albertnek Felesége Örzsébet aztat Bécsbe el-lopta.

A' Mohácsi Vesztedelem után, melly 1526-dikban történt, el-vesztette Visegrád minden dicsöségét. Az oltától fogva egy Királyunk se látogatta-meg. Ugyan-azért fel-se-kaphatott. Rajta a' Gyikok futkosnak, a' Szarkák csörögnek, a' Varjúk-is nem külömben krákognak, mint a' Világosi Váron. THURÓCZ. BONFIN. BÉL. PÁLMA. KATONA.

SZEPELIK: Ha más nem vólna-is; elég az: hogy, még Juditnak életében, a' Herczegi ágynak gyalázattyára vólt azon Bátori Mária.

KÁLMÁN: Úgy, de halálra méltó dologé ez? Erről a' Magyar törvény még eddig nem szóllott.

ÁRVAI: Ha nem szóllott-is világossan, de mind a' Népnek, mind az Országh' Nagygyainak java méltán kévánhattya — az ő el-veszttését. Csupán ez erősítheti-meg az Országnak gáttyait azoknak özönnyei ellen, kik, noha vakok, de jól láttyák Kálmán-urunknak, és István-herczegnek siralmas magtalanságát.

KÁLMÁN: De a' már való.

ÁRVAI: Jól meg-fontollya azt-is Nagyságod: hogy Bátori Miklós, ki Máriát Test-vérjének mondgya, pénzes és hatalmas ifiú. Ez, Kálmánnak halála után, arra viszi Istvánt, hogy Máriának porontyait Korona' Örökösseinek hírdeti.

KÁLMÁN: Azt az Ország meg-nem-engedheti. Hiszen él még László-fia Judittól. Ez amazoknál öregebb, és törvényes fia.

ÁRVAI: Ha István Juditot nem szerette, annak fiát se kedvelli annyira, mint Máriának fiait, kinek szerelmében meg-rögzött.

KÁLMÁN: De a' már igaz.

ÁRVAI: Ha tehát a' törvénytelenekre hagyódik az Ország; bennünket a' külső Királyok meg-

meg-vetnek. A' szomszéd Fejedelmek elsőben szánakodásra, az-után védelemre méltóknak lenni mondanak. Zúz-zavar lészen az egész Tartományokban. Meg-hasonlanak az Ország' Nagygyai, midőn egy se lesz, ki ki-ne-nevesse azon gyalázatos Országot, mellyben törvénytelen korcsok Királykodnak.

KALMÁN: Oh hadd-el Árvai. Eleget mondottál arra nézve: hogy ezeknek történendőségét meg-gátollyam; de igen sokat arra nézve, hogy ezek Máriának halálával hajtassanak végre.

ÁRVAI: Uram! én jól meg-fontoltam az egész dolgot. Hántam-vetettem elmémet minden környülményeken. De, Országunk bóldogúlására bizonyossabb útra nem találhattam, mint arra, mellyen Máriának vérét csurogni tapasztaltam.

KÁLMÁN: Istenem! meg-fertőztessem-é kezeimet olly Nemes vérrel, a' micsodás Mária?

ÁRVAI: Mennél nemessebb a' vér, annál méltóbb a' ki-öntésre, ha nemtelenül szökdecsel.

KÁLMAN: De mit fog cselekedni István?

ÁRVAI: Azt, a'-mit más nemtelen szeretők-is szoktanak. Elsőben; dühösködni fog; ekkor ki kell előlle térni. Másadszor: sírni fog; ekkor őtet símogatni kell. Harmadszor: el-

el-felejti Máriát; ekkor oſztán újjon lehet forgatni, valamint a' gyűrűt.

KÁLMÁN: Ez így ſzokott ugyan meg-esni.

ÁRVAI: Higygye-el Nagyságod: hogy a' ſzeretetnek leg-erőssebb válaſztó vize a' lehetetlenség.

KÁLMÁN: De nem lehetne-é más mód e' vér-ontáson kívül?

ÁRVAI: Válaſzſzon egygyet e' kettőből magának: Éllyen Mária; de az Orſzág' el-veſzſzen. Avagy hallyon-meg Mária; de az Orſzág épüllyön.

KÁLMÁN: Irtóztató mind a' kettő.

ÁRVAI: És még-is egygyik el-kerülhetetlenül ſzükséges. Mária a' Királyi Udvarnak egy veſzedelmes tagja. Hogy az egéſz Test épen maradgyon; kogy a' Fene tovább ne mennyen; őtet le-és-el-kelletik vágni.

KÁLMÁN: Hol van a' Herczeg?

SZEPELIK: Őtet ne-is-keressük másutt, hanem Leán-váratt, Máriának ölében.

KÁLMÁN: Leán-váratt? Tüzes mennydörgő!

SZEPELIK: Ez így fog tartani tellyes életében. Soha az Orſzág' dolga eſzébe se jut. Mária az egéſz Orſzágnál többet ér.

KÁLMÁN: Mennydörgős háború! Eredgyetek-ki a' pitvar-ſzobába. Még bé-hivatlak, ott-is maradgyatok.

MÁ-

MÁSADIK RÉSZ.

Máriának ítélete.

Hogy a' tanácsnokok ki-mentek, meg-magyarázhatatlanúl örvendettek azon győzedelmjeknek, mellyel Bátori Máriának halálát siettették. Nem kételkedtek abban: hogy Szepeliknek utólsó szavaival fel-háborodott a' Király, és ama' veszedelmes tagnak el-vágására reá-is-állhatott. Azomban amazoknak ki-meneteljek után, ezeket forgatta magában

KÁLMÁN: Mária tehát meg-hallyon? — Ki ellen vétett ő? — Igy tehát a' szépség, Istennek adománnya, vétek lehetne? — De ha vétek-is; nem de István csábította-el őtet? — Máriának egész vétke abban áll: hogy szeretett. — Oh Kálmán! jól meg-fontold a' dolgot. Légy igazságos és kegyes. Ez, kötelességeid között, az első. — Vallyon lehet-é Utóimnak egy olly példával előre járnom, mellyet követniek lehetne, ha, maradékjoknak bóldogúlása végett, végére járnak egy ártatlan, és egyszer-is-mind fegyvertelen személynek? — Kálmán! Kálmán! egyik lábod a' koporsóban immár. Halálod előtt ne cselekedgy olly dolgot: mellyel a' Magyarok' Istenének ítélő székje eleibe nem örömest mennél. — Nem — Nem — Nem fog meghalni Mária. Hallyátok Árvai! Szepelik!

Mind-azokat, mellyeket a' Király magánossan beſzéllett, embertelen módra hallgatózván, jól meg-értették a' Tanácsnokok. Jól hallották azt-is: hogy a' Királytól bé-hivattattak, de most a' bé-menetelt károsnak lenni gondolták: mivel a' Királynak meg-engeſztelődött ſzívét előbbeni ſzavaiból jól ki-vehették. Tehát: a' ki-tanúltt gonoſz embereknek módgyok ſzerént, ki-nyitották ugyan a' Palota' ajtaját, de egéſzlen bé-nem-mentenek, még a' Királynak meg-változott ſzándékáról bizonyosok nem lettek. Kevés gondolkozása után, így folytatta ſzavait

KÁLMÁN: De várakozz Kálmán. A' te gondolatid nagyon állhatatlanok. Mérges-is vagy, ſzánakodó-is. Ezen ſzánakodást vallyon nem lehetne-é benned gyarlóságnak mondani? — Vallyon mi lehetne az, a'-mitől tartanom kellene? Király vagyok, és egy ügye-fogyott Aſzſzonyt el-nem-mernék-veſzteni? Atya vagyok, és egy nyakas fiat meg-nem-tudnék-zablázni. Törvény-oſzlop vagyok, és magam után törvéntelen Korcsokat uralkodni hagynék. — Nem úgy — Ezerſzer-is nem úgy. — Hallyon-meg Mária. Igen-is hallyon-meg. Mivel mindent kótya-vetyére teſzek, ő se légyen ki-véve. Hallyátok Árvai! Szepelik!

HAR-

HARMADIK RÉSZ.

Az Itéletʼ ki-nyíltta.

Bezzeg bé-ugrottak ekkor amaʼ véres szájú Vad-kanok. Ki-tettszett szemeikből azon öröm, mellyet aʼ Királynak szavaiból, és el-tökélléséből érzettek. Aʼ Királyʼ eleibe jövén, így szóllott

SZEPELIK: Parancsollyon Nagyságod.

KÁLMÁN: El-tökéllettem tehát.

SZEPELIK: Uram! Széna-é, vagy Szalma?

KÁLMÁN: Hallyon-meg Mária!

SZEPELIK: Úgy vagyon: Hallyon-meg.

ÁRVAI: Áldás azʼ Országon: Véghetetlen öröm aʼ Királyi Udvarban!

KÁLMÁN: Készüllyetek az útra. Magam-is el-megyek Leán-várba.

ÁRVAI: Ne fáraszsza magát Nagyságod. Bízza reánk az egész dolgot. Tanácsossabb lészen.

KÁLMÁN: Jelen akarok lenni magam-is.

NEGYEDIK RÉSZ.

Tanácsnoki rendelés.

El-ment Tanácsnokitól aʼ Király, ugyan csak tökélletesen el-végezvén Máriának halálát. Úgy tettszett: mintha meg-szánta vólna ügyét, de, aʼ-mint gondolá, rólla nem tehetett. Aʼ Tanács-

nokok pedig ſzinte bőrökből ki-bújtanak nagy örömjökben. Így kiálta-fel

SZEPELIK: Hála légyen az Úr Istennek! Ez után immár csendességben élhetünk.

ÁRVAI: Hallottad-é Szepelik: hogy tétovázott a' Király?

SZEPELIK: Ide-tova: mint a' Nyár-fa levél.

ÁRVAI: Csak alig vólt: hogy ſzándékát meg-nem másolta.

SZEPELIK: Kérlek édes Árvaim! ne sokáig hagygyuk magánossan a' Királyt. Tartok tőlle, ne hogy ismétt meg-másollya ſzándékát.

ÁRVAI: Azt magamra vállalom.

SZEPELIK: No: jaj most ama' kevély Herczegnek.

ÁRVAI: De Bátori Máriának még inkább.

SZEPELIK: Vallyon kire bízzuk annak meg-ölését.

ÁRVAI: Azt még nem tudom. De reá mernék eskünni: hogy, ha az ő meg-ölésével egy Orſzágot nyerhetnék, én őtet meg-nem-ölhetném.

SZEPELIK: Te őtet meg-nem-ölhetnéd?

ÁRVAI: No nem én. Mert Máriában ollyas valami égi adomány találtatik, mellyet, ha maga a' halál meg-lát, kételkedni fog abban, ha el-vigye-é a' más világra.

SZE-

SZEPELIK: Én pedig, ha fél angyal lenne-is, semmit se gondolnék vele. Magam köröſztül verném a' gyalázatost.

ÁRVAI: Ugyan hogy mondhatod ezeket? Nem tudod: hogy annak igen kegyetlen ſzívűnek lenni kelletik, ki a' gyilkosságot végbe viheti?

SZEPELIK: Okom van nékem erre.

ÁRVAI: Van-a' tatárt!

SZEPELIK: Én Máriát el-akarám venni. De kosarat adott.

ÁRVAI: Tudom a' többit. Mind-az'-által: ha jól fel-veſzem a' vér-ontást: Máriának megölése nem illik egy emberséges Úri-emberhez; hanem ollyanhoz: ki, Orſzágunk' ſzélein lakván, ſzokott gyilkolási miátt, már ide, már amoda ſzökik.

SZEPELIK: De hol találunk arra valót?

ÁRVAI: Gyilokinak hazája az Oláhokkal határos. Bízzuk reá ezen kegyetlenséget.

SZEPELIK: Soha jobbat nálánál. És íme ſzerencsénkre itt vagyon.

GYILOKI: No mi jó hír a' Palotában?

SZEPELIK: Hozott Isten Gyiloki. Éppen reád vagyon ſzükségünk. Máriának halálát el-végezte a' Király, pedig törvényessen. Néked engedgyük azon dicsőséget: hogy Orſzágunk' talpra-állitójának ismérjenek a' Magya-

rok. Máriának meg-ölését úgy-é magadra vállalod?

GYILOKI: Csak azon legyetek: hogy István-herczeget Bátori Máriától (leg-alább egy órányira) el-távoztassátok. A' többit reám bizzátok.

ÁRVAI: Éllyen Gyiloki ezer eſztendőket.

SZEPELIK: Híres legyen neve az egéſz Világon.

ÁRVAI: No most a' Királyhoz ſzaporán: hogy halálának módgyáról beſzélgethessünk.

GYILOKI: Azért ugyan soha ne mennyünk. Az Étetés hoſzſzas. Fej-vétel nyilvános. Akaſztás nem ſzokás. Egy gyilkot verek-i óldal-bordája közé: egyſzeriben oda leſz.

ÁRVAI: Ezt a' Királlyal közölnünk kelletik.

GYILOKI: Ha úgy tettſzik, nem bánom.

ÖTÖDIK RÉSZ.

Semerédi Terkával.

Amazok ugyan a' Királyhoz menének; és, a' többi módok között, mellyeket emezek elő-beſzéllének, a' Gyilkolást válaſztotta a' Király: mert ez, Máriának ſzeméllyére nézve, minden más eſzközöknél inkább illik vala.

Azomban pedig, midőn ezek így történtenek Budán, íme addig Leán-várra érkezett Sze-

Szemerédi: hogy a' Királynétól reá-bízattatott kötelességében el-járjon. Gondolkodott az egéſz úton, mi okkal-móddal adgya eleibe azon irtóztató késérteteket, mellyekkel Máriát Istvánnak el-hagyására vehesse.

Hogy a' Várba érkezett, a' Pitvar-ſzobában találta Terkát, Máriának Leányzóját. Ezen csendes Kis-aſzſzony Vértesi Nemből vette eredetét, kik magokat éppen Elődhöz, Árpádnak egy nevezetes Vezérjéhez, viſzik-fel, kinek Árpád ezen Vértesi Erdőt ajándékozta vala. De ezen el-hagyattatott Kis-aſzſzony, Eleinek, de fő-képpen attyának tobzódása és méltatlan pazorlása miátt, mindenéből ki-fogyván, arra jutott végtére: hogy ſzolgálatba állania kelletett. Máriánál Szoba-leánykodott, és annak gyermekeire ſzorgalommal vígyázott. Most: hogy eme' jövevént a' Palotába bé-jönni látta, őtet igy ſzóllította-meg

TERKA: Minek-előtte Aſzſzonyomhoz bémennyek, ne legyen terhére az Úrnak, ha nevét meg-jelenti.

SZEMERÉDI: Engem' Szemerédinek hínak. A' Királynak Udvarnokja vagyok.

TERKA: Nem jön talán az Úr egyenessen az Udvarból? Mert Aſzſzonyomnak igen ártalmára vannak a' Budai ſzelek.

SZEMERÉDI: Csak jelentsen-bé kérem a, Méltóságos Aſzſzonynak. Talán nála a' Herczeg?

TERKA: Nincs nála. Bátori Miklóst, Aſzſzonyomnak báttyát, nagy örömmel várja. Annak eleibe lovaglott.

SZEMERÉDI: Nem tudná meg-mondani a' Leány-aſzſzony, mikor fognak haza érkezni?

TERKA: Nem adok néki fél órát. Talán hamarébb-is itt termenek.

SZEMERÉDI: Kérem tehát: jelentsen-bé mennél hamarébb. Sietős dolgom vagyon.

TERKA: Tüstént bé-jelentem az Urat. *El-mene.*

SZEMERÉDI: *Maga maradván, és a' gyönyörü Palotának minden réſzeit környül-nézegetvén*: Szerencsétlen István! be gyöngy lakásod lehetne itten kedves Máriáddal, ha Kirá yságra nem ſzülettél vólna.

HATODIK RÉSZ.

Szemerédi Máriával.

Mihelyt meg-tudta Mária: hogy Szemerédi el-érkezett; meg-nem-állhatta: hogy bé-ereſztését meg-várja. Maga méne-ki hozzája: mert annak derék emberségét nagyon ismérte. Így ſzóllott hozzája

SZEMERÉDI: Isten velünk Méltóságos Aſzſzony.

MARIA: Senki ellenünk édes Szemerédim. De vallyon meg-lehetett-é az: hogy én

té-

téged' az én Palotámba lássalak ? Én itt nagy árnyékban, sőtt merő setétségben élek, és meglátogattſz az Udvarnak fényességéből.

SZEMERÉDI: Tehát ez különös történetnek láttſzatik Méltóságod előtt ?

MÁRIA: Nagyon különösnek. Bé-se-ereſztettelek vólna, ha bizonyos nem lettem vólna derék emberségedről.

SZEMERÉDI: Méltóságodnak felőllem felvett jó vélekedését fejem' hajtásával köſzönöm. Igen-is: magamat emberséges Magyar embernek lenni gondolom, 's-a' mellett meg-maradok (15).

MÁRIA: Még akkor ismértelek, midőn Királynémnak Udvarában laktam. Oh bóldog, ſzerencsés, és ártatlan idők !

I 5 SZE-

(15) A'-mit itt SZEMERÉDI mondott, méltó a fel-jegyzésre. Régi Magyaraink a' vélekedéssel valának hogy

I-ſzer: Az ALÁZATOSSÁG (*Humilitas*) nem teſzi azon maga' meg-vetését, midőn kevesebb tökélletességeket mond valaki magáról, mint valóban magában vannak. Mert ez valóban hazugság, avagy inkább alávalóság, és egy böcsületes Magyar embérhez nem illik, ki csupán azt tartya maga felöl (se többet se kevesebbet) a'-mit magában tapaſztal. Az pedig

II-ſzor: HEGYKESÉG (*fastus*), midőn valaki több tökélletességeket tulajdonít magának, mint magában vannak. *Például.* Ha a' Város' Irátzſza (kinek se tolla, se elze) magát a' Bíróságra alkalmatosnak lenni gondollya.

III-ſzor:

SZEMERÉDI: Én is akkor ismértem-meg leg-előll Méltóságodat. Szívemből örvendettem: hogy egy Magyar-kis-aſzſzonyban annyi er-

III-*ſzor*: A' KEVÉLYSÉG (*Superbia*), midőn valaki több tökélletességeket tulajdonít magának, mint magában vannak, de (a'-mi több) másoknak meg-vetésével. *Például*: ha azon előbb-említett Iráſz (ostoba léttére) senkit mást nem gondolna alkalmatossabbnak lenni a' Bíróságra, hanem csupán magát; ötet kevélynek mondanánk.

IV-*ſzer*: BÜSZKESÉG: (*Arrogantia*), midőn valaki több böcsületet (honor) kéván magának, mint-sem megérdemli. *Például*: ha a' Bíró' kocsissa azt kívánná: hogy midőn a' Városon köröſztül megyen, előtte az egéſz útzák fel-kellyenek.

V-*ſzer*: NAGYRA-VÁGYÓDÁS (*Ambitio*): a' böcsületnek azon telhetetlen kívánsága, mellyel minden munka arra rendeltetik, hogy meg-böcsültessen. *Például*: ha a' végre eſzel: hogy láttſzattassál, és akkor-is csudáltassál.

VI-*ſzor*: MAGÁVAL MEG-ELÉGEDÉS (*Adquiescentia in se ipso*). Ezen indúlat az előbbenieket mind leronthattya. Melly nem egyébb, hanem azon belső öröm, melly akkor támad, midőn cselekedetemnek igen jó vóltáról bizonyos vagyok. Azt mondgya ezen indúlatról Kartéz: hogy az a' többiek között leg-édessebb légyen.

Azt gondollyák azok, kik Aristótelest követik: hogy minden erkölcsnek olly közepen kell lenni, mellynek ellenére csak egy erkölcstelenség tétetik. Lehet három négyis, a'-mint ezt meg-mutattyák a' Bölcselkedők.

Vajha a' Bölcselkedést tudnák azok, kik egy valami nyelvből Magyarra fordítanak valamit. Öſzſze-keverik a' Büſzkeséget, Nagyra-vágyódást, Kevélységet. Ezt a' Bölcselkedő hallya, és sajnállya.

erkölcsöt láttam. A' szelídség fel-váltogatta magát a' méltósággal. Reá-esküdtem akkor: hogy ezen gyönyörű Magyar erkölcsök soha el-nem-hagygyák Méltóságodat.

MÁRIA: Ismérte tehát akkor ama' régi Máriát?

SZEMERÉDI: És ugyan azon régi ismeretség vihetett mostanában reá: hogy ide jönni méreszellyek, és Méltóságodtól jó tanácsot kérjek.

Hogy ezeket, szívének egyenes ki-nyílttával, el-mondá Szemerédi, Mária le-ült. Le-ültette ötet-is. Az-után ezeket mondá

MÁRIA: Szólly édes Szemerédim. A'-miben lehet, szívessen segítelek.

SZEMERÉDI: Nékem, méltóságos Aszszony, egy fiam vagyon oda haza. Egy élő oszlopa egész házamnak, egy gyönyörűsége jó Szülőinek. Én ötet meg-kévánnám házasítani egy hozzá illő Nemes Kis-aszszonnyal. És ezen házasság igen dicsőséges lenne mind a' két részről,

MÁRIA: Sok jó szerencsét kévánok édes Szemerédim. Tudom fiad se ellenkezik veled.

SZEMERÉDI: Oh bár ne ellenkezne, méltóságos Aszszony. Sőtt azon egygyetlen-egy fiamnak szíve meg-fordúlt. Más valami leányba szeretett; ki meg-érdemlené ugyan a' leg-jobb szerenesét; de Fiamnak társaságába ép-

éppen nem illik. Kérem méltóságodat, mi tévő legyek ezen környülményben ?

MÁRIA: Eleibe-terítetted-é édes fiadnak: hogy gondolataid az övével meg-nem-egyegyeznek ?

SZEMERÉDI: Eleibe-terítettem igen-is. De ő szép szavamat meg-veti. Parancsolatomat el-füleli. Erre Méltóságod mit gondol ?

MÁRIA: Ez már egy engedelmes fiúhoz bizonyossan nem illik.

SZEMERÉDI: Oh méltóságos Aszszony! én-is mint igazi atya, által-láttam ezen méltatlanságot. De mit tegyek tehát ? Ezen okból jöttem méltóságodhoz: hogy e' siralmas környül-állásimban segíttsen.

MÁRIA: Itt bizonnyára drága a' jó tanács.

SZEMERÉDI: El-ne-hagygyon, kérem, ezen kénos ügyemben. Ha fiamat azon egyenetlen házasságról le-nem-verhetem, hová fordúllyak ? és mihez kapjak ?

MÁRIA: Ha fiának olly nyakassága vagyon, hogy édes attyának javallásait meg-veti, parancsolattyát el-füleli; csak még egy módot tudok ezen egyenetlen házasságnak meg-gátolására.

SZEMERÉDI: Oh hadd hallyam aztat. Talán meg-csendesül szívem.

MÁRIA: Azt javasolnám végtére: hogy, abba hagyván el-tökéllett-szívü fiadat, ama' leány-

ányhoz mennél, és ötet arra kérnéd, hogy fiához-való hajlandóságáról le-mondgyon.

SZEMERÉDI: Oh Méltóságos Aſzſzony! El-jöttem végtére azon drága Kis-aſzſzonyhoz-is.

MÁRIA: Gondolnám: hogy fontos kéréseidet meg-nem-vetette.

SZEMERÉDI: Oh méltóságos Aſzſzony! ismérem én azon drága ſzemelynek igaz Magyar ſzívét. Ő azt nem cselekedheti: hogy azon fiúnak Szüléit meg-ſzomoríttsa, és az egéſz házat egy sirba temesse.

MÁRIA: Szentül van tehát a' dolog. Úgyé: meg-ígérte a' Kis-aſzſzony?

SZEMERÉDI: Hogy ő azt meg-ígérje; végbe-is-vigye, nem máson, hanem csupán Méltóságodon áll.

MÁRIA: Rajtam áll?

SZEMERÉDI: Igen-is Méltóságodon. Mert azon jó lelkü, és valóban Magyar ſzívü Személyt BATORI MÁRIÁNAK nevezik.

Hogy ezeket hallotta Mária, úgy tettſzett: mint-ha ſzínében meg-változott vólna. Fel-kele nagy hamarjában ſzékéből. Utánna nagy halkkal fel-emelkedett Szemerédi-is. Így ſzólla pedig

MÁRIA: Az Istenért Szemerédi? Minő történetet hoztál előmbe?

SZEMERÉDI: Nem egyebet, hanem Mélsóságodnak igaz történetét. Úgy vagyon Aſzſzo-

ſzonyom. Mind a' Király, mind ama' jó Királyné, mind pedig az egéſz Orſzág azt reméllik Méltóságodnak nemes Magyar ſzíve felől: hogy viſzſza fogja-adni: Szülőiknek ugyan édes Fiokat, az Orſzágnak pedig következendő Királlyát, és ennek törvényes maradékjait.

MÁRIA: Istenem! mit tegyek?

SZEMERÉDI: Azt: amit Méltóságod legelsőben javallott, midőn fiam iránt bőlcs tanácsát ki-adta. Tudni illik: hogy Istványhoz való hajlandóságáról le-mondgyon.

MÁRIA: Tehetném-é eztet édes Szemerédim?

SZEMERÉDI: Nincs lehetetlenség e' világon. Ha másoknak jó tanácsot adni tudunk, azzal magunk éllyünk leg-elől.

MÁRIA: Mi tévő legyek tehát?

SZEMERÉDI: Engeſztellye-meg az Istent: hogy meg-bocsássa törvéntelen életét. Az-után az igazi erkölcsnek bátorságos úttyára térjen. Mi haſzna nyomorúltt életünknek: ha lelkünk' ismérététől nem nyughatunk?

MÁRIA: Oh Szemerédi! Szemerédi! Kérlek: meg-gondoltad-é: mit kéváſz most éntőllem?

SZEMERÉDI: Bizonyára nagy áldozatot Aſzſzonyom. De kéváhatok-é ennél kevesebbet ezen időben, ezen környül-állásokban?

MÁRIA: Oh mit kéváſz tehát?

SZE-

SZEMERÉDI: Jöjjön Méltóságod egy Apácza-klastromba. Ott szentebbül fog élni, bátrabban-is meg-halni.

MÁRIA: Oh István! István! mit fogsz te cselekenni?

SZEMERÉDI: Ő bizonyossan le-csillapodik, ha meg-érti: hogy őtet nem mással cserélte-fel méltóságod; hanem magával az Istenrel.

MÁRIA: Hát az én szerelmes gyermekeim?

SZEMERÉDI: Gondgyokat fogja viselni mind a Herczeg, mind pedig a' Királyné. Feletkezzen-meg mindenekről, és csupán az Istent tartsa emlékezetében.

MÁRIA: Uram Teremtőm! A' Klastromban szentebbül fogok élni, és bátrabban meghalni!

SZEMERÉDI: Oh jöjjön Méltóságod minnél-hamarébb. Dolgozik immár a' lélek. Megne-vesse a Nagy Úrnak kegyelmét.

MÁRIA: Hát édes Istványomtól búcsút se vegyek?

SZEPELIK: Őtet látnia se kelletik Méltóságodnak. A' Herczegnek egy szem-pillantása mindeneket el-ronthat.

MÁRIA: Szemerédi! ha életemet kérted vólna, azt hamarébb fel-áldoztam vólna, mint Szeretetemet. Mind-az-által: A' jó Királynénak az ő kérése, a' Királynak parancsolattya; édes Magyar hazámnak java. Oh ezekből egygyis

is elég: hogy néki indúlatimat fel-áldozzam. Az-után ſzentül fogok élni, bátrabban-is meghalni. Uram Teremtőm! Légyen a' te ſzent akaratod. Én minden morgás nélkül le-ſzállok koporsómba.

SZEMERÉDI: Itt az idő Méltóságos Aſzſzony.

MÁRIA: Itt az idő! — Csak még egyſzer fogom meg-ölelni kedves magzatimat.

SZEMERÉDI: Ez még jobban fel-cserepesíti a' sebeket. Mennyünk Isten' hírével. Kint áll a' hintó. Egyenesen Veſzprém felé mehetünk.

MÁRIA: Tehát: Uram Teremtőm! viselly gondot reájok. Istenem el-ne-hagyjy engemet-is. Mennyünk Szemerédi.

HETEDIK RÉSZ.

István Máriával.

Kint állot Szemerédinek hintós kocsija, úgy el-kéſzülve: hogy, a' leg-alkalmatossabb útazásra, egyébb nem kévántatna hátra: hanem a' fel-ülés, és a' tovább-állás. Bátori Máriának ſzíve megvala-véve tökélletessen. Úgy akarta édes Istvánnyát el-hagyni, hogy fiait se kévánná ölébe venni, és őket utólsó csókkal meg-vígaſztalni.

Má-

Máriának ezen ritka el-tökéllése, és kimagyarázhatatlan nagy ſzíve, bizonnyára bé-illett egy régi Amazonnak ſzívéhez; és le-törlötte minden azon gyarlóságait, mellyekbe keverődzött Istvánnak ſzeretete miátt.

Minek-utánna tehát így el-tökéllette magát; meg-nyitotta nagy méltósággal az ajtót, és minek-utánna, ki-menvén, bé-is-akarná-csukni; íme Istvánt Bátori Miklóssal, Máriának Teſt-vérjével, elejébe jönni tapaſztallya. Meg-rettene Mária, el-is-halványoda. De ezt hamarjában éſzre nem vévén, így köſzönt-bé hozzája

ISTVÁN: Jó napot Lelkem Máriám. Soha még élek, talán nagyobb örömmel nem iparkodtam hozzád.

MÁRIA: *A' Herczegnek nyakába borúlván*: Oh Istvány! Oh Istvány!

ISTVÁN: *Máriának orczáját jobban meg-tekintvén*: Az Istenért Mária! Mi dolog ez Szemerédi!

SZEMERÉDI: Engemet Herczegséged jól ismér.

ISTVÁN: Nem csak mint emberséges Magyart, hanem jó barátomat-is. De a' mostani környülmények, mi okra nézve, nem tudom, de igen csudálatosok. Szemerédi!

SZEMERÉDI: Mostani cselekvényemben sem láthatni ollyast: melly Herczegségedet fel-zavarhatná, és tőllem el-idegeníthetné.

ISTVÁN: Szólly világossan.

SZEMERÉDI: Ide küldött Herczegségednek édes Annya Buzilla: hogy a' Királyi háznak nyugodalmát, az egész Magyarságnak csendességét, magától Máriától, ő Méltóságától, meg-nyerjem.

ISTVÁN: Szólly világossabban.

SZEMERÉDI: Ezen nemes-szívű teremtés el-tökéllette immár: hogy velem egy Apáczaklastromba jövend. Útba vagyunk immár: hogy Veszprémbe mennyünk (16). Ez Máriának

(16) A' Veszprémi Apáczákat még szent István Király' szerzette, de azoknak el-rongyollott írását deákra fordíttatta Kálmán, melly dologról így ír SIMON, az akkori Pécsi Püspök. „ Urunk' születése után ezer-száz-kilenczedikben, a' leg-keresztényebb Kolumbán Királyunknak parancsolattyára, meg-újíttatott a' Besprémi Apáczák' Klastromának ezen kiváltsága (privilegium). A' meg-újjításnak oka pedig ez vala. Mivel szent Istvánnak egész kiváltsága, melly a' Klastromhoz tartandókról szól, a' viaszba nyomott Királyi pecséttel vala bé-foglalva, és némely pörök miátt el-kerülhetetlen szükségből fel-nyitódott vólna, a' Pöröknek, mellyek akkor folytanak, meg-szünte után, a' régi Kiváltságnak hitele el-enyészett, szükség vólt, hogy újra iratasson, mellyben azok foglaltassanak, mellyeket azon Klastrom minden ellen-vetés nélkül akkor birtoklott, midőn ezen Kiváltságnak meg-újjítása parancsoltatott. És ezek azok, mellyek minden ellen-vetés-nélkül azon Templomhoz tartoznak, Simonnak a' Pécsi Püspöknek (a' Királynak parancsolattya, és a' Besprémi Püspök-

nek

nak el-szánott akarattya. Mennyünk Méltóságos Aszszony. Isten velünk.

ISTVÁN: Micsodát? Te engem', édes Máriám! el-akarnál hagyni? pedig szánott akaratból?

nek jóvá-hagyása szerént) szorgalmatos meg-visgáltatása az igazságot a' leg-keresztényebb Kolumbánnak meg-vivése után: Tudni-illik egy Major: VÖRÖSBERÉN ötven-három lakosokkal, és ugyan-annyi szőllőkkel, úgy, hogy mind egygyik lak-hely esztendőként hatvan söbör bort tartozzon a' Klastromnak szolgáltatni. De a' Majorsághoz tartozandó föld, közönséges maradgyon; az Erdő pedig a' lakosoké légyen, ki-vévén a' Konyha-erdőt, melly a' határt körül-fekszi. A' másadik Majorság MAMA, mellyben vannak Szántók, Tó-művesek, és más foglalatosságúak az Egyháznak hasznára, az Apát-aszszonytól szabott időkben. Harmadik SÁNDOR azon szabadságban. Negyedik KENESE. Ötödik TZITÉN. Ezen öt Majorságokat Udvariaikkal egygyütt azon említett Klastromnak adtuk örökre. Ezen négy Majorságokban: MAMA, SÁNDOR, KENESE, és TZITÉN nincsen közönséges föld; és azon Majorságoknak egész földgyük, tudni-illik *Akarattya* a' határok körül fekszik. Senkinek se légyen szabad ezekben lakni, ha csak az Apát-aszszonynak akarattya úgy nem hozza magával. Ismétt VÁMOS Majorság tíz lakosokkal, mellyben vannak művesek, úgy-mint: Kovácsok, és más dolog művelők. A' Föld közönséges. Ismétt szent István adott egy POLOZNIK Majorságot nyólcz lakosokkal, de földgyük közönséges. Ismétt szent István adott egy PADRAG nevű Majorságot. A' Föld nem közönséges, hanem a' határokon fekszik, úgy pedig, hogy azon vagyo-

MÁRIA: Oh István! István! Ugyan mit tegyek?

ISTVÁN: *Szemerédihez fordúlván*: És te Gonoſz Teremtés: Szeretetemnek Szentségét Szentségtelenné akarhatod tenni?

SZE-

nókat mind a' tizedben, mind a' Templom Tiſztyeinek foglalatosságiban ne háborgassa a' Besprémi Püspök. Mind ezeket a'-mi Klastromunknak kévántuk ajándékozni, a'-mint a' Királyi ajándékokban ſzokás. És azon Szüzek a' ſzent Chrismának és olajnak fel-ſzentelésében az Eſztergomi Szent egy-házhoz tartozzanak. Azon-kivöl a' ſzent Király' oda adta a' révet, és annak jövedelmét, mellyet Szigetfőnek neveznek, hét révéſzekkel, és Tikos Majorban ſzabad helyet és útat. Oſztán adott a' Szent Király' egy Obada nevezetű Szigetet, és avval egy Szántó Majort, túl a' Dunán, harmincz lak-helyekkel, és a' Kápolnának Tiſztyeivel. Ismétt azon Klastromnak bé-iktatásakor húſz lak-helyeket. Vannak még azon Majorban tizenkét halaſzok. Azon majornak egéſz földgye, mellyet az Apát-aſzſzony bír, határok közt vagyon. A' határ így kezdődik; A' fölső réſzen, a' Majornak végén, egy kö határ. Oſztán nap-keletre megyen egy föld-határhoz, mellyet közönségessen Ér-háznak neveznek. Oſztán két föld-határhoz megyen, oſztán háromhoz. Innént délre fordúlván, a' nagy útra ér. Ez-után megyen a' halmokhoz, holott egy kö-határ vagyon, mellyet bálványnak neveznek. Az-után viſzſzatérni a' nagy útnál, és ſzüntelen egy bereknek tart, melly a' Duna mellet vagyon, és ott egy föld-határnál végződik. A' Piacznak egéſz jövedelme, több haſznokkal egygyütt, hozzá tartozik. Ismétt a' Szent Király adott valami Szigetet SILD nevezetöt, földgyeivel és Tóival egygyütt,

tíz

SZEMERÉDI: Nem Uram; hanem egy Szentséget a' másikkal fel-cserélni.

ISTVÁN: Micsodát? A' Szent Házasságot a' Kalastoromnak setét falaival.

tíz lak-helyeket a' Barom-legelésre. És azon Szigetben vagyon Kecsege halász. De a' föld nem közönséges. Adott egy SARLÓS nevü majort-is, a' méhek termesztésére, de a' föld nem közönséges. Ismétt adott a' Szent Király GIRINCSÁR-nevü Majort, azon szabadsággal, de a' föld közönséges. Ezen birtokokban nincs az Apát-aszszonynak lovas Szolgája, csak éppen hatvan, és a' Kocsi gyártóknak három lak-helyek, kettő a' faragóknak, egy az esztergálosnak, és palaczkok' örzőjének. A' többiek vagy szőllő-művesek, vagy szántók, vagy más valamik. Ismétt adott a' Szent Király egy ki-kötő helyet: Madocsát. Ezt Thónának nevezik, egy Viza-halászati le-menetellel, és az Apáczák' számára, kik a' Szent Máriának szolgálnak. A' Régi kiváltság (Privilegium) a' Klastrom' kezdőjének nyelve szerént Görögül irattatott. Ez azért jegyeztetik-meg: hogy a' réginek, és a' mostaninak igazságos egybe-illése láttszattasson: noha a' Pécsi Püspöknek nyomozása szerént, tétettek valamik az újban, a'mik a' régiben nem találtatnak, és mellyek a' szent Egyházhoz szereztettek a' következett időkben. Akár ki légyen tehát, a' ki azokból, mellyek ezen Ki-váltságban foglaltatnak, valamit megkissebbíteni méréssel, vettessen az igazán ítélő Istennek, Szent Máriának, és az Apostolok', és minden Isten' hiveinek, valamint a' régi Kiváltságban irva vagyon, átka alá. És fizesse-meg, a' Haza-törvénnye szerént, a' Templomok meg-támadóira szabott büntetést.

SZEMERÉDI: Uram! mit hallok? Talán Bátori Mária Herczegségednek Házas-társa?

MÁRIA: Hallgass erről édes Istványom! Tudod: meg-igérted? Fel-is-fogadtad.

ISTVÁN: Hadd-el édes Máriám! én az illyen környülményekben az Egekről-is meg-feledkezhetném! hogy ne fogadásomról?

SZEMERÉDI: Mária tehát Herczegségednek törvényes hites Társa?

ISTVÁN: Törvényes Hites-társam igen-is. Már előtted se titkolom. Ezen szegény, ezen el-gyülöltetett Mária esküdtetett arra: hogy, Szülőimnek nyugodalmok miátt, ezen házasságomat senki-fiának ki-ne-jelentsem. Már most ki-hírdetem az egész világ előtt. Hallya Ég és Föld: Bátori Mária, Árpád-Istvánnak törvényes Felesége. (17)

SZE-

(17) Árpád' idejétől fogva egész Kun-lászlóig, és harmadik Andrásig, a' Magyar Királyoknak vezeték nevek vala ÁRPÁD: mert ez vólt azon ember, ki Álmosnak, ő-attyának halála után mind jó karba hozta az egész Országot, mind annak tartósságát meg-örökösitette. Hasonló-képpen a' Francziák-is, noha Meroveusnak Attya Clodius vala; még-is amannak nevéről Merovingiainak neveztetett a' Királyoknak egy ága; a' másik pedig Carolingiainak, noha ennek Attyát Pipinnek nevezték. De mivel Almosnak, Clodiusnak, és Pipinnek fiok Arpád, Meroveus, és Károly jobban talpra állitották azon Országokat, mellyeket az ő Attyok nagy vér-ontással el-rablottanak; ezektől vették inkább, mint amazoktól Vezeték Neveket.

SZEMERÉDI: Bocsánatot kérek Méltóságos Herczeg. Ha én ezeket így tudhattam vólna: soha e' követséget magamra nem vállaltam vólna. Én-is tudom Uram: mi a' Szent Házasság.

ISTVÁN: Menny-viſzſza Szemerédi. Mond meg a' Királynak; mond-meg az egéſz Magyar Világnak, a'-mit tőllem hallottál. Te pedig, édes Máriám! ezen ſzem-pillantástól fogva, semmi titkot ne tégy Házasságunkból.

SZEMERÉDI: Uram! én Herczegségedet mindenkoron ſzerettem, mint édes fiamat; tiſztelteim pedig mély alázatossággal; mint Magyar Koronánknak igazi Örökössét. Hallgassa-meg hív ſzolgájának ſzíves javallását. Az Istenre kérem Herczegségédet: légyen az egéſz Házasságnak dolgában ſzem-füles. Ha ez nyilvánossá tétetik; nagy zúr-zavart okoz a' Királyi Udvarban. A' Király tüzes, és hamar fel-pattanó. Mellette a' Tanácsnokok ollyak, kiknek ſzemeik-is ölnek, mint a' Baziliskusoké.

ISTVÁN: Legyenek Baziliskusok, Tigrisek, avagy Oroſzlánok. Én már egyſzer a' Magyar Koronának Örököse vagyok. Mária pedig az én Törvényes Házas-társam. Ki mondhat ennek ellene? Ki illetheti Máriámat egy újjal? Ki? Ki?

SZEMERÉDI: Már látom: hogy Házasságát ki-akarja nyilatkoztatni. Adgya a' Terem-

tő Isten ſzerencsés végét; azt ſzívemből kévánom. Csak arra kérem Herczegségedet: vígyázzon, és vígyáztasson Máriájára. A' kóholók fortéllyosok; müv-ſzerek és müvjek alattomosok.

ISTVÁN: Útállom az alattomos fortéllyokat. Ide kardra és ſzemre. Mellyet mellynek: Főnek fejet ſzegeztess. Kéſz vagyok mindenkor nyilvános védelmezésemre. Mind-az'-által: azon leſzek: hogy magamra vígyázzak. Eredgy viſzſza Budára. Azon légy te-is: hogy a' zúrzavarok le-csendesedgyenek.

SZEMERÉDI: Azon leſzek Uram. Isten velünk.

Hogy ezek után Szemerédi nagy ſzomorúan el-távozott; sokáig nézett István Máriának ſzemeibe. Hasonlóképpen Mária, minden maga-meg-mozdítása nélkül, valamint a' kő-bálvány, azon-egy-helyében álldogált. Sokáig egygyet se ſzóllottak. Végtére így kezdette

ISTVÁN: Mária! Az Isten' ſzerelmére nézve, mit cselekedtél?

MÁRIA: De, ezen környül-állásokban, cselekedhettem-vólna-é más egyebet?

ISTVÁN: Mint jöhettél arra: hogy magadat tőllem el-ſzakaſzd? Mert íme közel-valék: hogy el-veſzeſzſzelek.

MÁRIA: Édes Istványom: Azt izente Budáról édes Anyád: hogy Te ſzerencsés léſzeſz, ha

ha én tőlled el-válok. Én ezt el-hittem: mert Szemerédi mondotta. És így tehát: mi az én életem ahhoz képpest: hogy tégedet Szerencsésnek lássalak ?

ISTVÁN: Oh nemes Szívű Máriám! Én illy szívet el-hagygyak ? — Hamarébb vehetikel kölkeit a' fene Orofzláktól, mint Máriát az ő Istvánnyától. Te vagy nékem minden szerencsém. Nálad nélkül, majd mit mondok a Királyságnak-is.

BÁTORI: Vallyon: mikor nézel már reám édes kedves húgom ?

ISTVÁN: Igaz bizony, majd meg-felet keztünk róllad édes Bátorim. Mária! Köfzöntsd leg-alább édes Bátyádat.

MÁRIA: Hozott Isten fzerelmes Miklósom. *Ezek-után: ötet meg-ölelvén:* Meg-követlek édefem: hogy, nagy háborúim között, nem-is láttalak. Éltek-é otthon kedvesim ?

BÁTORI: Élünk egéfzségben. Be régen nem láttalak édes Máriám.

MÁRIA: Mi-óltától-fogva Bátorunkat elhagytam, és Budára a' Királynéhoz fzakadtam. Van közel tíz eftendeje.

BÁTORI: Ez tehát azon híres Leán-vári lakásod ? Olly hire ennek az egéfz Országban, mint az üstökös csillagnak. De egyfzer-is mind ennek építője olly homályos, mint a' nap-

nak fogyatkozása. Azt hírlelik: hogy valami kűlső Fejedelem épitette számodra.

MÁRIA: Ennek Épitőjéről magam se tudok valamit. Azt tudom: hogy a' Pénz Olaszországból hozatta ik. BELVEDERNEK-is hivattatták a' várat. De Istványom, minek-utánna elsőben meg-látogatott, LEÁN-VÁRNAK nevezte. Úgy-nevezi az Udvar-is. Mindenem bőven vagyon; és nem tudom kitől.

ISTVÁN: Én rég-ólta gyanakszom: hogy mind ezek Rogeriustól jönnek, édes Anyámnak attyától.

BÁTORI: De mi köze Rogeriusnak Bátori Máriával. Soha őtet nem látta.

ISTVÁN: Oh édes Miklósom! aki Máriának csak hírét-is hallhattya, tüstént szeretheti. Mind-az'-ál al: múlik az idő Bátori. Készűllyünk.

MÁRIA: Úr Isten! hová akarnak illy hamarjában menni?

BÁTORI: Engedd-meg édes húgom: hogy a' vadászathoz kezdgyünk. Abban telik nékem minden gyönyörűségem. Nem látod: hogy homályosodik az idő? És éppen akkor esik a' legjobb vadászat.

MÁRIA: Lelkeim! hiszen még jól ki-sebeszéllettük magunkat. Nem lehetne-é továbbra halasztani?

ISTVÁN: Hát, ha nem sokára itt termünk, reménlhettyük-é szabadság-adásodat az el-menetelre?

MÁ-

MÁRIA: Oh édes Istványom! el-ne-hagygy.

ISTVÁN: Mitől félhettſz édes Máriám?

MÁRIA: Az idő homályosodik. Feketűlnek a' főllegek. Én a' mennydörgéstől félek. Budáról jönnek az iſzonyú villámlások, a' veſzedelmes menny-kövek.

BÁTORI: No már ezek ismétt minő képzelődösek?

MÁRIA: Herczeg! édes Istványom! ha én téged' soha ennek-utánna nem látlak.

ISTVÁN: Az Isten' ſzerelméjért, édes Máriám, mért rettegſz? A' Te fejedben fekete fölhők kerengnek. Szinte itthon maradok.

MÁRIA: Oh maradgy itthon édes Istványom. Az Istenre kérlek: el-ne-hagygy.

ISTVÁN: Én itthon maradok. Eredgy Miklós. Végy magadhoz embereket. Múlasd, a'-mint leg-jobban tudod, magadat.

BÁTORI: Bizonnyára, ez-is ugyan csudálatos dolog. El-kéſzültek mindenek. Magának a' Herczegnek kedve van. És íme egy Aſzſzonykának félelme miátt - - -

MÁRIA: Nohát: csak mennyetek édesim, Én el-tűrhetem magánosságomat, csak tíkteket jó kedvűeknek tapaſztallyalak.

ISTVÁN: Ha meg-engeded: nem bánom; de máskép' egy tapodásnyit se megyek.

MÁRIA: *A' Herczegnek meg-csókolása után:* Istvány! ha ezen csókom, ulólsó csókom lenne?

IST-

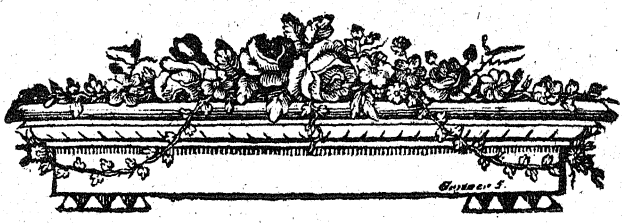
ISTVÁN: Majd utánna olvassuk a' többit-is, ha le-lőtt vadainkkal ſzerencséssen viſzſzatérhetünk. Élly addig-is édesem. Mennyünk Bátori.

BÁTORI: Légy jó kedvedben édes Máriám. Nem sok idő múlva bizonyossan itt termünk. Oh melly vígan fogjuk el-költeni atyafiságos ételeinket. Mennyünk tehát Herczeg.

El-mentenek emezek. Maga maradott Mária. Ki-is, kegyetlen képzelődéseiben lévén, nem-tudta, mit tegyen ama' hoſzſzú időben, mellyben amazok a' nem-meſzſze-lévő erdőben vadáſztanak. Ki-jöttek hozzája, édes gyermekei: már egéſzlen fel-öltöztetve Terkától. Ők ugyan, ſzokások ſzerént, mind okossan beſzéllettek, mind néha édesdeden enyelegtek édes Annyok körül. Kérdezősködtek édes Attyokról. Meg-kelletet ígérni Máriának: hogy az ő ſzámokra egy kis Szarvaſt fog lőnni édes Attyok. Ezek-után: az előbbeniekre térvén, így ſzólla

MÁRIA: Ama' csók tehát utólsó lenne? — Utólsó? — Szegény Mária! Mit ijeſztgeted magadat? Nem-is alſzol, még-is álmodozol. De én egy kevessé le-dőllök. Meg-próbálom, ha alhatom. Ezen álom-órámmal meg-fogom csalni unalmas várakozásomat. Istenem! viselly gondot reám.

NE-

NEGYEDIK SZAKASZ.

1. Kálmán' Leán-váratt.
2. Kálmán' nyughatatlanságai.
3. Rendelések a' meg-ölésre.
4. Máriának ſzerencséje.
5. Az Udvariak' mérge.
6. Máriának imádsága.
7. Máriának meg-gyilkolása.
8. Kálmánnak bajai.
9. Halál-jelentés.
10. Szemerédinek újsígai.

ELSŐ RÉSZ.

Kálmán Leán-váratt.

Alig mehetett-el Mária, hogy, a'-mint magában fel-tévé, el-törődött nehéz testjét le-nyugtassa; íme Kálmán, gonoſz Tanácsnokival egyetemben, Leán-váratt termett. Igen alattomban lévén az el-jövetel, embereit arra tanította: hogy mindenben jó rendeléseket tegyenek, de fő-képpen Istvánnak hol-léttét ki-tanúllyák. Ezek, el-járván kötelességjekben, csak hamar ismétt elő-állottak. Hozzájok első ſzavait ezeket mondotta

KÁLMÁN: Hol van a' Herczeg?

ÁRVAI: Mondgyák: a' Vadáſzaton.

KÁL-

KÁLMÁN: A' vadászaton tehát? Hát hami-is egy vadászatra jöttünk? Oh ezen ide-jövetelem csudállatosnak tettszik! Csupa vérbe gázoltam. Hogy Budáról el-jövék, fényes napvilágot láttam. Ime mostanában egészlen el-takarta orczáját. Hasonló a' hóld-világhoz.

ÁRVAI: Nem parancsollya tehát Nagyságod: hogy Máriát ----

KÁLMÁN: Elő-kell szóllítani leg-elől, és ötet-is, nem csak tíkteket, törvényessen meghallani. Az ő halála alattomos ne légyen: mert ebben gyakorta gonoszság-is lakozik. Néki nyilvánossan kelletik a' más világra talpalni, úgy mint Igazság' áldozattyának, és az Állada-lom' le-nyugtatójának. Hanem: hallod-é Árvai!

ÁRVAI: Hallom Uram.

KÁLMÁN: Menny-el magad Bátori Máriához leg-elől. Fontos szavaiddal készítsd-el ötet a' töredelmességre: ne-hogy halála örök kárhozattyára légyen.

ÁRVAI: Igen jól vagyon Nagyságos Uram. El-végezem kötelességemet.

GYILOKI: Ha Nagyságod meg-engedi, elmegyek én-is Árvaival.

ÁRVAI: Nincs még arra szükségünk. *El-menetelekor magában*: Alig várja: hogy vért láthasson a' gyalázatos Hóhér.

MÁ-

MÁSADIK RÉSZ.

Kálmánnak nyughatatlanságai.

Árvainak (ki magát, Bátori Máriának meg-térítésében, Szent Lelkésznek lenni gondolta) a' Királytól el-menetele után, nagyon szorongattatott szíve Kálmánnak. Félve néztek reá a' nála-maradott két Tanácsnokok. Minden kérdéseiből, maga-viseletéből ki-tettszett a' Királynak nyughatatlansága. Hirtelenek, kurták, és öszve-zavarodttak voltanak minden kérdései. Szepelikre fordúlván, így támadta-meg őtet

KÁLMÁN: Hát te Szepelik? min gondolkozol.

SZEPELIK: Semmin Nagyságos Uram.

KÁLMÁN: A' Semmin gondolkozni nem lehet. Hány óra lehet?

SZEPELIK: Nem rég múlt-el a' dél.

KÁLMÁN: A' Dél? Be későn jár az idő. Mit gondolsz Szepelik?

SZEPELIK: Csak el-jár biz'-az Uram egymás után.

KÁLMÁN: *kemény szavakkal*: Hallyad, Szepelik, hallyad! Mi lehet az?

SZEPELIK: Semmit se hallok Uram.

KÁLMÁN: Ide-ide Szívembe! Oh hogy lármáz itten valami. Hallod hallod. Valaminek lenni kelletik.

SZE-

SZEPELIK: Semmi sincs ott-is Nagyságos Uram. Csendessen vannak mindenek.

KÁLMÁN: Oh mondhattya-é azt egy Király maga felől: hogy szívében csendessen-vannak mindenek? — Teremtő Isten! Mária meghallyon, és még-is csendessen legyenek szívembem mindenek.

SZEPELIK: Ezért ugyan a' csendesség fel-nem-háborodhatik.

KÁLMÁN: Pedig mind-ekkoráig el-nem-végezhették magok között a' bölcselkedő tudósok: ha szabad légyen-é embert öletni.

SZEPELIK: Mért ne vólna szabad, ha útunkban áll.

KÁLMÁN: Van-é annyi tehetségünk: hogy életet adgyunk egy alávaló Szúnyognak? — Hallod-é Árvai! Árvai!

SZEPELIK: El-megyek Uram érette.

KÁLMÁN: Várakozz.-- Az tehát, ki egy Szúnyognak életet adni nem tud, Máriának életét el-veszteni tudgya! (18). Hallod-é Árvai! Árvai!

SZE-

(18) Ez ám ama' jeles jegye Kálmán-királyunknak, melly (Alberikusnak, ki Kálmánnak törvénnyeit öszveszedegette, bizonyítása szerént) ezen Királyunknak kegyességét a' Világ eleibe teszi: mivel a' leg-nagyobb vétkeket-is (mellyeket Szent István és a' többi Királyok halállal szoktak meg-büntetni) csupán csak meg-fenyítette, és

SZEPELIK: Uram! talán ingadozik Nagyságod fel-tételeiben? Máriának halála el-vagyon immár végezve, pedig törvényessen.

KÁLMÁN: Oh Kálmán! Kálmán! Veddfel a' dolgot eſzessen. El még Mária. Talán fordíthattſz valamit tökéllett ſzándékodon.

SZEPELIK: Későn van Nagyságos Uram.

HAR-

és így meg-is-jobbította. Bizonnyára: ha Kálmánnak törvénnyeit jól meg-visgállyuk; alatta a' halálos büntetés ſzinte el-törültetett. A' Gyilkosokat, Aty'-ölöket, ſzülöttyöket meg-fojtó Aſzſzonyokat kard alá éppen nem vetette; hanem a' Fő-espereseknek, a' Püspököknek ítélő ſzékjek eleibe vitette: hogy ott papi fenyíték által, avagy valami meg-fizetéssel meg-jobbúllyanak. El-vette a' Férjektől azon hatalmat, mellyel éltek parázna feleségjeknek megölésében: mert meg-kelletett előbb a' paráznaságot vittatni, az-után anya-ſzent-egy-házi büntetésekkel az igaz útra téríteni.

Bizonyára, a'-kik Kálmánt közelebbről ismérték, felölle minden jókat mondottak. Ez-előtt említett Albericus ötet leg-kereſztényebbnek, és kegyes galambi együgyüségünek írja. Ötet Szent Istvánnyal hasonlíttya öſzve, és ſzinte eleibe teſzi. Ezen galambi kegyessége végett sokan ötet nem Colomannusnak, hanem Columbánusnak nevezik; főképpen a' Veſzprémi Apáczákat fel-állító levélben, mellyet nékik Szent István adott Görögül, és mellyet Kálmán 1109-dik eſztendőben újra le-íratott, és ugyan ennek parancsolattyából deák nyelvre fordított Simon Pécsi Püspök, melly egeſzlen meg-találtatik Boldog Margitunknak életjében.

Kál-

HARMADIK RÉSZ.

Rendelések a' meg-ölésre.

ÁRVAI: Mint-ha Nagyságodnak szavát hallottam vólna. Parancsol-é valamit?

KÁLMÁN: No mint van Mária? El-jön-é?

ÁRVAI: El-jön igen-is.

KÁL-

Kálmán kegyességének másadik tanú bizonsága Godofred, Zobri Apátúr, ki azon Irásában, melly 1113-dikban, Kálmán' életében, íratott, így beszéll felölle: Dicső Cholomán-királynak idejében, kit az Isten meg-böcsülhetetlen világi és öröki szentségnek dicsőségével meg-öntözött --- Mivel tehát én Godofred, amiat lehetett, esedeztem vólna Cholomán leg-győzedelmessebb Király előtt --- akkor a' Király, telédes tele lévén kegyességgel &c. Irtam pedig ezen papirost ezer-száz-tizen-harmadikban, Cholománnak uralkodásában, aki leg-szentebb Magyar Király.

Egy más Irás-is Luczióusnál, melly 1105-dik esztendöben készült, Kálmánt leg-ajtatossabb Magyar Királynak mondgya.

Azt mondhatná talán erre valaki: hogy ezen Irók Magyar-országban laktak, Kálmánnak jobbágyai vóltak, ugyan-azért nekie hízelkedhettek. Hallyuk tehát a' külső Irókat, kik azon idöben éltek, sőtt azokat-is, kik Kálmánnak hóltta után írtak, és így a' hízelkedésnek semmi helyet éppen nem adhattak.

Első azok közül, kik Kálmánnyal egy idöben éltek, Ákvai Albert kül-országi ember, ki a' Jerusalemi hadnak történeteiben Kálmánt *leg-kereszténvebb* Királynak nevezi.

Má-

KÁLMAN: Midőn hozzá érkeztél, mi dologba foglalatoskodott?

ÁRVAI: Aludtt az ágy-széken félig le-dűlve. Hogy osztán fel-ébrefztettem, első szava ez volt: Oh István!

KÁLMÁN: Első szava István?

ÁRVAI: Fel-verdődött osztán félig-szembé-húnva. Engem' Istvánnak lenni vélvén, nyakamba borúlt, és fen szóval ezeket mondotta: Édes lelkem Hitesem!

KÁLMÁN: Lelkem Hitesem? Tehát a' hír még se hazudott. Mária immár bizonyossan Istvánnak felesége.

ÁRVAI: Hogy osztán szemeit fel-nyitotta, és engem' meg-ismért; el-hagyta orczáját az ártatlanságnak pirossa. Csupán gonoszságok' halavánnyába öltözött.

Másadik Villermus, Tirusi Érsek, ki Kálmán után ötven esztendővel élt, így ír felőlle „ Uralkodott Magyar Országban akkor leg-kerefztényebb Király Koloman, ki meg-értvén Galterusnak el-jövetelét, és annak intézetét kitanúlván, szent gondolatait meg-dicsérte, és kegyessen vette „ Több e' féléket lehetne elő-hordani Bernárd Thesaurusból.

A'-mi több: Rogerius, ki a' tizen-harmadik században élt, és elsőben Váczi Püspök, az-után, érdemei miátt, Spalatai Érsek volt, azt mondgya Kálmán felől: hogy ő-is a' Szentek közé számláltatott. Íme annak szavai: „Midőn Béla, Magyar-ország' Királlya, a' többi Kerefztény fejé-

KÁLMÁN: Nem bírhatott tudni-illik lelke' isméretével.

ÁRVAI: Végtére: hogy a' Királyi parancsolatot meg-jelentettem: hogy Nagyságod eleibe jöjjön; illy kevéllyen felelt: meg-jelenek őrr-angyalommal: ugyan-azért a' Királytól semmit sem félek.

KÁLMÁN: Még tehát így pattog? Látom a' halálra el-se-kéſzíthetted. Mi tévők legyünk tehát?

ÁRVAI: Arra Nagyságodnak gondgya ne legyen. Ő lássa: ha mind testestől-lelkestől el-vész.

KÁL-

fejedelmek között a' Katholika hitnek oſzlop-tagja lenne, valamint az ötet nemző elei, István, Imre, Láſzló, Kálmán, kik a' Szentek' lajstromába bé-írattattak„

Ezen felől: Egy Pápa' Követtyének levelében, melly 1309-dikben, itt nálunk Magyar-orſzágban, ki-hirdettetett; és mellyet Péterfinél-is olvaſhatni, ezen ſzavak találtatnak„ Bizonnyára, az Istennek atyai gond-viselése által Magyar-orſzágban Catholikus Királyok uralkodtak, kik közül az első Király István és még más egynehány Királyok méltán irattattak-bé a' Szentek' lajstromába.

Ha Kálmán Királynak Szentségét abban hagygyuk-is (mert a' tizen-harmadik ſzázad-beli, az-az, a' Tatár-járás előtt irott mise-mondó könyv Kálmánról nem emlékezik, noha Istvánt, Imrét és Láſzlót fel-találni benne) ki-hozhattyuk még-is azt: hogy a' tizen-harmadik ſzázadban nem vala Kálmánnak semmi roſz híre, mellyet az-után kohoztak a' rakonczátlan nyelvek. ROGER. KATONA. PRAY. CORNIDES.

KÁLMÁN: De még-is, ha rajta segíthe. tünk. Hiſzen Kereſztények vagyunk. Hallodé Gyiloki!

GYILOKI: Hallom Uram.

KÁLMÁN: Jól rá vígyázz: mit mondok. Én elsőben Máriának vétkeit ſzemére fogom hánni: hogy valami töredelmességet indíthassak ſzívében. És, ha oſztán jelt adok -- tudod a' többit.

GYILOKI: Gondom léſzen reá.

SZEPELIK: Jól forgolódgy Gyiloki. Valami-képpen el-ne-hibázd Máriát.

GYILOKI: Szégyenleném: ha mesterségem' nem tunnám.

NEGYEDIK RÉSZ.

Máriának Szerencséje.

Mária, valamint ez-előtt-is mondám, Árvainak hozzája-jöttével fel-ébredett; de, hogy, vagy Istvánt kiáltotta vólna első ſzavával; vagy, Árvainak nyakába esvén, őtet édes Hitessének mondotta vólna, az Árvainak olly éktelen hazugsága vala, mellynél, a' Király ſzívének meg-veſztegetésére, alkalmatossabbat kinem-gondolhatott vólna a' Hazugságnak ſzerzője. Aludt csendességben, és, hogy Árvai béjött, egy keveſſé meg-rettenvén, csak éppen azt kérdezte tőlle: hogy mert légyen bé-jönni

minden bé-jelentés nélkül. Ezen ſzavait olly méltóságossan mondotta: hogy Árvainak bátorsága egéſzlen meg-tántorodott; sőtt mi-okra nézve küldetett a' Királytól, azt-is el-felejtette. Nagy nehezen törekedett-ki ſzájáin azon valóság: hogy a' Király itt van, és vele beſzélleni kévánna.

A' Királynak váratlan ide-jövetelét hallván Mária, éppenséggel meg-nem-ijedett, hanem, előre küldvén Árvait, ſzolgálattyát izente Kálmánnak, hogy addig-is békességes türéssel várakozni méltóztatna, még magát azon ruhával fel-ékesitené, mellyel egy Királynak ſzemei eleibe jönni bátorkodna.

Fel-vette tehát azon öltözetét magára, mellyet nem régen Olaſz-orſzágból küldöttek az ismeretlen Jó-tévők. Ezen jó-ízlésű öltözetben olly ékesnek, olly gyönyörűnek tettſzett: hogy benne a' terméſzet reá-ſzórt, sőtt tékozlott adománnyaival maga-magát meg-győzni láttſzattatna.

Régtől-fogva nem látta Kálmán ezen Bátori Máriát. Tudni-illik: mióltától fogva e' Leánvári épülettye el-kéſzült, és Budáról ide ſzakadott. Annak pedig közel nyólcz eſztendeje múlt-el.

Hogy egéſzlen fel-vala-ékesítve, két gyermekeit kezeibe fogta. A' Palotába bé-menvén, fejének alázatos meg-hajtásával, az-után: fel-

emeltt

emeltt testjének méltóságos rendbe-ſzedésével, meg-állott a' Király előtt, csak éppen e' kurta ſzavait mondván

MARIA: Uram! parancsolatodra itt vagyok.

Szavainak pompás ki-mondása után, el-hallgatott. Kálmán, annyi időtől fogva, mostanában látván, el-hűlt annak nagy méltóságán, és az egéſz testjének remek ékességén. El-hűltek mind ezeken a' Tanácsnokok-is. Félre tekintvén, így ſzólla alattomossan

KÁLMÁN: Bizonnyára nagy méltóságú.

MÁRIA: Uram! Királyom!

KÁLMÁN: *fobáſzkodva*: Oh Mária! Mária!

MÁRIA: Parancsolta Nagyságod: hogy ſzemei előtt meg-jelennyek. Íme jelen vagyok minden kincseimmel, ezen ártatlan két magzataimmal.

KÁLMÁN: Oh Mária! Mária! Te nagyot vétettél mind Istened, mind Királyod ellen.

MÁRIA: Én vétettem-é? Hogy lehet tehát olly csendessen ſzívem? Hogy lehetek illy vídám arczúlattal, illy ki-nyílt homlokkal mind Istenem, mind Királyom előtt?

KÁLMÁN: És te ezt minden ſzínlés nélkül, valósággal teheted?

MÁRIA: Igen-is Nagyságos Uram: minden ſzínlés nélkül, valósággal tehetem. Ezt pedig más nem cselekedheti; hanem csupán az, ki mind Istene, mind Királlya, mind fő-képpen

maga' lelke'-ismeretének ítélő ſzéke előtt magát ártatlannak isméri. Mert, Uram: lehet-é véteknek mondani e' mostani ártatlan ſzeretetemet?

KÁLMÁN: Te ez előtt egy Magyar Koronának Örökössét magadhoz csábítottad Aſzſzonyi mestersegeddel.

MÁRIA: Uram! Én az aſzſzonyi mesterségekhez, és csábításokhoz semmit se tudok. Olly ſzüléktől vettem eredetemet; ollyak által neveltettem-fel, kik nemessen gondolkoznak, és semmi roſzra nem tanítanak.

KÁLMÁN: Istvánt még-is magadévá tetted.

MÁRIA: Kelletik valami alattomos erőnek lenni a' terméſzetben, melly két ſzíveket meſzſziről-is magához sodorhat, és öſzſze-forraſzthat. Ez lehet, melly Istvánnak ſzívét Máriájával meg-ismértette, öſzſze-is-csatlotta.

SZEPELIK: *alattomban*: Még pedig okoskodik a' vétkes.

GYILOKI: *alattomban*: De a' Király-is mit késik?

KÁLMÁN: Igaz igaz: hogy a' terméſzeti öſztön olly ſzíveket-is egybe-köthet, mellyek csak egyſzer kerültek egymás eleibe. De ſzívednek ezen egybe-kötését még se kellett vólna annyira vinned: hogy Fiamnak mennyegzős ágyát le-gyalázzad.

MÁ-

MÁRIA: Uram! ezen-szemre hányásra méltán le-süthetem fejemet, el-is-pirúlhatok. Mert ki lehetne az: ki lelke' ismérettyére fel-vehetné: hogy vétkeire tapsollyon.

MÁRIA: Tudom: hogy nem tapsoltál Mária. De meg-lehet még-is: hogy ezen cselekedetedet mind-eddig töredelmessen meg-nembántad.

MÁRIA: Oh ha tudná Nagyságod: mennyit fáradoztam a' Herczeg' érzékenységeinek lecsillapításában? Hány okokkal éltem hanyatló okosságának fel-gyámolitására. Nem vádolom a' Herczeget: mert meg-egygyezett szívünk és akaratunk. Én magammal nem bírtam.

KÁLMÁN: De meg-bántad-é már mind ezeket?

MÁRIA: Oh ha tudná Nagyságod: hány ezer könyveket húllattam el-veszttett ártatlanságom miátt! hány ezerszer, meg-meg ezerszer meg-bántam félre lépéseimet! Ide szívembe Nagyságos Uram. Meg-fogja itt látni töredelmességemnek valóságos jeleit. De: hogy Királyom előtt igazán ki-adgyam szívemet, megfogja itt látni azon örömemet-is, hogy már mostanában viszsza-térhettem el-hagyott ártatlanságomhoz.

SZEPELIK: Ugyan hangossan.

GYILOKI: De vak-merően-is.

MÁRIA: Így tehát, Nagyságos Uram! Vétettem ugyan: de meg-engeſzteltem az Istent. Ő nékem, amint reméllem, meg-is-bocsátott. Nagyságodat, úgy-mint embert, hamarébb kellene meg-engeſztelnem.

KÁLMÁN: De meg-engeſztelhetted-é az Orſzágot?

MÁRIA: Vallyon lehetne-é benne olly egy ember, ki, okossan gondolkodván, ezen mostani ártatlan, és csendes ſzeretetemet kárhoztatná?

KÁLMÁN: Oh Mária! ha bár engem', mint embert, vagy még mint Királyt-is meg-engeſzteltél; meg-engeſztelhettſz-é mint Atyát? Mind ezeken fölül: nem vagyok-é én István nyomnak Attya?

MÁRIA: Oh Nagyságos Uram! az édes Atyát sokkal könnyebb meg-engeſztelni, mint vagy az embert, vagy pediglen a' Királyt. Az Atyának ſzíve érzékeny, annak-is kelletik lenni, midőn eme' két Unokáit, Istvánnak magzatait, láttya.

KÁLMÁN: Mária! mit mondaſzſz?

MÁRIA: Csak éppen azt: hogy Unokái. Nem mondom: hogy a' Magyar Koronának örökössei. Azt még nem mondhatom.

KÁLMÁN: Azt még nem mondhatod? *bevessen*: De valahára talán mondhatod?

MÁ-

MARIA: Én asszony vagyok, e' két magzatnak annya vagyok. Jövendölő nem vagyok.

KÁLMÁN: *baragossan*: Hogy tehát jövendölő ne lehess, meg-kelletik halnod.

Ezen irtóztató szavakra, el-veszttette Mária minden bátorságát. Méltóságos tekintete bé-esett. El-eresztette fiainak kezeit, mellyeket ez előtt szünetlen kezeiben tartott. Azután őket a' Palotának egy szegletébe vitte. Onnant visszsza-jövén, meg-állott a' Király előtt. Fiai rettegtek. Így szólla

MÁRIA: Az Istenért, Nagyságos Uram!

KÁLMÁN: Igen-is: meg-kelletik halnod.

MÁRIA: Uram! A' Királynak szájából kegyelem-szó hallattatik örömest, nem a' halálhirdetés.

KALMÁN: Mondám: meg-kelletik halnod.

MÁRIA: És vallyon mi vétkem miát? Hogy Istványt szerettem? — Uram! tehettem-é erről? — Avagy hogy Istvány engem' szeretett? — Ezért én vagyok-é vétkes? — — Engem' büntetnek-é érette? avagy őtet érettem?

KÁLMÁN: Meg-van a' törvény. Te vagy a' vétkes.

MÁRIA: Én vagyok a' vétkes?

KÁLMAN: Te vagy igen-is. Nem vagy Te Istvány-fiamnak alattomos Házas-társa?

MÁRIA: Tudgya tehát ezt-is Nagyságod?

KÁLMÁN: Tudok mindeneket.

MÁ-

MÁRIA: Oh hallgassa-meg tehát utólsó szavaimat. Bizonyságúl hívom az eget és földet (mert akkor senki se vala mellettünk) minden tehetségemmel azon vóltam: hogy a' Herczeget ezen fel-tételéről le-verjem. Emlegettem néki Nagyságodnak haragját, az Országnak boszszúját. Semmire se mehettem.

KÁLMÁN: Ha mindgyárt magam meg-engedek-is félre-lépéseidnek; de Országomnak Álladalmai, és Rendgyei halálodat sürgetik.

MÁRIA: Oh Nagyságos Uram! egy illy csendes, és fegyvertelen teremtés, a'-micsodás én vagyok: hogy lehetne az Álladalmaknak és Rendeknek fel-háborítója? Uram! meg-csalta valaki Nagyságodat, pedig ollyas ember, ki a' Közönség' színe alatt maga' haszнát hajhászsza.

KÁLMÁN: Akár miként esett, de halálod el-van-végezve.

MÁRIA: Kegyelem és irgalmasság Nagyságos Uram! *le-térdelve*: Íme le-alázom magamat a' porig. Meg-ne-ölessen.

KÁLMÁN: Az Álladalmak és Rendek életednek meg-nem-engedhetnek.

MÁRIA: *a' Tanácsnokokhoz fordúlván*: Ti nemes szívű Magyarok! esedezzetek életemért.

ÁRVAI: Mi mindnyájan ő Nagyságának intésétől függünk.

GYILOKI: Intsen már egyszer Nagyságod.

MÁ-

MÁRIA: *Két fiait elő-hozván, és velek le-térdelvén*: Már látom: el-hagyott az egéſz világ. Kegyelem, és Irgalmasság Uram. Ha az Álladalmak és Rendek vádolnak: hadd ſzóllyanak érettem Nagyságodnak ezen Unokái. Lajos és Sárolta! esedezzetek édes Anyátokért!

LAJOS: Oh Király! ne bántsd édes Anyánkat.

SAROLTA: Hiſzen ő a' Királyt nem bántotta.

GYILOKI: *Máriának hátúllyára kerülvén és a' gyilkot kezében tartván.* Uram lehet-é immár?

MÁRIA: *Viſzſza tekintvén és a' Gyilkot meg-látván*: Jaj Istenem-Teremtőm! Irgalmasságot Uram. Ne hagygy illy kegyetlen halállal ki-végeztetni. Engedd-meg, hogy egy Apácza-Kalastoromba mehessek. Avagy zárj-le az Avaroknak Várába (19).

KÁLMÁN: Azt már most meg-nem engedhetem.

MÁ-

(19) Azon Magyaraink, kik, még Árpád előtt, Magyar-orſzágban uralkodtak, és AVAROKNAK nevezettek; Ó-Budán helyheztették Királyi lakásokat, és azt *Chágdnyi* ſzéknek mondották, most *Kirdlyi* lak-helyeknek mondgyuk. Ezen Ó-Budai régi várnak le-irását Egínard-ból veſzſzük, Nagy-Károly-csáſzárnak Titoknokjából, ki azon régi várat maga ſzemeivel látta, és tőlle Aventinus le-irta ezen ſzavaival:

„A'

MÁRIA: Uram! Az ártatlannak ki-ontott vére a' Magyarok' Istenéhez fel-fzökik. Elő-fogja Nagyságodat a' Pokol' gyötrelme. Az én véres árnyékom-is semmi nyugodalmat nem ád.

GYI-

„ A' Budai vár egy kerek hely vala, mellynek külső köre (*Peripheria exterior*) ötven-ezer lépés volt; következendő-képpen annak Öreg-hurja (*Diameter*) közel tizen-hat-ezer lépésnyi. Eme' külső körben ágasokat, avagy palánkokat, és sorompókat vertek, úgy: hogy egygyik a' másikát érné. A' Palánkok Cser-Bük-Tölgy-fák voltanak, és a' földből húsz-lábnyira ki-állottanak. Ezen külső körön belől, más belső kört-is csináltattak az Avarok éppen a' fzerént, valamint az külső kört csináltatták. Egygyik kör pedig húsz lábnyira vala el-távozva a' másiktól. Ezen két palánkos körök közé, földet, iszapot, és egyelesleg füz-fa-veszszőket hánytak, és így, azt egészlen ki-töltvén, fölül nagy ékessen ki-is gyöpözték. Ezen két Palánkokat (hozzájok vévén azt-is, a'-mivel ki-töltettek) a' Németek RINGnek, az-az: *gyűrűnek* nevezték. Hivták LANDWERnek-is, az-az *Ország-óltalomnak*. Nevezték az-után HEKKÁNAK-is, HÁGÁNAK-is. Az Avarok VÁRNAK mondották. — A' Váron kivül csupa galagonyás berkek, és más erdőség-is vala Nyár-Szil-Füz-fákból, mellyek le-nyesettetvén; és a' földbe dugattatván, könnyen ki-fzoktanak hajtani. Belől a' várba valának a' házak, csak éppen olly meszsze egy-mástól, hogy a' kurjantónak fzava fzépen el-hallana egyikből a' másikba. A' Váron, és annak berkes erdein kivül valának a' sok emeletű Kastélyok, mellette a' majorok, kertek, telekek. És mind-ezek körös-körül így valának építve. A' várba nem vezetett több bé egygyetlen-egy útnál, az-is olly alattomos

volt,

GYILOKI: Afzfzonyi ijeſztgetések! --- Uram!

MÁRIA: Az Istenre kérem Nagyságodat: ne engedgye azt: hogy ezen Unokái árván maradgyanak? Akarhattya-é Istvánt a' sírba taſzítani? Az ő élete az enyimtől függ.

KALMÁN: Oh Mária Mária!

GYILOKI: Uram! itt az idő.

MÁRIA: Oh irgalmasságot kérek. Már látom Királyomnak hozzám hajló ſzívét.

KÁLMÁN: Oh Nagy Anyánk mit tegyek.

MÁ-

volt, mint azoké ſzokott, kik prédákkal élnek. Közel két-ſzáz eſztendeig (Aventinus három-ſzázig mondgya) ide hordották az Avarok minden azon temérdek kincsjeket, mellyet a' körül-belől, távól-közel-lévő ellenségtől el-fogtak. Ennek hírét hallván Nagy-Károly, reá-ütött a' Budai Várra, azt nagy erőſzakkal meg-vette, és katonáit a' leg-ſzegényebbekből leg-gazdagabbakká tette. Az Avaroknak akkori Fejedelmét DONGOT tömlöczbe tétette, és, minek-utánna ez magát a' világból ki-végzette; ötet tiſztességessen el-is-temettette. Mársnak Templomát el-rontatta, és kívül a' Váron annak köveiből a' Boldogságos Szűznek ama' híres templomát épittette, mellyet oſztán FEHÉR MÁRIÁNAK neveztek„

Ekkor veſzett-el az Ó-vári Magyaroknak, vagy-is az Ó-vároknak, Avaroknak ſzine, mellyet hogy a' meg-maradottak meg-boſzſzúlhassanak (magokat erre immár elégtelenéknek tapaſztalván) ki-hívták Álmost, és Árpádot, kik a' kölcsönt viſzſza-is fizették. EGINARD. AVENTIN. SCHÖNLEBEN. BEL.

MÁRIA: Kegyelmet Nagyságos Uram kegyelmet! Máriának a' Magyarok' Nagy Aſzſzonyának nevében kérem.

KÁLMÁN: *egy kevés gondolkodása után*: Máriának nevében meg-engedődik életek. *felemelvén Máriát*: Kelly-rel, és adgy hálát a' Magyarok' Nagy Aſzſzonyának.

MÁRIA: Oh hála! Örök hála! a' Magyarok' Nagy Aſzſzonyának.

KÁLMÁN: Már most eredgy ſzobádba kedves Máriám. Ott fogod el-várni a' többi rendeléseket. Addig-is imádd a' Menny-égieket: mert ezek ſzabadítottak-ki a' halál' torkából.

Örömében magán kívül lévén Mária, meghajtá magát a' Király előtt. Az-után mély alázatossággal meg-csókolta kezét. Fiait-is egy-gyenként eleibe vitte, és velek a' Királynak palástyát meg-csókoltatta. Ismétt fiait kezeibe vette, és, újra meg-hajtván fejét, velek egy-együtt a' mellék ſzobába méne. Menő-főben azt kérdezte alattomban

LAJOS: Már nem bántanak tégedet édes anyám?

MÁRIA: Nem bántanak édes fiaim.

SAROLTA: No hála légyen az Úr-Istennek.

MÁRIA: Azért megyünk fiaim: hogy hálát adgyunk Máriának, a' Magyarok Nagy Aſzſzonyának, édes Anyánknak. ÖTö-

ÖTÖDIK RÉSZ.

Az Udvariak' mérge.

Hogy Mária el-méne, fel-tekintett Kálmán az Egek felé, mint-ha hálát adna az Égbelieknek, kik Máriát életben hagyni akarták. De a' Titóknokok, mint a' le-forrázott kutyák, nagyon szégyenlették magokat, hogy, annyi mesterkedések után, az egészz dologba bele sültenek. Leg-mérgessebben nézett a' Királyra Gyiloki. Bánta-is: hogy, abba hagyván a' jeleket, Máriába nem ütötte a' Gyilkot. Így durczáskodott

SZEPELIK: Ez Isten uttse -- szép dolog!

ARVAI: Vallyon mi lelhette Nagyságodat?

GYILOKI: Hát így akart ki-temni bennünket a' gyalázatos szégyen-köre?

KÁLMÁN: Micsodát? Tehát előttetek számot kell arról adnom, a-mit cselekszem?

ÁRVAI: Számot ugyan nem, Nagyságos Uram. Hanem: mi okra nézve jöttünk-ki Leán-várra?

KÁLMÁN: Annak nem embernek, hanem egy kerengő vadnak lenni kelletik, ki Máriát fel-fallya. Se szívének, se szemének nem kellene lenni, ki annak meg-gyilkolását magára vállalná.

ÁRVAI: Tudtam én azt még Budán: hogy Nagyságodnak ſzíve nem az illyenekre való; noha vak Bélának követői Nagyságodat az egéſz Orſzágban kegyetlennek mondgyák (20).

KÁLMÁN: Én az illyetén irtóztatóságokra soha nem ſzülettem.

SZEPELIK: Úgy de meg-egygyezett Nagyságod az ő halálában. És vallyon ki verhette-le arról a' Magyarok' Királlyát? Egy Aſzſzonynak pityergései, rimánkodásai, jajgatásai.

KÁL-

(20): Mindenkor csudálkozásra méltó dolognak látt-ſzattatott az a' tudós Magyar Írók előtt: hogy Kálmán-Királyunkat a' külső Írók, kegyessége, és bölcsessége miátt, az egekig magaſztallyák; ellemben a' mi Magyar Íróink ötet, nem csak, testjének alkotására nézve, kancsalnak, görbének, rend-kívül ſzörösnek, és más e'-félének; hanem, erkölcseire nézve-is, vér ſzopónak, kegyetlennek, durvának, és, tudgya a' jó Isten, mi gorombának nem mondgyák. Én ennek okáról sokſzor gondolkodtam, és végtére ki-is-tanúltam: hogy mind-ezeket nem merték mondani Kálmánnak, és másadik Istyánnak idejében, kik akkor valósággal okossan uralkodtanak; hanem, miknek utánna ezek el-haltak, és magok után Korona-örökösi nem hagytak; így oſztán Bélára jutott vólna az Uralkodás, kit Kálmán meg-vakított, és ki-is-herültetett; hogy az Írók Bélának kedvét találllyák; Kálmánnak kegyetlenségét fitogtatták, ötet előtte rágalmazták, és ezt Írásba-is vették. Ki-tettſzik tehát, hogy mind ezeknek oka a' hízelkedés vólt, mellyek minden Írótól, de fő-képpen a' Történet jegyzőtül, távól kellene lenni.

KÁLMÁN: Mondgyad inkább méltó rimánkodásai, méltó jajgatásai.

SZEPELIK: Oh Uram! nem ő maga az illyetén pityergő. Tulajdonok az illyes indúlatok minden ſzemtelen Aſzſzonyságoknak. Ez az ő fegyverek, mellyekkel a' férjfiakat megtámadgyák. Csupan azt sajnállom: hogy egy Magyar Királynak ſzívét meg-lágyíthatták azon ſzínlett könyvek, és tettetett jajgatások.

KÁLMÁN: Oh! nem vóltak azok ſzínlett könyvek, ſzínlett Jajgatások. Ha mind-azok csupa terméſzetes indúlatok nem vóltak vólna: soha az én ſzívembe annyira bé-nem-hatottak vólna.

ÁRVAI: Úgy-de: azért jött Leán-várra Nagyságod: hogy fölséges fel-tételeit végre hajtsa: hogy az Orſzágnak nyugodalmát keresse: tele lévén nemes gondolatokkal, és népét bóldoggá tenni iparkodván.

KÁLMÁN: Mind ezeket más móddal-is végre hajthatom. Ki-állhatott vólna ellene ártatlan könyveinek? Ki ne ſzánná azon csínos gyermekeket? Oh nem úgy hallyátok! Az egéſz terméſzet fel-támadott mellette. Mindenüt hallottam ezen ſzavakat: Kálmán! meg-ne-öld. Ez nem arra való.

SZEPELIK: Azért hozott-ki tehát Leán-várra, hogy most gyalázatossan térjünk viſzſza Budára?

ÁRVAI: Ez-é jutalma hív szolgálatunknak, hogy bennünket István-herczegnek fel-áldozzon? a' Bátori házat ellenünk fel-lobbantsa? hogy minden-felől rajtunk essenek, és meg-mezítelenített óldalunkba verjék a' gyilkot?

SZEPELIK: Gyerünk Árvai. Minden iparkodásunk haszontalan. Nagyon meg-romlott a' világ: nem fogannak már állhatatos Királyok. Gyerünk mondám Árvai, és eszünkbe juttatván Árpádot és Zoltánt, ama' régi Magyar Fejedelmeket, csordúllyanak könyveink: hogy illy lágy szívekre találtunk.

KÁLMÁN: Micsodát? mit akartok tik?

SZEPELIK: El-akarunk menni illyen udvarból, mellyben az Aszszonyok' pityergései többre vihetik a' Királyt, mint a' Tanácsnokoknak fontos okai. El-akarunk menni ollyan udvarból, mellyben a' fel-tételek nagyok és fölségesek: a' cselekvények parányik.

KÁLMÁN: Mit akartok ezzel?

SZEPELIK: Azt Nagyságos Uram: hogy bennünket Udvarától el-ereszszen. Nem hallya-é a' népnek lármáit, mellyekkel ki-nevetik Budán gyenge szíve végett? Hogy kaczagják-ki a' Magyarok Királlyát ingó-bingó gondolatai, és végezései miátt?

KÁLMÁN: Inkább nevessenek, mint kárhoztassanak.

SZE-

SZEPELIK: Nem láttya Nagyságod: miként vonſza magához a' népnek nagyobb részét István-herczeg, midőn ama' Máriát, egy alá való ſzemélyt, a' Királyi ſzékbe ültetí?

KÁLMÁN: No hadd el Szepelik.

SZEPELIK: Nem láttya Nagyságod: hogy ragadgya-el a' Bátori Nemzetség az Orſzágnak leg-fényessebb tiſzségjeit? a' Nádor-ispányságot, az Orſzág-bíróságot, a' Fő-ispánságokat?

KÁLMÁN: Kérlek, ne ſzólly ezekről.

SZEPELIK: Nem láttya Nagyságod: hogy ölik-meg Láſzlót, Juditnak fiát: és Máriának ama' Korcsait, azoknak nemtelen maradékjait, a' Királyi ſzékbe ülterik?

KÁLMÁN: Ne ſzólly mondám ezekről.

SZEPELIK: Nem láttya Nagyságod: minő zúr-zavarba, minő tüzbe-lángba-fegyverbe keveredik az Orſzág? Hogy leselkednek, hogy ſülelnek a' ſzomſzéd Királyok? Hogy fog a' Magyarok' Királlya az omladékok alatt feküni, és akkor, de immár nagyon későre megbánni ezen gyengeségét, mellyel a' Királyi pálczát más nemzetségre hagyta?

KÁLMÁN: Istenem! még mire viſznek!

SZEPELIK: Nem hallya Nagyságod: hogy átkozzák érdemes Utóink Kálmánnak hamvait, hogy átkozzák hírét és Királyságát, ki, régi Éleinek nyomait nem követvén, el-bitangoltatta az Orſzágot, mást ültetett a' Királyi ſzékbe?

Oh én illyeket hallani nem kévánok. Ugyan azért éllyen és hallyon Nagyságod, csupán magának, és maga szenvedgye azon irtóztató gúnyolásokat.

KÁLMÁN: Oh adgyátok ide a' gyilkot.

SZEPELIK: Mit? Nagyságodnak kezébe a' gyilkot? Mi végre? Hogy ismétt hüvellyébe be-dugja? Azt mi-is tudgyuk — Mennyünk Árvai! Én a' vért, patak módra, folyni szemlélhetem. Fel-zendül a' haza. Minket-is fagyba-vérbe hagyhatnak.

KÁLMÁN: Az Istenért Szepelik!

SZEPELIK: Mennyünk mondám Árvai. Magyar-ország nem az egész világ. Másutt-is esznek fehér kenyeret. Találhatunk olly tartományt, pedig eleget, mellyben térdet-fejet nem hajtunk egy szemtelen vásott aszszonynak.

KÁLMÁN: Mit cselekedgyem tehát?

ÁRVAI: Azt Uram, ami Királyi kötelességében áll. Bár Nagyságod soha Leán-várba ne jött volna. Eddig az Ország Máriától megmenekedett volna. Nem illendő Uram: midőn a' Király most erre, most amarra hajlik, valamint a' nád-szál. Egy kis szelet fújt egy szemtelen aszszony, egy kis esőt húllatott szemeiből, és íme le-ejtette lábairól a' Magyaroknak leg-erőssebbb Királlyát. Ezt Uram mi mindnyájan szégyellyük.

KÁL-

KÁLMÁN: Oh vajha ſzent Kálmán-Tanú igazgatná nyelvemet. Nem-is tudom: mit mondgyak. (21).

ÁRVAI: Ezeken felől: még nem-is tudgya Nagyságod: hogy Bátori Miklós Leán-váratt vagyon.

KÁLMÁN: Bátori Miklós? Leán-váratt?

(12) Már ennek-előtte-is eleget gondolkodtam arról, mi ok vihette reá magyarainkat: hogy Kálmán nevet, és más ehhez hasonló kül-orſzági Szentek' neveit Orſzágunkba bé-hozták, és, noha ugyan nem mindenkoron, de velek egy idő folytáig éltenek. Bizonnyára Kálmán nevezet bé-jött Első Királyaink idejében, és közel két ſzáz eſztendeig fen-tartott a' Magyar Udvarban. Mert: hogy ezen mostani Kálmán Királyról semmit se ſzóllyak, Negyedik Béla Királynak Test-vérjét-is, ki az-után Haliciai Király léve, más többekkel, Kálmánnak nevezték. És íme ennek okát fel-találtam Aloldusban, egy régi német Íróban, ki 1012-dik eſztendőre így ſzóll:

Vala Hiberniában egy Kholmann nevezetű ember, kinek igen nagy kedve támada a' Jeruzsalemi Szent földnek meg-látogatására. Szarándoki ruhájába öltözvén, és, a' Hiberniai nyelven kívül, más nyelveket nem tudván, Austriába érkezett. Itt a' Németek azt gondolván felőlle: hogy ő vagy Magyar, vagy Cseh-orſzági Kém lenne, őtet Stokerauban le-nyomták, és más két latrokkal fel-ſi-akaſztották. De Kholmannak Szentségét sok jelekkel kinyilatkoztatta az Isten, mellyeket látván a' Stokerani Németek, meg-bánták ostoba cselekedettyeket, és, le-vévék a' fáról. A' duna'-partyán egy újra épitett kis kápolnába el-

ARVAI: A' vadáſzatnak egyſzeribe vége leſz. Ha ő Máriát életében talállya, mi mindnyájan le-rogyunk.

KÁLMÁN: Bátori Miklós tehát?

ÁR-

el-tették. Ezen Kholmannak Szentsége, és csudái felől tudósíttatván Henrik, Austriának ekkori Marchiója, annak Szent Testyét elöbbeni helyéről fel-emeltette, és különös nagy pompával Meliczіumba vitette. Ekkor Poppó, Treviri Érsek, és Henriknek Test-vére, Szent István-királyunknak ſzép hírét hallván, hozzája jöve látogatóúl. Kit-is nagy esedezésekkel kéré István-király: hogy Henrik-test-vérjénél könyörögne érette, azon Szent Kholmannak testjéjért: hogy azt Magyar-orſzágnak ajándékozná, mellyet nem régen térített a' Katolika hitre: hogy azon Szentnek esedezése által az igaz hitben annál-inkább meg-gyökeresedgyenek. Ezt véghez vitte Poppó, mert Kholmannak ſzent Testye Orſzágunkba igen nagy pompával hozattatott, és Ó-Budán le-tétetett. Alig vólt egy eſztendeig nálunk, íme a' következett nyáron iſzonyú nagy ſzárazság léve. Mellynek okáról kérdeztetvén a' Püspökök és Apát-urak, egy értelemmel azt mondották: hogy Szent Kholman nem akarna Magyar-orſzágban maradni, ki Német-Orſzágban nyerte-el a' Tanúság' Koronáját. El-hivén ezt Szent Istvány a' Szent Testet ugyan tüstént viſzſza küldette, de annak emlékezetét és tiſzteletét Magyar-orſzágban fen-tartotta, úgy annyira, hogy oſztán a' Magyar-orſzági Szentek' lajstromjába bé-hozta az, ki illy czím alatt ereſztette-ki könyvét: A' Magyar-orſzági Szentségnek jelei. Ki azt-is mondgya: hogy ezen Szent Kolmannak édes Annya Magyar-orſzági ivadék lenne. A-LOLDUS.

ÁRVAI: Az igen-is. A'-mi több: vele tart István-herczeg. Uram! jaj nékünk, ha haza érkeznek. Fel-lázzaſztya őket Mária. Dühösködve rohannak nem csák mi ránk, hanem Nagyságodra-is. De, ha Máriát meg-ölettyük, az ő eſzek meg-tompúl. A' nagy irtózás tehetetlennek teheti mind-a'-kettőt. Uram! minden ſzem-pillantás káros.

KÁLMÁN: No tehát: hozzátok ide Máriát.

GYILOKI: Mit? Hogy ismétt meg-engedgyen néki Nagyságod? Hogy én a' gyilkot, nagy gyalázatommal, ismétt a' hüvelybe tegyem? Én ugyan érette egy tapodást se teſzek.

SZEPELIK: Nem-is vólna jó dolgunk. Százſzor hoznánk ide, ſzázſzor meg-engedne néki Nagyságod.

KÁLMÁN: No! eredgyetek tehát magatok. De ha Máriának meg-gyilkolásából valami roſz következik, Én, Uram-teremtőm, abban ártatlan vagyok: mert ezek az Orſzág' nyugodalmát rebesgetik előttem.

SZEPELIK: Máriának vére a' mi fejünkön ſzáradgyon.

HATODIK RÉSZ.

Máriának imádsága.

Midőn ezek a' várnak Palotájában így villámlottak, így menydörgöttek, így-is-mennyköveztek,

tek, azomban Mária, egy belső szobájába menvén, a' Bóldogságos Szűznek képe előtt fiaival le-térdelt, és nagy buzgósággal foglalatoskodott a' sürű hála-adásokban. Minek-utánna amazok elég hoszszas beszédgyeiket szóllották, maga imádságát így fejezte-bé

MÁRIA: Hálákat adok tehát Te-néked édes Anyánk! Magyar-országnak szó-szólló Aszszonya: hogy engemet azon Gyilkosoknak kezei-közül ki-szabadítani méltóztattál. Vedd-fel fiaimnak fohászkodásokat-is.

LAJOS: Anyám! nem jönnek már ide ama' rosz emberek?

MÁRIA: Ne féllyetek fiaim. A' Király' szava Szent. Ő nékem meg-engedte életemet.

SAROLTA: Oh édes Anyám. Én még most-is féllek ő-töllök.

MÁRIA: Ne féllyetek fiaim. Emellyétekfel még egyszer kis karotokat a' Bóldogságos Szűzhez; és egy kevessé szívetekből fohászkodgyatok.

HETEDIK RÉSZ.

Márlának meg-gyilkoltatása.

El-se-végezhette utólsó szavait Mária, midőn ama' Gyilkosok, minden bé-jelentés nélkül, szobájába bé-csúsztak, és egyenessen reá-tartottak. Azon zörgésre, mellyel ajtaját megnyi-

nyitották, viſzſza-tekintvén, el-iſzonyodott. Kedves magzatainak ábrázattyok, mintha a' veſzedelmet bizonyosnak tudták vólna, el-halavánnyodott. Meg-ölelvén fiait, csak ezeket mondhatta ijedttében

MÁRIA: Oh irgalmas Isten!

SZEPELIK: *midőn Máriának hátúllyára kerűlt*: Várj Gyiloki, majd kezeit hátra ſzorítom. *minek-utánna erőſzakkal ugyan-csak hátra vonta*: Verd belé!

MÁRIA: Jaj Istenem! oda leſzek. A' Király meg-engedett.

GYILOKI: *Máridba vervén a' gyilkot*: Veſzſz-el gyalázatos.

MÁRIA: *haldokolva*: István! — édes fiaim!

Ezek vóltak utólsó ſzavai ama' leg-híressebb, és az akkori időben leg-ſzerencsétlenebb Aſzſzonynak. Le-omlott a' földre. Nem sokáig kénlódott. Lelkét ki-ereſztette. Oh emberi fel-tételeknek bizontalanságai. Idő előtt tűnt-el a' terméſzetnek remekje. Szánta őtet minden teremtés, ki-vévén ama' kő-ſzivű gyilkosokat, kik közűl így ſzólla oſztán

SZEPELIK: Ugyan jól el-találád ám Gyiloki.

GYILOKI: De, lelkem! nem kell annak több.

SZE-

SZEPELIK: Látod: hogy mereſzti ſzemeit, mint a' Kan macska. Azokkal meg-vetettél egykor engemet. Bezzeg reám néznél most, ha lehetne. Úgy köllött a' kevély Pávának.

ÁRVAI: Ugyan hogy lehettek olly kegyetlenek, hogy még a' hólttat-is háborgathattyátok?

SZEPELIK: Talán meg-esett rajta a' ſzíved. Te-is olly Aſzſzony ſzívű vagy, valamint a' Király.

GYILOKI: *a' gyermekekre rohanván*: Mit csinállyunk ezen porontyokkal? Mennyetek tiis anyátok után.

ÁRVAI: Egy újjal se bántsd őket. Megkell várni a' Királyi parancsolatot.

GYILOKI: Hiſzen ezek veſzedelmessebbek az annyoknál.

ÁRVAI: Azt te reád nem bízták. Máriának halála törvényessen vala el-végezve; akkor annak fiaitól semmi rendelések nem vóltak.

GYILOKI: Azon legyünk, hogy ezekis el-veſzſzenek, másként az Orſzág nyugodalomba nem léſzen.

ÁRVAI: Erről ez-után-is tanakodhatunk. Hanem lattyátok hallva feküdni Máriát?

GYILOKI: Pedig el-terjedve, mint a' dögllött macskát. Ezt régen meg-érdemlette.

ÁR-

ÁRVAI: Szegény Mária! — Oda van — le-omlott — el-is-hervadott — mostani Magyar országunknak leg-szebb rózsája — Oda van - - -

NYOLCZADIK RÉSZ.

Kálmánnak baja.

Más szobában vala akkor a' Király, midőn Máriát meg-gyilkolták a' Gyilkosok. Azokról gondolkodott Kálmán, mellyeket emezek elejébe adtak, és Máriának meg-ölésére bírták. Szinte el-hitette magával, hogy, Máriának újdoni el-kárhoztattása, gyengeségének, és egy Királyhoz nem illő ingadozásának jele légyen. Avval vígasztalta elsőben magát: hogy a' halált meg-engedte ugyan, de nem parancsolta. De ezzel se tehetvén lelke-ismméretének eleget, így szólla magában

KÁLMÁN: Istenem! be rosszúl érzem magamat. Úgy emelődik szívem fel-felé, mint, szelek' idejében a' szőke Dunának habjai. Lelkem! mit dobogsz? Oh Teremtő Istenem! hahogy Mária a' halált meg-nem-érdemlette! És ezektől reá hagytam szedetni meg-mat! Ez türhetetlen kén a' lélek-ismeretben. Nem-nem: én néki meg-kegyelmezek. Mária bizonyossan ártatlan. Az ő bizonyossan. Éllyen Mária. Hallyátok-é Árvai! Szepelik! Gyiloki. Ide szaporán.

KI-

KILENCZEDIK RÉSZ.

Halál jelentés.

Hogy a' Király a' Tanácsnokokat bé-hívta, ök tüstént nála termettenek. Mely dolog olly nagy örömére vólt Kálmánnak, hogy azt le-nem-írhatni. Ezen hamar bé-jövetelekből azon folyadékot hozta-ki, hogy még Máriát el-nem-veſztették. Minek-utánná bé-mentek, ezeket mondá

ÁRVAI: Parancsollyon Nagyságod.

KÁLMÁN: No hála Istennek, hogy illy hamar viſzſza-tértetek. Máriának életét nem kelletik el-venni. Én más valamit rendeltem immár felölle. Ez pedig az halálnál-is többet ér.

ÁRVAI: Uram! - - -

KÁLMÁN: Soha meg-nem-győzhettem abban lelkem' ismeretét: hogy, az Orſzágnak nyugodalma miátt, meg-kellessen egy ártatlannak halni.

ÁRVAI: Ki az Orſzágot fel-háboríttya, azt ártatlannak mondani nem lehet.

KÁLMÁN: Ugyan-csak azt akarom világossabban meg-tudni: ha Mária az Orſzágot fel-háborította-é. Az egéſz dolgot újra meg-visgáltatom, István-herczegnek jelen-léttében. Hallgassa-meg-ő-is az egéſz új ítéletet. És, ha lehet, védelmezze Máriát.

ÁR-

ÁRVAI: Lehetne Uram, ha későn nem vólna.

KÁLMÁN: Micsodát? későn vagyon immár?

ÁRVAI: Nagyságodnak parancsolattya szerént, Mária meg-gyilkoltatott.

KÁLMÁN: Meg-gyilkoltatott?

ÁRVAI: Meg-igen-is.

KÁLMÁN: Nohát az Égnek büntetése fejeteken szárad gyon. Mert a'ki egy embert illy hamarjába meg-öl, bizonyos vagyak benne: hogy örömest is meg-ölte. Ki gyilkolta-meg Máriát?

GYILOKI: Nagyságod parancsolattyára Én.

KÁLMÁN: Hazudsz: hogy parancsolatomra. Erővel ki-facsartátok tőllem nem a' parancsolatot, hanem a' puszta engedelmet. De eszem' ágába se vólt, hogy az illy hamarjában történnyen.

GYILOKI: Én erről nem tehetek.

KÁLMÁN: A' Magyarok' Istene jól tudgya, hogy nékem Mária halálában semmi részem nincsen. Rajtatok légyen az Istennek átka, ha ezen irtóztató vétekért meg-akarná Országomat büntetni.

GYILOKI: Ez-előtt-is mondottuk Nagyságos Uram: most-is azt mondgyuk, és a'-mellett maradunk: Máriának vére a' mi fejünkön száradgyon.

TIZEDIK RÉSZ.

Szemerédinek újsági.

Midőn a' Király Titoknokjaival amúgy beszéllett; íme Budáról Leán-várra ló-halálába szaladott Szemerédi. Magától küldetett, a' Királynétól, pedig olly különös újságokkal, mellyeket nem reméllhetett akkoriban az Ország. Csak alig-várhatta Szemerédi, hogy azokat a' Királlyal közöllye. Meg-döbbentek ezen véletlen el-érkezésen a' Tanácsnokok. Hogy a' Palotába ért, így szólla a' Királyhoz

SZEMERÉDI: Nagyságos Uram! Ló-halálába jövök Budáról. Úgy parancsolta a' Királyné: hogy, ha lehet, röpüllyek Leán-várra. Könyves szemeivel szóllott előttem, és kéri Nagyságodat: hogy Máriára jó gondot viselljen: mert azon drága-látos Személyben reménteln titkok lappanganak. Engem' előre küldött a' Királyné, szapora lovaglásomban bízván: hogy a' szerencsétlenséget hamarébb meg-hátráltassa. Ő-is tüstént kocsira ült. Itt terem minden szempillantásban. Addig-is e' levelet küldötte Nagyságodnak. Ebben a' perczentésben kéri Nagyságodat: hogy, leg-szorgossabb dolgát abban hagyván, olvassa-el-mennél-hamarébb.

Hogy

Hogy ezen ſzavait mondotta Szemerédi, ennek ugyan orczája halaványſzínbe keveredett. Mind ſzavain, mind orczájának meg-változásán álmélkodott a' Király. A' Tanácsnokok súgtak-és-búgtak alattomossan. Azomban, kezében vévén a' levelet, annak czímjét így olvasta-el

KÁLMÁN: Szicziliának Messána várossából. Buzillának, Magyar-orſzág' Királynéjának, kedves Magzatomnak Budára — Szemerédi! mit mondaſzſz? Istenem! talán e' levél-is kárhoztattya a' gonosz fel-tételeket.

SZEPELIK: Már ebből semmi jót nem várhatunk.

KÁLMÁN: *a' levelet olvassa*: Kedves Leányom. Nagy ſzív illetődéssel hallottuk Szicziliában: hogy István-herczegnek, a' Te ſzerelmes fiadnak, felesége Judit meg-halálozott. Mi, már Juditnak férjhez menése előtt, a' mi Máriánkat akartuk vala Istványodnak feleségül adni; most-is, annak halála után, rajta vagyunk, hogy a' Herczeggel meg-egygyesüllyön. Ő az én Testvér öcsémnek Leánya (22). Azért küldöt-

(22) Buzillának és Bátori Máriának Nemzetsége és Atyafisága ezen nemző Táblából ismértetik-ki.

Tankred

Guilielm. — Robert — Rogerius. I.

Boamond — Mária. Rogerius II. Buzilla.

döttük őtet (még kicsin korában;) Magyar-országba: hogy ott, ama' dicső nemzetnek szokása szerént, fel-neveltessen, és, valaha Istvánnak felesége lévén, a' te nyomdokidat kövesse. Többet mondhat erről Bátori Sándor, ki akkor ama' drága Kis-aszszont sok kincsekkel Magyar-országba vitte Szicziliából. Belveder várat-is mi szerzettük néki; és Kálmányodnak engedelméből, azért építettük-fel számára, hogy, nem messze Buda-várától, benne mulatságos helyét találhassa. Én pedig eleitől fogva mind eddig meg-nem-szűnök csudálkozni: hogy annyi leveleimre, mintha atyádfia se vólna, egy szót nem írtál Máriáról. Írd-meg egyszer, pedig mennél hamarébb: lehet é reménysége: hogy őtet

Ezen Tankred, Urunk' születése után 1045-dikben Franczia-országnak Normannia nevezetű tartományából jöttki Olasz-országba, holott azokhoz állván, kik a' Szent Földről akkoron viszsza-jöttenek, Salernumot a' Szerecsenektől el-vették; ki-is-hajtván onnét mind a' Szerecseneket, mind a' Görögöket, Apuliát magokévá tették. Itt Tankred le-vágattatott. Ennek három Fiai Guilielmus, Robertus, és Első Rogerius több Olasz katonákat vévén magok mellé, le-mentek Szicziliába, és, onnént-is ki-vervén a' Szerecseneket, Szicziliának Urai lettenek, és Első Rogerius ugyan, Kálmán-Királyunknak Ipa, magát Szicziliai Grófnak neveztette, ennek fia pedig, a' Másadik Rogerius, Buzillanak Testvére, magát Királynak tette. Robertnek fia vala Boamund, és leánya azon Mária, kit Magyar-országban Bátori Máriának neveztenek. MURATOR.

őtet a' Te fiad István el-vegye. Ezen leveledet nagy örömmel fogom olvasni. Másként, valami csalárdságtól tartván, bizonyos emberemet küldöm Magyar-országba, hogy valaha Máriánkról hallyak valamit. Élly addig-is egésségben édes leányom. Áldgyon-meg az Isten minden jóval. A' Magyarok' Királlyának, a' te kedves Uradnak, csendes békességet, Istvánnak sok szerencsét kévánok. Máriára gondot viselly-etek. Én maradok téged' szerető atyád Rogerius.

SZEPELIK: *Alattomban*: No Árvai! bezzeg most leſz ám a' Hadd-el-hadd.

SZEMERÉDI: Itt van még egy levél Konstanczinápolból a' Görög Csáſzárnétól.

Ezeket mondván Szemerédi, oda adá Kálmánnak a' levelet, mellyet Magyar-országba küldött Piroska, Kálmánnak Test-vér-húga, és Komnén Jánosnak, az akkori Görög Csáſzárnak, hites-társa. Gyönyörű erkölcseire nézve meg-érdemlette azt: hogy Szent Láſzló-Királyunknak leánya legyen. Minek-utánna Görög Orſzágba vitték, a' nevét, régi ſzokásjok ſzerént, meg-változtatták a' Görögök, és Irénének nevezték. Ezen derék Csáſzárnéról így ír egy Görög író, kit Kinnamusnak neveznek „Már ekkor feleséges vala János-Csáſzár Irénével, Láſzlónak leányával, melly aſzſzony különös ſzemérmetességü és erkölcsökkel fényeske-

dő vala. Ha Fölséges Urának adakozóságából, avagy a' Birodalomnak jövedelméből valamiket ſzerzett: nem költögette fiaira, avagy más haſzontalan és nagy méltóságú pompákra; hanem, mindenkor egy forma életű maradván, ſzűkölködő ſzolgáinak adta. Egy Klastromot épített Konstantzinápolban, és a' Mindenhatónak felajánlotta, melly épületnek nincs mássa, akár ſzépségére, akár tágasságára nézve. Illy erkölcsei valának egy Fölségnek!„ Hogy ezen Húgának levelét kezeibe vette, így olvasta-el:

KÁLMÁN: *a' borékon*: Kálmánnak, Magyar-orſzág' hatalmas Királlyának, édes Bátyámnak, Konstantzinápolból Budára. *Meg-nyitotta a' levelet, azt így olvasta-el*: Piroska, édes Bátyának Kálmánnak minden jókat kéván. Soha nem tudhatom az okát: mért veſzek az idén annyi levelet Sziciliából, fő-képpen Boamundtól valami Máriának Test-vér-bátyától. Ezen Máriának Budán kellene lenni Buzilla mellett: mert Attya Báttyának Robertnek édes leánya. Semmi tudósítást nem vehettenek Budáról mind-eddig, noha elég leveleket írtanak. Kérlek, Bátyám! visgáltasd-meg az egéſz dolgot magyarossan. Mert, a'mint vélekedem, Sárkany fekſzik a' lukban. Azt irja Boamund: hogy Királynédnak Attya nem sokára végső levelet fog írni leányának: mert el-nem-hitetheti magával, hogy előbbeni levelei el-nem-sikkaſztattak vala-

ki-

kitől. A' Csáfzár egéfzséges, élnek az én Ikereim-is, és egésségesek. Fő-képpen Manuelemből egy derék Csáfzárt várok. Köfzöntöm Buzillát és Istvánt. Élly édes Bátyám egésségessen. Én hozzád ama' Régi Piroska maradok. Konstanczinápolban.

Hogy ezen levelet-is el-olvasta Kálmán, mindnyájan el-hallgattak. Szemerédi le-sütötte fejét, és méllyen gondolkodott. Minek-utánna a' leveleket bé-tette, és az aſztalkán le-nyomtatta, igy ſzóllitá-meg Szemerédit

KÁLMÁN: Hát Szemerédi! erre mit mondaſzſz?

SZEMERÉDI: Nagyságos Uram! ez Irtóztató történet. Máriát annyi ideig alattomban hagyni, nagy kutyaság valakinek. Ej Uram gyanakſzom én valmiről.

GYILOKI: Még időnk van, lódúllyunk.

KÁLMÁN: Hadd hallyam gyanúidat édes Szemerédim. Örömest tudnám: meg-egygyeznek-é az enyimekkel.

SZEMERÉDI: Elsőben, Uram! Bátori Sándorra gyanakſzom, ki Máriát Sziciliából el-hozta. Ő ama' Kis-aſzſzont, valamint mostanában ki-tetſzik, maga leányának lenni hazudta. A' kincset pedig, mellyről a' levél emlékezik, maga' ſzámára meg-tartotta.

KÁLMÁN: Ez ugyan meg-lehet, de még se bizonyos.

SZEMERÉDI: Nagyságos Uram: Én ezen igazság mellett le-merném kötni életem. Jól tudgyuk Uram: hogy Bátori Zsigmondot bóldogúltt Láfzló Királyunk nemesítette-meg. És íme! annak fia Sándor, minő nagy kinesre kapott egyfzeriben.

KÁLMÁN: Szemerédi! alig, ha ki-nem-találtad.

SZEMERÉDI: Hát Uram! ki-sikkafztottael azon leveleket, mellyeket Rogerius Mária felől leányának küldött?

KÁLMÁN: Erre-is magad felelly édes Szemerédim.

SZEMERÉDI: Ej Uram! *a' Tanácsnokokra mutatván*: Farkast emlegetünk, a' kertek alatt kullog.

KÁLMÁN: Ennél nincs igazabb. Oh emberek! emberek!

SZEMERÉDI: Szaporán tehát Nagyságos Uram. A' Királynénak fzándéka az; hogy mind-ezeket mennél-hamarébb meg-jelentsük mind Istvánnak, mind Máriának, és őket, ezen álló helyekben, itt Leán-váratt, öfzfze-is-adassuk.

KÁLMÁN: Te pedig Szemerédi: esküdgymeg az élő Istenre: hogy ezt Istvánnak soha meg-nem-jelented.

SZEMERÉDI: Micsodát Uram? Sőtt az egéfz Orfzágban ki-trombitáltatom.

KÁL-

KÁLMÁN: Fejed' veſztése alatt azt cselekedni nem fogod.

SZEMERÉDI: Uram! én Nagyságodnak hív ſzolgája vagyok. Ha tőllem valamit kéván, nem ſzükség, hogy azt fejem' veſztése alatt parancsollya.

KÁLMÁN: Oh Szemerédi, *ſzintè sirván*: oh édes Szemerédim.

SZEMERÉDI: Uram! én reſzketek!

KÁLMÁN: Oh Szemerédi! Mária immár oda van.

SZEMERÉDI: Uram! Mária oda van? — Oh annak fejére tüzes menny-kövek, ki Nagyságodat ezen gyilkosságra vihette! — Te Árvai! — Te Szepelik! — Te ördöngös Gyiloki! — Mit mondottam én néktek mindenkor? — Te örök Isten! lakoltasd-meg velek gonoſzságjokat. — Az Isten meg-hallgattya ugyan a' Teremtménynek ſzavait, de Nagyságos Uram! iparkodnunk kell nékünk-is.

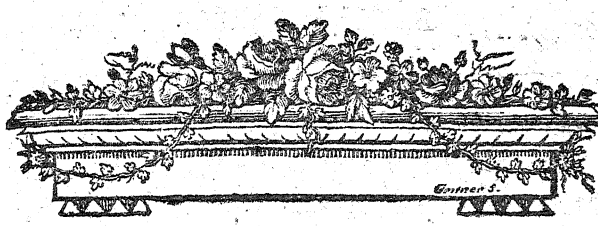
ÁRVAI: *Társaihoz ſzóllván*: Mennyünk — Láttyátok, hogy ſzoros immár a' kapcza. *Társaival el-megyen.*

SZEMERÉDI: Uram, a'-mint látom, ezek el-akarnak-illantani. Kár vólna: ha Tanácsjoknak bérét nem vennék.

KÁLMÁN: Légy tehát azon: hogy, ha elſzöknek, el-fogattassanak. Mondom: ne hamarébb.

SZEMERÉDI: Jól van Uram! meg-leſz. *el-megyen.*

KÁLMÁN: Szegéyn Mária! — Uram Teremtőm — Én nem parancsoltam.

NEGYEDIK SZAKASZ.

1. István az Erdőben.
2. Szemerédi Istvánnal.
3. Királynak bajai.
4. Kálmán Buzillával.
5. Istvány Annyával.
6. Istvány fiaival.
7. Máriának koporsója.
8. Új hírek.

ELSŐ RÉSZ.

István az Erdöben.

Mind-azokról semmit se tudott Istvány, amik eddig Leán-váratt történtek. De nem mondhatni felőlle: hogy a' vadáſzatban leg-kissebb kedve telhetett vólna. Ezerſzer eſzébe jütott Máriája, és annak utólsó könyörgései. Ellenben Bátorinak nagy kedve támadott. Öſzſzejárkált minden sürüket, végtére Istvánnak eleibe kerürlt. Hogy éppen ottan el-lövi sebes nyilát, ötet igy ſzóllította-meg

ISTVÁN: No meg-találtad-é Bátori?

BÁTORI: El-hibáztam biz' azt.

ISTVÁN: Ugyan nyomorúltt vadáfzok vagyunk mi ketten. Nagy bennünk a' kévánes; de a' fzerencse parányi. — Ej Bátori! a' Szerelem' Istene jobban tud ám a' nyilazáshoz. Máriámra nézve nagyon el-találta fzívemet.

BÁTORI: De azt már kézzel-is tapafztalhatni.

ISTVÁN: Semmi sincs tehát, amit Máriának haza vigyük? Meg-lásd: hogy ki-nevet bennünket.

BÁTORI: Előbb egy kis fzarvaskára találtam. Azt fzerencséssen le-is-tehettem.

ISTVÁN: No hála az Istennek: másként meg-adtuk vólna az árát — — Ej Miklós! Nem tudod ám még Te, mi a' Feleség. — Hanem a' Vadáfzokat öfzfze-kellene-csődítenünk. Tudod: melly nehezen vár bennünket Mária! Ő a' perczentéseket-is olvassa otthon, midőn mi itten órákat-is veſztegetünk.

BÁTORI: Mert nincs eſze. Azt akarja: hogy, valamint a' Baranyai ember, mindég óldalához üllyön Herczegséged.

ISTVÁN: Nem azért Bátori. Én, látd, férjfi vagyok; még-is reám ragafztott valamit azon félelemből, mellyel gyötörtett, midőn tőlle el-váltunk. Hidd-el: fzégyellem ki-vallani: de, miólta tőlle el-váltam, mintha mind-eddig tüzes fzeneken futkároztam vólna.

BÁ-

BÁTORI: Vannak, mondgyák, a' szeretetben több e'-féle gyarlóságok-is.

ISTVÁN: Ne mond gyarlóságnak az alapos gyanút. Mostani félelmem se láttszatik nékem terméſzetesnek. Ez-előtt hólnap-ſzámra se láttam édes Máriámat, még se esett olly nehezemre, mint e' kurta idő.

BÁTORI: Ha ki Herczegségedet a' hadban úgy látta vólna, valamint én láttam; csudálkozna rajta: hogy a' mezőn úgy hadakozik, mint az Oroſzlány; itthon pedig úgy ſzerelmeskedik, mint a' gerlicze.

ISTVÁN: Oh Bátori! Máriának ſzeme' járattya-is csudálatos vala. Hallottad-é: minő ſzív-beli indúlattal könyörgött: hogy otthon maradgyak, pedig éppen mostan? Vallyon mért éppen mostan? Oh Miklós! Miklós! bár csak ne fogadtam vólna ſzavadat!

BÁTORI: Mint-ha tőlle ezer mértt-földnyire lennénk. Hány lépés ide Leán-vár? Soha el-nem-hihetem: hogy Húgom meg-ne-babonázta vólna Herczegségedet. Ne törődgyön semmin. Mária, mióltától-fogva őtet ismérem, mindenkor félénk vólt.

ISTVÁN: Félénk vólt tehát? Oh Miklós! Máriának még a' félelem-is illik.

BÁTORI: A' ſzeretők előtt még a' hibák-is ſzépek.

IST-

ISTVÁN: Oh Bátori! Én-is mostanában, valamint Mária, félénk szívü vagyok.

BÁTORI: De ugyan mitől félhet a' Herczeg?

ISTVÁN: Oh Miklós! ezek a' mostani napok igen félelmesek. A' Király fel-tételeiben állhatatos. Annak Tanácsnoki' (Szemerédit kivévén) csupa szopókák. Ismered-é ama' mézes szájú Árvait? ki, barátság' képében, még az ételtőt-is fel-adgya. Ezen gonosz ember csupán azért nem szenvedheti Máriát, mert tégedet gyülöl. Hát még ama' gyalázatos Szepelik, és Gyiloki? Szinte boszszonkodom a' természetre: hogy ezeket a' világ' hátára ki-erőltette.

BÁTORI: De már abban semmi kétségem: hogy türhetetlen gonoszok.

ISTVÁN: Látd Miklós! Alhatnál é, kérlek, jó ízüt, ha magad körül illy Skorpiókat, illy Áspisokat szemlélnél? Tudd-meg: hogy engemet-is szinte úgy gyülölnek, mint a' Bátoriakat.

BÁTORI: Az ő gyülölségjek se Herczegségednek, se a' Bátoriaknak nem árthat. Igaz bizony: a' vadászok utánnunk várakoznak. Mennyünk Máriához viszsza.

Midőn az Erdőből ki-akarának indúlni, ime egy fának árnyékában (az ő képzelődése szerént) meg-látta Máriáját a' Herczeg. Ruhája fehér. Fején a' fátyol fekete. De ábrázattya igen szomorú. Egy fa alá vette vólt magát,

úgy

úgy-is tettszett: mintha ott kévánkozna maradni. Hogy ezt szemlélte, így kiáltott-fel

ISTVÁN: Az Istenért Miklós! Látod-é?

BÁTORI: Mit?

ISTVÁN: Amott távúrúl!

BÁTORI: De ugyan mit?

ISTVÁN: Máriát!

BÁTORI: Az én húgomat?

ISTVÁN: Ótet igen-is.

BÁTORI: Hol?

ISTVÁN: Ama' görbe fánál.

BÁTORI: Képzelődés.

ISTVÁN: Ő engem meg-akara lopni. De várrá Mária, majd meg-loplak én tégedet. Mennyünk Bátori.

BÁTORI: Herczegségednek pedig mind szemében mind szájában Mária. Én ótet sehol se láthatom, ha bár egészlen ki-nézném-is szememet.

ISTVÁN: No, ha ótet nem látod: vakon születtél. Látd ama' fehér Ruhába? fekete fátyolba? — Nézz jól reá kérlek. — De felénk se fordúl. Igen szomorú. Ímé ímé! le-úl.

BÁTORI: Már ez nem természetes dolog.

ISTVÁN: Mennyünk Miklós. Kerüllyünk néki hátúrúl. Én szemeit bé-fogom. Te azt mond néki: Kukk édes Máriám!

MÁSADIK RÉSZ.

Semerédi Istvánnyal.

Midőn István így beszéllett Bátorival, addig a' Királyné Leán-várra érkezett. Nem lehet le-írni azon el-iszonyodttát, mellyel szinte el-ájúlttáig gyötörtetett, Mária' halálának hallatta után. Nem vólt vége könyvezésének. Reá borúlt édes húgára, és szünetlen zokogott.

Minek-utánna egészlen ki-sírta vólna szemeit. Fel-öltöztette Máriát, és annak hideg tetemeit egy mellék-szobában ki-nyújtóztatta. Azután meg-parancsolta Szemerédinek: hogy a' Herczeg után az erdőbe menny en, és, semmit se szóllván Máriának halála felől, őtet Budára édesgesse viszsza. Leán-várba pedig éppen ne eresszsze. Hogy az erdőbe el-ért, és Istvánt fel-találta, így szólla

SZEMERÉDI: Hála légyen az Úr Istennek: hogy egyszer Herczegségedre akadhattam. — Hová Uram! hová?

ISTVÁN: Ugyan Szemerédi, minden jóságod mellett, be-illenél még-is hamis embernek.

SZEMERÉDI: Hogy-hogy, Uram! hogy-hogy?

ISTVÁN: Íme Máriát magaddal az erdőbe ki-hozod, és el-bújtatod.

SZE-

SZEMERÉDI: Magammal Máriát az erdőbe ki-hoztam? — Uram azt én nem cselekedtem.

ISTVÁN: Hát amottan ki-ül? --- Íme nincs már ottan az előbbeni árnyékban. Mennyünk utánna Szemerédi. Ö az erdőben el-is-tévelyeghetik. Ugyan meg-járnánk.

SZEMERÉDI: *Meg-tartóztatván az el-indúlt Istvánt*: Az Isten Szerelmére Herczeg!

ISTVÁN: No minek tartóztatol?

SZEMERÉDI: Maradgyon itten; tovább se mennyen.

ISTVÁN; Nem én egy szem-pillantásig-is.

SZEMERÉDI: Különben kéntelenítetni fogom: hogy egészlen ki-mondgyam. Íme Mária ---

ISTVÁN: Igen-is amott van.

SZEMERÉDI: Leán-váratt halva.

Mint mikor a' mennykő hirtelen valaki mellett le-csap, se esze helyén, se szeme nem világít, se magát nem mozdíthattya: úgy István és Bátori, Máriának halálát hallván, mit tegyenek, mihez nyúllyanak, éppen nem tudhatták. Hogy magához tért, ezeket kérdezte

ISTVÁN: Mit? Leán-váratt halva?

SZEMERÉDI: Ki-is-nyújtóztatva.

ISTVAN: *Nagyobb erővel*: Mit? ki-is-nyújtóztatva? És ezt te nékem meg-mondani merted, és nem félhettél: hogy egyszeriben le-ro-

gyok,

gyok, és valamint a' hamu, egéſzlen bé-esek? — Szörnyüség! (23)

SZEMERÉDI: Én meg-mondani nem mertem vólna, ha Herczegséged reá-nem-kénſzerített vólna.

IST-

(23) Vannák az emberi ſzívnek rejtékeiben sok indúlatok (affectus), mellyek, magokra nézve, nem hibások ugyan; hanem, ha az éſztül meg-nem fenyítetnek, vétkesek-is lehetnek. Illyek ezek:

I-ſzer: FÉLÉNKSÉG (metus) a' távúl-lévő roſz nak képzelete. Például: ha valaki attól tartana: hogy eſztendő illyen-korra meg-pofozzák, az illyetén embereket félénkeknek nevezzük.

II-ſzor: FÉLELEM (timor) a' közel-lévő roſznak képzelete. Például: ha valaki attól tart: hogy hólnap a' Csonka toronyba viſzik Budára, mert a' Köz-jó ellen locsogott. Ezt már nem félénknek, hanem félőnek mondgyuk.

III-ſzor: IJEDÉS (terror), hirtelen-való kis-roſznak elő-adtta. Például: ha kinek háta megett valami zörgést teſznek, ettől ezt meg-ijedni mondgyuk.

IV-ſzer: RETTENÉS (erre nincs deák ſzó) hirtelen-való-nagy roſznak elő-adtta. Például: ha kinek feje mellett le-csap egy temérdek nagy kő, melly a' torony' tetejéből le-esett. Az illyen nem csak meg-ijedett, hanem meg-is-rettent.

V-ſzer: RETTEGÉS (erre sincs deák ſzó) a' Rettenésnek gyakori észbe-jutása. Például, ha azon mellettem le-csapott kő eſzembe jut, és bennnem új rettenést teſzen; akkor immár nem csak meg-rettenek, hanem rettegek-is.

V.

ISTVÁN: Ama' tehát, kit előbb a' fa alatt láttam, Máriának árnyéka? Szemerédi ne tréfálly!

SZEMERÉDI: Nem szokásom Uram.

BATORI: Mária tehát valósággal meg-halt?

SZEMERÉDI: Meg-gyilkoltatott.

ISTVÁN: *Leg-nagyobb erővel*: Mit? Meg-gyilkoltatott? *meg-mértékelvén magát*: No már most vehetek egy kis lélekzetet. — *Keserüen nevetve*: Íme Mária meg-gyilkoltatott, és én itt . . élek.

VI-*szor*: IRTÓZÁS (horror) egy közönséges nagy rossznak képzelete. Például: ha ki akasztott emberről hall valamit, erre el-irtózik.

VII-*szer*: SZÖRNYÜLÉS (erre nincs deák szó) egy ki-magyarázhatatlan nagy rossznak képzelete. Például: ha ki a' latroktól meg-fogatott aszszonyt kénoztatni, bőrét le-vontatni, izről-izre daraboltatni hallya; erre ő nem csak irtózik, hanem szörnyekedik-is.

VIII-*szor*: KÉTSÉGBE-ESÉS (desperatio) egy nagy el-viselhetetlen, és még-is el-kerülhetetlen rossznak képzelete. Például: midőn egy Ország árúlót el-fognak, és egy gyászos tömlöczbe vetnek, ez meg-gondolván gonoszságát, és a' következendő keserves halált, kétségbe eshetik. A' kétségben esésnek leg-nagyobb jele a' mély szomorúság, a' szünetlen való sírás.

A' szívnek ezen indúlatai csupán a' félénkségből erednek. Hol vannak a' többi indúlatok? Mind-ezekre vigyázniok kell azoknak, kik magokat vagy a' Lélekről való Írásra adgyák, vagy Könyv-tárokat csinálnak. Tudniok kell az emberi indúlatoknak, nem csak számát, hanem, a' Philosophiából, azoknak magyarázattyokat-is!

élek. Rendes partéka! Bizony rendes dolog. Azt mondád Szemerédi: Mária meg-gyilkoltatott? — Meg-gyilkoltatott tehát? — Oh egek fénnyei, csak tik vagytok, mellyekkel nem birakozhatok. A' többi teremtést öszsze-töröm. Egész testem rázódik.

SZEMERÉDI: Ezzel árt magának, nem haszná.

ISTVÁN: Nem ártok magamnak Szemerédi. Sőtt lássad: új erőre kapok. Mert ama' régi szerető István immár Máriával a' koporsóban vagyon; ott nyugszik csendességben; a' vizet fel-nem-zavarja; *bevessen*: De ama' bosz-szú-álló István, íme testestől-lelkestől itt vagyon. Meg-gyiylkoltatot ttehát? Kicsoda Máriának gyilkossa?

SZEMERÉDI: Kérem Herczegségedet mértékellye-meg magát.

ISTVÁN: Kicsoda Máriának gyilkossa?

SZEMERÉDI: Meg-tudgya Herczegséged az-után. Csak mostanában kérem- - -

ISTVAN: Kicsoda Máriának Gyilkossa? Azt harmadszor kérdem.

SZEMERÉDI: Kérem Herczegségedet, Máriának el-enyészett árnyékát ne háborgassa.

ISTVÁN: *Kardgyát ki-rántván, és Szemerédi mellyének szegezvén*: Kicsoda Máriának Gyilkossa? Szólly: másként oda vagy.

SZE-

SZEMERÉDI: *Meg-rettenve, és tétovázva:* Uram; A' Király. — Avagy-is Árvai.

ISTVÁN: A' Király? — Szemerédi! — A' Király? — Az lehetetlenség. — Ezen Gonoszságot még senki se foghatta Magyar-országh Királlyára. Azon kívül, Kálmán Láfzlónak fia, ama' fzent embernek. Ő Gyilkos nem lehet. Kicsoda Máriának gyilkossa?

SZEMERÉDI: Meg-engedte a' Király.

ISTVÁN: Elég — Egy fzót se többet — Tudok mindeneket.

SZEMERÉDI: Kérem Herczegségedet: A' Királynénak javallására, távozzon-el innént: és mennyen egyenessen Budára.

ISTVÁN: Mária meg-gyilkoltatott! — Meggyilkoltatott? — Meg-é? — Ezt senki se méréfzelhette tenni. Még-is meg-gyilkoltatott? Oh igen-is: oda lett.

SZEMERÉDI: Mennyünk Uram Budára!

ISTVÁN: Hol van Mária?

SZEMERÉDI: Leán-váratt Uram.

ISTVÁN: Egyenessen Leán-várra tehát.

SZEMERÉDI: Budára Uram. Bizonyossan jobb lefzfz.

ISTVÁN: Mária! — Én téged' el-hagytalak. — Védelmezhettelek vólna: de én téged' el-hagytalak! — — Már tehát el-hagylak tégedet-is minden világi öröm. Te világi nyugodalom örök búcsút tőlled-is. Te Mária' halálának csen-

des gondolattya, távozz, ſzaladgy én tőllem! —— De Te boſzſzú-állás, Isten-nyila, és méreg! legyetek útazó társaim. Gyújtsatok lángot minden tagjaimban. És, ha egyſzer Máriámnak halálát meg-boſzſzúltam, porrá égessetek engemet-is. Hol van Mária?

SZEMERÉDI: Mondám Leán-váratt.

ISTVÁN: Leán-várratt? Leán-várra Istvány!

Hogy ezeket el-mondotta Istvány, hirtelen el-ſzaladott előlök, és a' boſzſzú-állásnak tüzével nem csak égvén, hanem egéſzlen lobogván, Leán-várra igyekezett. Utánna akara menni Szemerédi-is: de őtet le-tartóztatta, sőtt, ſzinte erőſzakkal viſzſza-vonván, így ſzóllította-meg

BÁTORI: Csak egy ſzóra viſzſza Szemerédi. Én Szavaidat el-nem-hihetem. Talán a' Herczeget akarjátok meg-csalni, és Máriának valami Kalastoromba vitetését ő előtte a' halálra fogjátok. Mond-meg, az Istenre kérlek: hol van Mária?

SZEMERÉDI: Mint-ha soha se élt vólna.

BÁTORI: Meg-gyilkoltatott?

SZEMERÉDI: A'-mint mondottam.

BÁTORI: Ki az ő Gyilkossa?

SZEMERÉDI: Gyiloki.

BÁTORI: A' Király' parancsolattyára?

SZEMERÉDI: Árvainak, és Szepeliknek gonoſz javalásokra.

BÁTORI: Oh éktelen cselekvény! Így bö-csülitek tehát a' a' Bátori házat? Ez-é a' tör-vény? — Mit vétett Mária? Ki itélte-meg őtet? — Oh gyalázatos példa! Még a' paraſzt leán-nak-is jussa vagyon az ő életéhez, ha nem vétkezett; és íme Máriát, azon nemes terem-tést, valamint a' dongó-legyet, agyon csapták a' pribékek. Oh emberi erkölcstelenség! Má-ria ezen vad erdőben, a' medvék, és farkasok között, távúl az emberektől, bátrabban élhe-tett vólna, mint Tí köztetek, gyalázatos Gyil-kosok. Oh Kálmán! Oh Kálmán!

SZEMERÉDI: A' Király bizonyossan reá-vétetett. Annak önként-is kemény gondolatait magok' javokra fordították a' Gyilkosok.

BÁTORI: Ha az ő ſzíve olly pörgő, mint a' pereſzlenes orsó; jöjjön-le Királyi ſzékéről, és adgyon ſzámot a' Bátoriaknak. *Kardját ki-rántván*: Kard ki-kard! — Ennek hüvellye az én bélem legyen, ha életében hagyom ama gyilkolót. *El-ſzalada ő-is.*

SZEMERÉDI: Íme magam vagyok itten, csupán te előtted Atilának, Arpádnak, és Ist-ványunknak Istene! — Tarts kórmányt ſzél-vize-inkben! — Mért nem-ſzállottam-le eddig-is gyáſzos koporsómba: hogy a' következendő vér-onta-sokat ne ſzemelhessem. — Oh Orſzágom! Or-ſzágom! ſzegény Magyar Hazám!

HARMADIK RÉSZ.

A' Királynak bajai.

Leán-váratt vala még ekkor a' Király, és egy különös ſzobájába bé-zárakozván, keservessen meg-siratta Máriának ſzerencsétlen esetét. Még jobban búsúlt, sőtt mérgelődött magában, minek-utánna meg-értette, hogy a' Titoknokok el-illantottak, noha tudta Szemerédinek okosságát, ki utánnok Somár felé el-küldötte a' poroſzlókat. Buzilla nagyon féltette Kálmánt, mert annak mind heves terméſzetét, mind a' boſzſzú-állásra indúltt törekedéseit jól tudta. Szobájában ide tova járván, ezeket mondotta magában.

KÁLMÁN: Már most tapaſztalom ronda Titoknokjaimnak gonoſzságjokat. Itt hagytak az Istentelenek, és, ki tudgya merre, el-illantottak. — Oh Kálmán Kálmán, ha azok vittek-is reá, nem de te benned a' fő igazságtalanság! — Oh Mária! Szegény Mária! Oh de be-illettél volna a' Királyi-ſzékbe. Oh István István! ha tudnád: kit veſztettél-el édes Máriádban! Oh Máriám! édes Máriám!

NEGYEDIK RÉSZ.

Kálmán Buzillával.

Midőn a' Király' ama' beſzédgyét mondotta, íme István (tele lévén boſzſzú-állásának mérgé-

gével) éppen akkor akart szobájára ütni, midőn a' Királyné-is bé-akara Urához menni. Nem gondolta tanácsosnak lenni: hogy őtet, ezen hevében, hozzája ereszsze. Annyának édes szavaira semmit se hajtván, így lármázott az ajtón kívül

ISTVÁN: Hol van Mária? Hol a' Király?

Ezeket vévén édes Annya, újra kezdett fiának le-csillapításához, de, ennek-is haszontalanságát látván, a' test-őrrökre tekintett, mintha jelt akarna adni nékiek: hogy Istvánnak Attya' szobájába bé-törekedését meg-gátolnák. Végtére ezeket mondotta

BUZILLA: Fiam az Isten szerelmére kérlek: maradgy itt egy kevés ideig.

ISTVÁN: Én nem maradhatok. Én boszszút állani akarok.

BUZILLA: Őrrök-Őrrök! fiamat a' Királyhoz bé-ne-ereszszétek. *Ezek után bé-törte magát az ajtón, és a' Királynak ezeket mondotta*: Oh Kálmán! az Istenért: rejtsd-el magadat.

KÁLMÁN: No mi újság ismétt?

BUZILLA: Kint van István az ajtón. Az Istenre kérlek: rejtsd-el magadat!

KÁLMÁN: Tehát fiam elől-is el-rejtsem immár magamat.

BUZILLA: Csak egy kis időre kérlek. Semmi határja dühösködő indúlatinak. Máriát és Kálmánt emlegeti. Fel-zendült Buda-vára-is.

Még a' Polgárok-is kardot kötöttek, és Árvait keresik. Az Istenre kérlek: rejtsd-el csak addig-is magadat, még Istvánt le-csillapíthatom.

KÁLMÁN: Az Istenre kérlek, Buzillám, meg-ne-jelentsd Istvánnak: hogy Mária Fejedelmi ízületés. Istvánnak tüze lángra kaphatna.

BUZILLA: Csak rejtsd-el magadat. Bízd rám a' többit.

KÁLMÁN: Én el-megyek. Kérlek: okossan bánny véle.

ÖTÖDIK RÉSZ.

István Annyával.

Csak ugyan ki-facsarhatta magát István a' Testőrök közül. Rettegett a' szobában Buzilla, midőn még kívűrűl ezeket mondotta

ISTVÁN: Ti a' Korona' örökössét erőszakossan tartyátok? Félre gyilkosok.

Ezek után bé-törte magát az ajtón. Megállott tajtékzó szájjal. Buzilla, anyai kegyességét mutatván, úgy tettzett, mintha őtet le-csillapította vólna: mert, magát meg-mértékelvén, csak ezeket mondotta

ISTVÁN: Oh Anyám! — Szerelmes édes Anyám!

BUZILLA: *Meg-ölelvén Istvánt*: Fiam! édes szerelmes Fiam! Edes mindenem te nékem.

IST-

ISTVÁN: *fel-gyulladva*: Hol van Mária? — Hol van a' Király? — Add elő őket Buzilla! mert én az egéſz Leán-várat tövestől felforgatom, és annak, egy ſzem-pillantás alatt, siralmas omladékját látod.

BUZILLA: István! az Isten' ſzerelmére kérlek: légy csendességgel egy kevés ideig.

ISTVÁN: *nagy csendességgel*: No le csendesedek tehát, a'-mint csak tőllem ki-telhetik. Le-csendesítem az egéſz emberi terméſzetet-is, ha hatalmamban vagyon. Csak éppen arra kérlek: add elő Máriát, és annak gyilkossát. Hol vannak?

BUZILLA: Lelkem Istványom! Nem vagyok-é én a' te édes Anyád?

ISTVÁN: Az vagy igen-is. De hol van Mária? Hol annak gyilkossa?

BUZILLA: Én tégedet minden időben, minden környül-állásokban ki-mondhatatlan képpen ſzerettelek. Ismérſz-é még engemet?

ISTVÁN: Igen-is ismérlek. Te nékem mindenkor édes anyám vóltál. De hol van Mária? *Anyának ismétti meg-ölelése után*: Oh édes Anyám! Tí egy irtóztató dolgot követtetek-el.

BUZILLA: Nem-de én ſzültelek tégedet édes magzatom!

ISTVAN: Oh Anya! bár soha ne ſzülted vólna Istványodat! Törültessen-ki azon ſzempillantás minden nap-tárokból, mellyben Atyámnak

nak hírül adták, hogy Istvánnya született. Megfogja látni az egész Magyar világ! hogy megbántátok fogantatásomat.

BUZILLA: Talán én-is lelkem gyermekem?

ISTVÁN: Hol van Márai?

BUZILLA: Meg-fogod látni őtet-is. Csak szót fogadgy, és csendesítsd-le magadat.

ISTVÁN: *Csendessen*: Hiszen látod: hogy le-csendesedtem. *Hevessen*: Hol van Márai!

BUZILLA: Fiam! ezen két kezek nyújtóztatták-ki tetemeit. Azon vagyok: hogy Királyi módra temettessen-el Székes-fehér-váratt.

ISTVÁN: *kegyessen*: Anyám! hallhatom tehát kegyes szavaidat?

BUZILLa: Oh bár fel-támaszthatnám! Oh bár meg-ölelhetném! — Ki-ontanám véremet: ha vele egygyütt Tégedet a' Királyi-székben meg-koronázva látnálak.

ISTVÁN: Anya! Te minden tehetségedet arra fordítottad: hogy engem' el-hitess. Szólly Anya: szeretted-é valaha Máriát?

BUZILLA: Fiam! édes Istványom. Bizonságúl hívom a' Menny-egeket: hogy te őtet soha jobban nem szerethetted, mint én mostanában szeretném, ha életben vólna. Oh ha szívem ki-nyílhatna előtted! Oh ha nyelvem fel-szabadúlhatna! De nincs egyébb hátra, hanem, hogy egészlen ki-sírjam szemeimet.

IST-

ISTVÁN: Buzilla! mivel téged' illy jó Anyának látlak, kérlek az Isten' ſzerelmére, menny-viſzſza Budára, és rejtsd-el valahová magadat: hogy irtóztató boſzſzú-állásomat el-kerülhessed. Én valakit elő találok, ki Máriának halálába bele-keveredett, minden irgalom nélkül le-tagolom, apróra ſzelem, és a' Dunába ſzórom.

BUZILLA: Fiam! boſzſzút akarſz tehát?

ISTVÁN: Boſzſzút igen-is, pedig irtóztatót.

BUZILLA: István! talán nem tudod?

ISTVÁN: Tudok mindeneket. És soha el-nem-felejthetem. Kérdezz erről engemet ſzáz ezer eſztendők után, midőn a' Magyar vér egéſzlen meg-koresosodik, midőn egy Magyar ſzót Orſzágunkban nem hallani, és ſzórúl ſzóra Magyarúl el-beſzéllem néked az égéſz gyilkosságot.

BUZILLA: Tudod tehát: hogy édes Atyád---

ISTVÁN: Tudom igen-is: hogy Máriámnak gyilkossa.

BUZILLA: Oda vagyok, ha édes Anyádat meg-nem-hallgatod.

ISTVÁN: Szólly Anya: és hitesd-el-velem: hogy hazudok.

BUZILLA: A' te édes Atyád----

IST-

ISTVÁN: Oh mondhatod-é aztat édes Atyámnak, ki, fiának itthon-nem-léttében, annak feleségét meg-gyilkoltattya? — Mért nem bántotta akkor, midőn itthon vóltam. Szólly Anya: mért?

BUZILLA: Hallyad édes fiam. A' te édes Atyád ---

ISTVÁN: Oh nincs nékem édes Atyám. El-járom az egéſz világot; fel-hágok az éjſzaki fagyos vidékekre, és ott keresek magamnak egy édes Atyát. Nem bánom, ha kóldús leſzſz-is, csak ember legyen. Most tehát felelly kérdésemre: Hol van a' Király?

BUZILLA: Az Isten' ſzerelméjért István'y!

ISTVÁN: Anya! ne tarts függőbe: Hol a' Király?

BUZILLA: Kálmán az én Férjem.

ISTVÁN: Tagadd-meg te-is azon férjet, ki fiának hitessét meg-gyilkoltatta.

BUZILLA: Vérével fel-támaſztaná Máriát, ha hatalmában lenne.

ISTVÁN: Anya! ez már bizonyossan tenne valamit, ha magammal el-hitethetném.

BUZILLA: Jöſzte fiam, keressük-fel valahol édes Atyádat, és ha őtet, Máriának halála miátt, keserves sírásokban nem talállyuk, soha engem édes Anyádnak ne tarts.

ISTVÁN: Anya! mit mondaſzſz?

BU-

BUZILLA: Azt: hogy ő valóságos Atya; és, ha Mária élne, soha házasságodat meg-nem gátolná.

ISTVÁN: Íme! hogy vetközöm-ki, valamint a' kígyó, előbbeni bőrömből. Én magam magamat meg-nem-ismérem. Én vagyok-é István?

BUZILLA: A'-vagy igen-is, pedig én ſzerelmes Istványom. *Meg-ölelvén.* Oh csendesseb lettél kedves magzatom. Valamint hogy édes Anyád vagyok, úgy el-hiheted, hogy édes Atyád felől igazságot ſzóllottam. Csak egyre kérlek, kedves magzatom.

ISTVÁN: Lehet-é illy Anyának meg-tagadni valamit?

BUZILLA: Türd-el azon hibát, melly Máriának meg-gyilkolásában történt.

ISTVÁN: De kévánhatod-é azt ezen ketté-hasadtt ſzívtől?

BUZILLA: Leg-alább azon irtóztató gonoſzságot ne tulajdonítsd édes Atyádnak, hanem átkozott tanácsnokinak.

ISTVÁN: Anyám! meg-próbálom, ha lehet.

BUZILLA: Ígérd-meg aztat-is: hogy soha Atyádon boſzſzút nem állaſzſz.

ISTVÁN: Oh ki lehetne az, ki édes Atyán boſzſzút állhatna? Én az ő gyilkolója nem leſzek. A'-mit a' Bátoriak cselekedni fognak, ők lássák. Anyám! fiadat le-csillapíthattad, ha

nem

nem egéſzlen-is. De Bátorinak semmi köze az anyai névvel.

BUZILLA: Csak a' te haragodtúl tartottam édes Istványom. A' Bátoriakat hamarébb le-csillapítom. Egygyet-kettőt súgok füleikben, és bizonyossan le-csendesednek.

ISTVÁN: De édes Anyám! minden ezen le-csillapodásom örökké tartani fog, ha a' gyilkos Tanácsnokokat kezeimbe ſzolgáltattya Kálmán.

BUZILLA: *meg-ütközvén*: Mért kévánod eztet édes fiam?

ISTVÁN: Rajtok tölteni-ki rettenetes boſzſzúmat. (24)

BUZILLA: Oh fiam! el-illantottak.

ISTVÁN: El-illantottak?

BU-

(24). Innent tettſzik-ki Isvánnak nagy fel-háborodása, melly ekkor a' másik lépcsőre hághatott. Mert: a' Bölcselkedés ſzerént, két lépcsője vagyon a' fel-háborodásnak

I-*sö*: a' NEHEZTELÉS (*Indignatio*) valami ellenem el-követett törvéntelenségnek képzelete, boſzſzú-állásnak kévánsága nélkül. Például: sokſzor öſzve-koczódnak a' ſzeretők, meg-is-neheztelnek egy-másra, de ebből boſzſzú-állás ritkán ſzármazik.

II-*dik*: a' HARAG (*Ira*) valamely ellenem el-követett törvéntelenségnek (*injúria*) képzelete a' boſzſzú-állásnak kévánságával. Ezen lépcsőn vala István, kit nem csak neheſztelt a' Gyilkosokra, hanem haragudott-is.

BUZILLA: De fel-ne-háborodgy édes Istványom. Szemerédire bizta édes Atyád: hogy el-fogattassanak. Utánnok-is vannak a' porosźlók.

ISTVÁN: Ezzel-is meg-elégszem édes Anyám.

BUZILLA: Látd fiam: csak ebből-is kitettźik édes Atyádnak szíve: miként akarja meg-büntetni Máriának gyilkossait. Ő tehát annak halálát nem parancsolhatta.

ISTVÁN: El-hiszem édes Anyám. Azok tehát, kik Mária' halálának okai, vérjekkel adózzanak koporsója mellett. Már most tehát egyébb nincs hátra, hanem hol van Mária? hol vannak gyermekeim.

BUZILLA: Itt a' mellék-szobában vannak édes gyermekeid. Hallyátok! hozzátok elő a' Herczegeket.

ISTVÁN: Anyám! a' Herczegeket tehát?

BUZILLA: Igen-is, édes fiam. Vagy innet-is ki-tettźik Kálmánnak Atyai szíve, ki maga-is édes gyermekeidet Herczegeknek nevezi.

ISTVÁN: Oh de mit haszńálnak mind ezek édes Máriám nélkül? Meg-engedtek tehát a' Herczegeknek? hát a' Herczegek' Annyának mért nem?

BUZILLA: Ha a' gyilkosok nem hirtelenkedtek vólna, most-is élne a' Herczegek' Anya. Oh édes Máriám! szerelmes Máriám!

HA-

HATODIK RÉSZ.

István fiaival.

Lajost és Saroltát, Istvánnak meg-mentett fiait, úgy rendelte-el ez-előtt Buzilla: hogy akkor jöhessenek Attyok eleibe: midőn őtet egészlen meg-engesztelte. Istvánnak helyre hozását a' Királyné' remek munkájának lehet mondani, minő renddel járúlt fiának le-csillapítására, minő mesterséggel forgatta szívét, még egészlen meg-vette. Hogy az-után a' gyermekek béjöttek, így szóllott attyához

LAJOS: Atyám! hol vóltál?

ISTVÁN: Igazán kérdezed fiam: hol vóltam? Mert, ha itthon maradtam vólna, most-is élne édes Anyátok.

SÁROLTA: Oh Istenem! Istenem! Ugyan féltünk ám mink.

ISTVÁN: Szegény Árváim. Nézd édes Anyám ezen gyermekeket. Ki-nem-szabadíthatták-é ezek édes Annyokat?

LAJOS: Mi eleget könyörögtünk: semmit se használt.

ISTVÁN: Semmit se használt tehát? Jól van, édes gyermekeim, ama' gyilkosoknak se fog használni, ha bár az egész természet térden-állva könyörögne-is érettek.

SÁROLTA: Atyám! tudod-é már, hogy Anyánk véres?

IST-

ISTVÁN: Véres tehát édes Anyátok. — ? Oh hogy hallgathatom én ezt!

LAJOS: Bizony véres ám. Minket-is megakartak véresíteni.

ISTVÁN: Anyám! hallhatod-é ezt könyvhúllatás nélkül. Az én ſzívem pedig meg-nehasadgyon? Lásd édes Anyám ezen Árvákat. Ezen, Anya nélkül el-hagyattatott, el-útáltatott ſzegény magzatokat. Oh ſzerelmes fiaim! hol találljátok-fel édes Anyátokat!

BUZILLA: Én leſzek Mária helyett édes Annyok. Anyai ſzorgalommal helyre hozok mindeneket. Én őket magam mellé veſzem, és az Udvarba fel-nevelem.

ISTVÁN, Oh nem! az Isten' ſzerelméjért nem. Nem adom fiaimat az Udvarba. Inkább egy nemes ſzívű Polgár mellett, mint gonoſz lelkü Tanácsnokok mellett nevelem. Maradgyanak nálam, és legyenek boſzſzú-állásomnak fellobbantó ſzikrái. — Már most édes Anyám, meg-elégſzem azzal, hogy fiaimat meg-láttam. Mutasd-meg Máriámat-is. Hol vagyon?

BUZILLA: Minek epeſztenéd ſzívedet? Mit láttſz benne egyebet a' halaván tetemnél? Jöſzte fiam Budára.

ISTVÁN: Mit? én őtet ne lássam? én néki azon utólsó Isten-hozzádat ne mondgyam? Ha tudnám: hogy mellette le-rogyok, és sem-

mivé válok, még-is hozzája mennék, 's-meg-látnám. Hol van Mária?

BUZILLA: Ha éppenséggel látni akarod, légyen úgy. De csak arra kérlek: mértékeld-meg indúlataidat, és fel-ne-vedd Máriának szent tetemeit.

ISTVÁN: Fel-nem-veszem édes Anyám.

BUZILLA: Igérd-meg azt is Anyádnak: hogy mellyén a' sebet fel-nem-födözöd.

ISTVÁN: Nem cselekszem azt-is, csak éppen, hogy azon ékes Orczáját meg-lássam, és benne a' világi mulandóságot meg-tanúlhassam.

BUZILLA: Most tehát jöszte utánnam.

ISTVÁN: Oh Máriám. Meg-látlak!

HETEDIK RÉSZ.

Máriának koporsója.

Ki nyílt azon mellék szoba, mellyben Máriának testjét egy fekete poszthóval bé-vontt állásra helyheztette Buzilla. Körülötte a' mécsek nem mondom égtek, hanem pislogtak. Valamennyien vóltak akár Máriának, akár a' Királynénak részéről, a' fehér személyek, vagy egész, vagy fekete gyászban a' koporsó mellett virrasztottak, olly szomorú tekintetekkel, hogy azt semmi máshoz, hanem pusztán maga-magához lehessen hasonlítani. Nem messzire zengett a' muzsika-szó, melly magát a' Leányok'

ének-

énekléséhez alkalmaztatta, és versett váltották-fel egymást. Azon Dall, mellyet Máriának koporsója mellett szomorúan éneklettek a' síránkozó Leányok, ez vala:

1.

Víg tavaszkor a' zöld pázsit
Mezejével szépen kél:
Mert a' téli zúr-zavarnak
Fagy'-derétől már nem-fél.
Rózsáknak-is szép illattya
Be sok bánatot el-él,
Csak a' mi szegény szívünknek
Ő nap fénnye jaj nem-kél.

2.

Arva Gerlicze' módgyára,
Száraz ágon ugrálunk.
Hajnal' hasadtta' korában,
Zöld fára se találunk.
Nincs, ki búnkat el-oszlatná.
Itt-is meredve állunk.
Leány-várban szép Máriát
Mert már soha nem láttyuk.

3.

Ha-hogy Ormos koporsója
Szép testét el-temeti
Piros csizmájának nyomát
A' nagy hó-is bé-lepi.

De erkölcsének ſzép hírét
Soha el-nem-tünteti:
Hanem a' magyar ſzívekben
Azt örökre élteti.

4.

Nyúgodgy lelkem csendességben.
Könyveinkkel áztatunk.
Szerencsénk leſzſz, ha utánnad,
Mi-is hamar halhatunk:
Mert ott téged az egekben
Ismétt fel-találhatunk,
És vég nélkül, veled egygyütt,
Gyöngy-virág közt járhatunk.

Midőn eme' nótát olly ſzomorúan dallották a' siránkozó Szüzek, nem mondhatni István felől: hogy sírt, hanem irgalmatlan gyötrelmeivel kénlódott. Merevedten állott, mint a' kőbálvány. Le-nem-vehette ſzemeit Máriának arczúlattyáról. Még jobban el-keseredett ſzíve, midőn két gyermekeit édes Annyokhoz fel-kapaſzkodni, és annak hideg tetemeit egy siralmas csókkal illetni ſzemlélte. Ekkor az egéſz világnak gyötre'mei ſzívére ſzállani láttſzattattak. Az éneknek vége felé irtóztató nagy változásokat érzett nyargaló indúlataiban. Egybe keveredtek mind-nyájan: hol ſzánt, hol boſzſzút állott, hol irtózott, hol haragudott, melly indúlatokat okképpen nyilatkoztatta-ki

IST-

ISTVÁN: Máriám! édes Máriám! Azok valának tehát elő-félelmeid? Az vólt tehát legutólsó csókod? — Oda lettél a' terméſzet remekje, mert téged' Istvány ſzeretett. Meggyilkoltak a' gonoſzok: mert téged' a' Te Istványod el-hagyott. — El-hihetem-é: hogy oda lettél? Oh serkeny-fel édesem! — Hol vannak ama' régi csuda tévő erők, mellyek valaha a' hólttakat fel-támaſztották? — *Irtózva*: Mit? tehát valósággal meg-haltál? meg-is-merevedtél? *Haraggal*: No tehát, meg-ölök én-is mindent, a'-mi e' világon mozog. Öſzſze-ſzedem e' le-ölt Állatoknak életjeket, és sebed' ajtaján a'Te mellyedbe öntöm. Máriám! édes Máriám! *észre vévén Attyának ki-jövetelét*: Meg-álly. Ki vagy te?

BUZILLA: *fiát meg-ölelvén*: Fiam! mit ígértél édes Anyádnak?

ISTVÁN: Én semmit sem ígértem. Mindenről meg-feletkeztem. Eſzemmel se birhatok, nem-hogy indúlataimmal. Félre gyilkosok. Ez nem Láſzló' fia (25).

(25). Szent Láſzló-királyunkat mind-addig nőtelennek gondolták Magyar Iróink, méglen, közel ötven eſztendők előtt, annak egy Írása fel-találtatott, mellyben Adelhaid Feleségéről emlékezetet tészen. Meg-vagyon ezen Írásnak hiteles mássa a' Budai *Kamaránál*. Sőtt: a' Székes-fehér-vári Káptalan-is által-iratta 1350-dikben. Azután

BUZILLA: Édes Fiam István!

ISTVÁN: Jut eſzembe Anyám. Oh irtóztató viaskodás! Bár soha meg-ne-ígértem vólna.

KÁLMAN: Fiam István. Nézz édes Atyádra. A'-mi egyſzer meg-esett, azt meg-másolnunk nem lehet. De meg-lásd, ha le-csendesedel: hogy kedves Máriádnak siralmas esetében ártatlan vagyok. Csendesülly-le fiam.

ISTVÁN: *ki-nevetve*: Csendesülly-le fiam. Én le-nem csendesülhetek, ha csak vér patakot nem látok. Én ölni akarok, nem pedig gyilkolni. Nyilvánossan pedig, nem alattomossan. Férjfiakat, nem pedig Aſzſzonyokat.

BUZILLA: Oh Mária serkenny-fel, és ſzólly Kálmánnak hozzád ki-mutatott kegyessége felől.

ISTVÁN: Irtóztató történet! Előttem a' képe: hogy állott Mária, valamint a' bárány, ama' gyilkosok előtt. Hogy rimánkodott, hogy emlegetett engemet. És Tí őtet--- Oh átkozott Gyilkosok!

KÁL-

után Zsigmond-király-is 1407-dikben, és Leopold 1693-dikban, 11-dik Septemberben. Az-ólta tudgyuk: hogy Kálmán-király Szent Láſzlónak fia, kit ennek-előtte Álmos testvérjének lenni gondoltak. A'-mi több: Ezen Királyi irás a' Veſzprémi Káptalantól 1734-dik eſztendőben a' Királyi Táblánál elő-állitatott a' Peremartonyi Egygyütt-bírók ellen. PRAY. KATONA.

KÁLMÁN: Meg-lett Fiam, meg-esett. Én Máriának méltatlan esetéről számot adok előtted, noha Atyád-is, Királyod-is lévén, ezzel nem tartozom. De számot adok még-is, csak most hadd-el a' dühösködést.

ISTVÁN: *ki-nevetve*: Csak most hadd-el a' dühösködést. Tí az egész természet ellen dühösködtetek. Tí egy Isteni remeket meg-gyilkoltatok, és én tí ellenetek, csupa emberek ellen, ne dühösködgyem? *ki-rántván kardgyát.* Ki szívemből ki fúi szeretet.

BUZILLA: Fiam! Anyádnak ígérted.

ISTVÁN: *Bátorit látván, el-ejti kardját*: Miklós! imhol: látod-é édes húgodat?

BÁTORI: Látom azt, a'mit soha lehetségesnek lenni nem gondolhattam. Ezer mennykő annak fejére ki ezen ártatlannak véret nem sajnállotta.

ISTVÁN: Tí egy Angyali teremtést emísztettetek-meg. Oh rágja szíveteket ezen féreg a' más világon-is! Tí Máriámnak hideg tetemei, reátok esküszöm: hogy meg-boszszúllak benneteket. — Oh boszszú, és ismétt csak boszszú; olly háborgós pedig, mint a' bús tengernek habjai. Gyere Bátori! Gyertek tí-is fiaim! Ez legyen jel-szavatok: Boszszú-boszszú, és ismétt csak boszszú és boszszú.

BÁTORI: Nem-is mást Herczeg, hanem örök boszszút.

KÁLMÁN: Oh csak határja lehetne boſzſzonkodásának.

BUZILLA: Fiam István, hallyad Anyádnak ſzavait.

ISTVÁN: Én semmit sem hallok, semmit se látok egyebet, hanem a' boſzſzút, és ismétt a' boſzſzút. Oh bár csak halhatatlan lennék, hogy a' boſzſzút örök időkre ki-terjeſzthetném. — Gyertek édes fiaim. Szám-ki-vessétek magatokat Anya-földetekből, még ismétt ezen hálaadatlan Országba viſzſza-kerülhettek, de csupán úgy, mint boſzſzú-állók, és rettentő Kísértetek. Ez legyen fő-tárgyatok: Boſzſzú és ismétt Boſzſzú. Veſzſzen-el azon ſzem-pillantás, mellyben a' boſzſzú-állást el-felejtitek. Én semmit el-nem-múlatok neveléstekben, hogy a' boſzſzút eſzetekben tartsátok. Én tíkteket, mint a' Nadályokat, vérrel ételtek, és, mint a' fene tigriseket, epével itatlak, és így nevellek ember-korotokig. Szállyon fejetekre a' Terméſzet' átka, ha édes Anyátoknak méltatlan halálát meg-nem-boſzſzúllyátok.

NYOLCZADIK RÉSZ.

Új hírek.

Hogy ennek-előtte Szemerédinek tudtára esett: hogy ama' Tanácsnokok se Leán-váratt nem lennének, se Buda felé (mert arra-is vígyázókat

tété-

tétete) meg-nem-indúlának, se a' Dunán általnem-menének, tüstént észre vette el-illantások' úttyát, Sómár felé nyargaltatván a' Lovanczokat, őket el-érette, meg-is-fogattatta. Ezeket akarván mostanában mind a' Királynak, mind a' Királynénak, mind pediglen, és főképpen Istvánnak meg-jelenteni, e' szavakkal jöve eleibe

SZEMERÉDI: Uram azt hozom hírül - --

BUZILLA: Mi jót hozol, édes Szemerédim?

SZEMERÉDI: Azt Nagyságos Uraim: hogy Árvait, a' többi társaival egyetemben, el-fogták a' Poroszlók.

ISTVÁN: *Fel-kapván kardgyát,* Hol vannak a' Gyilkosok?

SZEMERÉDI: Sómár mellett Uram, meglánczolva, mint a' veszedt kutyák.

ISTVÁN: Az egek tehát meg-hallgatták fohászkodásimat. Kálmán: most ismérlek-meg mind jó Atyának, mind igazságos Királynak. Mivel azon gyalázatos gyilkosokat el-fogattattad, szívemből meg-engedem azon irtóztató hibádat, mellyel Bátori Máriának meg-ölésébe vétettél. Békélly-meg az Istennel: hogy, ítélő széke előtt szemedre ne hánnya magad' viselését. Mi pedig Bátori! rajta a' gyilkosokon. *el-szalada István.*

BÁTORI: *utánna menvén:* Rajta Herczegrajta.

BUZILLA: Istenem! ebből talán vér-ontás-is léſzen.

KÁLMÁN: Ne törődgyünk rajta Buzillám. Azon Gyilkosok magok óhaitották: hogy Máriának vére Fejeken ſzáradgyon. Ime bé-tellyesítette rajtok a' Magyarok' Istene.

KUN-LÁSZLÓ.

SZOMORÚ TÖRTÉNET

NÉGY SZAKASZOKBAN.

NEGYEDIK DARAB.

ELSŐ SZAKASZ.

1. Tulonnak intézetei.
2. Mize Nádor-ispán.
3. Láſzló-Király.
4. Láſzló Tulonnal.
5 Berényi Tétényben.
6. Berényi Neſztével.

ELSŐ RÉSZ.

Tulonnak intézetei.

Nagy zúr-zavarok közé avatkozunk, midőn Kún-Láſzlónak (ama' bóldogtalan Királyunknak) ſzerencsétlen idejét írásunkba foglallyuk. Az egéſz Magyar-orſzágnak e'-kori veſzedelme nem annyira ennek idejében kezdődött; mint Másadik Andrásnak (kit, Jeruzsalembe menetele miátt, Jeruzsalemi Andrásnak-is mondanak) uralkodása alatt vévén eredetét, egéſz Kún-Láſzlóig tartott, kinek idejében leg-nagyobb lépcsőre-is hágott, és ſzinte az egéſz Orſzágot el-süllyeſztette.

Mert:

Mert: Másadik Andrásnak halála után, annak fia, negyedik Béla, nagy károkat szenvedett a' Tatároktól. Ezen Bélának fia, ötödik István (egy Kún-aszszonyt Erzsébetet vévén feleségül) nagyra vitte a' Kúnokat, és azokat a' Magyarokkal meg-útáltatta. Ennek fia, Kún-László, egészlen Kúnná változott. Mert: megvetvén, sőtt áristomba-is zárván Izabella-feleségét, a' Kún-aszszonyokba bele bolondúlt. Elhanyagolta az Ország kórmányozásában. Mindenkor mást tett, sem-mint kellett vólna.

De mivel Kún-Lászlónak nem csak Szülői, hanem Rokoni-is elő-fordúlnak ezen írásomban, annak mind Szülőit, mind Rokonnyait elő-fogom adni, melly Vérség tele vagyon Szentekkel, és más különös érdemű nagy Emberekkel.

Másadik András
Szent Gertrúd

IV. Béla — Kálmán — Szent Erzsébet.
Sz. Salómea

Sz. Kunegund — Anna — V-István — Sz. Margit.
Bol. Lengy. K. Radisl. Halic.

Margit — Kunegund — Béla. Kún-László — Erzséb.
Ottokar Cseh K.

Másadik Andrásnak első Magzattya vala tehát Béla, ki, Attyának halála után, Királyságra jutott. Bélának Testvérje vala Kálmán, kit Halicziában Királynak rendelt András,

vele

vele el-vétetvén Szalómeát, Boleslavnak a' Lengyelek' Királlyának, test-vérjét, kik fzűzességben éltek tellyes idejekben. Szalómea pedig a' Szentek' lajstromába bé-íratott. Bélának másadik testvérje vala Szent Örzsébet Aſzſzony, kinek a' Szentek' lajstromába bé-írását, mind Attya András, mind Test-vérjei meg-érték.

Bélának Leánya vala Szent Kunegund, ki Boleslav Urával, a' Lengyelek'-királlyával, negyven eſztendeig élvén, meg-tartotta Szüzességét. Ez-is a' Szentek' lajstromában vagyon.

Anna, Kunegundnak testvérje, Radislav nevű Urától, ki Halicziai Herczeg vala, ſzűlte Kunegundát, Ottokárnak, a' Csehek'-királlyának, Urát, kivel Kún-Láſzlónak elég baja vólt. Szűlte ezen kívul Margitot, ki a' nyúlak' Szigetjében Apácza vala. De ezen Margitot megkell külömböztetni Béla Leányától, ki hasonlóképpen a' nyulak' ſzigetjében Apácza vala, és ſzinte a' Szentek közé íratatott.

Istvánnak, Béla' fiának, magzattya vala Kún-Laſzló, és Örzsébet, ki hasonló-képpen a nyulak' ſzigetjében apáczáskodott.

Ezen Szent, és a' világi dolgokban-is nagy érdemű Királlyainknak Fia és Rokona vala Kún-Láſzló, kiben Árpádnak vére el-veſzett, mellyet Harmadik András se állíthatott talpra, ki oſztán utánna uralkodott. Ezen két utólsó Királyoknak halálok után a' Leány-ágra ſzállott a'

Ma-

Magyar birodalom. Mert az Orſzág (ezen Kún-láſzlónak félre-csapásait, és ebből következendő Magtalanságát jól által-látván) ki-hívta Venecziából azon említett harmadik Andrást, kiis, mint Sclavoniai Vezér, Láſzlónak haláláig, nálunk maradott.

De ezzel se jobbúlhatott-meg Kún-Láſzló. Mert, noha ugyan néha, kevés időre, megis-bánta félre-rugásait, még se emelhette-fel magát annyira, hogy állhatatossan jó lenne.

Kún-Láſzló nagy romlásának okát, nem lehet egyébbre hárítani, hanem éppen egy TULON nevezetű emberre, ki, maga-is Kún-nemzetség lévén, bé-hatot a' Királyi Udvarba, és Láſzlóval a' Kún-aſzſzonyokat meg-ismértette. Segítette ennek iparkodásait Láſzlónak Annya Örzsébet, ki, valamint ez-előtt-is mondám, Kún ivadék vala.

Ezen említett gonoſz erkölcsű Tulon, kit Láſzló Komornoki hivatalra fel-emelt, ekkor-is csupán abba törte reá ſzoktatott roſz fejét: hogy-hogy lehessen egy igen nevezetes ſzépségű Kún-aſzſzont, kinek nevét Jolantának mondották, a' Királynak kezére keríteni, kinek eredete Jáſz-Berényből vala, de ekkori Lak-helye Tétény, nem igen meſzſze Buda-városſától, ugyan csak azon hírés Tétényi Úrnak felesége, ki a' Királynak Tálnok-mestere vala, és a' Magyar-orſzági sónak Fő-igazgatója.

Té-

Tétényi ugyan (jól ismérvén mind Tulonnak fortéllyait, mind a' Királynak tüzes gerjedelmeit) elegendő-képpen vígyázott fiatal Feleségére. Ötet Tétényi-kastéllyából ki-nem-ereſztette. A' Királynak pedig ki-mondhatatlan éles ſzemeitől éppen el-kévánta rejteni.

De, Tulon meg-vetette minden mesterségét: hogy Tétényit meg-rontsa, Jolántát pedig a' Király' birtokába vigye. Leg-is-leg-elsőben levelet íra Jáſz Berénybe, Jolanta Attyának, Berényi-úrnak. Itt hazugúl eleibe terjeſztette Tétényinek durvaságát; Leányának hozzá nem illőségét; ugyan-ezen Menyecskének Téténybe le-zárattatását, senki-fiával semmi társaságát; annak unalmas életét, és, csoportos betegségei után, bizonságos halálát. Ezen költött levelére meg-nyerte nem sokára Berényi-úrnak válaſzſzát, és, éppen ezt olvasván, így ſzólla az Istentelen

TULON: Én pedig éppen ezt óhajtottam, édes Berényim: hogy magad' Személlyében ide iparkodgyál Budára, és magad ſzemeiddel lássad oſztán Tétényben Leányod' gyalázattyát. Soha ennél jobbat nem kéváhhattam vólna. Hallod-é Uzúr!

Ezen most említett Uzúr (valamint magais Tulon) a' Kúnságban vette eredetét, es Tulonnál Iráſzi hivatalban vala. Azon nyavalások' undok terméſzetét követte, kik tellyes életjek-

ben ſzüntelen a' levet csapják, és két Udvarnak ebeivé változnak. Soha Tulonnal, noha jó akarója vala, egyenessen nem bánt. Sőtt: hogy egy hízelkedőnek nevét viselni ne láttzattasson, gyakorta ellene-ſzegezte magát, nem csak közönséges, de fő-képpen hatalmas rendeléseinek. Ellemben: mindent jóvá-hagyott azok előtt, kiket Ura ellen csatázóknak látott. Ő ugyan eme' gonoſz tettetéseivel sokat meg-csalhatott a' Magyarok közül, de meg-nem-csalhatta MIZÉT, az akkori Nádor-ispánt. Ez őtet (vala-, mint annak Urát) mindenkor ſzemmel tartotta. Azon-is vólt: hogy az Orſzágnak egygyike se árthasson. Hogy most Urának ſzavát hallotta, e' kurta ſzavait mondotta

UZÚR: Hallom Uram.

TULON: Én mostanában igen nagy temérdek fába vágtam a' fejſzét. De talán ki-is-húzhatom. Olvasd csak ezen levelet. Nem rég vettem Berényből.

UZÚR: *Kezéhez vévén a' levelet*: Ha úgy parancsolni méltóztatik. *Olvassa alattomban a levelet. Azomban*

TULON: *magánossan*: Igen jó leſz: ha Berényi-Úr maga tapaſztallya Leányának ſzerencsétlenségét. Mit? ennyi ideig zárva tartani Jolántát? Szegény Aſzſzony! be meg-érdemletted vólna, a' jobb ſzerentsét.

UZUR:

UZÚR: *Viſzſza-adván a' levelet*: Még ebből, Uram, rendes dolog támadhat.

TULON: De mellyet az okos elme javára-is fordíthat. Vagy törik, vagy ſzakad; de Jolántának a' Királyhoz menni kelletik. Ez még kevés lenne. Hát ha Királynénak tehetnénk?

UZÚR: Ha Isteni hatalommal bírnánk. Hiſzen Jolánta, a' Kereſztény Anya-ſzent-egy-háznak ſzokása ſzerént, meg-esküdött immár Tétényivel. A' mi leg-nehezebb: Szeretik-is egy-mást.

TULON: Ki-tettſzik: hogy a' nagy világba bele-nem-ütötted orrodat. Egy kis válaſztó-vizet ſzívjek közé; hat Urat-is el-rug óldala mellől.

UZÚR: Úgy, de él még Izabella, Láſzlónak felesége.

TULON: Ez annak ſzámára nem teremtetett. El-kelletett vennie az Orſzág' haſznára, nem maga' javára. Nem ő leſzſz az első, sem pedig utólsó, kit valaha urától el-válaſztottak, avagy a' más világba küldöttek.

UZÚR: Uram! Az Istenért!

TULON: No éllyen tehát ő; de ſzám-kivettessen. Orſzágába! Sziciliába!

UZÚR: Uram! mind-ezeken fölül: Tétényi nagy méltóságú, nagy hatalmú ember. Láſzlónak nem csak Tálnokja, hanem kenyeresse-is.

TULON: Egy tálból eſzi cseresnyéjét Láſzlóval; annál-inkább meg-eshetik. Azon embereim, kiket fényes hivatalokra segítettem a' Királyi Udvarban, jól meg-vannak tanítva: mire vessék fejeket. Tormát reſzelnek orra alá. Gyomrába epét eregetnek.

UZÚR: Ha már a' tormát reſzelik, ha gyomrát emelgetik; bizonyossan le-rogyik.

TULON: Csak egy héjján vagyok: hogy Tétényi feleségének remek-ékességét a' Királynak fületbe csúſztassam. Akkor oſztán jó éjtſzakát Tétényi. Nyakadra fojtod azon kötelet, mellyet tulajdon kezeiddel kamóltál.

UZÚR: Sok ſzerencsét hozzá.

TULON: Ezt pedig a' Királynak meg-kelletik tudnia. Vagy Tulonnak, vagy Tétényinek a' Dunába kell veſznie. Egy hajóba nem evezhetünk. Egy Udvarban el-nem-férhetünk.

Tulonnak ezen ſzavaiból ki-tettſzett: hogy Tétényinek esküdt ellensége légyen. Szavainak vége után, el-ereſztette Uzúrt magától, és méllyen gondolkodott. Igaz ugyan: hogy nagy fába vágta (a'-mint mondá) a' fejſzét. De mi lehet az előtt lehetetlen, ki ifiúságától fogva, mindenkor tele húzta magát, valamint a' nadály, minden feslétséggel.

MÁ-

MÁSADIK RÉSZ.

Mize Nádor-ispán.

Azomban Mize (kit mások Mojzesnek-is neveznek) Magyar-országunknak e'-kori Nádor-ispánja, szünetlen abban foglalatoskodott: hogy Tulonnak gonosz Intézeteit meg-gátolhassa, a' Királyt pedig csavargós útjairól viszsza-téríthesse. Ezen Nádor-ispán, eredetére nézve, ennek-előtte Szerecsen vala; de a' Keresztény hitre térvén; az Országnak (fő-képpen a' Sónak el-széllyesztésében) fiatal-korában sokat szolgálván, úgy annyira meg-tettszett Lászlónak: hogy őtet a' Magyar-orrzági leg-nagyobb hivatalra fel-is-emelte. Maga meg-lett lévén, nagy okossággal, de egyszer-'s-mind nagy bátorsággal-is bánt a' Királynak nyilvános hibáival. Nem annyira reá, mint azokra neheztelt, kik a' Királynak alkalmatosságot nyújtottak a' gonosz-Tételekre. Most-is azért jött: hogy elsőben Tulont, az-után a' Királyt-is meg-szólíttsa némi-némű új hírek miátt, mellyeket nem régen hallott. Mivel Tulon a' Királyi házban lakozott, és, hire nélkül, senki a' Királyhoz bé-nem-mehetett; leg-is-leg-elsőben hozzája ment, és így köszönt-bé

MIZE: Isten jó Nap' Komornok.

TULON: Fogadgy' Isten Nádor-ispán. Én örvendetest-is kévánok, ha meg-engedi.

MIZE: Meg-engedem, kévánny. — Hol a' Király?

TULON: A' belső szobában.

MIZE: Nagyok-é foglalatosságai?

TULON: A' hideg lelte.

MIZE: Mi a' tüzes Tatárt?

TULON: De már el-hagyta.

MIZE: Az már más. Mert csak ez-előtt láttam azon Hideg-lelést a' Királynak belső szobájából ki-jönni zöld paszamántos szoknyában, és éppen a' forma kurta mentében.

TULON: Látta tehát Nádor-ispány-úr? — Ezt csak meg-is-gondolni! — Vallyon ki lehetett azon félre-csapó személy?

MIZE: Ha vagy meg-állott, vagy hamarjában más felé nem csavarodott vólna, ki-léttét meg-tudhattam vólna. Mind-az'-által: alig, ha EDVA nem vala, a' Király' Ijjászszának leánya.

TULON: Soha illy vakmerőséget.

MIZE: *Nagy méltósággal*: Hallod-é Te Kún-Tulon! Vígyázz a' Királyra; de fő-képpen Magadra. Én ugyan jövendölő nem vagyok: de azt mondhatom: hogy ARBUTZ és TURTUL Kún-emberek léznek boszszú-állóitok, kiknek feleségjeket a' Királyhoz hurczolod.

TULON: Én hurczolom Uram?

MIZE: De mind-ezekről meg-feletkezem immár, mivel elég régen történtek. Hanem azt hal-

hallom: hogy Tétényi-úrnak fiatal feleségét-is, Jolántát, a' Király' kezébe akarod csavarítani.

TULON: Én-é, Uram?

MIZE: Mire hütöd a' fzádat? Te vagy azon gyalázatos kerítő igen-is. Ezt nem tenned, ha igaz Magyar vólnál. De, Kún-léttedre-is, kerítő-kanyarító ne-légy: mert ennek zsirja torkodra forrhatik.

TULON: Méltóságod igen roſzſz vélekedésben vagyon felőllem.

MIZE: Éppen abban, mellyet a' közönséges Hír fzárnyaira fel-kapott. Ha a' Cserén mozog a' levél, okának-is lenni kelletik.

TULON: Én valóságos oka nem vagyok semminek. Ki állom a' sarat.

MIZE: Erről majd az-után. Hanem: gondolod-é: hogy ezeket az Orfzág sokáig elfzenvedheti, és nyakadra nem fójtya a' kötelet, ha a' Királyban örökössét nem láttya?

TULON: Az a' Királyon, nem én rajtam áll.

MIZE: És még-is az Orfzág ártatlanabbnak tartya a' Királyt, mint annak Annyát, avvagy tégedet.

TULON: Adhattya-é ennek okát-is?

MIZE: Nyomorúlt okoskodás. — A' Király' Annyának, és néked csak négy fzemetek vagyon. Az Orfzágnak pedig ezernyi-ezer. Hallhattad pedig gyermek-korodban: hogy több

ſzem többet lát. Tapaſztalhattad pedig emberkorodban: hogy a' kenyér-is annál jobb, mennél több a' ſzeme.

TULON: Uram! ezen gyanú meg-sértheti a' Kúnokat, és a' velek egyet-értő Szerecseneket.

MIZE: Sem a' Kúnokat, sem a' Szerecseneket; hanem azoknak Csiga-bigáit, kiknek hátokon házok, kebelekben kenyerek. Kik, valamint a' Giliſzták, a' földet máſzſzák, azután a' Királyi Palotába bé-csúſznak; ottan megpölyhösödnek, ſzárnyakra-is kapnak (1).

TU-

(1) Már másadik András-királynak idejétől-fogva (ki ezen Kún-Láſzlónak Őse, az-az: Nagy attyának attya vala) úgy meg-ſzaporodtak Magyar-orſzágban a' Kúnok, Szerecsenek, vagy Izmaeliták, és más e' féle pogányok: hogy azoknak ki-irtásokra elegendők nem vóltak a' Pápak, az Anya-ſzent-egy-háznak Követtyei, a' Magyar-Püpökök, sőtt magok a' Királyok-is. Hallyuk csak másadik Andrásnak eſküvését azon Királyi levelében, mellyben (Raynaldnak és Praynak elő-adta-ſzerént) Jakabnak, egy Prenestai Püszöknek (ki ez előtt Magyar-orſzágban Apátúr vala) így ir:

Kristusban Tiſztelendő Atyának, és leg-kedvessebb barátnak, Jakabnak, Isten' kegyelméből Prenestomban választottnak, az Apostoli Szék' követtyének; András, Isten kegyelméből Magyar-orſzág' Királlya, Üdvösséget, az ſzíves ſzeretetnek állandóságával. - - - Esküſzünk, az Istennek Szent Evangyeliomára - - - - hogy a' Szerecseneket, avagy Izmaelitákat ez-után nem fogjuk főknek tenni-

TULON: Uram! én ezeket nem értem.

MIZE: Mert érteni nem akarod. Te, és a' Királynak Annya Kúnok vagytok. Magatokat a' Magyar-udvarba bé-fúrtátok. Láfzló-ki-

rá-

ni a' pénz-verö Kamaránál, Só-házaknál, a' Gyüjtemények, vagy más nyilvános Tiſztségekben. Sem nem fogjuk öket a' Tiſzt-viselök mellé rendelni. És semmi ollyas csalfaságot el-követni nem fogunk, hogy töllök elnyomattathassanak a' Kereſztények. És még az egéſz Országunkban nem fogjuk meg-engedni: hogy a' Zsidók, a' Szerecsenek, vagy Izmaeliták valami nyilvános Tiſztségre fel-lépjenek. Azt-is meg-fogjuk tenni: hogy a' Zsidók, Szerecsenek, avagy Izmaeliták ez-után bizonyos jelekkel meg-különböztessenek a' Kereſztényektöl. Ezen felöl: meg-nem-engedgyük a' Zsidóknak, Szerecseneknek, avagy Izmaelitáknak: hogy Kereſztény ſzolgákat vehessenek, vagy magoknál, akár minö ſzín alatt, tartsanak. Igérjük ismétt mind magunk, mind utánunk következendöknek réſzérül: hogy minden eſztendöben a' Nádor-ispányra bizzuk, vagy más Jobb-ágyira, kit a' Kereſztény hit mellett buzgónak látandunk, és azt meg-esküdtettyük, hogy parancsolatunkat híven bé-tölti azon Püspöknek kérésére, kinek megyében vannak, vagy leſznek a' Zsidók, Pogányok vagy Izmaeliták, hogy a' Kereſztényeket el-vonnyák a' Szerecseneknek egygyütt-lakásától. És, ha kik tapaſztaltattnak: hogy velek laknak, vagy hogy a' Szerecsenek Kereſztény ſzolgákat tartanak, avagy ellenben a' Kereſztények Szerecseneket; vagy pedig a' Szerecsenek Kereſztényekkel öſzſze-házasodnak, vagy más-kép' egygyütt laknak; mind a' Kereſztények, mind a' Szerecsenek és Zsidók, Jószágjok el-veſztésével büntettessenek-meg.

Mind-

rályunkat a' Kún-menyecskékhez le-czövekeltétek; és már nem Magyar, hanem Kún-Láſzlónak nevezitek. Tulon-Tulon! vígyázz magadra.

TU-

Mind-az-által: örökre a' Kereſztények ſzolgálattyokra rendeltessenek a' Szerecsenek.

Akarjuk ismétt, és meg-engedgyük: hogy a' Templomok ſzabadon vehessenek magoknak Sót, és ott (a' Sós-Tiſztteknek, és azon Templom' Elöl-járójának pecséttye alatt, a' hová a' só le-tétetik) le-is-tétessen, és úgy tartasson Szent Istvánnak Nyólczadáig - - - A' sónak ára pedig ez: minden vízi hajó sót fel-váltyuk a' Templom ſzámára nyólcz *Markán* (egy marka, három vagy négy forint) ki-vévén a' Jerusalemi Ispotálynak házát, és a' Kalocsai és Bácsi Templomokat, mellyeknek minden hajóját fel-váltyuk tíz markán, ha azon említet Kalócsai és Bácsi templomok kénſzeríttetnek ZEGEDRÓL, vagy meſzſzebbről-is a' sót hozatni, 's-a-t.

Eſzre venni ezen levélből azt-is: hogy Szeged-várossa András-királynak idejében nem csak fen-állott, hanem a' Sónak ki-ſzolgáltatásában-is igen híres vala. Sőtt még Másadik András előtt-is Imre-királynak idejében 1199-dik eſztendőben Harmadik Innocentius Pápa emlékezetet teſz a' Seghedi Fő-esperesről. A' Pápának ide tartozandó ſzavai ezek„ bizonnyára elönkbe adták ſzerelmes ſiaink R. Mester Kalócsai Prépost, és I. Mester Seghedi Esperest: hogy 's-a'-t. Ezen kívül az alsó városi templomnak (a'-hol ezen Esperes lehetett) illy eſztendő ſzáma vagyon fel-irva: 1103.

Eſzre-venni azt-is: hogy ekkor a' Királyok csupa sóval fizették-ki a' Templomokat, mert ugyan azon Anrás-

TULON: Kötelességemben áll.

MIZE: Egy ſzem-pillantat alatt meg-eshetik: a'-mit egy egéſz eſztendő alatt nem reménlettél.

TULON: Íme a' Király.

HARMADIK RÉSZ.

Láſzló-Király.

Nem-is gondolhatta Láſzló, hogy a' Nádor-ispánt Tulonnál találhassa. Most azért jött-ki: hogy némelly kezével alá-írtt papirosokat Tulonnak adgya, mellyekben némelly Jóſzágoknak el-ajándékozási foglaltattanak. Hogy Mizét meglátta, leg-elől meg-döbbent, az-után: a' Papirosokat egy aſztalkára tévén, így ſzólla

LASZ-

rás-királynak említett levelében Egresi Apát-úrságnak (melly a' Csanádi Megyében vala) egy hajó sóját huſzonhat *Markán* váltotta-fel a' Király. A' kocsin hordott sókról pedig más rendelést téſzen. Ezen sót meg-kapván a' Templomok, hogy azt el-adgyák, ſzükségjek vólt ollyan emberekre, kik azt el-csere-berélhessék. Ezekre únſzolták magokat a' Zsidók, Szerecsenek, és így Magyar Orſzágban úgy meg-gazdagodtak, olly gyökeret-is vertek: hogy András után egéſz Kún-Láſzlóig virágzottak, és fő-tiſztségekre-is emeltettek.

Ezen időkben még a' Nádor-ispányokat-is sóval fizették-ki a' Királyok. Innent vagyon, hogy most-is a' Királyi béreket *Salariumnak* mondgyuk deákúl. *Sal* annyit téſzen, mint Magyaroknál a' *Só*.

LÁSZLÓ: Jó napot Mize! Mi hír az Országban?

MIZE: Uram! ha jobb vólna; éppen nem ártana.

LÁSZLÓ: A' Tüzes Tatárt! hadd hallyuk.

MIZE: Igen-is, ha négy szemek között maradunk.

LÁSZLÓ: Ne igen meszsze Tulon. Van valami beszédem veled-is.

TULON: Igen jól van Nagyságos Uram. *El-megy.*

MIZE: Hála legyen az Úrnak: hogy azon gyalázatossan hízelkedő Róka-farktól meg-menekedtem. Meg-nem-érdemli: hogy az Ország' dolgába avatkozzon.

LÁSZLÓ: Azt mondád ez-előtt Mize: hogy éppen nem ártana, ha az Országban jobb hírek támadnának. Vallyon igaz-é az?

MIZE: Még egyszer azt állítom Uram: hogy éppen nem ártana. Sőtt használna-is Nagyságodnak; ha egy Királynak hírében nem gázolnának némely Polgárok.

LÁSZLÓ: Ki meri ezt ellenem cselekedni?

MIZE: Azok: kik Nagyságodnak (2) az igaz

(2) Lehetnek talán ollyanok, kik mind ezen munkámban, mind az előbbeni Bátori Máriában meg-ütközhetnek azon: hogy ekkori időkben a' Királyokat *Nagyságos Uraknak* mondatom. De ezt nem azért cselekedtem: mintha

igaz útra térését tellyes szívekből óhajtyák: az Országnak Álladalmai és Rendjei. Ezek általam alázatossan kérik Nagyságodat: szabadíttsaki nagy érdemű nagy eredetű Feleségét az útálatos tömlöczből.

LÁSZ-

mintha ezen czímet újjamból szopottnak lenni állíttanám; hanem inkább a' régi szokást követtem, mellynek elég nyomait láttam Régiségünkben. I-*szer*: Maga Negyedik László, másadik András Királyunkat *Nagyságos Királynak* nevezi, azon levelében, mellyet 1275-dik esztendőben ki-adott, melly uralkodásának harmadika vala. II-*szor*: Ugyan ezen Negyedik László Negyedik Béla-királyt *Tündöklő* Nagy-attyának mondgya 1276-dikben, melly uralkodásának negyedik esztendeje vala. III-*szor*: Historia Australis 1276-dik esztendőre ezeket írja Habspurgi Rudolf Császárról „ Minek-utánna sokáig Bécsbe maradott vólna, a' maga jussát a' Csehektől vifzsza-akarja vala venni. De a' Cseh-király olly rettentő Sereget gyüjtött ellene: hogy méltán kételkedne a' Fejedelem, ha, csupán a' Németekkel, ellene-állhatna-é? Ugyan-azért: a' Magyaroknak *Nagyságos Királlyát* (ugyan-ezen Kún-Lászlót) úgy-mint a' Katolika-anya-szent-egyháznak Sülöttét, alázatossan kérte: a' segedelemre, 's-a'-t. „ IV-*szer*: Maga Rudolf-Császár-is, 1278-dikban, egy nevetlen Baráttyához írván, azt mondgya ugyan ezen Kún-László felöl „ A' jó tanácsoknak rendelője, és a' derék akaratoknak igazgatója minket a' *Nagyságos Fejedelemmel* Lászlóval egyenlő-képpen öszsze-kötött: hogy mind-egygyikünknek egy kárja, egy haszonja legyen „ V-*szer*: Ugyan ezen Rudolf azon levelében, mellyet Kún-Lászlóhoz küldött, illy czímet ád belöl: „ A' *Nagyságos Fejedelemnek* Rudolf „ VI-*szor*: Más-

kor

LÁSZLÓ: Arra az Orſzágnak gondgya ne legyen. Én magamnak vettem a' Feleséget, nem az Orſzágnak.

MIZE: Igaz ugyan: hogy Ő Nagyságodnak hitesse; de egyſzer-'s-mind az-is igaz: hogy az Orſzágnak Királynéja-is.

LÁSZLÓ: Én annak le-zárattatását másokkal-is közlöttem. Vóltak a' belső Rendből két Nagyok, kik azt nékem ſzükségesnek lenni mondották.

MIZE: Meg-bocsásson Nagyságod. A' belső Rend Orſzágunkban dicsőséges és fényes. De ismérem azon kettőt, kik Nagyságodat erre birhatták. Soha azok eme' Ttiſztségjeket meg-nem-érdemlették. Derek-allyat terítenek Nagyságod alá: hogy kedvére aludgyon. Ők, feslett erkölcsüek lévén, a' jó Királynét nem ſzenvedhetik. Ez Uram türhetetlen dolog.

LÁSZLÓ: Nékem az az Olaſz-aſzſzony soha se tettſzett. Viſzſza ſzöktetem Sziciliába, és

Máskor-is így íra nékie: „ *Tündöklő és Nagyságos Fejedelemnek* Láſzlónak 's-a'-t. „ VII-*ſzer*: Ugyan ezen Rudolf nem csak Láſzló-királyt, hanem a' Csehek' Királlyát-is Ottokárt *Nagyságosnak* nevezi azon levelében, mellyet a' Pápának írt ezen Ottokárnak veſzedelme, és a' hadban el-estte után. Több illyeket-is lehetne elő-hozni; de ezen fel-vett mondásomnak meg-bizonyítására ezek elegendők lehetnek.

és ki áll oſztán ellenem, hogy újra meg-ne-házasodgyam.

MIZE: Ellene állanak mind-azok, kik nem csak Nagyságod, hanem az egéſz Orſzág ellen dühösködni kezdenek. Oſzlép János, Alberttel öſzſze-ſzürvén a' levet, Orſzágunknak nagy réſzét Pozsonnál el-foglalták.

LÁSZLÓ: Én Albertnek Attyát, Habspurgi Rudolfot (Ottokár, a' Csehek' Királlya ellen) serényen védelmeztem (3). Ez-é a' köſzönet?

MI-

(3). Hogy segítette László, Habspurgi Rudolfot, Ottokár ellen, a' Csehek-királlya ellen, ki akkor birodalmában tartotta Cseh-Morvá-Stiria-Carinthia-Auſtria Országokat, így írja-le a' Kolmári Krónika, másadik réſzében „A' Magyar-király Rudolfot kegyelmessen meg-hallotta, és Bécs-városhoz tizen-öt ezer emberekkel jött, kik a' hadra kéſzen vóltanak. A' Cseh-király a' maga Seregét több, de fő-képpen három réſzekre oſztotta. Mert valának néki sok ezer Kún gyalogai; másik serege lovas vólt, és külömb-félékből állott. Harmadik serege nyerges-lovasokból vólt, közel kilencz-ſzáz katonák. Rudolf Király hasonló-képpen három réſzre oſztotta maga seregét. Elsőben a' Magyarok' Királlya vala tizen-öt-ezer katonáival. (A' Magyarok' Királlya tizen-nyólcz eſztendős lehetett, és a' csatára nem ment, mert Rudolf-király azt meg-gátolta) Rudolf-király örömest látta vólna, ha a' Magyarok a' Kúnokkal öſzſze-kaptak vólna. De ezt ezek cselekedni éppen nem akarták. A' Cseh seregnek eleje nagyon kiáltotta ezen ſzavakat: *ſzaladnak ſzaladnak!* hogy Rudolf seregét meg-csalhassák. De mennél többet kiabáltak amazok,

MIZE: Uram! A' Hál'-adás, e' mostani időben, igen ritka madár.

LÁSZLÓ: Igaz lehet-é: hogy Országomra estenek?

MI-

zok, annál inkább verték, és nyaggatták őket emezek. Hogy az-után őket meg-tölták, noszsza rajtok esnek a' Magyarok, az ellenkezőket nyakazzák, a' meg-szaladtakat üzőbe veszik, meg-ragadgyák, és le-öldösik. Közönségesen mondódott: hogy azon hadban tizen-négy-ezerek vesztek-el. Ezek Bécs mellett történtek Gansferfeld nevű Téren. 1278-dikban hat óra tájban Szent Bertalan Napja előtt„

Ezen híres Csatát leg-is-leg-elsőben egy külső Német írónak szavaival akartam elő adni: hogy ki-tessék a' különbség, melly a' mi Íróink között vagyon. Abba hagyván Turóczit, ki későbbre élt, Kézának szavaival fogom az egész történetet elő-adni, ki Kún-László nak káplánnya volt, és Krónikáját magának a' Királynak ajánlotta, hazudni tehát nem mert. Ő így ír Lászlóról:

Ki-menvén tehát Székes-Fehér-várról, mint Marsnak fajzattya, (kinek ugyan Csillagzattya fogantatásának és születésének napján a' merészségbe, és több természeti erkölcsökbe mind erejére, mind gyarapodására nézve részesítette a' Mennyei erőbe, nemző nagy Attyainak Szent Istvánnak, Imrének, és Lászlónak és több Szentek' esedezéseiben bízván) Bandériumot emelvén. Rudolf ő Fölségét öszve-kapcsolta a' maga seregét, kinek el-jövetelét és segedelmét úgy várták, mint az Istenét. De mivel Rudolfnak nemzete a' mozgásban nehéz vala, a' fegyvernek nehézsége miátt, akon-kívül félénk-is, hogy meg-ütközzön olly erős sokasággal, mellyet Ottokár magával hoz vala;

ezen

MIZE: Ez még kevés vólna. A'-mi több: Trencsényi Mátyás magát a' Vág Urának tette. Uros, a' Szerviai fejedelem, oſztán az Oroſzok' Fejedelme-is Nagyságodtól el-állottak. A' Ve-

ne-

ezen okból ellene menni, és mozogni nem kévánkozott. Ezt látván, és éſzre vévén Láſzló-király, Ottokárnak, ki a' Csatára kéſz vala, és azt alig várhatta, Stilfrid Kastély mellett, Morave folyó viznél, eleibe mégyen. A' Csehek magokat körül-sánczolták. A' Magyarok, és Kúnok úgy annyira sürgetik, és háborgattyák amazokat nyilaikkal: hogy Milót, ki a' Cseh seregnek vezérje vala, és kiben leg-inkább biztanak a' Cseh-katonák, nem győzhetvén a' Magyaroknak nyilait, és ütközeteit, embereivel el-ſzaladott, utánna a' béres Lengyelek-is, fel-hurván a' rendeket, ſzer e-ſzéllyel kódorogtanak. A' Kúnok pedig ezen csatában a' Cseheknek súllyát, a' melly-vasakat, elő-fogták, és el-veſztegették. Ezen csatában Ottokár-Király, eſze-veſzett ſzaladván, a' Seregbe fel-találtatott, és meg-ölettett. A' hólttak' ſzámának meg-mondhatója csak az Istenі bölcsesség. A' Német Király a' magájéval csak állott, nézvén mik követtenek-el. Hogy ezen győzedelemnek vége léve, a' Német-Király meg-köſzönte Láſzlónak, hogy azon nap viſzſza adódott-néki Austria, és Stiria. És így Láſzló, a' Magyarok' Királlya, győzedelmessen viſzſza-tért; a' Német Király meg-maradott Austriába „

Maga Kún-Láſzló-is meg-emlékezik ezen csatáról midőn tíz eſztendő után valami M. Györgyöt meg-nemesitett azon vitézségéjért, mellyet ezen hadban el-követett. Azon Nemes levélben ezek olvastatnak.

„ Mi-

netusok Adriának partjait el-foglalták. Ki-hívták Velenczéből Andrást, hogy Nagyságod helyett uralkodgyon.

LÁSZLÓ: Hogy merfz egyfzerre illyenekkel terhelni?

MIZE: Uram! Nádor-ispán vagyok. Kötelességemben áll, hogy az Orfzágnak javát keressem. (4). Adgya Isten jó végét.

LÁSZ-

„ Midőn Ottokár, Cseh Orfzágnak tekintetes Királlya, a' mi atyánk-fia, és sógorunk, (ki akkor minket, sógorsagra való nézve, inkábbb védelmezett mint bizgatott volna) Orfzágomat ellenségessen meg-támadta, a' vég kastélyokat el-foglalta; mi pedig az Orfzág' Nagygyaival, és Nemeseivel azon Királyra mentünk volna Morva-víz mellé, holott azon említett M. Györgyöt több fzemélyekkel, hogy a' Cseh Királynak seregét ki-kémlellye, el-küldöttük volna, azon M. György Loa nevü Kastély előtt a' Cseh Királynak katonáival emberül viaskodott, és három el-rablott katonát hozott, 's-a'-t.„ Lehet még ezen híres Csatáról, melly a' Magyaroknak nagy dicsőségére vált, ezeket olvasni: Salisburgi Krónikát, Leobiai Krónikát, Auftriai Históriát, 's-a'-t. Olly képpen gyönyörködött pedig Kún-László ezen hadnak emlékezetében: hogy azon napot, mellyen Ottokár meg-öletett, Ünnep-napnak rendelte, és az egéfz Orfzágot táncolni kénfzerítette.

(4) Nálunk a' Palatinust, NADÚR-*nak*-is, NÁDOR-*nak*-is mondották Eleink. Ismétt ellenkeznek veliink a Tótok, és ezen nevezetet nálok fzármazottnak lenni állítyák ezen fzavakból: *Na-dwor*, mellyek annyit tefznek, mint: *Udvarnál*, avagy *kapunál*, és így a' Palatinust

fzinte

LÁSZLÓ: Eredgy tehát édes Mizém. Rendeld-el az Orſzágot. Vígyázz az ellenségekre: mert az-is-kötelességedben áll. Nékem még egy kevés beſzédem vagyon Tulonnal. Ha azt el-végzem, tüstént az Orſzág dolgához látok.

ſzinte a' Király' kapussának mondgyák. Hát, ha ötet Eleink NAGY-ÚR-*nak* nevezték? és így, valamint *Nagy-lakból Nad-lakot* csináltanak Utóink, úgy a' *Nagy-úrból*-is *Nad-úrt* avagy *Nádort* faragtanak? Ezen véleményem jobban meg-egygyez az eredeti ſzóval. A' Nádor-Ispánnak kötelességei ezek vóltanak:

I. A' Királynak válaſztásában ő-neki vala első ſzava.

II. A' Királynak meg-koronáztatása' idején, ő viſzi kezében a' Szent Koronát, és a' Közönséget meg-kérdi: akarják-é e' jelen-valót meg-koronáztatni?

III. A' Gyermek-királynak gond-viselője.

IV. A' Király' halála után, vagy annak alkalmatlansága végett, Orſzág-gyűlést indít.

V. Az egéſz Magyar-katonaságnak Fő-vezérje.

VI. A' Király, és Orſzág' Álladalmai, és Rendgyei között Közben-járó.

VII. Ha a' Király valami okból a' Követeket meg-nem hallgattya, azoknak meg-hallgatása az ő kötelessége.

VIII. Ha valami jóſzág igazságtalanúl adódott valakinek, a' Királyt meg-inti.

IX. A' Királyi leveleknek mássát ő őrizi.

X. A' Királynak mindenkor hely-tartója.

XI. Az Orſzágnak, és a' Községnek dolgaira ő vígyáz, ki-vévén a' Királytól ajándékozott jóſzágokat, mellyeknek igazgatásába nem avatkozik.

MIZE: Uram! Tulonra támaſzkodni nem lehet. Ó Kún-ember. Uzúr-iráſzſza nyughatatlan ficzkó. Ezek a' többi Kúnokkal annak-is nyakát ſzeghetik, ki ellenek törekedik: hogy ne

XII. Hadnak idejében minden erő-ſzakokat ő visgálmeg, és meg-ítél.

XIII. A' mik a' Királytól hívségére bizattattnak, abban, Tiſztségének el-veſztése alatt, el-kelletik járnia.

XIV. A' vég várakat, és kastélyokat minden eſztendőben meg-kelletett visgálnia.

XV. Ha a' ſzükség úgy hozta magával, gyülést rendelhetett.

XVI. A' gonoſz-tévőket, fő-képpen a' Czégéres vétkeket, ſzorossan meg-büntette.

XVII. Az egéſz Orſzágnak első Bírája.

XVIII. Bírája a' Jáſzſzágnak, és a' Kúnságnak.

XIX. Negyedik Béla' idejében, Bírája vólt Dalmátziának, és Sclavóniának.

XX. Viselhet az Orſzágban több jeles tiſztségeketis. Ugyan-azért

XXI. Pest, Pilis, és Zolt vár-megyéknek örökös Fő-Ispánnya.

XXII. Harmincz-két lakosokat meg-nemesíthet.

XXIII. Az Orſzágban lévő Királyi vérből ſzármazott vezéreknek-is elejekbe ül. Mátyás Királynak idejében jelen vólt az Orſzág' Gyülésén a' Király' fia Corvinus János. Jelen vólt Újlaki Lőrincz-is Szerémi Vezér. Mind-ezek-előtt ült a' Nádor-Ispány, az Orſzág' bírája, és az Erdélyi vajda.

XXIV. Mátyás-király' idejében fizetése vólt négyezer Magyar forint. Egy Magyar forint három márjásból

ne annak, ki mindenkor velek tart? Még csak egygyet mondok, kötelességemtől reá-bátorítatván: Hagygya-el Nagyságod a' Kún-menyecskéket. A' Magyar Katonákkal tartson. *Elmegyen.*

LÁSZLÓ: Ejnye kutya parancsolta Szerecsenye, szinte le-gyalázott. De még-is jó ember. Kötelességének-is meg-felel. Hallod - é Tulon?

NEGYEDIK RÉSZ.

László Tulonnal.

TULON: Parancsollyon Nagyságod.

LÁSZLÓ: Amott vannak azon Papirosok, mellyeket tőllem kévántatok. Kún - Halasinak oda ajándékozom egéfz a' Fekete halomig, és annak Taváig, azon egéfz földet, mellyet fzámára kértél, és nevéről HALASNAK mondatom;

ból állott. A' sóból két-ezer Magyar forint. Régenten Dalmácziában vóltanak nehány fzigettyei, mellyekből ő húzta a' jövedelmet. A' Kúnság, és Jáfzság ád nék három-ezer aranyat.

XXV. Ennek előtte a' Nádor-ispányi tiſztség, nem tartott halálig, hanem: az Orfzágnak, és a' Királyoknak akarattyok fzerént, le-is-tétettek. De Mátyás-királynak idejében, ezen Tifztség, leg-nagyobb fényességre lépvén, el-nyerte az örökséget-is. Lásd BEL *Károlyt.*

tom; de azon államány alatt: hogy a' Pogánságot el-hagygya.

TULON: Az ő nevében alázatossan köszönöm.

LÁSZLÓ: Kún-Mártonnak-is, Eté' ivadékjának, hasonló-képpen egy földet, nem meszsze a' Csongrádi vártól.

TULON: Oh áldás, örök áldás Kún-László-Királyunknak fejére.

LÁSZLÓ: Én ugyan úgy vélekedem: hogy a' Kúnokhoz való hajlandóságom, mind nékem, mind az Országnak javára válhat. Őket az én Nagy Atyám Béla helyheztette az Ország' közepére. Én rajtok ki-nem-adhatok: mert, a'mint tapasztaltam, Királyi székemnek szorgalmatos védelmezői.

TULON: Helyessen mondgya Nagyságod. Ők a' Királynak méltósága mellett talpon állanak, és készek ki-ontani véreket.

LÁSZLÓ: Mért nem találok a' Magyarok közül illyeneket?

TULON: Én úgy gondolom: hogy Tétényi-Úron kívül, mind-nyájan az Ország' bóldogúlására tárgyalnak.

LÁSZLÓ: Tétényi Magyar-ember. A' Sónak állapottyát, és annak az Országban el-terjesztését nagy haszonra sürgeti. Hallod-é Tulon?

TULON: Hallom Uram?

LÁSZ-

LÁSZLÓ: Én azon ember nélkül mostanában el-nem-lehetnék.

TULON: Ha Királyom mondgya, el-hiszem. Talán most-is a' Sónak könnyebb eladásában foglalatoskodik?

LÁSZLÓ: Nem abban. Hanem egy dolgot bíztam reája, melly Mutmért illeti, az én nevelőmet, a' Szepesi Prépostot. Ezt, ha elvégzi, Téténybe viszsza megy: mert haza kéredzett.

TULON: *Nevetve*: Téténybe tehát? — rendes dolog — Téténybe? — Úgy-é Téténybe?

LÁSZLÓ: Igen-is Téténybe, Feleségéhez. Ő ezt többször-is cselekedte — Ez tehát olly csudálatos dolog előtted?

TULON: Nem csudálatos Uram — éppen nem — Ő fiatal házas. Felesége igen szép. Mi csuda lehetne, ha egygyik a' másikat örömest múlattya.

LÁSZLÓ: Micsodát? — az aszszony szép? — Nem jól hallottad — Sőtt: majom ábrázatú; csípás szemű; szeplős, mint a' Pujka-tojás. Mert másként, hogy vele meg-ismerkedgyem, régen meg-látogatott volna. De Tétényi jól tudgya: hogy nem gyülölöm ugyan a' rútat; de, hogy igazán ki-mondgyam, nem-is szeretem.

TULON: Uram! hogy mind-eddig Feleségét Budára nem vitte, annak más oka-is lehet.

LÁSZLÓ: Mi más lehetne?

TULON: Talán ő csupán maga' számára vette a' Feleséget.

LÁSZLÓ: Hát oſztán?

TULON: Meg-eshetik az-is: hogy Feleségét félti.

LÁSZLÓ: Ki féltené a' rútat?

TULON: A' rútat? bizony rendes dolog.

LÁSZLÓ: Héjjába titkolod én-előttem magadat. Tulon, és Tétényi soha jó barátok nem vóltak.

TULON: Én Tétényi-urat, érdeme ſzerént, mindenkoron tiſzteltem. De, ha felesége felől---

LÁSZLÓ: Ő maga ſzemei ſzerént ítélli felesége állapottyát, Néked más forma ſzemeid lehetnek.

TULON: Uram! meg-lehet.

LÁSZLÓ: Elég az nékem: hogy felesége felől az mondotta Tétényi, hogy Udvaromba nem illik. Soha Budára nem hozza; hanem Tétényi Majorjában tartandgya.

TULON: Én ugyan Joláńtát ſzemeimmel soha nem láttam. De annak rútsága még-is csudálatos dolognak tettſzik előttem. Úgy vélekedem ugyan: hogy olly emberséges ember, a' melynek Tétényi Urat ismérem, Nagyságodat meg-csalni nem kévánnya.

LÁSZ-

LÁSZLÓ: Meg-csalhatna-é ő Engemet? — Soha meg-nem-csalt. De nem-is akarnám: hogy ez lenne csalfaságának eleje.

TULON: De, ha meg-csalta vólna-is Nagyságodat; Felesége mellett egy kis hazugság, nem halálos vétek.

LÁSZLÓ: Nem halálos vétek? — Sőtt akkor meg-érdemlené: hogy róka-dombon a' nyársra húzattasson, mint Árpádnak Titkossa.

TULON: Isten bizony! Majd engemet-is arra viſzen Nagyságod: hogy Jolántának ſzépsége felől kételkedgyem.

LÁSZLÓ: De ki jött előtte ezen hazug hírrel?

TULON: Uzúr-iráſzom, ki őtet, még leány-korában jól ismérte Berényben. Azt mondotta felőlle: hogy Jolánta remek lehetne magának az Istennek kezében.

LÁSZLÓ: Ő akkor bizonyossan hazudott.

TULON: Így engemet tehát böcsteletül meg-csalt! — Ezen hazugsága miátt még ma kihajtom ſzolgálatomból.

LÁSZLÓ: Ne hirtelenkedgyél atyafi.

TULON: Uram! a' ki hazug, Tolvaj-is. Ezen két hiba egy emberben sok-is.

LÁSZLÓ: Meg-csalt tehát Iráſzod. Ugyan-azért: hogy, Iráfzoddal egygyütt, bizonyos lehess Tétényinek igaz mondásáról; két ſzemeimmel akarom azon Aſzſzont meg-látni.

Azon-kívül-is Fehér-várra megyek. Múlathatok egy-két órát Tétönyben. Te-is velem jösz.

TULON: Ha Nagyságod meg-engedi.

LÁSZLÓ: Ebben maradgyunk.

ÖTÖDIK RÉSZ.

Berényi Tétönyben.

Berényi fő-nemességű ember vala ekkor Magyar-országban. Jász-berényi várában lakván, annak környékét birtokában tartotta, a' Cserháti erdőktől kezdvén, egész a' Mátráig. Noha egynehányszor únszoltatott, csupán azért nem akart az Országnak leg-főbb hivatallyaira lépni: mert magát a' Metanasztai Jazigyeseknek régi Királlyaitól (igazán-é? nem-é?) származottnak lenni mondotta. Ugyan azért a' Magyar-országi Tisztségeket hozzája nem illőknek lenni gondolta.

Ennek egygyetlen egy leánya vala Berényben, kit Jolántának hívtanak. Ezt ő, mindenkoron Királyi módra nevelvén, valami köz nemességű Ifiúval összve-párositani éppen nem akarta. Kún-Lászlónak személlyére vágyódott. De miutánna ez Izabellát el-vette, bizonyos reménségének meg-czáfoltatását alig lehetett el-szenvednie. Levelezett az-után több Királyokkal is, de Jolántáját azoknak bírtokok alá nem kerithette. Végtére Tétényi lehetett azon szeren-

rencsés, ki, három hólnapok előtt, Jolánta-kisaſzſzonyt el-vette, majd-ki-tutódik az-után: mi okkal-móddal iparkodott el-nyerésében.

Hogy Tulonnak álnok hazugságival tellyes levelét vette Berényi, és meg-értette Jolántának Téténybe le-zárattatását, és mind-e'-koráig a' Királyi Udvarban meg-nem-jelenését, iſzonyú-képpen fel-háborodott. Ennek okát általnem-érthetvén, egy ideig ábban foglalatoskodott: mi okkal-móddal tanúlhatná-ki az igazat, és leánya' ſzinte rabságának okát meg-tudná.

Sok gondolkodási után, leg-alkalmatossabbnak lenni vélte azt: ha ſzeméllyét el-rejtené: és, valami ál-orcza alatt, Téténybe menne, holott oſztán a' dolgot gyökerestől ki-tanúlhatná. Erre a' Remete-ruhát leg-alkalmatossabbnak lenni állította, mivel, annak ſzentsége alatt, másoknak meg-csalását bizonyosabbnak reménlette.

Fel-vette tehát fényes ruhájára a' Szarándok-öltözetet. Jobb kezébe véve egy fekete, magos, és két fölül-lévő-gömbökre vett páczát. Köpönyeg gyanánt viaſzkos fekete váſznot varratott ſzéles vállaira. Tettette hoſzſzú ſzakállát, hajainak csomóit meg-ereſztette.

Ezen öltözettel Jáſz-berényből a' Cserháton gyalog jöve Budáig, és, le-menvén Téténybe, a' Kastély mellett ſzépen ki-müveltt kertbe mesterségessen bé-hatott. Itt magát egy fa

alá

alá vévén, le-üle; és, kis pihenése után, a' Kastélyra nézvén, így szólla

BERÉNYI: Be el-fáradtam! — Jász-Berényből gyalog ide jönni, nem gyermek játék. Ezt ugyan soha se cselekedtem vólna, ha Jolántámat nem szerettem vólna. — Itt vagy tehát édes leányom, bé-zárva, ezen Kastélyban? pedig három hóld-napoktól fogva? — És mi oka: hogy bé-zárattattál? — Mért nem vitte őtet Tétényi a' Király' elejébe? — Talán oda nem illik: hogy magát ott múlassa? — Bizony csudálatos dolog. — Soha meg-nem-foghatom — Én erről semmit se tudtam vólna, ha Tulon-úrnak levelét kezemhez nem vettem vólna. — Ha én ezt előre megórrolhattam vólna, soha leányomat Tétényinek oda nem adtam vólna. — Nem szép talán Jolánta? Ávagy talán nem elég gazdag? Nem Berényinek leánya-é ő, ki eredetét a' Metanasztai Királyokra fel-viheti? — Első lehetne ő a' Királyi társalkodásban. És mind-eddig bé-se-vitetődött. — E' gondolat engem bolondá-is tehet. Hadd lássam csak, miket ira Tulon.

Le-üle ismétt ekkor a' fa alá, és Tulonnak levelét zsebéből ki-vévén, annak borék-írását egy kevessé szemlélgeti. Az-után ki-nyitván, kis várakozás után, ezeket olvassa belőlle

BERÉNYI: „ De Tétényinek oka lehet: hogy Jolántát nem fitogtattya„ *egy kevés gondolkodás után*: Igen-is Tétényinek oka lehet: mert

mert ki cselekſzik valamit minden ok nélkül? *Tovább olvassa a' levelet* „ Talán a' Feleség-félt-tés „ *Erre fel-háborodván*: Ez úgyan nagy bolondság lenne. Az én leányomat félteni nem ſzükség. Ő Berényi fajzat, és ez erre elég. *Olvassa ismétt a' levelet*: „ Vannak talán más a'attomos, de fontos okai-is „ *Ezekre még jobban fel-háborodott*: És íme ezeket akarom legelsőben meg-tudni. Ki-kell-sülni mindennek, ha a' poklok' üregébe leſzſz-is. Még ma meg-kell tudnom: mért nem vitte Jolántáját Tétényi a' Király' Udvarába. Pedig immár három hóld-napi házassága után. Még pedig a' Menyecske soha Buda-várát nem-látta. — Azt én soha meg-nem-foghatom; hogy Tétényi Budáról mindenkor magánossan tér viſzſza Téténybe, 's-alattomban mégyen Feleségéhez. Ki-kell ennek még mái napon csírázni. Másként én soha Berényi ne legyek. — — Azt-is írja Tulon: hogy még ma haza jövend Tétényi Feleségéhez. Jól vagyon. Éppen ezt akarom. Itt magamat meg-vonom ezen Szarándoki öltözetemben. Hallgatózni fogok, és ki-is-tanúlok mindeneket. Sőtt a' Te házadba-is bé csúſzok Tétényi-Uram; ha csak annak el-kerülhetetlen ſzükségét tapaſztalom. Te pedig reám-nem-fogſz-ismérni, ha bár ki-nézed-is ſzemedet. Bele-fúrom magamat lelkedházába. Ki-fürkéſzek ottan minden rejtékeket. — Egek! Ha Te engem', Tétényi, valami-képpen

pen meg-csaltál! — Ha Te az én böcsületemben gázoltál! — — Oh akkor, valamint a' Kocsonnya, úgy reſzkedgy. — Ezen régi Jog (5) el-nem veſztette még minden erejét.

Ezek-

(5). Valamint a' JÓNAK ellenébe tétetik a' ROSZ; Szint'-úgy a' JOBB-*kéznek* ellenében kellene tétetnie a' ROSZSZABB-*kéznek*. De mivel Magyar Eleink így mondották az egygyik kezet: BAL: ennek ellenébe tették a' másik kezet, és ezt így nevezték: JOG. Mi okoktól győzettettem-meg e'-felöl; mindgyárt elö adom.

A' Nyúl-ſzigeti Bóldog Margitnak régi életében a' többi között e' ſzavak-is olvastatnak az akkori írásnak módja ſzerént: *az ö jogyanak hatalmaval.* Mostan pedig így írnók: *az ö jogjának hatalmával.*

1082-dikben Szent Láſzló-királyunk Szent Istvánnak Jobb-kezét (melly hóltta után meg-nem-rothadott, és most a' Budai-várban tiſztelteletik) soha másképpen nem nevezi akár-minö leveleiben; hanem: *Szent Istvánnak Szent* JOGJA.

1083-dik Eſztendöben azon Apát-úrságot-is, mellyet Nagy-váradtól, a' nyári nap-kelet félé, három mért-földnyire azon Szent Kéznek tiſzteletére BERKESEN (Berekesnek-is, Berekisnek-is mondgyák) nagy áhítatossággal épittetett, ízünetlen így nevezi deák leveleiben: *Abbátia de zentb* JOG.

1330-dik Eſztendöben, a' tizen-negyedik Században, azon Iráſz, ki a' Pápa' réſzére bé-ſzedett tizedeket feljegyzette, a' többi között ezen jegyzést-is elö-adgya: *Paulus, abbas de Sancto* JOG, *ſolvit quatvor marcas.* Az-az: *Pál, Apátja a' Szent Jognak, fizetett négy markákat.*

1440-

Ezek-után le-üle ismétt a' fa alá. Gondolkodott magában, úgy-is tettszett: mintha heves indúlatait le-csillapította vólna. Körül-nézte kevés ideig a' kertet, ha valakit szemre nem vehetne-é? Az-után így szóljott

BE-

1440-dik Esztendőben, a' tizen-ötödik Szászadban, *Temesvári* PELBART, Szent Ferenczнek egy akkori tanúlt fia, azt írja Mercuriusról (ki azon Szent Kezet Klastromjába vitte Berkesre) *vitte Monasteriumába, mellyet zent* JOGNAK *neveznek.*

147.-dik Esztendőben; *in Litteris Statutoriis* ezek olvastatnak: *Nos Thomas de Maythen administrator; Et Conventus Monasterii Sancti Stephani de zent* JOG. Ezen kívül, ama' *Conventnek* Pecsét-nyomóján vala a' Szent Kéz, illyen környék-írással: *Sigillum Conventus Monasterii Sancti Regis Stephani de zenth* JOG.

1472-dik Esztendőben Mátyás-király alatt tartatott Országi Gyülésében (Nem csak ezen Gyülés, hanem más többek-is, úgy-mint a' Szegedi Diéta, nem találtatnak *Incorpore Jus Hungarici*, mellyeket Mosóczi, Nyitrai Püspök, öszve-szedegetett) ezen rendelés olvastatik: *Praeterea deliberatum est: ut sigillum, quo a certis tuntum modo annis in conventu de zent* JOG *nobiles, & subditi nostri usi sunt, de cetero ipsum non sit autenticum, & penitus annulletur.*

1552-dikben; 1553-dikban, 1554-dikben, minden azon könyvekben, mellyeket akkoron *Urbarialis Könyveknek* neveztenek, mindenkor *zent* JOGNAK mondatik azon Apátság.

1555-dik Esztendőben leg-is-leg-elsőben hivattatik azon Apátság: *Abbatia de zent* JOB; De ismétt

1599-

BERÉNYI: De, ki Tétényi Urat isméri; mindenik azt hirdeti felőlle: hogy emberséges ember — Mondgyák azt-is: hogy ő a' Királynak ſzinte kenyeresse. *Fel-háborodva:* És még-is itt van be-zárva annak felesége! Isten-engem': meg-nem-foghatom — No majd meg-lássuk tehát az egéſz ſzövevént. — Meg-lehet: hogy okai vannak. *Fel-háborodva:* Tüzes menny-dörgő! Nincsenek — *nyugodtt elmével:* De még-is meglehet. Adná az Isten: hogy úgy lenne. De íme valami zörgést hallottam. Ki jö valaki.

HA-

1599-dik Eſztendőben meg-jobbitották a' JOBBOT, *és zent* JOGNAK irták egéſz a' tizen-hetedik Századnak közepéig, az-az: 1650-dik eſztendeig. Keveset gondolkozván pedig az-után az oktalanok a' Berkesi Monasteriommal, melly egéſzlen el-is-törültetett, vegtére

1650-dik Eſztendőtől fogva nem hangzott többet a' *zent* JOG; hanem azon Apát-urak, kik ezen Apátságot-jelentő köröſztöt viselték, Uraságjokat így iratták: *Abbas Sancti Jobi.*

Látni tehát: hogy azon Apátság, mellyet Szent Láſzló első István-királyunknak tiſzteletére, és ugyan annak Szent *Jogja* dicsőitésének ki-hirdetésére nagy áhitatossággal épittetett, azon Szent *Jóbusnak* neve' fel-magaſztaltatására csavartatott: kiről Szent Láſzló nem-is álmodozott.

Több illyetén helytelenségekre találhatunk anyanyelvünkben, mellyeket soha addig ki-gyomlálni nem fogunk, még a' dolgot valami Magyar Tanúlttakra nem bízzuk. Ennek kút-feje lenne a' Magyar Társaság,

HATODIK RÉSZ.

Berényi Neſztével.

Ki-jött ekkor Neſzte, ki Jolántának ſzoba-leánya vala. Ezt az Aſzſzony küldötte előre: hogy, a' kerten köröſztül-menvén, azon útra térjen, meliyen, az erdei fák között, haza ſzokott lovaglani édes Ura. Meg-parancsolta pedig a' leánzónak, hogy, ha ötet meg-láttya, minden halaſztás nélkül viſzſza-térjen az örvendetes hírrel. Hogy a' kertbe ki-jöve, ezeket mondotta

NESZTE: Oh Istenem! bár csak itthon vólna immár a' mi Urunk!

BERÉNYI: *Fel-kelve*: Isten jó nap ſzép Leány.

NESZTE: *Meg-ijedve*: Ki vagy te öreg ember?

BERÉNYI: Hát nem látod: hogy egy ſzegény beteges Szarándok légyek. Hideg-lelésem vala egéſz eſztendőben. Es, íme, tovább nem mehetek. *Le-üle ekkor, erőtlenségét tettetvén.*

NESZTE: Az Istenért! hogy jöhettél a' kertbe?

BERÉNYI: Nyitva vala az ajtó, és így bé-csámpáskodtam. Légy irgalmas édes leánzóm. Ezen el-múltt éjtſzakámat-is a' Duna' partyán töltöttem, és ott halálra meg-betegettem.

NESZTE: Szegény öreg ember!

BERÉNYI: Oh Fiam! ha te engem' a' Kastélyba vihetnél! Ott kis meleg levest adhatnál. Bizonyossan fel-élemednék.

NESZTE: Micsodát? A' Kastélyba? Mentsen-meg az Isten. Oda ugyan bé-nem-ereſztethetlek. Soha egy lelket oda ereſzteni nem ſzabad.

BERÉNYI: Oh vendégtelen Kastély! Vallyon mért nem vólna ſzabad bé-mennem?

NESZTE: Meg-parancsolta Urunk, hogy senki fiát bé ne-ereſzſzük.

BERÉNYI: Bizony rendes dolog. Vallyon ki lehet a' Te ijeſztő Urad?

NESZTE: Azt Tétényinek hívják. A' Királynak Tálnokja.

BERÉNYI: Ő tehát az, kinek olly kemény ſzíve lehet a' ſzegény Szarándokok ellen?

NESZTE: Ő éppen nem kemény ſzívű. A' Világ' hátán leg-jobb, leg-ſzelídebb ember. Hanem erre nékünk ſzabadságot nem adott. Ennek okát velünk közleni nem tartozik.

BERÉNYI: Oh ſzerencsétlen állapotom!

NESZTE: A'-mi több: meg-nem-engedhetem azt-is, hogy e' kertben meg-maradgy. Haza jő nem sokára Urunk Budáról. Én azért küldettem ide Aſzſzonyomtól: Hogy Urának viſzſza-lovaglását ſzemre vegyem, és néki menjnél

nél hamarébb meg-vigyem. Ha el-jő, és tégedet itt talál, bizonnyára nem jó leſz.

BERÉNYI: Nincsenek már tehát ſzánakodó emberek!

NESZTE: Eredgy édes öregem a' faluba. Menny-bé akár mellyik házba. Én azon leſzek: hogy, még fel-gyógyúlſz, meleg ételeket a' Kastélyból vitetek ſzámodra.

BERÉNYI: Oh, ha járhatnék! Olly meſzſzire, bizony nem mehetek. Könyörülly édes Leányom egy ſzegény öreg, és haldokló Szarándokon. Ha a' Kastélyba bé-nem-mehetek-is, csak az Istállóba ereſzſz, még egy kis meleg levest ehetek.

NESZTE: Nem lehet no! Nem lehet. Hiſzen ha lehetne, mért ne cselekedném?

BERÉNYI: Tehát Isten neki. Itt kelletik ſzemeid előtt meg-halnom. Oh bár eddig-is meg-haltam vólna, vége lett vólna ſzarándokságomnak. *El-fakada sírva igen tettetőssen.*

NESZTE: *Maga könyveit-is törülvén.* Hogy itt meg-hally, azt nem kévánhattyuk. — Eſzembe jutott valami. Eredgy-bé ama' sürübe. De vígyázz: hogy senki meg-ne-lásson. Ott kedvedre nyughatol. Azon leſzek: hogy meleg ételed-is legyen. De ha magadat rejtve nem tartod, és az Urunk meg-lát - - -

BERÉNYI: Oh köſzönöm, édes leánzóm. El-megyek oda igen-is. Ha ott ki-találom adni

lelkemet ; vettess reám egy-két ásó földet. *El-megy.*

NESZTE: No ez ugyan jól esett. Én pedig el-késtem. Jön-é Urunk? nem-é? nem tudom. Tudom alig vár már Aſzſzonyom. Elkell-mennem még-is : és meg-látni : ha lovagolé Urunk viſzſza-felé. *El-megyen az erdőre.*

MÁSADIK SZAKASZ.

1. Jolántának gondgyai.
2. Mizének gondossága.
3. Jolánta Nefztével.
4. Tétényinek el-érkeztte.
5. Dziánnak hírei.
6. Jolánta az attyával.

ELSŐ RÉSZ.

Jolántának gondgyai.

Meg-érdemlette Jolánta: hogy okossabb atyának leánya légyen. Mind-az-által, még Berényben lakott, mindenkoron akarattyától függvén, azt cselekedte, a'-miben néki kedvét találhatta. Nem adhatott elegendő hálát az Istennek, hogy annyi kérői között, Tétényire talált, kinek Hites-társaságjában Menny-orfzágját lelte. Ezen pár vólt az akkori időben, ki a' házasság-beli igaz fzeretetnek ragyogó példája vala.

Noha ugyan Jolánta, Attyának-is jóvá-hagyásával, Tétényinek birtokába esett; és Jolánta-is Tétényben való lakásával igen meg-elé-

gedne: mind-az-által; észre-vévén Urának gyakor el-távoztát Budára, és ezért nagy szomorúságát; midőn pedig Téténybe jönne, ki-mondhatatlan örömét; mái napon a' gondolatra vetemedett: hogy Urát arra fogja kérni: venné-el Budára magát-is; hogy nélküle annyit ne szomorkodna.

Midőn ezen gondolatokat forgatta szobájában, és eszébe jutott Urának haza-nem-érkezte; e' szokatlan történeten nagyon meg-ütközött. Neszte se jött még viszsza az izenettel. Mind ezen késedelmességnek okát maga akarván meg-látni, ki jött szobájából, és a' kertbe menvén, és ott magát magánossan lenni gondolván, így kezdette szavait

JOLÁNTA: Ugyan még sincs itt az én egygyetlen-egygyem, az én kedves Tétényim? Soha meg-nem foghatom: hol maradhat illyen sokáig! Máskor pedig, ha haza-jöttét meg-jelentette, még hajnal-hasadta-kor itt termett. — De még Neszte-is sokáig el-maradhat ám! — Még őtet nem látta, másként meg-jelentette vólna. Soha, még élek, olly nehezen haza nem vártam. Oh szeretet! — mért gyúrtad az én szívemet csupa szeretetből? Meg-köszönnyemé ezt néked, avagy nem?

Ezek-után hol ide, hol amoda sétálgatott a' kertben. Ki-ki-nézett az erdő felé, ha legalább Neszténet viszsza-futásában láthatná. De sem-

semmi bizonyost nem tapaſztalván, így folytatta előbbeni ſzomorú ſzavait

JOLÁNTA: Istenem be unalmas idő, midőn a' nélkül töltöm, kit ſzívemből ſzeretek. Elménben is illy zavarékokat soha nem tapaſztaltam. Oh jöſzte immár édes Tétényim! Hozz örömet, hozz vígaſztalást a' te egygyetlen-egygyednek: mert ezt csak a' te öledben találhatom-fel. *Kis várakozás után*: De vallyon, mi ſzakaſzt-el engem' te-tőlled? Mért nem lakhatok én mindég te veled? Mért nem lehetnék veled Budán-is? — Oh kedves Tétényim, egy valami gyanú gyötörheti ſzívemet. Írtsd-ki, kérlek, ezen meg-gyökerezett nyúghatatlanságomat, és íme fogadom, hogy újra viſzſza-adod bóldog életemet. Ennek okát te el-kévánod én-előttem titkolni. De azon leſzek: hogy a' fátyolt levonnyam. Ő ezt nékem bizonyossan ki-nyilatkoztattya, ha esedező ſzavaimat hallya. Soha még tőllem semmit meg-nem-tagadott. Ha ezt meg-tagadgya: akkor Jolánta egéſzlen oda-lettél: mert Uradnak ſzerető ſzívében más-is réſzesül. — — De vallyon mit locsogék balgatag? Félre gyalázatos gondolat. Te a' kéſértő ördög vagy. Az én Tétényim nem mást, hanem Jolántáját ſzereti. Úgy vagyon. Ez más-képpen nem lehet. Ebben maradok. Uramféltő soha nem lehetek: másként igazságtalan lennék.

MÁSADIK RÉSZ.

Mizének gondossága.

Mize, a' Nádor-ispán, Tétényinek nem csak jó baráttya, hanem, érdemeire, és hív ſzolgálataira tekíntvén, annak tiſztelője-is: jól általértvén Tulonnak Jolánta felől el-intézett gondolatait, hogy a' roſznak elejét vegye, reá ſzánta fejét, hogy alattomban Joláutához mégyen, és őtet igaz fel-tételeiben meg-erősíti.

Senki se gyanította Budárúl hová-menetelét. Köz ruhájába öltözvén, és magát köpönyegével bé-burkolván, fel-üle Paripájára, és minden ſzolga nélkül Téténybe lovaglott. Tétényinek lováſzſzát az istállóból ki-jönni látván, le-ſzállott lováról, meg-parancsolván néki: hogy a' lovat le-ne-nyergellye, hanem, még viſzſza-kérendi, az istállóban tartsa.

Ezek-után ismétt bé-burkolván magát köpönyegjével egyenessen a' kertbe ment, hogy ott valakitől Jolántának hol-léttét ki-tanúlhatná. Meg-látta Jolántát, kinek ékes termetét ſzegessebben visgálván, tüstént el-hitette magával: hogy Tétényinek híres felesége légyen. Mindaz'-által: hogy ne hírtelenkedgyen, így ſzólla hozzája

MIZE: Én úgyan meg-nem-csalattatom: ha azt mondom; hogy Tétényi Úrnak, az én leg-

ked-

kedvessebb Barátomnak, dicső hitessével találkozom öſzſze.

JOLÁNTA: Igen-is Tétényinek felesége vagyok. De nékem ſzabad-é tudnom: kihez légyen ſzerencsém?

MIZE: Ebből a' méltóságos Aſzſzony előtt semmi titkot nem teſzek. Én a' Nádor-ispán vagyok.

JOLÁNTA: *Nagy aláztatossággal.* Méltóságos Úr! én különös ſzerencsémnek tartom: hogy Orſzágunknak leg-első oſzlop-tagját nem csak láthatom; hanem ſzeméllyem ſzerént, Lakhelyemben tiſztelhetem-is.

MIZE: Ha a' mulatásra több időm lenné, ezen ſzívességét bővebben magaſztalnám. De, mivel az időből hamar ki-fogyhatunk, egy valami dolognak emlékezetére jövök.

JOLÁNTA: Parancsollyon Méltóságos Úr.

MIZE: Méltóságod egy derék embernek felesége. Én őtet, érdeme ſzerént, tiſztelem. Szereti az Orſzág-is. Királyunknak pedig nem csak hív jobbágygya, hanem igazi baráttya-is.

JOLÁNTA: Uramnak ezen dicséretei, pedig Méltóságodnak ſzájából, ő-feleségének mind annyi koronái.

MIZE: Tétényi-úrnak bokros érdemei megérdemlették Méltóságodat. Méltóságodtól azt-is: hogy őtet egyedül ſzeresse, és örökre meg-tartsa.

JOLÁNTA: *Álmélkodva*: Úr Isten! én magamat semmiben vétkesnek nem ismérem.

MIZE: Nem-is azért mondom. Hanem: Méltóságos Aſzſzony! Egy olly ritka Személyt, a'-minőnek látni Aſzſzonyságodat, sokan űzőbe vehetnek, és el-csábíthatnak. Nem félthetni ugyan Méltóságodat az erő-ſzaktól, mert, ha azt éſzre-veheti, attól, egy gyilok által is, meg-menekedhetik: de tartani lehet a' Férjfiak' hízelkedéseitől, és csalogatásaitól, mellyek ellen nincs igazán fel-fegyverkezve az Aſzſzonyi gyarlóság.

JOLÁNTA: Oh mentsen-meg mind ezektől az Isten. Bízom pedig benne, hogy meg-is-ment.

MIZE: A' valóságossan iparkodóknak nincs lehetetlenségjek. El-nyeri ezt Méltóságod-is: ha Urát állhatatossan ſzereti, és a' gonoſz lelkeket magától el-távoztattya. Aſzſzonyom! azoktól tartson leg-előll, kik Urának hírét meg-kissebbítik felesége előtt. Ezekben leg-gonoſzſzabb a' ſzándék.

JOLÁNTA: Azon leſzek: hogy Méltóságodnak bőlcs tanácscsát haſznomra hajtsam.

MIZE: Tulonnak pedig ne higygyen, ha ſzájából mézes fonalat ereget-is. Ójja magát tőlle, valamint az Aspis-kigyótól. Alattomban csúſz, és veſzedelmessen meg-mar.

JO-

JOLÁNTA: Ennek hírét ez-előtt-is hallottam. Köſzönöm Méltóságodnak bőlcs intéseit.

MIZE: Csak: még egygyet Aſzſzonyom. Nékem ugyan Királyomat valaki előtt gyalázni, éppen nem ſzokásom. Mentsen-meg az Isten. El-palástolom inkább hibáit, ha fel-fedezésének haſznát nem látom. De Méltóságod előtt megfogom gyengeségét jelenteni, mert ez minda'-kettőnek haſználhat. Ígérje-meg Aſzſzonyságod: hogy ezt soha senkinek ki-nem-nyilatkoztattya, hanem élni fog véle csupán maga haſznára.

JOLÁNTA: Óh mit tagadhatnék-meg Méltóságodtól, kinek hozzám, noha ismeretlenhez való kegyességét, annyira tapaſztalom.

MIZE: Méltóságos Aſzſzony! még a Rút-is ſzereti a' ſzépet: hogy ne ſzeretné a' Szép-is? Láſzló-királyunk nem a' Rútak közül való. Sok más erkőlcsei között e' gyengesége találtatik: hogy felette ſzerelmes. Tulon azon van, hogy Méltóságodat meg-keríttse, és a' Királynak birtokába vesse. Méltóságos Aſzſzony! Egy ſzó mint ſzáz: Szeresse urát, fussa az alkalmatosságokat. Méltóságodnak ritka erkőlcsei meg-érdemlették ezt: hogy önként-egyenes-úton járó jámborságának ſzárnyat adgyak, és némi némő akadályokból ki-mentsem.

JOLÁNTA: Ezerſzer köſzönöm Méltóságodnak ſzívességét.

MI-

MIZE: Még egygyet. Nekem itt múlatnom nem lehet. Arra kérem végtére: se jelen-léttemről, se ſzavaimról még Urával se ſzóllyon. Én azzal meg-elégſzem, hogy Méltóságoddal, és annak érdemes Urával jót akartam, tenni, ennek más bérét nem kévánom, hanem csupán magát a' tételnek ſzerencsés végét. Isten velünk. *El-megyen.*

JOLÁNTA: Ennél jobbat nem láttam; okossabbat nem reméllhettem. — Még pedig ezekről Urammal se beſzéllyek? — Ez lenne leg-első, a'-mit előtte el-titkolnom kellene. Mind-az'-által: a' Nádor-ispány jobban tudgya a' környülállásokat. Én néki engedelmeskedem.

HARMADIK RÉSZ.

Jolánta Neſztével.

NESZTE: Itt van Méltóságos Aſzſzony?

JOLÁNTA: No Neſzte jön-é immár Uram?

NESZTE: Én őtet mind-eddiglen nem láttam.

JOLÁNTA: Ez immár türhetetlen dolog. Illy sokáig nem látni őtet, egéſz eſztendőnek tettſzik. Hát Te Neſzte, nem hazudhattál valamit?

NESZTE: Csendesüllyen-le a' Méltóságos Aſzſzony. Ő már sokáig bizonyossan el-nem-maradhat; ha csak különös dolgai meg-nem-tartóz-

tóztattyák. Mert néha a' Király öreg rőffel méri ám reá.

JOLÁNTA: Ezt gondolod tehát? Oh keress-fel mindenünnett minden okokat: hogy ír-tóztató gyanúimat ki-írthasd. Erre nékem nagy ſzükségem vagyon. E' mái ſzív-ſzorongatásaim igen ſzokatlanok.

NESZTE: Oh de-hogy ſzokatlanok. Ez mindenkor így vagyon, valahánſzor a' Méltóságos Úr ide-haza nincsen. — Hanem: Méltóságos Aſzſzony! ſzabad-é valamit kérdeznem?

JOLÁNTA: No mit akarſz?

NESZTE: A' Méltóságos Úrral nem megyünk mí-is egyſzer Budára? Ez ugyan Aſzſzonyságodnak könnyebbségére válhatna.

JOLÁNTA: Nem megyünk édes Neſztém.

NESZTE: De mért ne mennénk egyſzer?

JOLÁNTA: Én ſzeretem a' magánosságot. Az-után: ezen Tétényi lakásom nékem igen tetſzik. Itt nagy böcse a' puſzta terméſzetnek; Budán pedig a' pípereskedésnek.

NESZTE: Csak még egy héjján vagyon itten Méltóságos Aſzſzony.

JOLÁNTA: Nem tudnám mi héjján.

NESZTE: Itt a' Méltóságos Urat, a' mikor akarja, mindenkor fel-nem találhattya.

JOLÁNTA: *El-fordúlván, és az Egekre nézvén*: Igen-is! — Oh fel-nem-találhatom.

NESZ-

NESZTE: Ha pedig Budán laknánk, örökké ſzemünk előtt látnánk.

JOLÁNTA: Hallgass. Azt reád nem bízták. - - Hallod-hallod! - - Ló-topogás. Bizonyossan ő. — — Eredgy eredgy ſzaporán. Vedd ſzemre. Avagy fuss a' Kastélyba. Kéſzen legyen a' fölöstököm.

NESZTE: Hát nem mondottam: hogy sokáig el-nem-maradhat. *El-ſzalad.*

JOLÁNTA: Ő az bizonyossan. A' Paripának fúvásit-is ismérem. — Oh bóldog Jolánta! Oh ezer hála a' Menny-égieknek. Itt leſzel tehát Lelkem-édesem? — Oh ha mellettem lehetnél ſzüntelen! Akkor én a' világ teremtései között leg-bóldogabb vólnék. Íme itt van immár nem meſzſze.

NEGYEDIK RÉSZ.

Tétényinek el-érkeztte.

Tálnok-mesteri hivatalt visele Tétényi a' Királyi Udvarban. Jeles, tudós, és ſzorgalmatos Haza-fi lévén, a' Sónak Orſzág-ſzerte elterjeſztésében, nagy haſznára vólt mind a' Királynak, mind pedig az Orſzágnak. Melly tündöklő érdemeit meg-is jutalmazta Láſzló, néki ajándékozván Tétényt, holott ő nagy Kastélyt épittetett, Jolántájának el-vétele előtt.

Kü-

Különös ſzeretettel viseltetett feleségéhez. El-veſzteknek tartotta azon órákat, mellyekben vele nem társalkodhatott. Nem külömben gyötörtetett most-is, valamint Jolántája, hogy annyi ideig Budán maradnia kelletett. El-végezvén a' reá ſzabott munkát, ló-halálába nyargalt Tétenybe, és, minek előtte a' kertbe béméne, hogy azon Jolántájához hamarébb érhessen, még az erdőben le-ſzálván tajtékzó lováról, és azt Lováſzſzának kezébe adván, így ſzólla

TÉTÉNYI: Imhol a' Paripa. Jól ki-jártassátok, hogy el-ne-romollyon.

Hogy ezeket el-mondá, bé-jöve a' kertbe, leg-kissebb gondolattyában se lévén, hogy ott találllya kedves Jolántáját. El-lehet iránzani, minő csudálkozásával látta-meg, és, meg-ölelvén, minő édesdeden mondhatta ezen kurta ſzavait

TÉTÉNYI: Az Istenért! Lelkem Jolántám!

JOLÁNTA: Lelkem édes Uram!

TÉTÉNYI: Ugyan hogy vehetted itten magadat?

JOLÁNTA: Lehetett-é vallyon meg-maradnom ſzobámba, illy temérdek-sokáig utánnad sohajtozván?

TÉTÉNYI: Nemes ſzívű kedves Jolántám!

JOLÁNTA: Még-is illy sokáig várakoztattál Édesem!

TÉTÉNYI: Meg-bocsáss. Egy levelet bízott reám a' Király. Alig végezhettem-el. Sullyos vólt a' munka. És, a'-mi több, hivatalomban állott. Látd: minő nehezedre lehet, ha engem' a' Király meg-böcsül.

JOLÁNTA: Oh bizonnyára nehezemre esett. Mint valami Szarándok, mezítlább kévántam vólna te-elődbe szaladni, ha azzal viszsza-jöveteledet siettethettem vólna. — Mondmeg igazán: nem láttad-é szívemet Buda felé szállani? Oh lelkem! csupán téged' ohajtottalak. Ha ma haza nem jöttél vólna, én felőlled kétségbe estem vólna. *Újra meg-ölelte Urát*: Úgy-e, Édesem: hogy még szerettsz engemet?

TÉTÉNYI: Ne kévánd: hogy egy Magyarnak szeretete nyájas legyen. Csak azt mondom, egyenessen: hogy szerettelek. Ez-után-is szeretlek. Csupán az háborithattya szívemet: hogy tégedet meg nem-érdemlettelek.

JOLÁNTA: No már ez megént, minő beszéd vala?

TÉTÉNYI: Ha valaha a' forgandó szerencse minden jószágomtól meg-foszthatna, csak tégedet hagyna birtokomban, elég bóldog lennék.

Hogy ezeket mondotta Tétényi, hirtelen ki-szakaszztotta magát Feleségének karjai közül, és úgy tettszett, mint-ha mély szomorúságba ereszkedett vólna. Ezt észre-vévén, és Urának kezét meg-fogván, így szólla

JO-

JOLÁNTA: Az Istenért Tétényi! Mi lelt tégedet? Ezen hírtelen változásod mit jelent?

TÉTÉNYI: Semmit édesem semmit. Légy nyúgott elmével.

JOLÁNTA: Én legyek nyúgott elmével, ha te azzal nem vagy?

TÉTÉNYI: Nékem semmi bajom immár.

JOLÁNTA: El-akarnád előttem rejteni, a'-mit két ſzemedben olvasok? Vállalhatnál tehát olly súlyos terhet magadra, mellyben Jolántádat nem réſzesítenéd?

TÉTÉNYI: Oh Istenem! Ha ki-telhetne!

JOLÁNTA: De mi?

TÉTÉNYI: Csak a' Királynak Udvarában ne lennék!

JOLÁNTA: Mi végre ezen óhajtás? Hiſzen tégedet a' Király ſzeret. Nem csak baráttyának, hanem Kenyeressének-is mondanak.

TETÉNYI: Ez ám bezzeg ama' Kő-ſzikla, melynek alatta egy iſzonyú mélység találtatik. Tulon, ama' Kún-ember, ſzűnetlen azon van: hogy azt még mélyebbre ássa.

JOLÁNTA: Mi viheti erre?

TÉTÉNYI: Mert gondolatai gonoſzok. Cselekvényei éktelenek. Nem ſzenvedi azokat, kik ezekbe éles ſzemekkel bele tekíntenek.

JOLÁNTA: Ne fély tőlle Édesem. Az ártatlanság igen erős pánczél. Azt Tulon egy könnyen köröſztül nem verheti.

TÉTÉNYI: Oh adná a' Teremtő', hogy ezen pánczéllal tetőtűl-fogva-talpig bé-lehetnék takarva. Egy kis helyet hagyott bé-foglalatlanúl, éppen a' szívem fölött. Ha ezen ürességet Tulon meg-láttya, rajtam olly sebet ejthet, mely halálos lészen.

JOLÁNTA: No ezek ismét minő képzelődések. Ott félsz a' feketétől, holott árnyék sincsen. E' bizonyossan nem mástól származik: hanem csupán attól: mert gyakran vagy a' magánosságban. — Oh vígy-el engem' magaddal Budára. Én unalmas óráidat kurtábbakra szabom. Fel-is-serkentelek. Ha az Udvar megnémít, ölembe foglak, és viszsza adom szavadat. Oh engedd-meg Tétényim: hogy Budára késérhesselek, és ott veled lehessek.

TÉTÉNYI: Az Isten' szerelmére kérlek, azt ne cselekedd.

JOLÁNTA: Ne cselekedgyem? — — Nohát: a'-mint akarod. Nem annyira magamért, mint reád nézve kévántam. De, kérlek, jól meg-fontold, a' dolgot. Isméred-é édes Atyámat? Ő még nem tudgya - - -

TÉTÉNYI: No mit?

JOLANTA: Hogy mind-eddig a' Királyi Udvarban nem vóltam.

TÉTÉNYI: De azt se tudgya: hogy mindig Tétényben lakol, és sehová se mégy.

JO-

JOLÁNTA: Ez még amannál-is roſzſzabb. De ő mind-ezeket hamar meg-tudhattya. Oh lelkem! Te Berényit nem isméred egéſzlen. Ő ugyan, ha igazat kell mondanom, igen jó Atya. De egyſzer-'s-mind nagyra-tartó-is, tüzes-is. Ha eſzébe jut: hogy a' Metanaſztai Jazigyesektől veſzi eredetét, nem lehet vele gyalog beſzélleni. — Így tehát: nem veheti-é roſzſz neven, ha fülébe megy: hogy még engem' az Udvarba bé-nem-jelentettél?

TÉTÉNYI: Hát az én Jolántám nem mondhatná-é azt édes Attyának, pedig igazság ſzerént: hogy ezen falusi lakást maga válaſztotta magának: mivel az Udvarokat, és a' nagy Városokat meg-veti? Úgy-é: várhatom én azt olly Aſzſzonynak eſzétől, a' micsodás az, kit én tellyes ſzívemből ſzeretek?

JOLÁNTA: Te pedig gondolhatod-é azt, édes mindenem: hogy valaha leg-kissebb kérésedet el-fülelhetném? — Mind-az'-által: Oh én egygyetlen-egygyem! engedgy valamit Aſzſzonyi gyengeségemnek, mellyet te talán éſzre-nem-vehetted, avvagy annak talpra-állitásáról nem gondolkodol.

TÉTÉNYI: Hadd hallyam tehát fel-tételedet.

JOLÁNTA: Kérlek: hengerítsd-le vállamról azon el-türhetetlen nehezéket: mellynek terhét nem régen tapaſztaltam.

TÉTÉNYI: Ki vele édes Jolántám!

JOLÁNTA: Mond-meg annak, ki tégedet Isten'-igazában ſzeret: honnént ſzármazik: hogy, midőn Tétönnek el-hagyását, és Budára vágyódásomat hallod, tüstént nyughatatlankodol?

TÉTÉNYI: Jolántám: mennyünk a' Kastélyba. Én ott téged egy tükör elé állítalak. Nézd-meg benne magadat, és többé ne kérdezz.

JOLÁNTA: Elégſzer láttam benne magamat.

TÉTÉNYI: Láttad tehát azt-is: mennyi lépek vannak arczúlatodban. Ezek, Kún-Láſzló' idejében, a' Budai Udvarban igen kelendők.

JOLÁNTA: Hát Te az én erkölcsömre semmit sem épiteſzſz?

TÉTÉNYI: Erkölcsödre mindent, de ſzépségedre semmit. Mit tehet arról a' Rózsa, ha le-ſzakaſztyák? Csak-hogy, a' ſzemek előtt, gyönyörüen ki-nyílt.

JOLÁNTA: Néked, a'-mint látom igen jó kedved a' tréfára.

TÉTÉNYI: Én pedig veled soha fontossabb valósággal nem beſzéllettem. Ki-adom tellyes ſzívemet. Soha se magamra, se magadra nézve nem kévánhatom: hogy Kún-Láſzlónak ſzemeibe ütközz.

JOLÁNTA: Édes Uram! a' te hozzám való nagy ſzereteted igen fel-magaſztallya azokat, mellyek én bennem csupa csekélységek. Gondo-

dolod talán, hogy ezen én kellemetességeim más ſzíveken-is így diadalmaskodnak.

TÉTÉNYI: Oh lelkem. A' ſzépet kiki ſzereti.

JOLÁNTA: De engedgyük-meg: hogy másokat-is lépre keríthetnék. Én már egyſzer a' tiéd vagyok. Ki vehetne-ki birtokodból? Avvagy én-is kinek birtokába mehetnék? A' Királyéba-é? Ezt felölle el-nem-hihetem: mivel tetőlled-is hallattam: hogy ő Tiſztességes Fejedelem.

TÉTÉNYI: Az ő igen-is; de nem mindenkor. Oh ismérem én azon hívó-madarakat, mellyek lépre kerítik a' ſzárnyra-kapott gondatlanokat. Az pedig a' Szeretet, melly Kún-Láſzlóba igen bele rögzött. Ö magával nem bírhat, ha egyſzer egy Aſzſzonynak kellemetességét üzőbe vehette. Köröſztül-ment immár a' legſzentségessebb törvényeken. Az Anya-ſzentegy-háznak fenyítékére semmit se hajtott. A' Szentséges Pápának Atyai levelei előtte nem foganatosok. Meg-vetette az Orſzág' Nagygyainak bőlcs tanácsjait. A' Nádor-ispánnak jobbágyi intéseit ki-is-nevette.

JOLÁNTA: Íme-íme Tétényi! Amott látom Dziánt, a' Te vadáſzodat. Szalad, mint a' Tátos-ló. Mi hírekkel jöhet?

ÖTÖDIK RÉSZ.

Dziánnak hírei.

DZIÁN: Minden jókat Méltóságtoknak.

TÉTÉNYI: Mi jót hozol Dzián?

DZIÁN: A' Király egyenessen Téténybe jö.

TÉTÉNYI: *El-halva*: Az Istenért! a' Király? — — Azt mondád: a' Király?

DZIÁN: Az igen-is. Amott: a' högyön túl, a' Királynak vadáſzſzával találkoztam - öſzve; ki nékem azt beſzéllette: hogy őtet a' Király előre küldötte koppóival. Székes-Fehérvárra menne a' Király, azomban Téténybe - is be-térne, és itten vadáſzna. Én tüstént a' högyeken köröſztül-ſzaladtam: hogy Méltóságtok magokat el - kéſzíthessék. Talán útban - is van immmár.

TÉTÉNYI: Teremtő Isten. Nem súgta-é-meg ezt nékem az én Angyalom? — Ej Tulon Tulon! ez-is a' te fortélyod.

DZIÁN: Azt - is - mondotta ama' vadáſz, hogy igen kevesen legyenek, kik a' Királyt kéſérik. Látta közöttök Tulon-urat-is.

TÉTÉNYI: Tulon közöttök? No meg-vagyok én mind sütve, mind pediglen pirítva. Oda vagyok egy lábig.

JO-

JOLÁNTA: *Karjai közé fogván Urát*: Mi lelhetett Édesem? Igen nyughatatlankodol. Mond-meg.

TÉTÉNYI: *Ki-szakaſztván magát karjai közül*: Hagygy-el. Oda vagyok egéſzlen. Nincs erő, mely ki-menthessen.

JOLÁNTA: *Urának jobb kezét két kezeibe ſzorítván*: Nem vagy oda Édesem: mert az enyim vagy. Csak éppen térj magadhoz egy-kevéssé.

TÉTÉNYI: Lehetetlen dolog.

JOLÁNTA: Édes Uram! Lelkem Tétényim!

TÉTÉNYI: Oh bár köröſztül döfhetnének ezen ſzavaid.

JOLÁNTA: Akkor véremmel hoználak viſzſza az életnek fénnyére.

TÉTÉNYI: Oh Jolánta! Te engemet bizonyossan meg-fogſz útálni. És, hogy azt cselekedd, el-kerűlhetetlenül ſzükséges.

JOLÁNTA: Én — Tégedet — el-útállyalak?

TÉTÉNYI: Sőtt: ha mindenek ki-tudódnak, gyűlölni fogſz engemet.

JOLÁNTA: Mi titkos gyanú gyötörheti ſzívedet?

TÉTÉNYI: Nem hallod tehát, hogy a' Király jö?

JOLÁNTA: Hallottam igen-is.

TÉTÉNYI: Es mindenek, a'-miket ebűl cselekedtem, nap-fényre jönnek.

JOLÁNTA: Az Isten' ſzerelméjért! Mi lelt téged' édes Tétényim.

TÉTÉNYI: Az lelt — — De még sem az — — Jöſzte édes Jolántám: hadd vegyelek előbb karjaim közé, hadd ſzoríttsalak utóllyára azon ſzívemhez, melytől nem sokára vég búcsút venned kelletik.

JOLÁNTA: Vég búcsút? Sőtt én azon ſzívedet örökös lakásomúl válaſztottam már régen.

TÉTÉNYI: *Feleségének meg-ölelése után*: Most jól vagyon. Ezen meg-ölelésemben meghalhatott benned a' ſzeretet, én bennem pedig minden nyugodalom el-veſzett. Oh űzz-el engemet!

JOLÁNTA: Istenem! mi lelt tégedet? Mond-meg.

TÉTÉNYI: Én egy hamis Árúló vagyok. El-árúltam pedig kit? Az én Jolántámat.

JOLÁNTA: Tétényi! mit beſzéllſz?

TÉTÉNYI: Azt: hogy fejedről el-rablottam a' Magyar-koronát. Oh Jolánta! Néked Magyar-orſzág' Királynéjának kelletett vólna lenned.

JOLÁNTA: Nékem Királynénak? — Fejemről a' Koronát? Istenem! talán félre beſzéll?

Térj

Térj magadhoz édes Tétényim. Nem vagyok-é én a' tied? valóságos hitesed?

TÉTÉNYI: Édes Jolántám: hadd beſzéllyem-el az egéſz dolgot. Add az-után reám utólsó itéletedet.

JOLÁNTA: Már előre-is ártatlannak mondalak. Előttem az-is léſzel örökké.

TÉTÉNYI: Hallyad tehát édesem. Három hóld-napok előtt a' Királynak aſztalánál ültünk elég ſzámossan. Beſzéd közben elő-hozta valaki Jolánta-kis-aſzſzonnak csudára méltó ékességét. Erre a' Király, ſzokása ſzerént, fellobbant, és, engemet egy különös ſzobába vezetvén; az enyímnek kell, ugy-mond, azon Kis aſzſzonynak lenni. Édes Tétényim! Izabellát viſzſza-ſzöktetem Sziciliába, és ki-tílthattya-meg oſztán: hogy Jolántát el-ne-vegyem? (6). Izabella azon-kívül-is magtalan. Fel-ſzabadítottak két nagyok: hogy akár-ki mással

(6). Ezt ugyan Kún-Láſzló törvénytelenűl mondani láttſzatik, mivel a' Kereſztények házasságjokban, egy félnek életében, nem ſzabad más valakivel öſzve-házasodni. De, a'-hová Kún-Láſzló czéllozz, Szent István idejében nem vólt a' házasság-beli örökség olly ſzoros kaptára véve. Ha egygyik réſz el-ſzökött, vagy ſzám-ki-vetteteti, ſzabad vólt a' másiknak meg-házasodni, noha az előbbeni jóſzágot nem birhatta, de vehetett ruházattyára eleget. Hallyuk Szent Istvánnak törvénnyét:

„Hogy

öſzſze - házasodhassak. Jolánta Királyi vérből eredett: ugyan-azért ſzeméllyemhez illik. Hogy ezeket el-mondotta Láſzló, meg-parancsolta nékem: hogy Jáſz-Berénybe mennyek, és, ha téged' olly ſzépségünek tapaſztalnálak, meghoznám a' Királynak, ki oſztán téged a' Királyi ſzékbe űltetne. El-lovaglottam tehát Jáſz-Berénybe. Meg-láttam Jolánta-kis-aſzſzonynak angyali ékességét -- Oh a' többit ki-se-mondhatom — Tudod mit cselekedtem.

JOLÁNTA: Tudom igen - is. El - jöttél; meg-ſzerettél; el - vettél. Ez tehát ama' nagy vétked, mellyért meg-vesselek, és gyülöllyelek? — Édes Tétényim, te felőllem mind-e'-koráig roſzſz vélekedésben vóltál. Ide karjaim közé.

„ Hogy mind-a'-két Nem bizonyos ſzabás. és minden boſzſzúság nélkül maradgyon és gyaporodgyon, ezen Királyi törvényben parancsoltatott: hogy; ha ki nyakasságától reá vitetvén, feleségének el-útálása miátt az Országból el-ſzalad, annak felesége mind-azokat, a'-mik Uráé ſvóltak, birtokában tartsa mind-addig, még Urát haza akarja várni, és őtet senki se méréſzellye az új házasságra kénſzeriteni. De ha maga jó ſzánttából férjhez akar menni, ſzabad légyen néki, hozzá-illő ruhákat magával el-vinni, de a' többi jóſzágot abba hagygya, és úgy menny en férjhez. Ha pedig, ezt meg - hallván annak Ura, viſzſza-találna jönni: maga hibája miátt ne légyen néki ſzabad más feleséget venni, ha csak a' Püspöktől engedelmet nem nyér. CORPUS *Jur. Hung.* S. Steph. Decret. Lib. II. Cap. XXVIII.

közé. Ezen meg-ölelésem légyen azon nagy esküvésnek jele: hogy Jolánta, Tétényin kívül, soha senkit nem ſzerethetett. És, ha te engem' el-nem-vettél vólna, a' Nyúlak'-ſzigetjében Apácza lettem vólna. Meg-vallom azt-is: hogy én a' Te ſzívedet igen ócsón találtam meg-venni, még a' Magyar-koronának oda-hengerülttében-is.

TÉTÉNYI: Meg-engedheted tehát azon iſzonyú nagy halálos, és ellened el-követett vétkemet?

JOLÁNTA: A'-ki nem vét, annak nem ſzükség a' meg-engedés.

TÉTÉNYI: Oh kegyelmes Aſzſzony: még most inkább tapaſztalom egy Királynéhoz illő erkölcseidet.

JOLÁNTA: Mely ſzívemet még most inkább nagyobbra böcsüllöm, mint a' Királyi Koronát. *El-nevetvén magát.* Hanem, édes Tétényim! Ugyan minő hírrel lovaglottál viſzſza-Budára?

TÉTÉNYI: Merő hazugságokkal, édes Jolántám. Hazudtam pedig azon Uram előtt, ki az én hívségemben helyheztette következendő világi bóldogságát. El-titkoltam előtte ſzépségedet, sőt rútnak, csípás-ſzemünek, majom-ábrázatúnak hírleltelek, és így Kún-Láſzlónak ſzívéből ki-törültelek. — Oh ezen gondolat csupa métely előttem: hogy néked Királynénak kel-

kelletett vólna lenned, és egy szegény Tálnokmesterné lettél. Oh verd-köröſztül ezen ſzívemet, ki azt merte ſzeretni, kit az Isteni intézet Koronára rendelt.

JOLÁNTA: Én pedig ezen édes ſzíved-hez ſzóllok, hogy engem' ſzeretni el-ne hagygyon. Tudgya-é a' Király: hogy veled immár meg-is-esküdtem?

TÉTÉNYI: Azon hazug takarékom alatt: hogy te rút lennél, de a'-mellett gazdag, ő tégedet nékem engedett. De még akkor eſzé'-ágába se tűnhetett, hogy én őtet meg-csaltam. Tudgya pedig házasságomat-is.

JOLÁNTA: No mitől félhettſz tehát?

TÉTÉNYI: Mitől félhetek? Talán ismétt el-feletkeztél arról: hogy ſzép és kellemetes vagy? Istenem! a' Király ide jö — meg-lát tégedet — Eſzébe juttat engemet. — Már ekkor: mennyi kellemetességeid vannak, annyi árúlóim léſznek.

JOLÁNTA: Ha a' dolog csupán ebben áll; a' Király tehát engem' ne lásson. Neſztére adom Ruháimat.

TÉTÉNYI: E' haſználni nem fog. Neſztét a' Király ismeri: mert Budai ſzületés. Nem meſzſze Attyának háza a' Vörös Papoktól (7).

JO-

(7). Hogy Magyar-Orſzágban a' Vörös Papok vóltanak, és sok jó ſzágokat, és házakat-is birtanak, ki-tettſzik

JOLÁNTA: No hát mást. Egéſzlen megváltoztatom magamat. Bé-mázolom orczámat. Veſzſzen-el fehérségem pirosságával egygyütt, ha tégedet félelemben tarthat. Meg-lásd: úgy meg-

ſzik Imre Királyunknak, ki másadik Andrásnak báttya vala, azon leveléből, mellyben azoknak jóſzágjokat megerősíti, és öket különös párt-fogása alá veſzi. A' levél így vagyon:

Imre, Isten' kegyelméből Magyar-orſzágnak, Dalmácziának, Croátziának, és Rámának Királya örök emlékezetre. Az emberi ſzorgalmatosságnak külömbféle gyakorlási között, azokat reméllyük elől-járóknak, és lelkünk' üdvességére valóknak lenni, midőn, az ajtatosságnak, és a' kegyelme ségnek kebelét a' Kereſztény hitnek kegyessen meg-nyittyuk, és a' Szerzetes Személlyeket, az Istennek Templomait magok jussokban meg-tartván, a' Katolika hitnek gyarapítására a' mi segedelmünket, és munkálódásunkat azok javainak párt-fogásában, és védelmezésében kéſzen helyheztettyük. Éſzre vévén tehát a' Jerusalemi Templom katonáinak (*azon nevezetes Vörös Papoknak*) Szerzetesi ahitatosságjokat, és ſzünetlen munkájokat; mellyben a' Kriſztus' Kereſztyének ellenségei ellen mindenkor foglalatoskodnak, és ezeket a' mi ſzívünkben dicsőségessen jóvá hagyván, méltónak és alkalmatosnak lenni állítottuk: hogy azok' kérésekre könnyen reá-állyunk: öket az ő ahitatosságjoknak ſzép fogadásiban, a' Királyi kegyelemmel és erősséggel meg-tartván, a' ſzerencsés cselekvényeket továbbra terjeſztvén, a' ſzabásokat meg-erősítvén, hiba nélkül-is meg-őrízvén. Ugyan azért tudgyameg mind a' mostani Mindenség, mind a' következendők: hogy Mi, a' mi, és következőim' lelkek' javára Mester

Kó-

meg-változtatom színemet: hogy te se fogsz Jolántádra ismérni, ha elődbe kerülök.

TÉTÉNYI: De Te, Remek alkotmány! el-titkolhatod-é kökény szemeidnek szikráit? gyö-

Kónének, és Frankónak, és más a' Magyar-országban lévő Templom' Szent katonasága' barátinak könyörgésjekre a' Jerusalemi Templomnak minden vagyományit, minden ingó-bingó javait, mellyeket egész Országunkban mostanában igazán birnak, és ez-után-is, Isten segítségével, törvényessen birandanak, minden ő személlyekkel, és jobbágyokkal (kik Országunkban laknak, és azon mondott Templomnak ügyében foglalatoskodnak) Királyi párt-fogásunk, és védelmezésünk alá veszszük, hogy a' mi Méltóságunk' szárnya alatt örvendgyenek, bóldogúllyanak, és semmi adományt, avagy gyüjtemént, avagy erő-szakos ajándékokat akár minő közönséges Tisztnek ne fizessenek, avagy ezekre kénszerítessenek, ő nékik meg-engedgyük. Meg-engedgyük azon említett Szent Templomnak, a' víznek, fünek, és szárazfának szabadságát, az úttsza-bért, a' Templom-katonáinak minden házjokban, meg-parancsolván, hogy senki-fia azon barátoktól, és Salamon-temploma' Szent katonái házoktól, és emberjektől, a' füvelés, itatás, avagy szárazfa szedés, avagy úttsza-bér miátt a' földnek, és tengernek akár minő szokása által valami-képpen valamit tőllök ki-nezsarollyon, és senki őket, vagy azon említett Templomnak javát, és vagyonát törvény, és igazság kívül meg-ne-sértse, se azoknak házokat, minden jószágjokkal, és javokkal, mellyeket egész Országunkban bírnak, és azoknak embereivel, ezek vagyonával igazságtalanúl ne bolygassa, se nehezekre ne legyen, se ne bántsa. Ha ki pedig ezen parancsolatunknak ellene szegezi ma-

gyönyörű ſzavaidnak hangjait bé-mázolhatod-é? Avvagy meg-változtathatod-é egéſz testednek súgár ékességét? — Oh minden ezen iparkodásaid

magát vak-merően, Fölségünknek haragjába esik, és az Orſzágnak ſzokott büntetését meg-fizeti. Hogy tehát ezen ajándékunk meg-mozdíthatatlan erősségnek izmosságát megnyerhesse, írásba venni, és a' mi képünknek pecséttyével meg-jelesíteni kévántuk. Adatott Katapánnak, Egri Püspöknek, a' Királyi Udvar' Korlátossának keze által. Urunk' meg-testesülésének 1198-dik eſztendejében. Tiſztelendő Job Eſztergami Érsek lévén, Saul Kalocsai Érsek. Ugrin Győri Pöspök. Ádrián Erdélyi Püspök. Mohk Nádor-Ispán, és Bacsi Fő-Ispány. Péter Udvarnok, és Szólnoki Fő-ispány. Micha Bihari Fő-Ispány. Dienes Ujvári Fő-Ispány. János Posonyi Fő-Ispány. Tibortz Székes-Fehér-vári Fő-Ispány.

Imre Királynak ezen levelét egéſzlen le-irta IX. Gergely Pápa maga levelében, a' honnat le-irták mások-is. Ezen említtett Gergely midőn Imrének levelét meg-erősíti, azt a' nagy Mesternek, és a' Magyar-orſzági Vörös Papok barátinak küldi. Sőtt másadik András Királyunk Magyar-orſzágban lévő Vörös Papoknak Elől-járóját, Magyar-orſzági, és Sclavoniai ház' Templom-katonái' Mesterének nevezi. Nem lehet tehát abban kételkedni, hogy a' Vörös Papok Magyar-orſzágban vóltanak. De itt minő helységekben laktanak, azt még munkába egy lélek se vette. Vannak nálunk elég helységek, mellyek a' Vörös nevet viselik: úgy-mint: Vörös-vár, Vörös-egy-ház, Vörös-högy, 's-a'-t. Leg-bizonyossabb az, hogy Aurának vóltanak. Budán a' hagyomány oda helyhezteti a' Vörös Papokat, holott mostanában a' Sör-ház vagyon, nem meſzſze Szent Gellér högyének allyától.

said hasztalanok! — Te a' Királynak éles szemeit meg-nem hályogosíthatod. Köröszttül - lát ő a' mázokon-is. — Maradgy, a'-mi vagy, édes Jolántám. Én magamat a' szerencse' kerekére hagyom. Ő lássa, ha le fordít talpáról.

JOLÁNTA: Te talán el-akarsz-hagyni engemet?

TÉTÉNYI: Mentsen-meg az Isten!

JOLÁNTA: És még-is, ha velem maradsz, a' kétségben - eséstől félhettsz?

TÉTÉNYI: Előttem a' mélység. Semmi gyámolóm!

JOLÁNTA: Bátor szívet, erős lelket, Tétényi.

TÉTÉNYI: Mind ezeket egy meg-rögzött gaz-ember igen-is tettetheti. De egy ollyas szív, mely mind-eddig emberségessen vert, egy illy cselekvénnye után talpig le-rogyik. Láttya gonoszságát, és reszket.

JOLÁNTA: Még sem úgy. Egy valamit gondoltam. Betegnek teszem magamat. Rejtsetek-el egy setétes szobába, terittsetek-le egy beteges-ágyba.

TÉTÉNYI: El-kerülted-é ezzel a' Szeretőnek szemeit?

JOLÁNTA: Az igaz szeretőnek ugyan nem, de a' kaczér szeretőnek igen-is. Gondolhattsz-é ezek közül egy olly valakit: ki olly beteg Aszszonyt meg-látogasson, kinek éktelen-

lenségéről meg-győzettetett; pedig egy csintalan ſzobában, egy rongyollott ágyban? Oh nem az illyeneket nézik ők, midőn valakit meg-látogatnak.

TÉTÉNYI: Ne beſzélly többet édes Jolántám. Mennél többet okoskodol, annál méltóbbnak tartalak az Orſzág' koronájára. Mindaz'-által: tedd-azt, Édesem; a'-mit leg-okossabbnak lenni gondolhattſz. Én a' jó gondolatokra elégtelen vagyok. Látom még-is ezen igazi ſzívességedben, ezen utólsó fel-tételedben, reménségemnek némi-némű ſzikráját. Oh bár csak ma ne kerülnék a' Király' eleibe!

DZIÁN: Ennek pedig Uram meg-kelletik lenni; ha más okra nézve nem-is; csupán azért: hogy a' Méltóságos Aſzſzonnak el-tökéllésére több órákat nyerhessünk.

TÉTÉNYI: Oh Dzián: reád bízom az egéſz dolgot. Menny te a' Király' eleibe. Mond: hogy én nem lovagolhatok; hogy erőm el-lankadott, és más e'-féléket-is. Oh! én ma eleibe nem kerülhetek, és csupán ma nem. Szégyenleni fogom, ha előtte ſzemeimet felemelem. Hogy lehessen tettetnem arczúlatomat?

DZIÁN: Uram! én ugyan ſzolgája vagyok Méltóságodnak, azért-is sokat nem locsoghatok; hanem azt ítélem: hogy a' Király eleibe Méltóságodnak kelletik, nem nékem lovagolni.

Mert: ha másként esik a' dolog, én ugyan jövendölő nem vagyok, de még-is - - -

JOLÁNTA: Ne gondolkozz annyit Édesem. Ne-is gyötörd magadat. A' Te cselekvényed bizonyossan nem vétek, hanem csupán szeretet-beli hiba, mellyen köröszttül-estek mások-is. Mert mit tehettünk arról, hogy akkoron mi szíveink szerettek?

TÉTÉNYI: Oh! ha ezen hibámat helyre hozhatná azon szeretetem, mellyel tégedet ki-mondhatatlan-képpen szeretlek; már akkor olly tiszta vólnék, valamint az Angyal. De ezen lángoló szeretetem még inkább el-óltya reménségemet. Mind-ezen gyönyörűségeimet egy olly Királytól loptam-el, ki engem' haramjának lenni nem gondolt. *Jolántát jól megszemlélvén:* És még-is szeretem azon vétkemet, mely engem' e' mélységbe kerített! — Nincs más úttya meg-menekedésemnek, hanem, ha, még ma, koczkára vetem életemet. Egy szó mint száz. Jolánta! vagy hóltomig az enyim lészel, vagy ma erő-szakossan meg-halok.

JOLÁNTA: Akár élsz, akár halsz édes Tétényim, Berényi-Jolánta örökre a' tiéd. Úgy vedd-fel ezen szavaimat, mint valami esküvést, mellyet az Isten-is meg-hallgat.

TÉTÉNYI.: Oh mi a' Kincs? mi a' Tárház? A' Te hívséged mind ezeknél böcsösebb. Áldgyon-meg az Isten ezekért. Már most

most bátran a' Király eleibe. Lovakat ide Dzián. *El-megyen Dziánnal.*

JOLÁNTA: *Urának el-mentte után*: Oh kedves Tétényim! meg-tarthatlak tehát tégedet? — Én tégedet ſzerencséssé-is tehetlek? — Tégedet? Oh igen-is tégedet! — — Hol kaphat Láſzló ollyas Koronát, melly engem' úgy megbóldogíthasson: mint ezen gondolatom: hogy Uramat, az én kedves Tétényimet, ſzerencséssé tehetem. Oh édes magános Kastélyom! még most telik kedvem benne lakásában, midőn Uramat leg-bóldogabbá tehetem.

HATODIK RÉSZ.

Jolánta az Attyával.

Ezen előbb említett ſzavai után a' Kastély felé meg-indúla Jolánta; de a' sürűben valami zörgést hallván, arra meg-is-ijedvén, viſſzatekíntett. Melyből hogy ki-búva, így ſzóllamla-meg

BERÉNYI: Csak egy ſzóra Aſzſzonyom.

JOLÁNTA: Ki vagy Te ijeſztő?

BERÉNYI: Nem ismérſz tehát ſzavamról?

JOLÁNTA: Alig, ha nem. — De még sem — Ki vagy Garabonczás Deák?

BERÉNYI: *Le-rántván ſzakállával kucsmáját*: Nem isméred tehát ezen ábrázatot?

JOLÁNTA: *E-ijedve*: Istenem! az Atyám. *Le-térdelven körül-karolta lábait.*

BERÉNYI: *Fel-segítvén leányát*: Talán hirtelenkedtem veled édes magzatom. Mi lelt édes Jolántám?

JOLÁNTA: *Fel-emelkedven*: Édes Atyám! mi végre ezen ál-orcza? ezen szokatlan szarándoki ruházat?

BERÉNYI: A' végre, fiam: hogy téged' meg-szabadíttsalak, és azzá tegyelek, a'-minek lenned már régenten kelletett.

JOLÁNTA: Engem' meg-szabadíttson? — Tudgya tehát - - -

BERÉNYI: Szórúl szóra mindeneket. Amott a' sűrűben Tétényinek maga' szájából hallottam gonoszságinak nyilvános meg-vallását. — Tüzes menny-dörgő! — Te tőlled a' Koronát el-rablani? az én véremtől? az én Unokáimtól? — Oh puruttya Nemzetség? — Hogy én ama' meg-gyónyását hallottam, valamint a' dühös Oroszlán, elő-akartam-ugrani, őtet meg-fojtani, és szerte-széjjel szaggatni — De meg-mértékletem magamat. Tanácsosbnak ítéltem: ha bírájának kezeibe juttatom.

JOLÁNTA: Jaj! Jaj! énnékem édes atyám!

BERÉNYI: Mi lelt édes magzatom?

JOLÁNTA: Oda mindenem!

BERÉNYI: Mid veszett-el fiam?

JOLÁNTA: Szerencsém! — Nyugodalmam!

BE-

BERÉNYI: Azért jöttem: hogy mind ſzerencsédet, mind nyugodalmadat viſzſza-fordíttsam.

JOLÁNTA: Hogy-hogy fordíthattya viſzſza, midőn mind azokat kezeim közűl újra kirángattya?

BERÉNYI: Mit beſzélleſzſz eſztelen? Én éretted boſzſzút akarok állani; pedig azon árúlón, ki tégedet itten zárva-tart, ki a' fejedről le-rablotta a' koronát. Néked Királynénak lenni kelletik. Eleid-is a' Koronát viselték.

JOLÁNTA: Istenem! El-veſzek. *Le-térdelvén*: Íme! le-térdelve esedezem Atya előtted: hadd-el ezen fel-tételeidet. Minden ſzavaid köröſztül-döfik ſzívemet. Atya, ha nincs kő-ſzíved, engedgy-meg Tétényinek. Ő az én Uram, pedig kedves, és ſzeretetemre méltó. Én őtet a' Te kezedből vettem magamnak. Oh kéméld-meg édes Uramat.

BERÉNYI: Mit? Ő a' te Urad? Lehet-é egy Gaz-ember Jolántámnak Ura? Ő tégedet meg-csalt; engem' pedig ki-rablott. Ő nem Urad, hanem haramjád. Vesd-meg őtet, és gyűlöld.

JOLÁNTA: Az én tőllem, ſzerelmes édes Atyám! lehetetlenség.

BERÉNYI: Mit? lehetetlenség?

JOLÁNTA: Igen-is lehetetlenség, ha csak szívemet nem gyülölöm, mely őtet ki-mondhatatlan-képpen szereti.

BERÉNYI: Hiszen már ez rettenetes dolog. Szeretheted tehát azon semmire-valót? Talán meg-kötött a' kan boszorkány? — — Jolántám! édes leányom! édes egygyetlen-egygyem. Fogadd édes Atyádnak javadra igyekező szavait. Én téged a' bóldogságnak legfölsőbb lépcsőire akarlak fel-vezetni. Tégy te-is engemet, a'-mennyire tőlled ki-telhetik, bóldoggá. Én se nem nyughatom, se pediglen addig meg-nem-halhatok, még téged a' Királyi székben, a' Korona alatt, nem látlak. Néked Királynénak kell lenned.

JOLÁNTA: Igen-is annak; de Pünkösdi Királynénak, kinek böcse két három napig tart; az-után böcstelenebb a' ki-csapott kurvánál. Nálam a' Böcsület többet ér, mint ama' Pünkösdi Királynéság.

BERÉNYI: Oh nem Pünkösdi, édes Leányom. Te Kún-Lászlónak valóságos hitesse, és Magyar-országnak igazi Királynéja légzel. Hagygy-fel azon csalárdival édesem. Fogadgy szót. Hadd-el Tétényit. Íme arra-is reá adom magamat: hogy Tétényinek-is jó dolga légyen. Csak hadd-el őtet, és Atyádnak szavát fogadgyad.

JOLÁNTA: Ez lehetetlenség.

BE-

BERÉNYI: Aſzſzony! a'-mit mondok azt cselekedd: avvagy én kétségbe esem.

JOLÁNTA: Lehetetlenség édes Atyám!

BERÉNYI: Tehát én az átkozott haramjának ſzívén köröſztül-hajtom kardomat, minek-előtte házának lépcsőjére fel-emeli lábait.

JOLÁNTA: Oh nagy irgalmú Isten!

BERÉNYI: Jöſzte a' kastélyba édes Leányom. Ékesítsd-fel ottan magadat minden kincseiddel. Hadd lásson a' Király. Néked az Orſzágban leg-híressebb ſzépséged. A' Királynak kedvébe juthattſz. Szép a' Király-is, a'-mellett fiatal. Te őtet bizonyossan ſzeretni fogod. Jöſzte édes Jolántám.

JOLÁNTA: Soha! édes Atyám! soha. Kéſzebb vagyok meg-halni, mint Tétényimtől el-állani.

BERÉNYI: *El-taſzítván Leányát.* Félre puruttya Nemzetség. Inkább halva lábom előtt, mint annak karjai között élve lássalak. Annak karjai között: ki mind lányomat, mind böcsületemet, haramja módra, el-rablotta tőllem. *Nagy méreggel eleibe-állván Leányának*: Oh hogy én ezen férget el-nem-tiportam ez-előtt, midőn lábaimnál fetrengett. Veſzſzen-ki Tétényinek neve a' böcsületes Nemes embereknek neveik közül. Ne lássa gyermekeit, és unokáit. Jóſzága kézről-kézre hurczoltasson, és ezer réſzre ſzakadgyon.

JOLÁNTA: Atya! egy bőcsületes emberre mondod kegyetlen átkaidat.

BERÉNYI: Tudni-illik arra, kibe bolondúl bele-szerettél.

JOLÁNTA: Oh szeretem őtet igen-is. És, hogy ő az én Uram, abban kevélykedem.

BERÉNYI: *Földre taszítván Leányát*: Véred' gyalázattya. *El-megy a' Kastélyba.*

JOLÁNTA: *Térdjére állván*: Irgalmas Isten! viselly gondot reám.

HAR-

HARMADIK SZAKASZ.

1. Láfzló Tétényben.
2. Tétényinek-ki-nyílta.
3. Tétényinek gondgyai.
4. Nefztének fartatása.
5. Dziánnak biztatásai.
6. Jolánta Szívessége.
7. Berényi Tulonnal.
8. Jolánta Attyával.
9. Nefzte Jolántához.
10. Dziánnak hírei.

ELSŐ RÉSZ.

Láfzló Tétényben.

A'-mint meg-ígérte Kún-Láfzló: hogy, Téténybe menvén, Jolántának fzépségét maga kévánná fzemeivel látni, úgy esett. Igen keveseket vivén magával, Tulonnal nem mefzfze vala Téténytől, midőn Tétényi-Tálnok-mesterére akadott, ki, a'-mint mondám, a' Királynak eleibe méne. Hogy az erdőből a' kertbe jött, így kezdette

LÁSZLÓ: Beteg tehát, a'-mint mondád, az Afzfzony? De talán nem veſzedelmessen?

TÉTÉNYI: Veszedelmessen ugyan nem. De olly változása van, mely őtet beteg-ágyához szegezte, egy különös setét szobában.

TULON: Az illyen betegségek nem soká szoktak tartani. Ez-is hamar el-múlik.

TÉTÉNYI: Az Aszszonyok' betegségét, a'-mint látom, jól isméri Tulon.

TULON: A'-mint az Úrnak tettszik.

LÁSZLÓ: Szegény Aszszony! Bizonyossan sajnálom. Én pedig szívessen meg-ismerkedtem vólna ő Aszszonyságával.

TÉTÉNYI: Ez immár nagy kegyelem Uram! Feleségem' nevében alázatossan köszönöm.

LÁSZLÓ: Így tehát ma elég alkalmatlan vagyok. De ne tartson sokáig. Csak amúgy jutott eszembe: hogy, Székes-Fehér-várra vévén útamat, hozzátok bé-tekintsek, és vagy egy óráig az erdőbe vadászszak. Mondgyák: hogy alkalmatos itten a' vadászat.

TÉTÉNYI: Igen örvendenék: ha Nagyságodnak benne különös kedve telhetne.

LÁSZLÓ: Addig Tulon a' Tár-szekeret indítsd-meg Székes-Fehér-vár felé. Szeretném pedig, ha magad-is velek mennél: mert tudod: hogy kineseket viszünk a' Templom számára. El-ne-veszszen valami.

TÉTÉNYI: Tulon tehát nem lészen a' vadászaton? Bizony sajnállom.

TU-

TULON: Minek a' csúfolódás? Tudgya ki ki: hogy az állatok' vérét nem ſzemlélhetem.

TÉTÉNYI: Tulon! Az ember-is állat. Ennek pedig vérét tudom ſzereted.

TULON: Csupán azokét, kik a' halált megérdemlették.

TÉTÉNYI: Oh ál-orcza! A' Te ítéleted ſzerént, van-é egy e' világon ártatlan?

LÁSZLÓ: *A' Kastélyra nézvén*: Lássa az ember! Bizonnyára kellemetes épület. Minden, olly ſzállási módra, csupa egyűgyüen, semmi gyermekes czifra nélkül. Ez nékem, bizonyomra mondom: hogy tettſzik. Benned pedig, édes Tétényim, ezen jó izlés dicséretre méltó.

TÉTÉNYI: Már ez igen sok Nagyságos Urám. Bizonnyára sok.

LÁSZLÓ: Bizonyomra mondom; igaz, a'mit ſzóllottam. Vallyon ſzabad-é belől meglátni.

TÉTÉNYI: Ha meg-akar-elégedni Nagyságod egy ſzállási fölöstökömmel.

LÁSZLÓ: Azt se bánom. Mennyünk.

MÁSADIK RÉSZ.

Tétényinek ki-nyiltta.

Bé-akara a' Kastélyba menni Láſzló Tétényivel, és ama' ravaſz Rókával Tulonnal, midőn mind-

nyá-

nyájoknak reménségjek ellén, nagy lármával kijön Berényi. Ez, Leányának állhatatosságát ostromolván, midőn vele semmire se mehetett, el-hagyta nagy boſzſzonkodással, és a' kertbe ki-iparkodott. Csupa zúr-zavarok lévén, mind fejében, mind ſzemében, még belől így kezdé

BERÉNYI: Néked pedig annak kelletik lenni. Én addig meg-nem-halhatok.

TÉTÉNYI: Istenem oda vagyok!

BERÉNYI: *Tétényit meg-látván*: Meg-álly Te! A' háznak küſzöbére nem lépſz, *meg-ragadván mellyét*: mert én téged öſzſze megöſzſze - - -

LÁSZLÓ: *El-taſzítván Berényit*: Félre puruttya! — Ki vagy eſztelen?

BERÉNYI: Engem' Berényinek neveznek.

TULON: *Örvendezve*: Aha Berényi Úr. Hozta Isten az Urat. Igen jó időben.

BERÉNYI: Igen-is Berényi vagyok. Magyar, és Nemes Ember vagyok. Meg-bocsáſſon Nagyságod; hogy méltó boſzſzúim úgy annyira fel-gyúllaſzthattak hogy: Nagyságodnak itt léttét éſzre-se-vehettem. Oh Uram én megrablott ember vagyok. Azért jöttem ide: hogy nékem igazságot ſzolgáltasſon a' Király.

LÁSZLÓ: No mi a' ſzerencsétlenség?

BERÉNYI: Ezen ember el-rablotta Bőcsületemet, és mindenemet.

LÁSZLÓ: Kicsoda?

BE-

BERÉNYI: Nagyságodnak eme' Só-hordója Tétényi (8). Azt ha csupán velem cselekedte vólna, nem annyira gondolnék vele. De le-gyalázta Nagyságodat-is, pedig iſzonyú-képpen.

(8) Itt Berényi csupán csak azért: hogy Tétényit le-gyalázza, ötet Só-hordónak mondgya, kit a' Király a' Sónak gond-viselőjévé rendelt az egéſz Orſzágban. Már ennek előtte mondottam (1.): hogy a' Sóval-való-ki-fizetés igen ſzokásban vala Magyar-orſzágban. Adott a' Király vagy Hajó-sót, vagy Kő-sót; vagy Zuán-sót. A' *zuán*-só leg-alávaló vólt, mert másadik András ennek ſzázát egy *markán*, az-az négy forinton váltotta-fel, holott a' hajó-sóért nyólcz, vagy tíz markát-is adott. Talán ezen *zuan* annyit tett, mint *zúzott*; Így tehát *zuan*-só annyit tenne, mint *zúzott*-só, avagy, a'-mint most mondgyák: Por-só, melly földdel-is öſzve-van-elegyedve. Hallyuk András Királynak ugyan azon említett levelében az ő eskűvésének, és igéreteinek folytatását:

A' Fuvarokon vinni ſzokott sóért, ſzáz zuánéret egy *markát*: ha a' Sót a' határosoktól vihetik-el; ki-vévén Szent Gotthárd' monastériumát, mellynek egy *markát* nyólczvan zuanért adunk. A' templomok pedig meg-maradnak sójok mellett illy formán:

I. Az Egresi Apát-úrság. - - - - - 3. hajó sót.

II. Az Aradi Prépost, pedig az ő Káplánnyával egyetemben - - - - - - - - - - - 2000 kő-sót.

III. A' Jéruzsalemi Ispotály minden más Magyar-orſzágban lévő Házáikkal azon só ſzerént, mellyet az Egresi Apát-úrság véſzen: - - - - - - 4 hajó sót.

IV. S. Gotthard' monestériuma - - 2500 zuant.

V. A' Váradi Templom - - - - - 2000 zuant

VI.

pen. Egy hatalmas Királynak le-aláztatott Személlye boſzſzú-állást kéván. Rajta Uram! Én mind-

VI. A' Pernocsi Templom (de Pernoch): 1000 zuant.
VII. A' Zeeri Templom - - - - - 1000 zuant.
VIII. A' Kalocsai Templom - - - egy hajó sót.
IX. A' Bácsi Templom - - - - - egy hajó sót.
X. Erdélyben Gyula-fehér vári Templ. 2000 zuánt.
XI. Bulcsi Templom (de Bulch) - - 5000 - - -
XII. Eperjesi Templom (de Epuryes) 3000 - - -
XIII. Biſztriczi Templom - - - - 4000 - - -
XIV. Zadusti Templom - - - - - 1000 - - -
XV. Isai Templom (de Ysou) - - - 1000 - - -
XVI. Roncsai Templom (de Roncha) - 4000 - - -
XVII. Kenazi Templom - - - - 2000 - - -
XVIII. Szent Fülöp Temploma, - - 1000 - - -
XIX. Pelethi Templom - - - - - 500 - - -
XX. Sas-vári Templom - - - - - 1000 - - -
XXI. Csanádi Templom - - - - - 5000 - - -
XXII. Tételi Templom (Tytul) - - 3000 - - -
XXIII. Csedi Templom (de Ched) - 1000 - - -
XXIV. Eſztergomi Templom - - - 2000 - - -
XXV. Székes-Fehér-vári Templom - 2000 - - -
XXVI. Budai Templom - - - - - 2000 - - -
XXVII. Bokányi Templom - - - 2000 - - -
XXVIII. Pilisi Templom (de Pelys) 2000 - - -
XXIX Kerczi Templom - - - - 1000 - - -

Más Templomok pedig, mellyeknek nevek ki-nem-tétetnek, vegyenek a' magok' réſzére annyit, a'-mennyit lelkére vehet a' Templomnak Elöl-iárója. Akarjuk azt-is, és jóvá hagygyuk: hogy a' Só-bányákban ne adasson a' Só drágábban, mint régenten adatni ſzoktak a' Templomoknak ſzámokra, mellyek ennek - elötte venni ſzoktanak, 's-a'-t.

mind-nyájok előtt ki-nyilatkoztatom: [hogy Tétényi Királlyának el-árúlója. Én pedig néki halálos ellensége vagyok.

LÁSZLÓ: No! Mi dolog ez? — Öreg hallgass. — Talán eſzeddel nem bírhatz? — Avagy talán vénséged---?

BERÉNYI: Követem Nagyságodat. Nékem az én vénségem mindenemet meg-hagyta; csak éppen egygyetlen-egy leányomat el-raboltatni engedte: ugyan-ezért: vénségemet gyűlölöm.

LÁSZLÓ: Hát ruházatodat nem gyűlölöd? Ez a' bolondsággal meg-alkudott!

BERÉNYI: Sőtt ezen ruházatomnak köſzönöm: hogy mindeneket meg-tudtam. Ha ezen ruházatomat fel-nem-vettem vólna, sokáig élt vólna Tétényi a' nem magájéval.

LÁSZLÓ: Tulon! értеſzſz-é valamit Berényinek ezen beſzédjeiből?

TULON: Kit feliből, kit harmadából.

BERÉNYI: Az Úr tehát Tulon! — No igen ſzeretem: hogy az Urat láthatom. — Nagyságos Uram! ezen Tulon Úrnak köſzönhetem: hogy mindeneket meg-tudtam.

TULON: Nékem-é? — Nem tudom.

LÁSZLÓ: Te pedig, Tétényi, mind ezekre hallgatz?

BERÉNYI: Vald-ki Árúló: hogy Királyodat meg-csaltad.

TE-

TÉTÉNYI : Most nékem semmi se jut eſzembe.

BERÉNYI: Semmi se jut eſzedbe ?

LÁSZLÓ: Tehát Berényi, add-ki világosabban azt, a'-mit eſzedbe forgatol.

BERÉNYI : Szívessen Nagyságos Uram. Nékem egy leányom vala. Ő vólt egygyetlen-egygyem. Leg-ſzebb vólt egéſz Magyar-orſzágban. Oh hogy Te őtet hazugságiddal ki-csalhattad tőlem Istentelen Tétényi! — Leg-ſzebb vólt, mondám, egéſz Magyar-orſzágban. Híre futamodott Budán-is. Nagyságod őtet el-akarta venni. El-küldötte tehát Jáſz-Beténybe ezen hitetlen Tálnokját.

LÁSZLÓ : *Mérgessen* : Hallgass Berényi. Már-is sokat mondottál.

BERÉNYI : Semmit se azokhoz képpest, a'-miket mondanom kelletik.

LÁSZLÓ : Hallgass moudám- — Csak azt bíztam akkor Tétényire : hogy leányodnak ſzeméllyét ſzemeire vegye.

BERÉNYI : Ő pedig nem csak ſzemeire, hanem kezére-is vette. Nagyságod előtt pedig éktelenképpen hazudott.

LÁSZLÓ : Ismétt parancsolom Berényi : hogy hallgass. Csupa lángokra viſzed tüzemet.

BERÉNYI : Tehát egy ſzóra se fakadok ez-után. Hanem csupán arra kérem Nagyságodat : jöjjön a' Kastélyba. Lássa-meg-leányomat.

En-

Ennek egyſzeri meg-pillantása ezer ſzákat tát, és inkább el-árúllya Tétényit, mint ezer ſzavaim.

LÁSZLÓ: Tulon! Ezt te nékem említetted Budán. Oh! ha igazat találtál vólna ſzóllani! — Tétényi! — Ha te engem - - - — — De még se hiſzem. Én-magam akarom ſzemre venni az Aſzſzont. Mind-eddig ártatlannak tartom Tétényit, az én leg-kedvessebb barátomat. Maradgy itt Tétényi. Meg-látom: mi van az egéſz dologban.

HARMADIK RÉSZ.

Tétényinek gondgyai.

Bé-ment ezek-után a' Kastélyba Kún-Láſzló, magával vivén Berényit és Tulont. Tétényi, a' kertbe maradván, irtóztató gondolatokat forgatott. Le-vetette-magát elsőben egy kő-darabra, és egy ideig rajta gondolkodott. Fel-kelt az-után, és mozdúlatlan meg-állott. Néha az egekre vetette ſzemeit. Le-sütötte ismétt a' földre. Mellyére kapcsolta oſztán két kezét, és fejét úgy le-csüggeſztette: hogy a'-hoz valámi hasonlót nem láthatni, majmozni pedig lehetetlenség. Homlokát veregetvén, egy kevessé magához térni láttſzatott, és ezeket mondotta

TÉTÉNYI: Meg-eshetett tehát, hogy Királyom előtt árúlónak mondassam, és ne tagad-

hassam? Igen-is egy lépést tettem; mellyet viſzſza-nem-léphetek. Szörnyü gondolat!

Ezek után egygyet-kettőt fel-és-alá járdogált. Fel-nem-vette ſzemeit. Méllyen fohászkodott, és igen keservessen. Meg-állott oſztán, és ismétt illy ſzavakra fakadott

TÉTENYI: A' halál tehát? avvagy a' ſzámki-vetés! — A' halál? a' leg-kevesebb. — De a' ſzám ki-vetés, pedig nálad nélkül, ſzerelmes Jolántám!

Hogy ezeket el-mondtta; minden mozgásai irtóztatók vóltanak. El-is-árúlták azon viaskodásokat, mellyek háborodott ſzívét irgalmatlanúl hóhérlották. Ábrázattyára vala rajzolva a' kétségben-esés. Úgy-is tettſzett: hogy maga a' halál halavány festékeivel orczájára festette a' pokol-kénokat, mellyeket alig türhetvén, így ſzólla végtére

TETÉNYI: Nem — Az okos ember magát meg-nem ölheti. Én előttem mindenkor eſztelen dolognak láttſzattatott az lenni: hogy valaki magának, mind Bírája legyen, mind pediglen Hóhérja. Ezen két Tiſztséget még a' Terméſzet-is két ſzemélyre oſztotta. Oh Eſzem! el-ne-hagygy! Lássa tehát a' Király — Én minden boſzſzúját meg-érdemlettem.

NE-

NEGYEDIK RÉSZ.

Neſztének fartatása.

Azomban Neſzte, azon éktelenségeket látván a' Kastélyban, mellyeket Jolántán el-követtek a' hozzá-érkezett Tátosok: hajának fürtyeit ſzéjjel-tipvén, ki-ſzalada a' kertbe. Hogy Tétényit meg-látta, így jajgatott

NESZTE: Az Isten ſzerelméjért! Méltóságos Úr! jöjjön ſzaporán. Soha se tudom, mi lelhette a' Méltóságos Aſzſzont. Istenem! Magán kívül vagyon.

TETÉNYI: *Mély gondolatai között*: Ne keseritts engem Indiai Leány. Félre-félre én tőllem. Hagygy itt magamat. — Avvagy várakozz. Mond-meg nékem: hogy jött ide azon Szarándok? Isméritek-é őtet?

NESZTE: A' Méltóságos Aſzſzony őtet édes Attyának nevezi.

TÉTÉNYI: Hogy? és mikor jött ide? azt kérdem. Jolánta hivatta-é magához? Avvagy: hogy? hogy? — No ſzólly valamit. Pedig: ha ſzíneskedel, vagy fejeddel játzol, vagy pedig el-adlak (9).

(9). Kún-Láſzló Királynak idejében meg-vala még azon ſzokás: hogy, valamint a' más Orſzágokban-is gyakorlották, egy Úr el-adhatta ſzolgáját, sőtt rabi ſzolgának

NESZTE: Oh Méltóságos Úr. Irgalmasságot.

TÉTÉNYI: Kelly-fel, és szólly.

NESZTE: Itt ezen fa alatt láttam őtet ma reggel, midőn a' Méltóságos Aszszony ki-küldött: hogy a' Méltóságos Úrnak haza-jövetelét szemeimre vegyem. Itt ő nagyon könyörgött. Tettette nagyobb betegségét. Panaszolkodott, és a' Kastélyba kéredzett. De én őtet bé-nem-ereszttettem. Meg csalt osztán engemet: mert, minek-utánna semmi-féle-képpen bé-nem-ereszttettem vólna, úgy színlette magát, mintha azon álló-helyében ki-kellett vólna e' világból múlnia. Én, halálos jajgatásait tovább nem hallgathatván, őtet ama' sűrűbe ereszttettem. Erre el-érkezett a' Mél-

nak-is tehette. Ennek ekkori bizonysága az, mellyet a' Nyittrai Káptalan adott illyen szavakkal:

„ Krisztus' hiveinek mind-nyájának, kik ezen levelet láttyák, a' Nyittrai Egy-háznak Káptalannya imádságát ajánlya az Úrban. Tudtotokra adgyuk néktek: hogy István, Csithár-Sándornak fia; egy részről, Fő-ispán; Folkus, Miklósnak fia, ki a' Ludán nemzetségből eredett, más részről mi-hozzánk személlyessen jövén, ugyan azon István némelly Áglent-nevezetű szolgállóját, ki hasonlóképpen előttünk meg-jelent, és, magát amannak szolgálattyába ajánlván, fiával egygyütt, kit Csukának neveztek, azon Fő-Ispánnak Folkusnak öt markájért örökössen el-adta, ezt ő maga mondotta. Költ 1283-dik esztendőben „

Méltóságos Úr. A' Méltóságos Aſzſzony pedig haza parancsolt. Többet nem tudok.

TÉTÉNYI: Oh elég ez-is egyſzerre. — Szerencsétlen óra! Mért kelletett ennek ide érkezni? — Hagygyán. Hadd érjék végét az Isteni rendelések.

NESZTE: Méltóságos Úr!

TÉTÉNYI: Vallyon Jolánta! nem fog-é tégedet a' Koronának fényessége meg-vakítani? — Félre illy ostoba gondolat. — Semmi se ſzeplősítheti-meg az ő tiſzta ſzívét. El-várhatom tehát a' Királyt.

NESZTE: Méltóságos Úr! Oh Istenem Istenem, már semmit se hall.

TÉTÉNYI: Hallod-é Neſzte! Eredgygy-bé a' Kastélyba. El-ne-hadd Aſzſzonyodat.

NESZTE: *Dziánnak eleibe menvén*: Te pedig Dzián, el-ne-hadd édes Uradat. Közel-van a' kétségbe eséshez. *El-megyen.*

ÖTÖDIK RÉSZ.

Dziánnak biztatásai.

TÉTÉNYI: *Észre se vévén Dziánnak jelen-létét*: A'-mint akarod Királyom, de egyſzer-'s-mind ember-társam-is — Szám-ki-vetés, avagy halál, hatalmadban vagyon. Meg-érdemlettem akár mellyiket. — Szám-ki-vetés? — Uram! kegyelmezz! — Ölly-meg inkább. — Mert Jo-

lánta nélkül; böcsület nélkül; lelkem' nyugodalma nélkül; mit haſznál életem' maradékja? — Minden ſzem-pillantás nagy kén. — Magam magamnak hoſzſzas emíſztője léſzek. — Szabjuk kurtábbra az örökké-valóságot. *Ki-vonnya kardgyát, de, karját meg-ragadván, így ſzólla*

DZIÁN: Uram! Az Istenért!

TÉTÉNYI: Dzián - - -

DZIÁN: Az vagyok igen-is.

TÉTÉNYI: Mit akarſz?

DZIÁN: Semmi roſzſzat; minden jót.

TÉTÉNYI: Hagygy békét.

DZIÁN: Addig nem, még magához nem tér.

TÉTÉNYI: Én eſzemen vagyok.

DZIÁN: De le-süllyedett. — Hol a' Magyar ſzív? Hol az érték?

TÉTÉNYI: Oda van minden. — Utánnam a' ſzégyen, nyomomban a' gyalázat. Ki segít-ki ezen őrvényekből?

DZIÁN: Méltóságod' ſzíve; a' Király' kegyessége.

TÉTÉNYI: Egygyik se.

DZIÁN: Uram! mind-a'-kettő. — El-nem-felejtheti Láſzló azon vállakat, mellyekre az Orſzágnak terhét le-tette. El-nem-felejtheti azon ſzolgálattyát, mellyel az Orſzágnak javát kereste. Tétényi-Úr Tálnok; a' Király' bíztossa; A' Kúnok' ellen a' Magyarok' védelmezője; az Orſzágnak jeles oſzlopa.

TÉ-

TÉTÉNYI: Az valék; de most nem vagyok. Vóltam, a'-mi vóltam, de már nem vagyok, a'-mi lehettem. Most egy gonoſz-tévő vagyok, pedig ollyas, ki gonoſzságát még mostanában-is ſzereti. Szereti Jolántáját, kit a' Királytól el-rablott. — Oh Dzián! hallod-é Jolántának jajjait? Fojtogattyák őtet, mint a' Gerliczét. Ereſzſz-el Dzián! Nékem a' Kastélyba kell mennem, és őtet a' Király' körmei közűl ki-ſzabadítanom.

DZIÁN: Oda, az Istenért, ne mennyen. Bizonyos halálára siet.

TÉTÉNYI: Ennél pedig jobbat kévánhatok-é?

DZIÁN: Jobb egy élet tizen-hat halálnál. Hogy ezt meg gátollyam, kötelességemben áll, mind Királyomra, mind Méltóságodra nézve.

TÉTÉNYI: Tehát a' Királyra nézve? — Nyomorék! — Vele tartaſzſz tehát? és, kenyeremmel élvén, Urad ellen esküdtél? — Oh megbocsáss édes Dziánom! Azt gondolám: hogy hajdani méltóságomban vagyok. Meg-feletkezrem magamról. hogy egy meg-vetett roſzſz partéka legyek. Meg-feletkeztem arról-is: hogy ezen ajtó Úra előtt bé-zárva tartatik. És mégis ezen ajtó az, mely engem' édes Jolántám. hoz vezetett. *Tüzessen*: De ki zárta-bé? ki? — *Magához térvén*: Oh Láſzló! Üzz-ki egy-

ſzer ezen árnyék világból: hogy nyugodalmam' lelhessem! *Ezek után egy fa alá le-ült.*

DZIÁN: Oh nemes emberi ſzív! Pedig csak egy hibáért, hogy gyötörheti magát!

TÉTÉNYI: *Hirtelen fel-ugorván*: No Dzián! el-vagyon immár végezve. Az eſzem egy világos súgárra talált. Meg-fog a' Király halgatni. Hallod - hallod Dziáu. Ez Jolántának ſzava.

DZIÁN: Sött: íme maga-is.

HATODIK RÉSZ.

Jolánta' ſzívessége.

A' midőn ezek itt kívül így beſzéllettek, azonban a' Kastélyban Berényi és Láſzló sürün forgolódtak Jolánta körül. Ez, se beteg ágyába le-nem-dült, se ábrázattyát bé-nem-mázolta, mind haſzontalanoknak vélvén előbbeni intézeteit, minek-utánna Berényi mindeneket megtudott.

Ugyan azért, maga' ékességében lévén Jolánta, nem csuda, hogy, mihelyest meg-látta, a' Király őtet meg-is-ſzerette. De ő, minden hízelkedések ellen ſzegezvén magát, hányta mindenfelé a' kosarat, és minek-utánna látta vólna, hogy őket semmi-képpen meg-nem-győzheti, a' Kastélyból a' kertbe ſzalada. Utánna pedig

csak

csak maga Láfzló. Szaladva pedig ezeket kiáltotta

JOLÁNTA: Oh nem éppen nem. Abból bizonyossan semmi se lehet. Nékem az én Uramat meg-kelletik látnom, és fzívemhez fzorítanom. Engem' tőlle soha el-nem-fzakafzthatnak. *Meg-látván Urát*: Oh itt vagy tehát Lelkem Tétényim? Nyisd-meg kérlek kebeledet egy illy üzőbe vétetődött Afzfzonynak. Inkább veled akarok fzám-ki-vettetni, mint ezekkel itt élni. *Magához fzorítván Urát*: El-akarnak tőlled fzakafztani. De ők azt soha végbe nem vihetik.

LÁSZLÓ: Szállyon egyfzer magába gyönyörüséges Afzfzony. Nagy háborodásai miátt éfzre-se-vefzi: hogy, ezen maga-viseletével, Urának súlyát meg-nagyobbíttya. Minden meg-ölelése után közelebb esik Sírjához.

TÉTÉNYI: Csupán ezt kévánom Nagyságos Uram. Kegyelem gyanánt ölettesse-meg ezen El-árúlót. Ez leg-kissebb büntetése léfzen gonofz tettemnek. *Le-térdelve*. Imhol Uram a' Fejem. Vajha vérem moshatná-le róllam csalfaságomat. Ölettessen-meg Nagyságod, csak fzám-ki-ne-vettessen.

JOLÁNTA: *Fel-emelvén Urát*: Az Istenért! mit mondottál Tétényi? Nagyságos Uram! el-ne-fogadgya fzavait: mert csupán a' kétségbeesés fzóllamlott-meg fzájából. Mit gondolfz

édes Tétényim! Az én életem csak a' tiédtől függ. Azon kard, melly a' te fejedet il'eti, az én szívemet is körösztül veri. Ez olly igaz szó, mint-ha Istenem előtt meg-esküdtem vólna.

LÁSZLÓ: *Alattomban:* Soha nem hihettem: hogy így szeressék egymást.

JOLÁNTA: Oh Nagyságos Uram! íme láttya, minő töredelmességgel szánnya félre-lépését. Ő ugyan egy szóval se mentegeti magát; de az nékem kötelességemben áll. Oh emlékezzen-meg Nagyságod Uramnak más fényes erkötseiről, mellyekkel mind Nagyságodnak, mind az Országnak szolgált. Törüllyék-el ezek ama' kis hibáját, mellyet éu érettem vitt végbe.

LÁSZLÓ: Kis hibának véli azt? Sőtt: minden azon vétkek között, mellyeket valaha ellenem el-követhetett, leg-halálossabb vétek. Ha Budai kincsemet el-rablotta vólna; ha váramat fel-gyújtotta vólna, mindent mindent hamarébb meg-engedtem vólna. Most-pedig azon gonosz tettével szívemhez kapott, és azt irtóztató képpen öszsze-vérzette.

JOLÁNTA: Azon Királyi szív mozdúlhatatlan tehát, egy véteknek meg-bánása után-is? Meg-nem-enged-é az Isten, ha vétkeinket megvallyuk? Azt mondgyák a' Királyok: hogy ők ezen a' földön az Istennek képét viselik. Oh visellye aztat Nagyságod-is ne csak szóval,

ha-

hanem valósággal-is. Irgalmazzon a' magához térő bünösnek.

LÁSZLÓ: Tehát illy hathatóssan-é?

JOLÁNTA: Ugyan, Nagyságos Uram! lehetne-é hathatóssabb szavakkal esedezni egy Szerető Aszszonynak — egy halandó Király előtt — egy kis bocsánandó vétekért?

LÁSZLÓ: Csak lassabban egy kevessé. Aszszonyságod őtet védelmezni akarja? Lehetne, ha szép szó-szólló nem vólna. Ugyan-azért: ő vétkének le-háritására nem alkalmatos

JOLÁNTA: Oh! Ezen csekély szépségem lehetne talán annak oka: hogy Nagyságodat Gyilkossá tegye. Soha el-nem-hihetem.

LÁSZLÓ: Lehet igen-is: mert ezen szépséget én tőllem rablotta-el, pedig Királlyától. Te gonosz Tétényi! E' vólt tehát azon áhrázat, mellyet előttem olly hazugúl le-nyálaztál? Félre gyalázatos. Ezen szem-pillantatban takarodgy-ki Országaimból, avagy veszsz-el a' hóhér' keze által.

JOLÁNTA: *Le-térdelve hirtelen, és el-könnyodva*: Uram! az Isten szerelmére kérem Nagyságodat: Irgalmat! és kegyelmet! — Ime porba vetem magamat, mint leg-alázatossabb azon Aszszonyok közül, kik a' világ' teremtésétől fogva egy Királynak lábai előtt fetrengtek — Hallgassa-meg egy szerencsétlen Aszszonyságnak kérését. Engedgye-meg Uramnak ezen hibá-

báját, mellyben nem ő vétkes annyira, mint az én személlyem. Én vóltam azon vakmerő, ki őtet el-ámítottam. Én őtet ki-mondhatatlan-képpen szerettem, magamat néki ajánlottam, és Atyámat rá-vettem. Oh Nagyságos Uram! reám fordúllyon inkább boszszúval. Fel-ne-áldozza ezen hív szolgáját. Ezer erkőlcseivel használhat az Országnak, ki egy kis hibájával megbántotta a' Királyt. Én már szavakat nem találhatok. Szánnya-meg keserű könyveimet.

LÁSZLÓ: Kellyen-fel, kérem, kellyen-fel.

JOLÁNTA: Mind addig e porban heverek, még a' kegyelem szót nem hallom.

LÁSZLÓ: Életét tehát nem bántom; hanem szám-ki-vetésbe mennyen. Ott-is maradgyon, még újra meg-nem-kegyelmezek.

TÉTÉNYI: Igazságos ítélet. *Fel-segítvén Jolántát:* Hadd-el Jolántám. Én hozzám még kegyelmes vala Királyom. Meg-érdemlettem azt: hogy Lelkem-ismérete sokáig gyötörjön, mivel jó Királyomat meg-csaltam. Oh szeretet! minő kegyetlenné tettél engemet!

LASZLÓ: Életednek tehát kegyelmezek, hanem - - -

JOLÁNTA: Oh hajam-borzasztó kegyelem. Könyörüllyön rajtunk. Tágíttson az ítéleten. Legyen Nagyságod irgalmas nem feliből, hanem egészlen. Olly egészlen, mint valaha

Nagy-

Nagyságodnak meg-kegyelmezett az élő Isten Nyúl-ſzigeti Szent Margitnak esedezése által (10)
LASZLÓ: Oh sokat kér egyſzerre, sokat.
JO-

(10). Azon Szent Margit, ki a' Nyúlak' ſzigetében, Ó-Budának által-ellenében, Apácza vala, és kinek esedezése által Kún-Láſzló egésségéhez tért, Negyedik Bélának Leánya vala, ugyan azért: Testvérje Ötödik István-Királynak, Kún-Láſzló' Attyának. Kún-Láſzló' egésségének viſzſza-térését azon ſzavakkal fogom elő adni, mellyekkel élt az, a' ki régenten Szent Margitnak életét le-irta. Ime a' régi Magyar írásnak módgya:

Mykoron zent Margyt-azzonnak halala utan, es Bela-Kyral halala utan megholt vona Bela-kyral fya Istvan-kiral, es orzaglana Istvan-kyral fya ifiu Lazlo ez nevel nevezet zent Lazló-kyral utan, mykoron ez iffyu Lazlo-kyral vona tyzen-harom eztendeus, eseek nag nehez korsagokba sok napokba, es ez utan eseek oy nag feu faydalomban, hog leu ennen maganak es okossaganak kyveule, ug-hog neeg jeles Orvos-doktorok, kyk ez Kyrallal baannak vala, keetseegben eseenek ez Kyralnak eletyreul. Ott aalnak vala Mager-orzagnak feu jobbagy es nemesy es jambor zerzeteus fratereuk. Ott vala Anna-azzon Nemeth Hercheknek felesege, mely Anna-azzon vala iffyu Lazlo-kyral atyanak Istvan-kyralnak huga. Ott vala Eursebet-azzon-Moyses Nador-ispan felesege és Matyus Baan, ki vala Erdely hercheg, es vala Lazlo-kyralnak mestere, es Euryzeuye. Ott van az eu Daykaya-ys Margyt-azzon, Pedikay-Medus urnak leanya. Ezek mind syratyaak vala nag kesereu syralmal ez iffyu Lazlo-kyralt. Es nemykoron ragagyaak-vezyk vala Lazlo-kyralnak ůyaat, es meg zoreehgyaak vala, hog ha erzeneye. De semmyt

nem

JOLÁNTA: Tehát nem kérem én azt a' Királynak Személlyétől, ki kevesebbet nem adhat.

LÁSZ-

nem erez vala benne. Tehat latvan: hog ez kyral keuzelehtene halalra, kezdenek keunyergeny ez felyul meg mondot Urak és Azzonyok zent Margyt-azzonnak: hog ne hadnaa meg-halny az eu atyafyanak fyat Magery-kyralt. Es el keuldenek Erersebet-azzonhoz Istvan-kyral leányahoz az Clastromban, hol fekzyk zent Margyt-azzonnak teste, hog eu nekik keuldene zent Margyt-azzonnak Veelomaat feketyeet, kyt vyselt ez zent [illegible] elreben, es kinek alatta ky es bochatta ez eu boldog lelket. Ez iffyu Lazlo-kyral fegzyk vala az ideuben ez Clastoromnak mellette. Ezeket halvan Eursebet-azzon, Istvan-kyral-lanya, Lazlo-kyralnak Neenye, es gondolvan az iffyu Kyralnak es Mager-orzagnak vezedelmet, az Sororokkal, az eu Rokonsagyval es baratyval es minden egyeb Sororokkal, Azzonyonk-Maria Clastromaban lako-zokkal, beuseges keunhullatasokkal engeztelyk vala az mindenhato Istent az Kyralnak eletyert: hog az Orzag ne jutna nagyob vezedelmekre, mykeppen akoron. Tehaat az zent Margyt-azzon-veelumaat feketyeet nag hamarsság-gal el keuldee Eursebet-azzon nemey ket Fraterekteul Predikator-zerzet-beliekteul. Azert vevee az hercheknee-azzon Anna, azon Lazlo-kyralnak Neenye az Veelomot, es be-takaraa-fedee vele Lazlo-kyralnak feyeet. Egyebek pedig tellyes hyttel és nag ajtatossagal hyaak zent Maragyt-azzonnak segedelmét. Tehaat yme az beteg kyral kezde eleuzer eu feyeben, az utan mind eu tellyes testeeben veereyhtezny egesseges veereyhtekkel. Az eu testeenek erzekensegy es az keurnyeul alloknak esmerety meg eepeultet-veen, kyket annak eleutte el-vézteutt vala, mert eleb semmyt

LÁSZLÓ: A' Király-is ember. Többet tőle nem várhatni, mint embertől. *Nézi Jolántát, és sohajt.*

JOLÁNTA: *Édesdeden*: Kegyelmes Uram!

LÁSZLÓ! Tétényi! — Nem vóltam-é én Barátod? Nem szerettelek-é úgy, mint testvéremet? Tekíntsd-meg Jolántának szépségét. Oh! hogy véthettél illy nagyot! — Jól ismértél engemet. Jól ismérted szívemet-is, melynek más

myt nem eerez vala, senkyt nem ysmer vala. Teukelletes egesseget veun, es az eu Neenyenek zent Margyt-azzonnak veelomaat feketyeet, kyvel az eu feyeert betakartak vala, feyeen meg-lelven, Ur Istennek es eu dychenseges zuleenek zuz Marianak hala adasokat ada. Azt-es meg erte Iffyu Lazlo-kyral sokaknak mondasabool: hog a keurnyul allonak' aytatos keunyeurgesere vygazott vona eu meeg, kiket teuttenek Ur Istennek es zent Margyt-azzonnak, kinek erdeme myaat meg gyogyuulván meg ereusendeek es el-meue alazatosan Iffyu Lazlo-kyral, myképpen Zaraandok, zent Margyt-azzon koporsoyat meglatogatny jarvan gyalog ennen labayn. Az eu meg-gyogyuulasaról nag haala adasokat teun zent Margyt-azzonnak, az eu zerelmes Neenyenek, és el-meene nag eureummel mynd eu tellyes Udvaraval.

Ezen Szűz Szent Margitnak a' Szentek' Kariában béiktatását, még Ötödik István-király, annak Test-vérje, eleget sürgette. Kún-László-is, ezen meg-gyógyúlását néki köszönvén, Ötödik Innocenczius Római Pápánál tellyes erejével azon vólt, hogy azon ártatlan Szűznek ügyét fel-vegye. Eleget dolgozott benne Mátyás-király-is, sőt Német-királyaink közül harmadik Ferdinand-is. - - -

más gyötrője nincsen: hanem a' szeretet. Oh hogy én téged' ez-előtt jobban nem ismértelek.

TÉTÉNYI: Uram! Királyom!

LÁSZLÓ: Annyi sok kegyelmemmel viszsza-élni!

TÉTÉNYI: Nem-is más hóhérollya szívemet. A' hál'-adatlanságnak iszonyú emlékezete, mint valami kísértet, úgy lebeg szívem fölött. Lehetetlen, hogy sokáig ki-állhassam a' szám-ki-vetést. Egy két hólnapok után el-emísztenek gondolataim.

LÁSZLÓ: Nem úgy Tétényi. Én soha veled nem bántam úgy, mint jobbágyommal; most se akarok. Íme Királyi személlyem nem fog azért rajtad boszszút állani, hogy ellene vétettél. Az elég-tételnek más módgya-is lehet. Viszsza mondom szavamat. Nem fogsz Szám-ki-vetésbe menni. Ezt a' boszszú facsartaki belőllem. El-homályosította azon Igazságot, mellyel Tálnokomnak tartozok.

JOLÁNTA: *Örömmel*: Nagyságos Uram! Oh meg-enged tehát néki, az én Tétényimnek?

LÁSZLÓ: Meg-engedek igen-is.

JOLÁNTA: Oh ki adhat elegendő hálát ezen kegyességért? Engemet új életre hozott Nagyságod. Oh hol vegyek annyi szavakat, hogy mind-ezekért - - -

LÁSZLÓ: Csak lassabban egy kevessé. Mértekre vegye örömét. Ez még-felelmes-is le-

lehet, mivel, újra igen szépnek rajzollya Aszszonyságodat. Hanem tudgya-é mit?

JOLÁNTA: Parancsollyon Nagyságod.

LÁSZLÓ: Nékem mostanában el-kelletik mennem. Oh Jolánta: hogy én drága szemellyét hamarébb nem ismértem.

JOLÁNTA: Ez-után-is igaz Tisztelője lészek Nagyságodnak.

LÁSZLÓ: Itt, hallom, szép a' vadászat. Mennyünk Tétényi; lássuk a' Szarvasokat. Kövess engemet. *El-megyen.*

TÉTÉNYI: Megyek Nagyságos Uram! Hallod-é Dzián! — Dzián! — Paripámat ide. — Ismétt az enyim vagy tehát édes Jolántám? — Oh de hogy hagygyalak itt magadat kegyetlen Atyádnak kezei között? Ha ez eszemben jut, semmi kedvem a' vadászatra.

JOLÁNTA: Siess a' Király után. Reám fog neheztelni, ha sokáig itt marasztalak. Bízd magadat az én eszemre, és szívemre. Élly szívem, Lelkem Tétényim. Isten veled, és annak Szent Angyala.

HETEDIK RÉSZ.

Berényi Tulonnal.

Hogy ezeket illy szerencséssen el-végezték a' kertben, a' Király után el-mene Tétényi-is Dziámal a' közel-lévő erdőbe. De mind-eddig

Berényi Tulonnal a' Kastélyban lévén, és azok felől, mellyek a' kertben történtenek, semmit se tudván, mindég azon vóltak: hogy Jolántát a' Királynak birtokába keríttsék. Midőn ennek nehézségét látná Berényi, úgy fel-háborodott, hogy Tétényit fel-keresni, és rajta boſzſzúját ki tőlteni akarta. Ki-jött nagy méreggel a' Kastélyból; ezeket mondotta pedig hozzá az őtet követő

TULON: Maradgy itt, Berényi. Mindeneket el-fogſz rontani hevességeddel. El-neſzakaſzd Tétényitől leányodat. Ez a' Királyt fel-fogja háborítani. Oh jól ismérem én Kún-Láſzlót.

BERÉNYI: Úgy ám, de hátha a' Király ſzívét meg-lágyíttyák amazok?

TULON: Olajjal a' Tüzet el-ólthatni-é? Igen-is: ha Jolánta olly gyönyörü nem vólna.

BERÉNYI: De vallyon: mondhatod-é azt Tulon, hogy még leányom Magyar-orſzág' Királynéja léſzen?

TULON: Mért nem mondhatnám?

BERÉNYI: Hogy lehet az Tulon? hogy? No ſzólly valamit.

TULON: Sok féle-képpen; de én a' legkönnyebb módot jelentem. Tétényi és Jolánta között a' csalfaság ſzerzette a' házasságot. Azt az Igazságnak ſzéles pallossa kettő-vághattya. Tétényi pedig meg-köfzönheti, ha csak

ſzám-

ſzám-ki-vettetik, és így fél-böcsülettel ſzárazon el-mehet.

BERÉNYI: Isten bizony igaz. Mert: ha én Láſzló vólnék, azt gondolnám: hogy eddig feje sincs már a' nyakán. No tehát: én az egéſz dologban semmit sem akarok bojgatni. Legyenek a' te intézeteid ſzerént mindenek. De néki Királynénak kell lenni, ha életembe kerül-is. Maradgyunk-meg ebben. Úgy-é megmaradhatunk?

TULON: Minden bizonnyal. A' mit egyſzer meg-ígérek, ollybá tarthatni, mintha megis adtam vólna.

NYOLCZADIK RÉSZ.

Jolánta Attyával.

JOLÁNTA: Oh édes Atyám, minő ſzorgalommal keresem. Jőjjön kérem, és tetejezze-bé leányának ſzerencséjét.

BERÉNYI: Azon vagyok fiam. No miben áll a' dolog?

JOLANTA: Kún-Láſzló, a' mi kegyes Királyunk - - -

BERÉNYI: Mit? a' mi kegyes Királyunk?

JOLÁNTA: Meg-engedett néki.

BERÉNYI: Kinek? ſzólly: kinek?

JOLÁNTA: Az én édes Uramnak, kedves Tétényimnek. És, ezen kegyességének

ki-nyilatkoztatása végett, a' vadáſzatra vitte magával.

TULON: Ez ugyan, ha igaz vólna, igen rendes lenne.

BERÉNYI: Mit? meg-engedett? Tüzes-mennydörgő! Azon Árúlónak? — Nem igaz. — Te pedig hazudſz nyomorék.

JOLÁNTA: Oh kedves Atyám! mi végre hazudnék?

BERÉNYI: El-akarſz-hitetni engemet, hogy boſzſzúmat velem le-tétesd — Tüzes mennydörgő! Azt mondgya: meg-engedett néki. Nem igaz. Éppen bizony! egy árúlónak mindgyárt meg-engedhetni! Hazudſz. Illy alacsonságot egy Király felől nem hihetek. Ezt Kún Láſzlónak meg-kell-boſzſzúlni. El-se-múlattya. Ha pedig el-múlattya?-- hiſzen találni más módokat-is.

JOLÁNTA: *Térdelve*: Szerelmes édes Atyám, tehát csak nem találhatok én azon régi útra, melly engem' ennek-előtte egyenessen a' te ſzívedbe vezetett? Mind-azokra, a'-mik ſzentek, és ſzentségesek, kérlek Atya, és kénſzerítelek ---

BERÉNYI: Félre nyomorék. Én semmit sem akarok hallani — Látod Tulon: ha előbb el-ereſztettél vólna, már eddig vége ſzakadtt vólna. — Meg-engedett néki! — Ha mindgyárt-is. De én néki meg-nem-engedhetek. A'

nagy

nagy gyalázatot el-nem-viselhetem. Van egy karom, egy kardom. *Ki-húzván kardgyát, el-akar menni.*

JOLÁNTA: *Eleibe ſzaladván*: Az Istenért! Atyám mit akar?

BERÉNYI: Félre puruttya. *El-taſzítván leányát, el-megy.*

JOLÁNTA: Meg-vetette leányát, és el-ſzaladott. *Egy ſzékre le-esvén*: Istenem! meg-vagyok tehát vetve az egéſz világtól. Az Atyám — Uram ellen vagyon.

TULON: Legyen jó kedve Méltóságodnak. Törüllye-le könyveit. A' gyötrelem még örömmé változhatik.

JOLÁNTA: Oh az én Atyám, az én édes Uram! A' Tí véretek nem egyébb, hanem az én vérem. Oh kéméllyétek-meg magatokat! — Meg-engedett néki a' Király; az Atya pedig meg-nem-akar-engedni! — Szörnyü gondolat.

TULON: El-ne-veſzſze minden reménségét. Ez lehet talán azon ſzem-pillantás, mellyet az Úr-Isten Méltóságod' ſzívének kegyelmessen engedett: hogy hibáit meg-ismérhesse. Az Egek ki-akarják Méltóságod' lelke' ismeretét tiſztítani, mivel talán ſzorossabban kötötte magát Urához, mint-sem kellett vólna. Ismérje-meg az Istennek irgalmasságát.

JOÁNTA: Hallgass czigány nemzetség (11). A' te vigaſztalásod én-előttem méreg. Nyelveden a' menny-országot, ſzíveden a' pokol' kénnyát hordozod.

TU-

(11) Akár mit mondanak mások, de én meg-maradok abban: hogy a' Czigányok, fő-képpen Kún-Lálylónak idejében, ſzaporodtak-meg Magyar-orſzágban. Mert Czigányoknak állítom azokat, kiket ſzámtalan Királyi levelek Ne-ugaroknak, az-az új-magyaroknak mondanak, a'-mit mostan Neo-ungaroknak mondunk, a' Németek Neuungerneknek neveznek. Hogy pedig ezen Neugarok valóságos czigányok vóltanak, abból-is ki-tettſzik, hogy Kún-Láſzló' idejében-is igen hajlandók vóltak a' lopásra. Hallyuk csak: mit mond felöllök a' Szepesi Káptalan:

Mi, Szepesi Szent Márton Templomának Káptalanya, ezen írásunknak rendgyével tudtokra adgyuk, mindazoknak, a'kiknek illik: hogy, mivel a' mi Pecsét-nyomónk a' Neugarusoktól bizonyságos lopás által töllünk el-viretett, és most-is el-titkolva tartatik, és, hogy mind a' mí, mind a' más embereknek, kik külömbféle dolgokról írásunkkal élni ſzoktanak, böcsülettyeket fel-tartsuk, és fő-képpen, hogy a' levelekben senki se tehessen valami ravaſzságot, arra határoztuk magunkat: hogy új pecsét-nyomót csináltassunk, és ki-hirdettessük, hogy minden leveleink, mellyek a' régi pecséttel vannak le-pecsételve, ezen új pecséttel erősítessenek-meg.

Vóltak, kik ezen Neugarusokat a' Kúnokkal egy Nemzetnek lenni mondották, mivel mind-a'-kettőjöket Kún-Láſzló ſzereti vala, és Plinius-is emlékezetet tészen a' Neurusokról, Europai Scithiának népjéről, Boriſzthenes mellett, holott bizonyos lakások vala a' Kúnoknak. De ezen véle-

ke-

TULON: Méltóságos Aſzſzony!

JOLÁNTA: Nem Te vóltál gyalázatos új Magyar, ki Tétényi lakásomat édes Atyámnak meg-írtad?

kedés meg-nem-állhat; mert harmadik András-Király, ki tüstént Kún-Láſzló után uralkodott, ezen Neugorokat nyilván meg-külömbözteti a' Kúnoktól ezen ſzavaival „ Láſzló Király' Úrnak idejében Szent Mártonnak Temploma mind a' Kúnok, mind a' Neugarok által ki-puſztíttatott „

Vagnernek vélekedése az: hogy a' Neugarok a' Tatárokkal egy Nemzetség, azokkal tudni illik, kik a' Fekete tenger mellett laktak: mivel ottan Nogai tatárok neveztetnek. Ezen Nogai ſzó könnyen változhatott oſztán e' Neugari ſzóra. De ennek ellene mond Honorius Pápa, ki a' Tatárok és Neugarok között külömbséget tészen azon levelében: mellyben Kún-Láſzlónak ſzemeire hánnya „ hogy a' Tatárokkal, Szerencsenekkel, Neugarokkal, a' pogányokkal átkozott ſzövetséget tart. „

Vóltak ollyanok-is, kik a' Neugarokat, a' Szerecsenekkel egy nemzetségnek mondották: ezen okokból: elsóben: hogy a' Neugaroknak, vagy-is a' Czigányoknak éppen olly fustös ábrázattyok vagyon, valamint a' Szerecseneknek (Arabes). Másadſzor: mert: Kún-Láſzló idejében, temérdek sok Szerecsenek jöttek Orſzágunkba, kik oſztán Fótiſztségekre-is léptenek. Íme azon Mize, ki ezen Munkámban elő-fordúl, Szerecsen-nemzet vala, és, meg-térése után, Nádor-Ispánnak tétetett Kún-Láſzlótól. De ezek még sem elegendők arra, hogy a' Szerecseneket a' Neugarusokkal egy nemzetségre ſzorittsuk, mert olvastam Kún-Láſzlónak és a' Pápáknak, kik éppen ekkor éltenek, közel

TULON: Én-é? — Igen-is. Mert kötelességemben állott.

JOLÁNTA: Ha régi Magyar szívű vólnál; ha baráttya lennél az igazi erkölcsnek; az-is kötelességedben állott vólna; hogy Ipját a' Vejé-

zel tizen-hat leveleiket, mellyekben mindnyájokban meg-külömböztetnek ezek: a' Kúnok, a' Szerecsenek, a' Neugárok.

Honnan jöttek tehát Országunkba a' Neugarok, vagyis a' Czigányok? Én erre azt felelem: hogy, mivel bizonyos az: hogy Kún-László' idejében szám-nélkül tódúltak Magyar-ország felé a' Szerecsenek, Szerecsen-országtól pedig nem messze vagyon Egyiptom (közöttök lévén csupán a' veres tenger) meg-lehet: hogy a' Szerecsenek társaságába adták magokat a' szomszéd Egyiptomiak, és velek egygyütt Magyar-ország felé vándorlottak.

Ezt ugyan mind eddig nem lehet egyébbnek elő-adnom, hanem puszta vélekedésnek. De, ha a' tanúlttak meg-engedik, talán meg-vittathatom: hogy a' Czigányok egy nemüek az Égyiptomiakkal. Ennek nagyobb bizonságát elő-nem-adhatom, mint Tacitust, kinek szavaiból ki-lehet venni azt: hogy két nemzetben az erkölcsöknek meg-egygyezése leg-nagyobb vittatása egy-eredettyeknek. Azt irja pedig ő az Egyiptomiakról; hogy nálok a' lopás meg-nem vala tiltva: hanem (a' mint tavaly ki-adott Gyapjas Vitézeimben Tacitusból mondottam) meg-parancsoltatott nékiek: hogy a' Tolvaj a' Tanács eleibe jöjjön a' lopott jószággal. A' Bírák annak negyed-részét a' Tolvajnak ajándékozták, a' három negyedet Urának viszsza-szolgáltatták. Ennek okáúl azt hozza-elő Tacitus: hogy a' Törvény-szabók inkább akarták, lágyságjok miátt, a' jószágnak negyedét, mint, keménségjek miátt, az egész

Jó-

jével öſzſze-békéltesd; Urát feleségétől el-ne válaſzſzad; hanem, ha el-váltak-is, ſzíveket öſzſze-forrazd.

TULON: Én ugyan azon vóltam; de - - -

JOLNTA: Azon vóltál! — Oh gyalázatos hazug! Sőtt arra vetemedtél: hogy egy emberséges embert meg-buktass; kit mindenkor gyülöltél, mert magadnál nemessebbnek láttál. Ördög-örömmel vetted-elő annak egy kis ſzeretet-beli hibáját; mellyre azért vetemedett, mert ember vólt; és azt a' Király előtt halálos véteknek lenni hazudtad. Alattomban keverted a' mérget: mert arra félénk vagy, hogy nyilván ki-mutassad fogad' fehérét. A' setétben gyilkolſz útálatos.

TULON: Az Isten irgalmazzon Méltóságodnak. Talán ugyan tébolyodik eſze.

JOLÁNTA: Ha meg-tebolyodnék, tudom ſzeretnéd. Másnak ſzerencsétlenségén örvendeni ſzoktál; és így az emberiségnek gyalázattyára élſz.

Jóſzágot el-veſzettnek látni. Már pedig vérekben vagyon a' mi Czigányainknak-is, hogy a' tolvajságot nagy véteknek nem tartyák. Loptak ők mindgyárt Kún-Láſzló idejében-is, a' pecsét-nyomókat kedvelték, a'-mint ez-előtt mondám. Most-is: pecsét-nyomókat-is vágnak, a'-mellett lopnak-is. Ez nálam nagy bizonság: hogy, erkölcsökre nézve, az Égyiptom-béliekkel meg-egygyeznek, a'-mi egy nemzetségnek jele.

TULON: Bár csak valaki jönne: hogy reá bízhatnám. Magam vele nem bírok.

JOLÁNTA: Vigyen ördög, tartson Pokol.

TULON: Segéllyetek! segéllyetek! Ki van itt?

KILENCZEDIK RÉSZ.

Neſzte Jolántahoz.

NESZTE: Méltóságos Aſzſzony! a' Csőſz nyakra-főre haza ſzaladott, és azt jelenti: hogy, midőn előbb a' Látó-fán állot, két Úri ſzemélyeket látott, kik egy-másra kardot rántottanak. Dziánt pedig magam láttam haza felé ſzaladni.

JOLÁNTA: Az Istenért Neſzte! Nem láttad-é Atyámat, merre vette úttyát.

NESZTE: Azt mondotta a' Csőſz: hogy az erdő felé tartott.

TULON: Csupa képzelődés. Ő eddig oda nem érhetett. Nincsen a' Csőſznek jó dolga.

JOLÁNTA: Csak tégedet ſzóllani ne hallanálak. Neſzte tépd-meg, ha csak egygyet-is mukkan.

NESZTE: De Uram! a' mi Csőſzünknek jó ſzeme van. Azt-is látta: hogy Berényi Úr tajtékzó ſzájjal ſzaladott.

JOLÁNTA: Istenem oda leſzek.

NESZTE: De íme! Itt van immár Dzián.

TI-

TIZEDIK RÉSZ.

Dziánnak hírei.

JOLÁNTA: Dzián! Az Istenért! Te magad jöſzſz? Hol maradott Tétényi?

DZIÁN: Oh Magyarok' Istene!

JOLÁNTA: Minden halaſztás nélkül mondmeg Dzián, mi esett?

DZIÁN: Engedgye-meg Méltóságod: hogy magamhoz térhessek.

JOLÁNTA: Beſzéld-el egéſzlen. Látd: nékem erős ſzívem vagyon. Árnyékomtól megnem-ijedek.

DZIÁN: Hiſzen az emíſzti ſzívemet, hogy magamnak kelletik elő-beſzélleni. Oh bár olly csikorgó hideg lenne, hogy ſzavaim meg-fagyhatnának, minek-előtte Méltóságodnak füleibe mennének.

NESZTE: Csak inkább rémíted a' Méltóságos Aſzſzont ezen haſztalan ſzavaiddal. Ki vele minden csavargások nélkül.

DZIÁN: Alig menék ezer lépésnyire az Erdő' derekába; midőn a' Király előre küldötte embereit: hogy a' vadakat fel-hajháſzſzák, öſzſze-zavarják, és előnkbe téríttsék. Meg-parancsolta pedig Uramnak, nékem-is: hogy vele maradgyunk, vele-is vadáſzſzunk.

JO-

JOLÁNTA: No ſzerencséssen ment-é végbe a' hajháſzás, és a' térítés?

DZIÁN: A' Király az én Urammal lovaglott. Én pedig utánnok léptettem. Hevessen beſzéllett oſztán a' Király. Az én Uram pedig halgatott. Hogy az erdő közepében egy kis térre értünk. Meg-állította Paripáját a' Király, és ezeket mondotta: Hallod-é Tétényi. Ezen kis tér elegendő léſzen Intézetemnek el-végezésére.

JOLÁNTA: Intézetének el-végezésére? Micsoda intézetének? Talán ott fogtak kezet egy-mással? Ott-is békéltenek-meg?

DZIÁN: Kezet fogtak igen-is. Meg-is-békéltenek. Már nem haragſzanak egy-másra.

JOLÁNTA: Oh örök hála a' Teremtőnek! be meg-ijedtem, — Hát az Atyám nem vólt ott.

DZIÁN: Nem vólt igen-is.

JOLÁNTA: De ha ott lett vólna-is; Ő a' Király előtt kardot nem ránthatott vólna. No mond-el édes Dziánom a' többit-is: A' meg-békélés után mi történt: Lőttetek-é sok vadakat?

DZIÁN: Hogy azon Térre értünk; le-ugrott a' Király lováról. Utánna a' mi Urunk-is. A' Király pedig így ſzóllott: „Én ugyan, mint Királyod, meg-engedtem néked Tétényi el-árúlásod' vétkét. És a' meg-sértődött Fölség nem kéván a' Szám-ki-vetéssel terhelni. De mind ezzel nincs még vége az egéſz dolognak. Te

én

én tőllem, úgy-mint ember-társadtól, el-rablottad Jolántát. Ez nem bocsánandó vétek. Ugyan-azért: Te-is, úgy mint ember, köteles vagy azzal: hogy eleget tégy ember-társaduak. Imé (le-terítette ekkor a' köpönyeget) egy ſzálkardra ki-híllak. Nem Királyod, hanem csupán Láſzló ellen csatázol. Te nemes ember vagy; én-is az vagyok. A' Nemeseknek pedig megengedte András: hogy a' kétséges pört karddal végezzék (12). Jolántáért hadakozunk. Azé lé-

(12). Hogy a' Nemesek között ennek-előtte-is ſzabad vólt légyen a' Baj-vivás (mellynek egy réſze a' Szálkardozás; avagy magokat egy ſzál-kardra ki-hívás) megbizonyittya Kún-láſzló' Nagy-Attyának, Bélának, Attya, Másadik András, Magyar-orſzág' Királlya. Az egéſz Történetet leg-jobban ki-lehet-venni a' Királynak ezen leveléből, melly meg-talaltatik Beliusnál *Not. Hung.* T. III. p. 97.

A' Szent Háromságnak, és el-oſzolhatatlán Egygyességnek Nevében. András, Iſten' kegyelméből Magyar-orſzágnak, Dalmacziának, Croatziának, Rámának, Szerviának, Gallicziának, és Lodomeriának Királlya, örök emlékezetnek okáért. Mivel azoknak, mellyek mostani ideinkbe kormányoztatnak, mostoha annya ſzokott lenni a' Régiségnek Leánya a' *Feledékenség*, gondossan esik-meg: ha azok, a' bötük' le-írására bizattatván, Királyi hatalommal meg-erősíttetvén, Utóinknak emlékezetében nyilvánabban világoskodnak. Tudtára adom tehát a' mostani világnak, tudgyák következendő Utóink-is: hogy, midőn mi azon pört, melly fen-forog vala egy réſzről Jánſi Hektor

Fő-

légyen, a' ki nyertes léfzen. Kettőnk közül egynek el-kelletik-vefzni. Álly oda a' koponyeg' fzárnyára. Rántsd-ki, és védelmezd magadat. „

JO-

Fő-ispany, más réfzről Tamásfi Mester Mártony között, valami halálfzat iránt, nem mefzfze Győrtől, tudni-illik a' Dunának fél-réfzén, a' meddig Mártonnak, a'-mint mondgya vala, határja terjedett, az ítéletnek rendgye fzerént a' Baj-vivásnak kérdésére itéltük vólna. Mivel pedig mind a' Fő-ispany Hektor, mind Mefter Márton a' föllyebb emlitettek Elejektől fogva mindenkor hívek vóltanak a' fzent Koronához, az Orfzág'-Nagygyainak tanácsjokból, a' mi ítéletünknek keménységét meg-akarván-lágyítani, Királyi fzabadsággal arra vetemedtünk: hogy azon említett Hektor és Márton nem magok fzeméllyekben, hanem, ki-ki Bajtarsat vévén, azok helyet emezek vijjanak, ezen államány alatt: hogy, ha Hektor Fő-ispánnak Bajtársa le-esne, Mártonyé légyen a' Dunának azon réfze, mellyet a' mi itélő fzékünk előtt magájénak lenni mondott vala. Ha pedig Mester Mártonnak Baj-társa le-esne, Hektor Fő-ispán venné el azon felet, mellyet ugyan azon Mártony magéjenak tenni akar vala, és így mind a' két említett réfzt ugyan azon Hektor Fő-ispány békességgel bírja. Ezen-fölül Királyi hatalommal meg-határoztuk: hogy egygyik réfz se tartozzék meg-fizetni a' kétfzeri ítéletet, mellyet közönségessen *követhségnek* neveznek, avagy más valamit azon ítéletért, mellyet ez-előbb mondottunk. Ezt pedig a' Királyi ki-tettfzéségnek kegyelméből mind-a'-két réfzre kiterjefzteni akarjuk. Midőn tehát mind-a'-két réfz az arra rendeltt helyre (a'-mi jelen-léttünkben) magok' bajtársit elrendelték vólna, Csibafi Achilles (kinek azoli említett

Hek-

JOLÁNTA: Jaj ki-nè-rantsd Tétényi. — De ugyan mit bolondozok? Hiſzen meg-engedtek egy másnak. Nem-is haragſzanak egymásra.

DZIÁN:

Hektornak réſzére hadakozni kelletett vólna, és maga Ellenségének emberöl, és erössen ellene allani) a' mi, és a' mi Jobbágyink jelen-léttekben és nézésekben nyilvános elárúlaſt követett-el mindgyárt az elsö ütközetben; minden hadi eſzközét, lándsáját, Paissát, mind a' két kardgyát, bottyát, és gyilokját ſzántt-ſzándékkal, nem kénſzerítve, egymás után tüstént le-tette, és nyilván fel-kiáltotta: hogy vínni nem akar. Mi tehát, ezen nyilvános és éktelen megadása miátt, noha igazság ſzerént ottan maga' ſzemellyében ötet kárhoztathattuk vólna, mind-az-áltat az Orſzág' Nagygyai, és a' Jobb-ágyiak velünk értekezvén, ötet azon emlitett Hektor-fö-ispány ellen a' törvénybe-jövetelre idéztük. Ki midön az el-rendeltt idöre (jol tudván maga' el-árúlását) el-nem-érkezett vólna, a' mi udvarunkban, és Királyi házunkban ki-kiáltattuk: hogy, ha három napok alatt el-nem-érkezik, meg-nyerettnek tartassék. Ki midön nem csak három, hanem kilencz napok alatt se jelentette-meg magát az itéletnél, Jobb-ágyainknak közönséges értelmekkel, törvény ſzerént azt rendeltük, hogy önnön maga és felesége, magzati-is mind fiúi mind leányi ágon, akar élnek, akar ez-után ſzületni fognak, örökös ſzolgaságba vettetvén, mindenféle ingo-bingó jóſzagjokkal Hektor Fö-ispannak birtokába jöjjenek. Ennek végbe vitelére Kherubinfi Endrét Biztosunknak rendellyük Bácsvármegyéből, Zathu helységből. Hogy pedig ezen mi határozásunknak rendgye a' mi és utóink' idejekre épen és el-mozdúlatlan fen-maradgyon, ezen mi jelen-lévö irásunkat tulajdon peesétünknek reá-verésével örökre meg-kévantuk erösíteni. Adatott Mester

Dul-

DZIÁN: Hogy mind a' ketten a' köpönyeg' ſzárnyain állottak, leg-elsőben az én Uram leſütötte ſzemét, és hallgatott. Az-után mind-a' ketten rántottak. Csattogtattyák egy ideig a' la-

Dulzinnak kezei által, Királyi udvarunknak Korlátos Tiſztye és Győri Prépost által, Urunk' meg-testelülésének 1228-dik eſztendejében. Bőcsülendő Robert Eſztergami, Tiſztelendő Ugrin Kalocsai Érsekek lévén. Dezső a' Csanadi Püspökséget, Sándor a' Váradit, Regnald az Erdélyit, Bertalan a' Pécsit, Istennek anya-ſzent-egyházait kormányozván. Dienes' Nador Ispánságában, Laſzló Udvarnokságában és Bács-vármegyének Fő-ispánságában; Julának a' Királyné' korlátossának és Bodrog-vármegyének Fő-ispánságában. Dienesfi Dienesnek Tárnok-mesterségében, Demeternek Tálnok-mesterségében, és Posonyi Grófságában; Miklósnak Lováſznokságában, és más több Nagyságosoknak, kik Orſzág Fő-ispányi valának, idejekben, Uralkodásunknak hufzon ötödik eſztendejében.

Ekkor, a'-mint látni, a' Pörnek vége nem ſzakadhatott. Három eſztendő után így írja-le András a' dolognak ki-menetelét.

András, Isten' kegyelméből, Magyar-orſzág' Királlya, ezen levélbe tekintőknek Üdvösséget, és minden jót közönségessen. A'mi a' Királyi hatalomnak meg-határozásával el-végeztetik, hogy az időnek továbbra folytában elne-törültessen, az Irásnak tanúságával ſzokott meg-örökösödni. Tudgya tehát a' mostani nemzet, és következendő Utóink: hogy mivel Hektor Fő-ispány között egy réſzről, és Tamásfi Mester Márton között más réſzről a' Dunának fel-réſze iránt valami puſzta mellett, mellyet Zoának neveznek, viſzſza-vonások támadtak vólna, és azon említett Márton, el-vivén Biztosunkat, kinek neve Zacsra,

egy

lapokat. De az én Uramnak semmi gondgya a' védelmezésre. Ugy tettszett: mintha a' halálé maga kereste volna, mert fejét nem védelmezte; hanem inkább jól előre tartotta. A' Királynak első vágása le csapta Uram koponyájának egy részét, és lábairól le-esett. Ezeket mondhatta még-is a' Királynak. „Ezen sebem meggyógyíttya immár Nagyságodnak szívét. Engedgye-meg szeretet-beli hibámat. Engedgye-meg Jolántának-is: hogy könyveivel meg-áztathassa síromat. Már örömest Meg-halok; mert el-

egy Pogona Faluból, azon Hektor a' mi jelen-léttünkre idéztette volna; Maga azon említett Hektor az egész Dunát, melly az ö földjének határja vala mind inétt, mind amonnént ö magájénak lenni mondotta. És mivel azon Hektor a' mi Nagyságos bátyánknak jó emlékezetü Imre-királynak ki-váltságát el-rendeltt időre előttünk meg-mutatta volna; előbb említett Márton ellene mondotta azt: hogy azon ki-váltság alattomban szerződött semmi hiradásával a' szomszédoknak, és ezt meg-bizonyította, hogy: mind maga, mind Elei a' Dunának egy részét csendességbe bírták, a'-mit is sok Egyházi Elsöségnek, és Polgari Uraságoknak tanúságával meg-erösített. Mivel tehát sem Mártonnak tanúsága, sem Hektornak ki-váltsága elegendők nem lennének arra, hogy illy nagy dolognak véget vethetnénk, az Ország' Nagygyainak tanácsjokból el-végeztük: hogy mind-a'-két rész a' mi jelen-léttünkben Baj-társakat rendellyen, kik midön az el-rendeltt időben és helyen egymásra fegyverrel estek volna, végtére Hektor Fö-ispánnak Baj-társa meg-

el-értem nyugodalmamat, mellyet egy botlásom el-veſztett.„ Ekkor viſzſza tette Láſzló ő kardgyát. Az én Uram, gyönyörűen mosolyogva, meg-holt.

JOLÁNTA: Meg-holt?

NESZTE: Méltóságos Aſzſzony. Vegye elö az Imát, és a' Bölcsességet.

JOLÁNTA: Ne ſzorgalmatoskodgyál Neſzte. Énnékem ſemmi bajom. Látd: nem sírok. El-se-ajúlok. Az egeket se ostromlom, hogy boſzſzú-állóim legyenek. Éppen nem. Én nyúgodtt elmével vagyok: mert tudom: hogy az Iſten az igazságot ſzereti. Ha a' Királynak ſze-

győzettetvén, le-dült, és igy azon Pörben sokſzor említett Márton, a' mi jelen-léttünkben, meg-igazúlt. És igy mi Királyi hatalommal parancsollyuk: hogy előbb neveztetett Hektor Fő-ispány mind el-veſztené azt, a' mit a' Dunában keresett, és az ő ki-váltsága, ha valakinek meg-mutatná, semmit se érjen, melly ki-váltságot dirobról-darabra ſzakaſztattuk. Hogy tehát ezen mi-előttünk történt dolognak rendje épen és másolhatatlanúl meg-maradgyon, meg-engedtük erről Írásunkat, melly kéttſzeres pecsétünknek oda-nyomásával meg erősítetett. Költ Urunk fogantatása után 1231-dikben, Uralkodásunknak huſzon-nyolczadikában.

Azt mondgya Timon ezen Hektor Fő-ispányról, hogy azt alig ha valósággal nem Hedornak, avagy Hedernek hivták, és igy a' Hedervári nagy emberek közzül vala, mert azon helyek, mellyekről emlékezik a' Királyi levél, nem meſzſze vannak se Győrtől, se Hedervártól.

ſzelenczéje egyſzer meg-telik, bizonyossan fel-billen. Hagygyatok néki békét ti mennykövek; agyon ne sujtsátok. Te föld! hordozd békével, még több illy Özvegyeket csinál, a'-micsodás én vagyok. Duna-vize! el-ne-nyeld, még-tele-nem-húzza magát, valamint a' nadály, minden fesletségekkel. *Kis-sírása után, nevetve:* De minek sírok balgatag? Olly keserves állapotnak, a' minőben én vagyok, mi gondgya az apró könyvekkel?

TULON: Jól tennéd Neſzte: ha ſzobájaba vinnéd. Ő nagyon beteg. Eſzét-is el-veheti a' bánat.

JOLÁNTA: Édes lelkem Tétényim! így kelletett tehát érettem fel-áldoztatnod?

NESZTE: El-ne-hagygya magát a' Méltóságos Aſzſzony. Talán jobb vólna, ha a' Kastélyba mennénk.

JOLÁNTA: Nem megyek édes Neſztém. Ne tartóztass itthon. Én azon erdőbe megyek. Meg-kel-látnom le-csapott uramat. Öſzſze-keverem könyveimet vérével. Talán azon vad oroſzlánt még prédája mellett találom. Talán fel-fog-konczolni engemet-is. Oh bár fel-konczolna. Oh ha Uramnak oldala mellett halva fekhetném. *Az erdő felé akara menni.*

DZIAN: *meg-tartóztatván Jolántát:* Hová-hová, Méltóságos Aſzſzony?

JOLÁNTA: Oh ne tartóztassatok. Nékem meg-kell őtet ölelnem.

NESZTE: Inkább Téténybe hozattyuk. Jőjjön Méltóságod addig-is a' kastélyba. Igen ſzükséges a' nyugodalom.

JOLÁNTA: Igen-is a' Nyugodalom. De hol találom azt fel? Mind-az-által fel-találhatom. Én azt jól ismérem. A' halálnak húga. Tudom-is már, hol-lakik. Oh édes Tétényim! Te már az ő kebelében nyugſzol. Neſzte! Dzián! hadd támaſzkodgyam reátok. *Ezekkel el-megyen.*

TULON: *Maga maradván*: No már ezek éppen úgy estenek, a'-mint magam akartam. Diadalmaskodtál Tulon halálos ellenségeden. De ugyan munkámba-is kerűlt. Moſt én magamnak ſokat tulajdoníthatok. A' többi között azt-is: hogy Jolánta, Királyné lévén, meg-fogja kö-ſzönni iparkodásomat. Fortély, vagy erőſzak mind-egy-ördög. Csak hogy tárgyamat el-értem.

NEGYEDIK SZAKASZ.

1. Jolánta' gyötrelmi.
2. Monika' követsége.
3. Berényinek öſztöni.
4. Király' izenete.
5. Jolánta' fel-tételei.
6. Láſzlónak aggódási.
7. Uzúrnak tettetési.
8. Neſzte Monikával.
9. Jolántának sérvei.
10. Jolántának utóllya.
11. Jolánta' nagy ſzíve.
12. Berényinek jajjai.

ELSŐ RÉSZ.

Jolánta' gyötrelmi.

Maga' ſzobájában vala Jolánta, melynek falain ſzomorúan égtek a' halotti gyertyák. A' ſzobának közepén vala egy fel-emelkedett állás, deſzkákkal meg-padolva, holott Tétényinek testye ki-vala nyújtóztatva. Fejét, a'-mint a' vágás esett, fehér keſzkenővel bé-kötötték, hogy Jolánta előtt irtóztatónak ne láttſzattasſon.

Tétényinek testye egy lepedővel vala bétakarva, de úgy: hogy képe ki-láttſzattatott. Feje fölött egy aſztal, mellyen két gyertya é-

gett. Nem meſzſze innent egy ſzék, mellyen a' tetemek mellett virraſztó emberek nyugodalmat lelhettek.

Állott egy darabig Jolánta az Állás mellett oly ſzomorúsággal, mellyet le-nem-írhatni, le-se-rajzolhatni, és éppen semmi máshoz, hanem csupán maga-magához hasonlíthatni. Béhúnyorodott, és már egéſzlen ki-sírt veres ſzemei, édes Urának hóltt testjére fordúlván, merevedten, minden pillantás, minden tekíntet nélkül állottak. Öſzve-kúlcsolta oſztán kezeit, és az Egekre fel-vetette esőző ſzemeit. Néma keserveit csupán valami irtóztató jelekkel mutogatta.

Végtére az Állás mellé le-térdelt, és, Urának jobbját elő-vévén, azt meg-csókolta, egy ideig könyveivel áztatta, az-után ismétt le-tette. A' mint tőlle ki-telhetett, igen gyengén, és a' haldoklóhoz nagyon hasonló hanggal így kezdette ki-fejezni iſzonyú gyötrelmeit

JOLÁNTA: Tehát el-vagy immár tőllem ſzakadva egygyetlen-egygyem, 's-mindenem? — Pedig örökre el ſzakadva lelkem Tétényim? — El-válhattál tehát tőllem Te, kinek karjai között sokkal bóldogabb vóltam, semmint e' világon lehetségesnek lenni gondolhattam. — Oh én ennek-előtte leg-ſzerencséssebb; mostanában leg-ſzerencsétlenebb Teremtés! — Ez vólt tehát azon Királyi kegyelem: hogy egy vágással két

ſzí-

ſzíveket öſzſze-daraboly? — És Te, ki miátt hóltál-meg édesem? Nem-de, Jolántád miátt? És én itt pityeregjek melletted?

Egy kevés gondolkodása után, hirtelen fel-ugrott, és Urát ott hagyta. Törülgette oſztán homlokát. Járkált egy kevessé sebessen, és így folytatta ſzavait

JOLÁNTA: Irtóztató gondolat! Te nagyon kegyetlenkedel ellenem. Te engem' igen hevessen meg-támadtál. — Oh én el-hagyattatott! le-nem-rogyok-é ezen iſzonyú terhek alatt? Immár tapaſztalom: hogy a' kegyetlen súly testemet-lelkemet egéſzlen a' föld' gyomráig görbíti. — Oh Tétényinek bóldogúltt lelke (az egek' bóltozatain akár mellyik gömbbe tartózkodol) le-ne-pillants még most a' Te Jolántádra. Mert: noha ugyan leg-ártatlanabb módon, de halálodnak még-is oka vagyok. Ha egyſzer veled lehetek, mindeneket el-befzéllek. És csupán még ezen öröm az, mely ſzívemet meg-vidíthattya: hogy még valaha veled lehetek.

Hogy ezeket el-mondta; ismétt Urának Tetemeihez ment, nézte nagy késervessen azokat, és előbbeni gondolataival gyötrődött.

MÁSADIK RÉSZ.

Monika' követsége.

Jolántának Nevelő-aſzſzonya vala Monika. Igen tiſztességes özvegy; és még ſzorgalmatos-

sabb Nevelő. El-hagyatott felesége azon Turtulnak, ki a' Kúnokat a Magyarok ellen felindította, és, nem sokára, Tétényinek iparkodása által: Beſzſzárábiába ſzám-ki-vettetett.

Urának el-menetele után, Berényinek udvarába vitetett: hogy Jolántára vígyázzon. Szerette-is édes alakját. Nem külömben maga-is Jolánta kedves Dajkáját. Hogy oſztán Berényből el-emelték Jolántát, Monika vele el-méne Téténybe, és annak társaságában gyönyörüen élt.

Midőn Jolánta Urának tetemei mellett gyötörtetett, addig-is Berényi Monikához érkezett, és néki Leányának előbbeni ſzerencsétlenségét, eleitől fogva egéſz végig, le-beſzéllette. Mondotta végtére azt-is: hogy el-ſzenvedett éktelenségeit meg-nem-orvosolhatná más valami, hanem csupán a' Királyi korona.

Kérte azután Berényi Monikát: menne Jolántához, és néki a' Királynak hozzája-való hajlandóságát, meg-jelentené. Győzné-meg elő-hordott okaival; minő ſzükséges lenne néki a' Királynak ſzeretete mind magára, mind édes Atyára nézve.

Monika alakját igen ſzeretvén, ugyan-azért őtet ſzerencsésnek tenni kévánván, el-fogadta, pedig ſzívessen, Berényinek ajánlásait. El-méne tehát Jolántához, ki akkor Urának ſzemlélésében foglalatoskodott. Nem tudta, hogy kezdgye követségét. Lassan-lassan Jolántához

láp-

léptetvén, meg-fogja annak bal karját. Meg-fordúlt a' tetemektől Jolánta. Ezeket mondotta pedig

MONIKA: Méltóságos Aſzſzony! Kedves alakom! — Iſzonyúk, a'-mint látom, a' ſzívnek gyötrelmei! Kérem minden ſzentségekre: távozzon-el innent. Ez irtóztató látomány!

JOLÁNTA: Kegyetlen Aſzſzony! Te-is az én nyomorgatásomra ſzülettél? — El-akarod azt tőllem rablani, a'-mi édes Uramból hátra-maradott? — az én barátném — az én gyám-anyám — ki nékem nyomorúltnak inkább segedelmet adhatnál (és azzal Isten-igazában tartoznál) még jobban terheled vállaimat; és közelébb taſzítaſz a'-sir-halomnak bellyéhez. Oh ez már nékem . . . .

MONIKA: Istenem! Ugyan hogy-hogy gyánakodhatik felőllem a' Méltóságos Aſzſzony? — Én Méltóságodnak kedves életét féltem; és csupán ez-okért javallottam az el-menetelt. Méltóságodnak ſzemei, mellyek azon ſzent Tetemekről el-nem-fordúlhatnak, valóságos eſzközlői léſznek bóldogtalanságainak. A' sebeket ſzűnetlen fel-cserepesítik, és közelebb viſzik a' sír-dombhoz. Kérem Méltóságodat: jőjjön a' másik ſzobába.

JOLÁNTA: Mit? Engemet innent el-csalni? Lódúlly Monika. Te rékem leg-nagyobb ellenségem vagy. Oh Uramnak ſzent Tetemei!

minden örömeimnek leg-drágább maradékja, íme el-akarnak-csalni tőlletek. Én soha el-nem-válok! Senki egyébb ki-ne-vegyen kezeim közűl, hanem csupán a' Föld, melly mind-a'-kettőnknek egy nemző Annya.

MONIKA: Méltóságos Aſzſzony! mértékellye-meg magát!

JOLÁNTA: Oh ha magam lehetnék édes Uramnak sírja! Oh ha hamvaidat, könyveimmel áztattva, meg-ihatnám, és így tégedet mellyembe temethetnélek.

MONIKA: Kérem nagy buzgósággal Méltóságodat! térjen magához. Másokhoz-is le-van-még-kötelezve, nem csak Tétényihez. Él még édes Attya!

JOLÁNTA: Édes Atyám? Igen-is: csupa névre nézve. — Nem látod itten azon Atyának cselekvénnyét — Teremtő Isten! ha ezt egy Atyai ſzív végbe viheti, akkor oſztán bujdossunk-el édes Monikám, és keressünk magunknak Atyát a' kő-ſziklák között, a' fene Tigrisek és Oroſzlányok között.

MONIKA: *Alattomban*: Istenem! vallyon hogy kezdgyem-el követségemet? Elejét se találhatom — *nyilván*: Méltóságos Aſzſzony! bár csak egy kevés időre magához térhetne. Elhitetheti pedig magával: hogy az én ſzívem-is nem külömben vérzik. Mind-az'-által: én el-nyomom, el-is-titkolom, a' mennyire lehet, fáj-

dal-

dalmaimat: mert, hogy Méltóságodat segíttsem, azzal tartozom.

JOLÁNTA: Szegény Monika!

MONIKA: Nyissa-fel újra ezen meg-sebesűltt szívét, melly magát mindentől el-akarjazárni. Ki tudgya, ha annak vígasztalására nem lehetek-é?

JOLÁNTA: Szegény jó Monika! Hadd sírjam-ki magamat a' te öledben. *Ölébe ereszkedik.*

MONIKA: Talán fel-ébreszthetem Méltóságod' el-hunyorodott lelkét? Talán viszsza-térhetnek még el-haltt örömei? Ki tudgya: ha e-világnak Játék-színnyében ollyas új személyt még nem jadzhatik-é Budán, mellyet eddig Tétényben olly örömest jádzott?

JOLÁNTA: *Ki-rántván magát Amannak kebeléből*: Mit? Új személlyet jádzak? Mit értetszsz ez-alatt? Vagy igen éktelen a' te képzelődésed, vagy az eszed el-ment. Lehet-é még illy személyt remélleni, mellyet mostanában viselek? Oh Monika! Te engem', a'-mint látom, nem ismérsz.

MONIKA: De még mást-is ismérek méltóságodban.

JOLÁNTA: No szólly: mit akarsz?

MONIKA: Kún-László, a' Király - - -

JOLÁNTA: Hogy Uramnak Gyilkossa légyen, azt jól tudom.—Mit? talán ennél-is kegyet-

le-

lenebb Tigris? Ugy-é keveset mondottam Monika?

MONIKA: A' Király' méltoságod attyával a' vadáſzatról ide jött.

JOLÁNTA: A' Király? Ide jött? Nem ment tehát Székes-fehér-várra? Mi dolga immár néki Tétényben? *Meg-rettenve*: Istenem új mélységet látok lábaim előtt! Kegyetlen atya! Talán ebbe-is bele-akarſz-sodrani?

MONIKA: Miről gondolkozik méltóságod?

JOLÁNTA: Most értem a' dolgot Monika. Mind-eddig nagyobbak vóltak keſerveim, semmint fel-érhettem vólna eſzemmel, mért öltemeg Láſzló az én Uramat. Ime Ime! annak okát most veſzem éſzre leg-elől.

MONIKA: Ugyan-azért ſzükség: hogy magán erőt vegyen a' méltóságos Aſzſzony. Még az ellenséget-is jobban meg-hátrálhatni, ha azt kéſzen várjuk, mint mikor felőlle nem-is gondolkozunk. Nem meſzſze vannak immár az ostrom' kezdetétől.

JOLÁNTA: Köſzönöm, édes Monikám, okos intéseidet. Kéſzen vagyok mindenre. Álmossan senki se fog találni.

MONIKA. És ime Berényi urat látom. Aſzſzonyom! itt az Ostrom, itt a' Harcz.

HAR-

HARMADIK RÉSZ.

Berényinek ösztöni.

BERÉNYI: No ez ugyan elég hoſzſzan tartott. *Alattomban Monikához:* No ſzéna-é? vagy ſzalma? Meg-adta-é ſzívét?

MONIKA: *Allatomban Berényihez:* Igen hamar érkezett a' méltóságos úr. Követségemnek csak elejére-is alig érhettem. Mind-az-által: nehezen leſz valami belőlle.

BERÉNYI: *Allatomban Monikához:* El-mehetz. En a' többit magamra vállalom. Megüthetné a' patvar: ha tárgyamat el-nem-érhetném:

MONIKA: *El-menttekor alattomban:* Megválik, hány zsákkal telik.

BERÉNYI: Tehát, édes Jolántám, ő nem sokára itt terem.

JOLÁNTA: Kicsoda, édes atyám?

BERÉNYI; No ki más lehetne? a' Király!

JOLÁNTA: A' Király?

BERÉNI. Az igen-is. És te ezen csudálkozol? Sőtt örülly és örvendgy: hogy amaz Árúlón boſzſzút állottunk. Jöſzte Jolantám. Vedd bírtokod alá azt, a'-mit régen megérdemlettél. És, ha amaz el-nem-rablotta vólna, régen kezeidhez kelletett vólna venned. A' zöld ſzobában vagyon a' Király. Ő néked ajánlya mind kezét, mind koronáját.

JO-

JOLÁNTA: Mind kezét tehát? mind koronáját? Ezen ajánlások igen csudálatosok.

BERÉNYI: Sőtt régtől-fogva tiéd valának mind-azok. Felejtsd-el azon Árulót. Ő már meg-lakolt gonoſzságáért. Iſten úgy tartson: ha a' Király nem vette-vólna-el tőlle a' prédát, magam keritettem vólna körmeim közé. Mind-az'-által: vége ſzakadtt mindennek. Könnyű el-felejteni.

JOLÁNTA: Oh ſzerelmes atyám! Könyörülly, kérlek, egygyetlen-egy leányodon. Szavaid igen kegyetlenek. Valamennyi ígék, annyi lándsák az én ſzívemben.

BERÉNYI: Jolánta! Illyetén ſzavaidat még egyſzer ne hallyam. Én meg-feletkezhetem: hogy ſzerető atyád vagyok.

JOLÁNTA: Teremtő Isten! Nincsen tehát atyám, ki le-alázott lelkemet gyámolitaná.

BERÉNYI: Van néked atyád van. Csak nyisd-fel ſzemeidet vaksi, és lássad iparkodásait. Ő téged' a' Királyi ſzékre akar fel-emelni. Ő téged' egy fiatal ſzép Királynak feleségévé rendelni. Ő téged' torkig ſzerencséssé tenni. Akarhatz-é többet ezeknél?

JOLÁNTA: Édes atyám! itt a' Kevesebb fokkal többet érne.

BERÉNYI: A' kevesebb? — Bolond gombát ettél. A'-mi ennél kevesebb, az semmi se.

És én nem lennék akkor Berényi, ha ennél kevesebbet akarhatnék.

JOLÁNTA: Szerelmes édes atyám! Oh csak egy ſzem-pillantásig érezhetnéd azon iſzonyító gyötrelmeimet, mellyek, mint valami hóhérok, ſzívemet marczongollyák; bizonyára minden tehetségeddel, azon vólnál; hogy a' terhet meg-könyebbítenéd, nem pedig nagyobbíttanád. Ha egy csöpp atyai vér fojik ereidben; könyörülly leányodon.

BERÉNYI: Aſzſzony! Te a'-mint látom, az én ſzívemet meg-akarod-lágyítani?

JOLÁNTA: Oh akkor Jolánta meg-ſzabadúl, és viſzſza-veſzi minden örömeit.

BERÉNYI: De vallyon lehetséges-é az: hogy e' jelen-való és bizonyos ſzerencsédről így meg-feletkezz? — Egy Aſzſzonyi gyarlóság, egy kis képzelődés, melly csak egy-két nap ſzokott tartani, úgy annyira el-bolondíthatott-é tégedet? — Én, kinek leánya' ſzerencséjében semmi haſzna: mert a' nélkül-is böcsületessen el-élhetek; Én a' Te atyád, ki téged valósággal ſzeretlek, és ezért boldognak-is látni kévánlak, ölöm és fáraſztom magamat, csupán a' te haſznodért.

JOLÁNTA: Oh ne faraſzſza magát!

BERÉNYI: Jolánta! most van azon ſzempillantás, mellyben vagy mindent viſzſza-nyerhetünk; vagy újra mindent el-veſzthetünk. E'

ket-

kettőből most választ egygyet. Fogadgy szót édes Jolántám. Bizonyossan meg-köszönöd valaha: hogy ezen Aszszonyi gyarlóságodat jóra fordíthattam.

JOLÁNTA: *Mindég urát nézvén*: Oh édes atyám. Ennékem immár semmi gyönyörűségem széles e' világon. Nincs mitől félni, nincs mit remélleni.

NEGYEDIK RÉSZ.

A' Király' izenete.

TULON: A' Király Berényi úrra várakozik.

BERÉNYI: No! a' te utólsó válaszodat.

JOLÁNTA: Hogy az én szívem örökkön Tetényié légyen.

BERÉNYI: Aszszony! Jól meg-gondold, mit beszélsz. Én az Aszszonyi gyarlóságokat el-türhetem ugyan; de csak bizonyos mértékig.

TULON: Gondollya-el Méltóságod: hogy a' Királynak jussa vagyon maga' személlyére. Ő Méltóságodat egy szál karddal kereste. Ő Méltóságodért életét-is koczkára tette.

JOLÁNTA: Hát a' haramják nem tesznek koczkára élettyeket, midőn rablani indúlnak? Sajnallom: hogy veled szóllanom kelletett.

BERÉNYI: Tüzes menny-dörgö! Ez sokáig tart. Te engem' fel-gyúllasztasz mindegyre; én pedig meg-hevesedni nem akarok.—

Egy

Egy ſzó mint ſzáz: Aſzſzony engedelmeskedgy, avagy érezd dühösségemet. Addig-is feletetet adok helyetted kegyes Királyunknak. *El-akara menni.*

JOLÁNTA: *Attya' eleibe térdelvén:* Oh atyám! Édes ſzerelmes atyám! Ha még érzed ezen esdekléseket, ezen könyveket; ha bé-hatnak éppen ſzívedig: Üdvösségedre kénſzerítelek: fel-ne áldozd leg-kedvesebb leányodat Nagyra-vágyóságodnak. Magunk mértékjével mérjük magunkat. Kinek birtokába taſzítol? Egy kegyetlennek? Egy Uram' Ölőjének? Kinek kezei még most-is vérrel harmatoznak; pedig Uram' vérével, és azt akarhatod; hogy vele kezet fogjak? — Én? kinek urát agyon sujtotta, az ő felesége lehessek? Ördögi vakmerőség tőlle, csak meg-is-gondolni.

BERÉNYI: No csak kelly-fel édes leányom.

JOLÁNTA: Atya: meg-eshetik, hogy legutóllyára térdelek lábaid előtt. Ezen lábak azok, mellyekre engemet, gyermek-koromban, olly édesdeden fel-vettél. Ezen karok azok, mellyekkel engemet olly édesdeden által-ölelté, pedig akkor, mikor még nem beſzéllettem; hanem gyágyogtam. Mind-ezekre erőssen kénſzerítelek Atya: Lágyúllyon meg kő-ſzíved. Engedd-meg azon egy ſzerencséjét leányodnak: hogy édes Tétényimet, az én leg-kedvessebb

férjemet, mind-addig sirathassam, mind addig hozzája hív lehessek, még életben léfzek.

BERENYI: *El-taſzítván leányát*: Félre puruttya. Nincs egy mák-ſzemnyi eſzed. Kötelességemben áll: hogy bóldogságodra kénſzerítselek. Kéſzen légy. Én a' Királyt ide hozom. Mennyünk oda Tulon.

JOLÁNTA: *Még térden állva*: Teremtő Isten! lehetséges-é: hogy az emberiség illy mélyen süllyedgyen.

BERÉNYI: Ismétt arra intlek: Vagy engedelmeskedgy, vagy pediglen hally-meg. Mindgyárt ide hívom a' Királyt. Jaj néked, ha nem engedelmeskedel. Utánnam Tulon. Majd meglátom, ki parancsol többet. *El-megyen Tulonnal.*

ÖTÖDIK RÉSZ.

Jolánta' fel-tételei.

JOLÁNTA: *Fel-kelvén*: Istenem! Teremtőm! Hogy lehet el-viselhetni irtóztató terhemet? — Ötet tehát nékem látnom kell? — Ötet? Uram Gyilkossát? Azon Tigrist, kinek körmei ellenem horgaſúltak? — — Jól vagyon. Lássalak tehát — De mit akarhattz velem Kún-Láſzló? A' Királyi ſzékre emelni? Azon ſzékre, mellynek első lépcsője az ram teteme? mellyre fel-se-hághatnék, ha csak rajta körölſztül nem mennék? — Rettentő gondolat! — Nem úgy —

Előbb

Előbb izről-izre ſzaggassatok, mint azt meg-érhetitek: hogy Tényim ellen hitetlen legyek. Félre azon Koronáddal Kún-Láſzló. Az tüzes, nem ragyogó: ugyan-azért: én fejembe nem illik. Híved maradok édes Tényim. Megérdemlik ezen ſzívességemet ſzentséges hamvaid.

Hogy ezeket el-mondtta, egygyet-kettőt lépett nagy gondolatokban. Soha mozgásaiból ki-nem-lehetett-vólna-venni: mit akar, ha csak e' kurta ſzavaira nem fakadott vólna

JOLÁNTA: De ugyan mire várakozol ízerencsétlen Aſzſzony? — Szaladgy arra, a'merre két ſzemeid láthatnak. *A' Nyulak' Szigetje felé tekintvén*: Oh rettentő éjtſzak! Az erdőn által, hogy töri magát az irgalmatlan förgeteg. Oh bár csak a' nyulak' ſzigetjébe ſzökhetném: hogy ott azon ſzent Apáczák között élhetném, és úgy e' világtól örök búcsút vehetnék (13). Oh állyatok-meg ſzelek! — Szaladgy

(13). A' Nyulak' ſzigetében, midőn Kún-Láſzló' Attyának ötödik Istvánnak Test-vér húga Szent Margit Apáczáskodott, vele laktanak ezen Apáczák: kiknek neveiket egy régi Magyar-könyvből, ugyan az akkori írásnak módgyával fogom azoknak kedvekért le-írni, kik a' Magyar régiségben gyönyörűségjeket helyheztetik. Ha mi azon Írásba nehéz értelmünek fog tettſzeni, azt, foglalatba vévén, a' mostani írásnak módgya ſzerént fogom elő-adni. Így vannak tehát ottan az Apáczáknak neveik:

It„

Jolánta! Szaladgy! — A' kő-ſziklák' högyén-is bátorságossabban állhattſz, mint az emberek között élhettz.

El-akara valójában ekkor ſzaladni, és úttyát a' Nyulak' ſzigetje felé tartotta. Ki-nyitot-

„ It kezdetyk el az Sororoknak neveuk, kyk az Clastromban lakoztanak zent Margyt-azzonnak ideyeben:

Elseü vala *Soror* KATERINA, es ez vala Prioriſsa, az ideuben, mykoron zent Margyt-azzonnak zentseges eletyreul leun nagy byzonsaggal valo tudakozas, 's-a'-t.

Masodik Sorornak eu neve *Soror* ELIANA.

Harmadyk Sorornak vala neve *Soror* JOLENT.

Negyedyk Sorornak vala neve *Soror* MARGARETA: Ez vala Istvan-kyralnak Nennyenek Anna-azzonnak leanya.

Az *Ötödik* Sorornak vala neve EURSEBET, es ez vala Istvan-kyralnak leanya, melly Istvan-kyral vala egy ember gyermeke zent Margyt-azzonval.

Hatodik Soror vala neve MARGYT. Es ez vala Guiellynos Makonyay herchegnek leanya (Guillielmus', Macsovai Bánnak, leánya).

Hetedik Sorornak vala neve *Soror* BENEDICTA es vala Toboli Buce Urnak leanya (Toboli Bencze, vagy Benedek Urnak leánya).

Nyolcbadyk Sorornak vala neve *Soror* EURSEBET, es ez vala Bodoboray Istvan Urnak leanya.

Kylencbedyk Sorornak vala neve *Soror* EURSEBET es ez vala Serennay Lazlo Ispan Urnak leanya (Feu-ispan-urnak leanya).

Tyzedyk Sorornak vala neve *Soror* SABINA, es ez vala Felheuvyzy Donat Urnak leanya.

Ty-

totta ſzobájának ajtaját-is, és egygyik lábát a' küſzöbön túl helyheztette, midőn Tétényinek Tetemeire viſzſza tekintvén, ezeket mondotta

JOLÁNTA: Vallyon merre vettem útamat? Téged' tehát, lelkem Tétényim, el-akartalak

Tyzenegygyedik Sorornak vala neve *Soror* ELENA, es ez vala Seserenyay Hylysnaok leanya (Seserennyei Illyesnek leanya)

Tyzenketteud' Sorornak vala neve *Soror* EURSEBET, Bodomerey Tamas Ispan Urnak, es Olimpiadis azzonnak leanyok (Bodomerei Tamas Feu-ispan-urnak, es Olimpia-aſzſzonnak leanyok).

Tyzen-harmad' Sorornak vala neze *Soror* STEPHANA, es vala Pausa Urnak leanya.

Tyzen-negyed' Sorornak vala neve *Soror* OLIMPIADIS-*azzon*, Bodomerey Tamas Ispan Urnak felesege; de it az Ispant nem kel ugy erteneunk, hogy valami keuz Ispannak felesege volt volna ez azzon, vag az teub Sororok, kiket nevezeunk Ispan leanynak, hanem voltanak Vaarmegye Ispan, es nag Urak. Annak utanna Fejedelemseget-es tarta ez Olimpiadis azon zent Margyt-azzon ideeben az Clastromba.

Tyzeneuteud' Sorornak vala neve *Soror* FROSIA, es ez vala Nytray Jakab Urnak' leanya.

Tyzen batodiknak vala neve Agnes. Ez Agnes vala a' Clastrombeli Sororoknak zolgaloyok, es jeleseul zent Margyt-azzonnak.

Tyzen beted Sorornak vala neve *Soror* AGNES, es eu vala Berchy Pal Urnak leanya (Bercsi Pál Úrnak leánya).

hagyni? — Én? Tégedet? — Nem! — Ezt én nem cselekedhetem — Itt kell maradnom. — Lellyenek-fel ne másutt; hanem melletted. Melletted kénozzanak! melletted konczollyanak-fel. Egy azon gondolat: hogy mindent éretted

Tyzen nyolchad' Sorornak vala neve *Soror* JUDIT, Ipolt Ispan Urnak leanya.

Tyzen kylenched' Sorornak vala neve *Soror* CECILIA, es eu vala nehany Bezpremy Moyses Urnak leanya.

Huzad Sorornak vala neve *Soror* LUCIA Bezprimy Uten leanya (Bezprimy István leánya).

Huzon egyedyk Sorornak vala neve *Soror* KATERINA, ez vala Eztergamy Sennye Urnak leanya (Eztergamy Zenó' Úrnak leánya).

Huzon ketteudik Sorornak vala neve *Soror* ALEXANDRIA, es vala Caacky Alexander Urnak leanya (Csáki Sándor Úrnak leánya).

Huzon harmadyk Sorornak vala neve *Soror* AGNES, es vala Somogy Gergely Urnak leanya.

Huzon negedyk Sorornak vala neve *Soror* BENEDICTA, es vala Canac Istvan Urak leany (Kanák Isván Úrnak leanya)

Huzon euteudyk Sorornak vala neve *Soror* MARGARETA, es eu vala Erdely Matyus Herchegnek leanya (Erdélyi Mátyás Vajdának leánya).

Huzon hatodyk Sorornak vala neve *Soror* JUDIT, es eu vala Moyses Nador-ispannak leanya (Mize Nádor Ispannak leánya) mely Moyses Nador ispan atta ez bodog azzon Clastromanak Igalt, mind hozza tartozoval euteuk alamysnaul.

Hu-

ted ſzenvedek, meg-könnyítheti a' Pokol' kénnyait. Jöſzte tehát Kún-Láſzló. Én kéſzen vagyok.

Hogy ezeket mondotta, ſzinte el-hitette magával, hogy a' Királynak mind jelen-léttét,

Huzon betedyk Sorornak vala neve *Soror* ANNA, Nyttray Meloan leanya (Nyittray Miklos' leánya).

Huzon nyolcbadyk Sorornak vala neve *Soror* KATARINA Cantrix (Énekes) es vala Varady Andras Urnak leanya.

Huzon kylencbedyk Sorornak vala neve *Soror* MARGARETA Betamy Drisnak leanya (Betamy Andrisnak leánya).

Harmycbadik Sorornak vala neve *Soror* CANDIDA Gauray Tauros leanya (Goray Maurus Urnak leánya)

Harmycb egygyedyk Sorornak vala neve *Soror* EURSEBET Salong Geman Ispan Urnak leanya (Saloni German Fő-ispány Urnak leánya).

Harmycb kettedyk Sorornak vala neve *Soror* KATERINA Somogy Niarc leanya (Somogyi Miklós leánya).

Harmycb harmadyk Sorornak vala neve *Soror* CHINGA avagy CHENGE (Kunigunda) es vala Badoldy Ispannak leanya.

Harmycb negyedyk Sorornak vala neve AGLENT (Agmunda) es vala Bezprymy Andras Urnak leanya.

Harmycb euteudyk Sorornak vala neve *Soror* ALINCHA (Alincsa, Alexia) Aykay Peter Urnak leanya.

Harmycb batod' Sorornak vala neve MARIA es vala Myhal Urnak leanya.

Harmycb beted' Sorornak vala neve AGLENT (Agmunda) Serennya Lazlo Urnak leanya.

Har-

mind ostromjait nagy ſzívvel ki-állhattya. De íme! hogy éppen ekkor Kún-Láſzló Tulonnal és Berényivel ki-jöve, minden fel-tételeiről megfeletkezvén, el-ſzaladott; de el-ſzaladta előtt csak ezeket mondotta

JOLÁNTA: Jaj Istenem itt vagyon. Kinem állhatom. Orſzág világ Jolánta! *Ekkor oſztán nagy hirtelen el-ſzalada.*

HATODIK RÉSZ.

Láſzlónak aggódási.

Hogy Láſzló ama' Társaival ki-jöve, igen meg-döbbent arra, hogy előlle Jolántát el-ſzaladni látta. Meg-neheztelt erre Berényi-is. De fő-képpen Tulonnak nem tettſzett, ki a' Király előtt

Harmycb nyolcbad' Sorornak vala neve *Soror* ANCILLA.

Harmycb kylenched Sorornak vala neve PETRONILLA, es vala Tongay Peter Urnak leanya.

Ezen harmincz kilencz Apáczákat nevezi azon régi Magyar Könyv, mellyet Pray György Jézsuvita Nagyſzombatban ki-adott 1770-*dik* eſztendőben, a' Jézsus' Társasága házának Akademiai bötüivel. De hogy negyvén Apáczáknál-is többen vóltak, másokban olvastam. Azoknak ſzámát némellyek hetvenre, némellyek ſzázra-is viſzik. Elég az: hogy ezen Nyúl-ſzigeti Apáczák' Klastromában vóltak Királyi vérből eredett Apáczák hárman. Két Margitok, egy Örzsébet. Valának több Bánoknak, és fő-képpen több Fő-ispányoknak Magzattyaik.

előtt Jolántának szívét immár el-kéfzülttnek lenni mondotta. Így fzólla pedig

LÁSZLÓ: Jolánta el-fzaladott előllem! — Tulon! mi lelhette őtet? Ez semmi örvendetest nem jelent.

TULON: Ezek Uram az első heveknek jelei; mellyek nem sokára le-fornak.

BERÉNYI: Csak ezen gyarlóságát engedgye-meg. Ő Aſzſzony. Nem sokára meg-bánnya. Már egyſzer fzokásban vett dolog ő-nálok: hogy meg-hóltt Urokat keservessen sírassák. Mind-az'-által: csak egy fzemmel sírnak, a' másikkal Urat vadáfznak. Nem sokára elmúlik. Engedgyen-meg néki.

LÁSZLÓ: Meg-engedgyek néki? Oh igenis, csak ő engedgyen-meg énnékem, és engem' tellyes erejéből fzeressen. Oh! ha őtet magamévá tehetném!

BERÉNYI: Arról semmit se kételkedgyen Nagyságod. Jolánta a' Királynak tulajdona.

A'-mint ezeket el-mondotta Láfzló, mivel ennek-előtt más hevessebb foglalatosságai vóltak, a' környül-állásokra keveset ügyelvén, csupán maga' érzékenségeiben foglalatoskodott. Hírtelen Tétényinek hóltt testjére vetvén fzemeit, igen nagyon meg-döbbent. El-akará elsőben titkolni indúlatait. De azok rajta erőt vettenek. El-álmélkodtak ezen a' többiek; így fzólla pedig

LÁSZLÓ: Az Istenért mit látok? — Íme Tétényinek fel-méſzárlott testje. Ezen írtóztató látomány el-ijeſzthetett-é engemet akkor, midőn gyönyörüséges gondolataimban foglalatoskodom?

BERÉNYI: Oh én eſze-veſzett ember! Hogy vezethettem ide Nagyságodat?

LÁSZLÓ: *Tétényinek testét nem kevés ideig ſzemlélvén*: Édes Tétényim! Kévántam vólna, hogy más valami móddal öfzſze-békélhettünk vólna! — Tulon! — Nem lehet-é tégedet ennek okának mondani? — Lelkem' ismérete háborgat!

TULON: Hogy lehetne az Nagyságos Uram?

LÁSZLÓ: Tétényi nékem nem csak jó emberem, hanem barátom-is vala.

BERÉNYI: De ő Nagyságodat meg-csalta.

TULON: Nagyságod pedig olly kegyelmesſen bánt vele: hogy azt egy ſzál kardra ki-hívni méltóztatott, kit, minden meg-ítélés nélkül, egyſzeriben fel-lehetett vólna akaſztani. — Mikor halt-meg egy akaſztó-fára való illy dicsőségessen?

LÁSZLÓ: Tulon! Tulon! — Ne hazudgy az Egek' rovássára!

TULON: Soha nem hazudtam Uram. Megmentette Nagyságod az egéſz orſzágot egy fene Állattól. A'-ki leg-jobb Királlyának kegyes barátságával viſzſza-él; a'-ki Kún-Láſzlónak A-

tyai

tyai kegyességét meg-veti; annak nem embernek, hanem vad-állatnak lenni kelletik.

LÁSLÓ: Tík soha meg-nem-egygyeztetek.

TULON: Mert magam vóltam: ki gonosz úttyát mindenkor el-állottam. Előtte az én erkőlcseim erkölcstelenségek vóltak. Ha a' Kúnok' ártatlansága mellett Nagyságod előtt felkeltem, a' vétkes Magyarokat pedig, Nagyságod' engedelméből, a' fzellőre köttettem; mind ezek ő-előtte embertelenségek vóltanak. Királyomért-való buzgóságomat hízelkedésnek mondotta.

LÁSZLÓ: Mondotta. De talán igazán-is mondotta.

TULON: Íme ki-mutatta az Isten, kettőnk közül mellyik vétkezett. Le-vonattatott a' fátyol. És íme Tétényi meg-hólt, én pedig itt vagyok.

LÁSZLÓ: Sókáig élhetnek néha a' gonoszok-is.

TULON: Csak az Isten, és Királlyok ellen ne vétkezzenek. Ezek leg-hamarébb meghalnak.

LÁSZLÓ: Ha tehát Tétényinek le-vágásában Istenem előttt semmit se vétettem, hol van Jolánta, kinek kedviért diadalmaskodtam?

BERÉNYI: Őtet az igaz Istennek, Nagyságod' fzámára, meg-kelletik tartani.

LÁSZLÓ: Hová vette magát?

BE-

BERÉNYI: Minden bizonnyal egy-valamelyik ſzobába.

LÁSZLÓ: El-vihetem-é még ma Budára? E' vólna el-tökéllett ſzándékom.

BERÉNYI: Az enyim-is Nagyságos Uram!

LÁSZLÓ: Kéſzek-é a' Lovak Buda felé? Tulon! meg-parancsoltad-é?

TULON: Mondottam: hogy Kún-Láſzló' ſzekerébe fogjanak. Erre a' Kúnok hallgattak; a' Magyarok pedig nevettek (14).

LÁSZ-

(14) Kún-Láſzlónak idejében annyi gyülevéſz Nemzetség, úgy-mint: Szerecsenek, Tatárok, Kúnok, Czigányok, sok más féle nemtelen pogányok bé-jövén Orſzágunkba, azon kívül sok hadakba bele keveredvén, és ſzinte mindnyájában, a' kevés nyereség mellett, eleget veſztvén, Turóczinak ſzavai ſzerént „ sokat alább hagyott dicsőségéből Magyar-orſzágunk. Kezdettek kebelében-is a' zúr-zavarok. Le-rontattak a' városok, a' fuluk-is meg-égettetvén, csupa hamvokba fektettek. A' Békesség és egy-gyet értés oda lett. A' gazdagok el-ſzegényedvén magokat paraſzti munkára adták. Akkori időben a' két kerekű taligát *Kún-Láſzló ſzekerének* nevezték a' Magyarok, mivel a' ſzünetlen foſztások, ragadományok után, el-puſztúlván a' lovak, az emberek magokat fogták-bé a' ſzekérbe, és az állatok helyet magok vonták a' ſzekeret. Mindezen ſzegénységnek oka vala pedig a' Királynak idétlensége, mellyet egynehány vagyonos nagyok meg-vetettek, és, az Orſzágnak réſzeit magok haſznokra csipdesvén, a'-mit egyſzer kezekhez kerítettek, azt oſztán akkor se lehetett tőllök el-venni, midőn a' Király meg-nyőlt. Sokſzor akar-

LÁSZLÓ: Oh! csak örömest reá-állana Jolánta a' Budai útra!

BERÉNYI: Meg-kell lenni Uram! Én Jolántának édes attya vagyok.

LÁSZ-

akarta ugyan ö ezen zabolátlan szabadságnak fékjét viszsza rántani (a'-mi sok Királyi leveleiből ki-tettszik); de nagyobb gyökeret verhetett a' vakmerőség, sem-hogy az Orvoslást el-szenvedhette volna. Oslép János maga részére meg-tartotta Posont, és annak környékét, és Iván név alatt szinte kis Királlyá lett. Nem csak magától Kún-Lászlótól nem félt, hanem Albertbe-is kapott Habspurgi Rudolf Császár' fiába, már ekkor Austriának vezérjébe. Albert, ezen zenebonáskodóra ütvén, puszttotta az Országot, a' Magyarokat öldöste. Nem külömben Trencsényi Mátyás szinte az egész fölsö Magyar-országot birtoka alá vette. Uros a' Szerviai igazgató ki-akarta Kún-Lászlót Szerviából tárni. Illyen veszedelmbe vólt Lodoméria és Galliczia, kik magokat Magyar-országtól el-akarták-szakasztani. Benn az Országban se egygyeztek-meg egymással a' Nagyok. Kún-László, a' Magyaroktól tartván, öszve-csatlotta magát a' Kúnokkal. Az ö szokásjok szerént meg-ereszttette szakállát, és fején három üstökre vette hajját. Meg-engedte, sőtt meg-parancsolta a' Kún-sapkát-is, hogy a' Magyarok hordozzák. A' vászon sátorok alatt mulatván, a' Kún-Aszszonyokhoz hozzá szokott, velek, el-hagyván az Ország' kormánnyát, édesdeden enyelgett. Ezeket nem szenvedhetvén, ki-se-állhatván a' Magyarok, elsöben a' Kúnok ellen törtek, de, ezekkel nem meszszire mehetvén, a' Pápának irtak: hogy, Magyar Országot meg-szánván, Atyai intésével jóra hozná a' Királyt, 's-fő-képpen a' Királynét, kit László áristom-

ha-

LÁSZLÓ: Mennyünk hozzája. Kéſzittsük-el-őtet.

TULON: Ez igen jó léſzen Nagyságos Uram.

HETEDIK RÉSZ.

Uzúrnak tettetési.

MONIKA: *Uzurral ki-jövén*: Imhol ſzemeivel láthattya; *Tényire mutatván.*

UZÚR: Irgalmas Isten. Ezt én ugyan nem reméllhettem. Vallyon kinek keze' munkája?

MONIKA: A' Királyé ugyan; de, a'-mint vélekedünk, Tulonnak tanácscsából.

UZÚR: Kétſzer se mondom: hogy nem. Baráttya ugyan nem vólt; de hogy az ellenkezésnek illy vége ſzakadgyon, ingyen se gondolhattam.

MONIKA: Uram Teremtőm! El-ne-vigye-Tulom ſzárazon. Add-meg kinek-kinek ő érdeme ſzerént.

UZÚR: És a'-mint a' környül-állásokat tudom, meg-is lakolhat Tulon ezen gonoſzságáért.

MO-

ba-is záratott, ki-ſzabadítaná. Sok leveleit vette a' Pápáknak, mellyekben néki meg-hagyatott, hogy a' Kúnok társaságát, mellyből semmi jót nem várhatott, el-hagygya; az üstököket le-tegye; ſzakállát le-nyirassa; a' Kún-sapkákat el-vesse, a' Királynét ki-ſzabadíttsa. Íme minő gonoszságban éltek akkor Eleink!

MONIKA: Talán roſz hírek futamodnak Budán?

UZÚR: Ott a' Magyarok mind fel-fegyverkeztek. Kinek villa, kinek kaſza kezében. Tulont emlegetik mind-nyáján.

MONIKA: Vallyon mi okra nézve?

UZÚR: Azokért akarnak boſzſzút állani, kiket javallása ſzerént, a' Magyarok közül felakaſztatott a' Király.

MONIKA: Az Istenért! Mért le-nem csillapíttyátok a' népet? Az akkor leg-jobb, mikor leg-csendessebb.

UZÚR: Azért jöttem: hogy azt Uramnak meg-jelentsem. Ha az öſzſze-esküvésnek egy óra alatt vége nem ſzakad, Tulont a' Szent Gellér' högyenek tetejérül a' Dunába vetik a' mérges Magyarok.

MONIKA: Ezt ugyan ő régen meg-érdemlette; de még-is ſzerencsétlen óra, a' melyben meg-esik.

UZÚR: Nékem most őtet kellene fel-keresnem: és, hogy magára vígyázzon, meg-jelentenem.

MONIKA: A' Királlyal és Berényivel vagyon: gondolom Jolántának oſztállyaiban. De most oda menni nem igen tanácsos, noha üdvességes lenne. Egy roſz hírt fújni közibek, és őket egymástól el-ſzéllyeſzteni, nem roſz gondolat vólna.

UZÚR:

UZÚR: Én erre nem vetemedhetem. Majd el-válik mire mehetek.

MONIKA: Leg-jobb leſz, ha Jolántának ſzobája előtt, Tulonnak ki-jövetelét meg-lesi. Ő már sokáig ott nem maradhat. Csudállom a' Királyt-is: hogy magát eddig meg-nem-láttatta.

UZÚR: Én tehát az ajtó előtt meg-állok. És talán Tulonnal beſzélhetek. Isten velünk Monika. *El-megyen.*

Uzúrnak el-menetele után az álláshoz méne Monika. Nézegette egy ideig Tétényit. Ez után így ſzóllott

MONIKA: Leg-jobb Úr ſzéles e' világon! Be kevés ideig élhettél bóldogságoddal. Oh ha egy valaki meg-érdemlette: hogy örökké ſzerencsés legyen: Te azt minden bizonnyal meg-érdemletted. Nyugodgyál Istenben.

Hogy ezeket el-mondtta, a' lepedőt egéſzlen reá teritette, úgy, hogy semmie ki-nelátſzana. Az-után az állástól el-menvén, így folytatta ſzavait

MONIKA: Szégény Jolánta! Te most kegyetlen kezek között fetrengeſzſz. Istenem erősitsd-meg Aſzſzonyi gyarlóságait. Én egyebet ő érette az Aſzſzonyi sirásnál nem tehetek. Szegény Tétényiné!

NYÓL-

NYOLCZADIK RÉSZ.

Neſzte Monikával.

NESZTE: *Hirtelen bé-ſzaladván*: Aſzſzonyom! Az Isten' ſzerelmére kérem: segítsen bennünket. Egéſz testem reſzket. Bent a' Méltóságos Aſzſzony halálával küſzködni láttſzatik.

MONIKA: Az Istenért! mit mondaſzſz! hol vagyon?

NESZTE: A' zöld ſzobába ſzorították ama' koslatók. Aſzſzonyomnak Attya engeſztelhetetlen. Olly kemény, mint a' Szent-Gellér-högyi kő-ſzikla. A' Király, midőn Prédáját láttya, örömében reſzket. Aſzſzonyom jelen-létte nagyobb inger az el-ragadásra. Tulon csupa ördög. Fel-gyúlaſztya a' Királyt. Hallottam Láſzlónak mind kéréseit, mind fenyegetéseit.

MONIKA: És a' Méltóságos Aſzſzony?

NESZTE: Szótalan, valamint a' hal. Annyira hágtak keservei: hogy azokat immár nem érzi.

MONIKA: Magát tehát éppen nem védelmezi?

NESZTE: Akkor hallottam tüzes ſzavait: midőn Attyától meg-parancsoltatott: hogy Budára a' Királyhoz mennyen.

MONIKA: Most látom előbbeni ronda követségem' sükerét! Micsodát? Budára? Oda immár meg-ſzabadúlásának reménnye. Kún-Láſz-

lónak Udvarába tehát? Oh van-é egy böcsületes Személy, ki, ha ezt hallya, heveniben nem reſzket? — Avagy Neſzte: talán csak fenyegetések vóltanak, mellyeket te valóságnak lenni gondoltál.

NESZTE: Micsodát? csak fenyegetések? — Köſzönöm az illyen fenyegetéseket-is. Mindazokat valóságnak mondhatom. Hogy a' Méltóságos Aſzſzony Budának nevét hallotta; nagy jajgatásokkal fel-ugrott. Meg-fogta a' Király jobb karját; de a' Méltóságos Aſzſzony, irtóztató ſzemeket vetvén reája, ötet magától el-taſzította. Az-után le-tépte haj-fürtyeit, és gránáttyait. Oh be irtóztató vala, midőn a' gyöngyök mind kebelébe, mind a' földre húllottak! Fene tekíntetét le-nem-írhatni. Reſzkedtek ajakai, de egy ſzó rajtok ki-nem-férhetett. Ezen gyötrelmeit látván, én ki-nem-állhattam. Kiſzaladtak a' ſzobából. Minden fűhöz-fához ragaſzkodnék, ha gyötrelmeit meg-orvosolhatnám.

MONIKA: És íme — magát — látom kifelé!

KILENCZEDIK RÉSZ.

Jolántának sérvei.

Ki-jött igen-is ekkor Jolánta csupán csak maga; de haj-fürtyei le-lógván vállaira, és kinyílt kebelébe. Iſzonyító vala ábrázattya-is.

Éſz-

Észre se vette amazokat, kik Aszszonyuknak siralmas állapottyára csudálkoztanak. Ki-jövetelekor csak ezt mondotta

JOLÁNTA: Oh átkozott Hóhérok! Irgalmatlan Üzők!

Hogy ezt el-mondotta, Tétényire fordítván szemeit, mivel őtet ottan nem látta; szörnyüképpen fel-háborodott, azt gondolván: hogy immár híre nélkül el-is-temették. Meg-támadván Monikát, így beszélle

JOLÁNTA: Hová lett az én Kedvesem? Hol van Tétényi? — Tehát Ti ezt-is el-kapátok előllem? — Ti bosszorkányok! — Adgyátok elé mennél hamarébb: mert ki-körmölöm szemeiteket.

MONIKA: Nem vitte-el senki. Hiszen csak bé-vagyon takarva.

JOLÁNTA: Itt van tehát itt? No köszönöm, hogy el-nem-sikkasztottátok.

Ezek-után Neszte fel-akarta lassan Tétényinek testjét takarni; de Jolánta Urának orczáját mennél hamarébb látni kévánván, nagy erővel le-rántotta a' lepedőt, és azt a' földre le-vágta. Sohajtozott, meg-sértett koponyájára eresztvén jobb kezét. Nézte keservessen sokáig. Azután, minden érzékenség nélkül, álldogált. Ezen szem-pillantattól fogva egy szót ki-nem-vehettek belőlle.

Monika, Aſzſzonyának hova-tovább, mindég nagyobb keserveit látván, és ennek semmi jó végét nem reméllvén, mindég azon ſzorgalmatoskodott: hogy őtet az Állástól el-vihesse. Elsőben ugyan engedelmeskedett néki Jolánta, és egy-két lépésnyire az állástól el-távozott. De nem sokára ki-ſzakaſztotta magát Monikának kezei közűl, és magánossan sétálgatott fel-'s-alá valami háromſzor. Sohajtozott az után, és kezeit, nem tudni mi okból, az egek felé emelte.

Monika, és Neſzte mindenkor nyomában vóltanak. Meg-meg-fogák néha kezeit, és csókolák, de mind-ezeket, irtóztató gyötrelmeitől hóhéroltatván, éſzre se vehette Jolánta. Végtére, igen el-fáradván, és kénnyait tovább nem türhetvén, egy ſzékre le-rogyik, mely az Állásnak ellenében vala. Fejét, igen el-lankadva, a' ſzéknek hátúllyára vetette, és nyugodni láttſzattatott. Neſzte a' ſzéknek hátúllyára kerűlt, és le-csüggésre hajló fejét ſzorgalmatossan tartotta. Le-térdele pedig előtte, és ezeket mondotta

MONIKA: Az Isten' irgalmasságára kérem a' Méltóságos Aſzſzonyt, csak egy kevessé mértékellye magát. Soha nem láttam illy kénokat, de látni sem akarok soha. Ha ennek csupa nézése engemet-is el-bágygyaſzt, miként lehet annak állapottya, a'-ki eztet valósággal ſzenvedi? Méltóságos Aſzſzony jöjjön magához.

Meg-

Meg-csókolta ekkor Monika Jolántának kezeit; de már a' gyötrelem azon lépcsőre hágott: hogy se szavát nem hallotta, se keze' illetődését nem érezte. Az ő mellye ki-magyarázhatatlan fel-emelkedésekkel dolgozott, mintha szívének benne semmi helye nem vólna. Egyszer-kétszer fel-emelte fejét, és nagy erőltetve lélekzetet vett. Ismétt le-ereszttette fejét. Így szólla ekkor Monikához

NESZTE: Istenem-Teremtőm! Bizonyossan ki-nem-állhattya. Egy Mi-Atyánk után oda lesz.

Neszténck ezen szavaira fel-emelte fejét Jolánta. Nézett Nesztére, az-után Monikára-is igen kegyessen. Intett az-után mind-a'-kettőnek: hogy távozzanak-el. Ezen intését arra magyarázván amazok: hogy Tétényivel maga akarna a' Szobában maradni, ezt pedig jónak nem ítélhették, meg-fogván kezét, és meg-csókolván, így szólla

MONIKA: Mit? — El-hagynánk tehát a' Méltóságos Aszszont? Azt mi, Méltóságodnak ezen állapottyában, nem cselededhettyük. Alázatossággal kérjük: hagygyon itten magánál.

Erre Jolánta fejét fel-nem emelvén, ismétt meg-intette őket: hogy távozzanak-el. Ezen másadszori intés után, azt mondotta

NESZTE: Bizonyossan nyugodni akar.

MONIKA: Úgy vélem magam-is. Menyünk-el Neszte, de ne messze innent. Ha

ſzüksége lészen, tüstént elő állhatunk. És íme hunyorodnak immár álmos ſzemei. *El - mene Neſztével.*

TIZEDIK RÉSZ.

Jolántának utóllya.

Amazoknak csendes el-meneteljek után, megmarada Székjében egy darabig minden érzékenség nélkül. Az-után igen halkkal, egy-más-után fel-emelkedik. Hogy urát meg-látta, ismétt viſzſza-tántorgott, és ſzékjére le-rogyott. Felvette ismétt magát nagy nehezen. Leg-nagyobb gyötrelmeit, de fő-képpen ſzív-ſzorongatásait érezvén egygyet kettőt sétált a' padlaton. Ismétt az álláshoz ment, és midőn Urának kezét fel-emelte, és meg-csókolta, hirtelen a' kezét le-ereſztette, maga Urának Állása mellett le-rogyott, e' ſzavait mondván

JOLÁNTA: Jaj ſzívem meg-hasadott. Vígy magaddal Tétényi.

Hogy ezeket el-mondá félig halva, nem-is álva, le-se-is dőlve, egygyik kezével Urát, másikkal a' földet tartotta.

TIZEN-EGYGYEDIK RÉSZ.

Jolánta' nagy ſzíve.

LÁZLÓ: *Hirtelen elő-ſzaladván*: Hol az én Jolántám? Hol van én ſzerelmesem? *Ötet meglátván*: Az Istenért! mi lelhette Jolántát, *Eleibe térdelvén*: Jolántámnak élni kell. Mit cselekedett édesem?

JOLÁNTA: Uramért ſzívem meg-repedtt. Nagyságodnak pedig ſzívemből meg-engedek.

Ezek

Ezek után éppenséggel a' föld Jolánta, és, igen kevés mozgásai uta világra kőltözött.

LÁSZLÓ: Istenem! én még kétsé hetem. En őtet el-nem-veſzeſzthetem. — lehetetlenség. — Jolántám! édes Jolántám! *Fel-ugordván*: Hol az Orvos. Jőjjetek! Segíttsetek!

TIZEN-KETTEDIK RÉSZ.

Berényinek jajjai.

BERÉNYI: *Mizével bé-jövén*: Mi lárma? Mi lárma? *Meg-látván Jolántát*: Irgalmas Isten! ez Jolántám! Lehetséges-é ez?

LÁSZLÓ: Oda van édes Berényim. A' ſzíve meg-repedtt, és nékem meg-engedett.

BERÉNYI: Meg-halt tehát? és még sem úgy mint Királyné?

LASZLÓ: En őtet a' Királynék mellé tétetem Székes-Fehér-várott. Holttom után magamat-is melléje fektetem.

MIZE: El-válik Nagyságos Uram, mi van az örök rendelésben. En irtóztató, nagy, és sietséges dologgal jöttem Nagyságod' eleibe. De Tétényinek, és Jolántának hóltt Tetemeiket látván, ſzinte mindenekről meg-feletkeztem.

LÁSZLÓ: Mi jót hozol édes Mizém!

MIZE: Semmi egyebet az Isten ostoránál.

LÁSZLÓ: Azt tudom, hogy ſzerencsétlenséget huhogó Bagoj vóltál mindenkor. Hallyuk tehát.

MIZE: Mind Tétényinek, mind Jolántának halála Nagyságodnak munkája. Oh ha a' pitvarban nem állana immár az Egek' bűntetése!

LÁSZLÓ: Ne ijeſzgess Mize.

MI-

Uram tele van Buda ſzámatlan Ma-
: hogy boſzſzút vegyenek Tulajon
aggatott érdemes Magyarokért. Tele
st-várossa-is, az egéſz Rákos mezeje a'
rdek Kúnokkal. Arbucz, és Turtúl veze-
a' Sereget, kiknek feleségjeket el-csalogat-
ta. Az Isten ſzerelmére kérem Nagyságodat:
mennyen-ki az Orſzágból. Másként életében
nem marad.

LÁSZLÓ: Oh csendesítsd-le Mize a' népet.

MIZE: Azon vóltam, vagyok-is. Ki adtam a' parancsolatot: hogy addig a' Magyarok által-ne-ereſzſzék a' Dunán a' fene Kúnokat, még Nagyságodat biztos helyre tehetem. Az Istenre kérem Nagyságodat: ſzaladgyon.

LÁSZLÓ: De merre ſzaladgyak?

MIZE: A' Budai réſzen akár hová: mert a' Magyarok ezen tájon vannak. Ezekben pedig bízhatik. Által-ne-mennyen a' Dunán: mert a' Kúnok' kezébe eshetik. Ezek Nagyságodnak esküt ellenségi. Kint a' Paripám: üllyön reá és ſzaladgyon.

LÁSZLÓ: Mennyünk Tulon. Szaladgyunk. *El-ſzalada Tulonnal.*

BERÉNYI: Oh én ſzerencsétlen ember. Se Vőm, se Leányom.

MIZE: Berényi! — Nézd ezen két áldozatot. Egy-is elég lett vólna egy napra.

BERÉNYI: Oh az én Leányom! az én kedves Jolántám.

MIZE: Berényi! A' Magzat ſzép Istenadománnya. De melly Atyák azt meg-böcsülni nem tudgyák, bár azoknak macska fiat adna az Isten.

DEBRECEN VÁROSI KÖNYVTÁR
1951 gyarapítási bejegyzés